

lib. 4. ca. 29.

fert, à Tatiano heretico editum, omnino ait ab Ecclesia fuisse expofum.

ILLVD verò quod ad fidem Historiæ labefactandam ijdem hæretici afferunt, nempe Græcos, Historiam iftam in commentarijs fuis non habere, nescio vnde id nouerint, cum nulla præfenti fæculo extent Græcorum integra in Ioannem commentaria, præter vnus Chryfoftomi ac Theophylacti, & Euthymij abbreviatorum eius, in quibus, licet Historia illa explicata non fit, non tamen ab eis repudiata eft, & poffibile eft, Chryfoftomum eam Historiam expofuiffe, & eam deinde expofitionem à quopiam Hæretico, cui Historia illa, vel Historiæ explanatio nõ placuerit, è Codice Chryfoftomi fuiſſe detractam. De Hieronymi verbis nihil aliud libet respondere, niſi quod aliàs diximus, ridiculas eſſe conſecutiones iſtas à particulari affirmatiua ad negatiuã particularem, Historia videlicet hæc in multis voluminibus eſt: ergo in multis voluminibus non extat. Sunt hæc certè vilia, & elementaria indigna quibus respondeatur: at excuſandi ſumus, quod nos Hæreticorum improbitas in hanc tenuitatem descendere cogat.

Ioan. 5.

SED quis non rideat illorum amentiam, dum Historiam languidi ad piscinam idcirco credere nolunt, quia eam, nec in veteri Testamento, nec in Iosepho, legerint? Quasi verò miracula Christi ideo nobis credenda non ſint, quia Iosephus ea non ſcripfit. Sed nihil, aiunt, de hac piscina in veteri Testamento ſcriptum eſt. concedimus nihil apertè de ipſa in veteri Testamento affirmatum, ſed nec apertè negatum. imo ſi diligenter confideremus ea, quæ ſcribuntur ſecundo libro Paralipomenon, capite quarto, neceſſaria conſecutione colligemus piscinam quandam, ſeu aquarum conceptaculum fuiſſe Ieroſolymis in regione, quæ à Ioanne *Probatica* nominatur. ſic enim Græcè, inquit, ἐστὶ δὲ ἐν Ἱεροσολύμοις ἐπὶ τῆς προβατικῆς κολυμβήθρα. quæ forte piscina ad infimas radices montis, qui Templum ſuſtinebat, extructa fuerat, vt in eam influeret omnis illa aquarum vis, quæ quotidie effundebatur, tam ex mari æneo, in quo lauabantur Sacerdotes, quàm ex decem conchis, in quibus holocausta lauabantur: nam, vt de conchis taceam, mare ſolum, vt eodem capite legitur, tria millia metretas capiebat. oportebat igitur grandia quædam fuiſſe aquarum conceptacula, in quibus tot vaſa exonerarentur, cui rationi etiam Ariſteæ vetuſtiſſimi ſcriptoris teſtimonium conſentire videtur: is enim de huiusmodi aquarum conceptaculis Ieroſolymitano templo deſeruentibus, in libro De ſeptuaginta interpretibus ad Philocratem loquitur in hunc modum.

AQUARVM verò receptacula, quæ plurima ad diluendum iugularum hoſtiarum ſanguinem funditur, cõmodis locis occuluntur. nam feſtis diebus multa victimarum millia caduntur. etenim tantus eſt eductarum aquarum aſſiduus fluxus, vt perennem fontem inundare putes. Sed mirabilis eſt, & ferè inenarrabile, ſubterraneorum conceptaculorum magnitudo, quæ ad quinque vſque ſtadia per circuitum Templi cuncta penetrat, plũbea ad ea fiſtula quacũque per muros,

ac Templi ſolum, quibus omnia abluantur, mundenturque, deſcendunt. Sunt & apud Arabiam frequentes aperture, omnibus, niſi his, qui miniſtrant incognite, quarum influxu, ac impetu omnis ex hoſtiarum multitudine cruor purgetur. receptarum autem aquarum multitudinem per hunc modum coniectauimus. nam cum nos ſtadia quatuor ultra urbẽ duxiſſent ad quendam locum. iubet nos ſubterfluentium vndarum ſonitum audire, qui mihi quidem magnorum vaſorum confluxus viſus eſt. Hæc Ariſteas. ex cuius verbis conijcio facile accidere potuiſſe, vt aquæ illæ per occultas fiſtulas in hanc piscinam influerent, atque iterum ex ea per alios meatus extra urbem effunderentur. Verùm quod nulla de hac piscina in veteri Testamento facta ſit mentione, mirandum non eſt: quia is locus tum temporis non erat adeò celebris, vt particulari narratione dignus videretur. Sed poſtquam vltimis Hebræorum temporibus, miraculi nobilitate illuſtratus eſt, veriſimile eſt, locum ipſum tum primum quinque porticibus exornatum ad commoditatem languentium, qui ſub his decumbebant, expectantes aquæ motum. Quare non debet Euangelicæ historiæ fidei quicquam derogare, ſi quid de loci ſitu, ac virtute prædicti Autores inter ſe nõ nihil diſſentiãt. præſertim cum autor Historiæ Scholaſticæ, quod de ligno crucis ex aliorũ opinione referat, ipſe non aſſerat, ſed tantum id ſcribat, vt rem fama, ſed non certa veritate cõpertam. Nobis ſatis eſt, hæc languidi hiftoriam ſemper in omnibus tam Græcis quàm Latinis codicibus extitiſſe, & à Patribus Græcis, & Latinis expoſitam fuiſſe, ac totius Eccleſiæ autoritate tot annorum ſæculis fuiſſe cõprobatam. Quare nulla cauſa eſt, cur eam propter inanes quafdam ſomniantium Anabaptiſtarum coniecturas, deinceps in dubium reuocemus. Et de Ioanne quidem hæc tenus.

Cur in veteri Testamento nõ ſit ſermo de piscina probatica.

DE ACTIS APOSTOLORVM HÆRESIS VI.

Acta Apostolorum non recipere.

HANC hæreſim Eusebius libro quarto hiftoriæ Eccleſiaſticæ, ex ſententia Irenæi tribuit Tatiano, ac Seuero, à quo Seueriani hæretici dicti ſunt. Philaſter itẽ in catalogo, Cærintho aſcribit. Auguſtinus in libro de vtilitate credendi ad Honoratum, eandem Hæreſim assignat manichæis, qui librum hunc idcirco noluerunt accipere, quia eius Autor ſcriberet ſpiritum Paraclætum à Christo promiſſum in die Pentecoſtes adueniſſe longè ante tempora Manichæi, quem ipſi credebant fuiſſe Paraclætum illum ſpiritũ à Christo promiſſum. Sed cum liber iſte (inquit Auguſtinus) tanta in ſe habeat ſimilia his, quæ Manichæi de diuinis Scripturis accipiunt & credunt, magna ſtultitiæ videtur eſſe, quod etiam non hunc credant, & accipiant. Hieronymus in Catalogo Virorum illuſtrium ſcribit librum hunc olim à preſbytero quodam Aſiatico fuiſſe corruptum, ſic inquit: Igitur periodos Pauli, & Teclæ, & totam baptizati leonis fabulam libro apoſtolicorum actuum, adiectam inter apocryphas Scripturas computamus. Sed & Tertullianus vicinis apoſtolorum temporibus, refert, preſbyterum quen

Cap. 29.

Cap. 36.

Cap. 2.

quendam in Asia *αουδαϊστικῶς* Apostoli Pauli A conuictum apud Ioannem, quod Auctor esset libri, & confessum se hoc Pauli amore fecisse. In huius igitur erroris confutatione nihil mihi laboris infumendum est, quia cum nullas rationes apud quenquam scriptorum inuenirim, ob quas Hæretici hunc librum abiecerint, non opus est, ut quicquam illis respondeamus, nisi hanc ipsorum Hæresim damnari longæuo Ecclesiæ vsu, Patrum omnium approbatione, & Auctoritate Conciliorum omnium, præcipuè Laodicensis, Carthaginensis tertij, & postremi omnium Tridentini, in quorum Catalogis hic liber inter cæteras diuinas Scripturas recensetur.

DE EPISTOLIS PAULI
Apostoli in vniuersali.

HÆRESIS VII.

Epistolas Pauli Apostoli repudiare.

ASSERTORES HVIVS
HÆRESEOS.

SUB nefaria Hæresi multi sunt hæreticorum errores. Quidam omnes Pauli Epistolas reijciunt, quorum dux & antesignanus, ut a Irenæus, & b Eusebius scribunt, fuit inops mētis *Ebion* (sic enim nomen eius Hebræis sonat) qui cum totam Legem veterem vnâ cum noua, Christianis obseruandam esse doceret, & in hoc sibi Paulum fortissimè reclamantem sentiret, Epistolas eius in vniuersum abiecit, ipsumque Apostolum (ut Epiphanius refert) modò *Tarsensem*, modò *Græcum*, modò *Apostatam Legis*, per contumeliam appellauit, accusans eum, quod cum Græcus esset, & ex patre Græco, Ierosolymam ascenderit, & cum per tempus illic permanisset, concupierit filiam sacerdotis in uxorem accipere, & huius gratia profelytus factus fuerit, simul & circumcisus. Deinde, cum puellam assecutus non esset, ira concitatus, contra Circumcisionem, & contra Legem scripserit. Huic Ebioni successerunt in errore Helcheseitæ hæretici, tempore Philippi Augusti, primi Christianorum Imperatoris; qui, teste Eusebio, omnes Epistolas Pauli ex integro repudiarunt. Alij fuerunt Hæretici, qui non omnes Pauli Epistolas respuere sunt ausi, sed eas tantum, quas maximè dogmatibus suis infestas cognouerant, veluti Encratitæ, Seueriani, Marcionitæ, Manichæi, Arriani, Aeriani, Anabaptistæ, ac plerique alij hæretici. ex quibus Encratitæ, quorum princeps fuit Tatianus quondam Iustini martyris auditor, epistolas ad Titum, & Timotheum reiecit, Arius epistolam ad Hebræos, Marcion verò Ponticus, patria Synopeus, quatuor ex quatuordecim Epistolis Pauli, quas habet Ecclesia, in totum abiecit, videlicet, duas ad Timotheum, vnâ ad Titum, & alteram ad Hebræos. Ex his verò, qui aliquas Pauli Epistolas, quas accipiunt, integras, & incorruptas accipiunt;

alij verò etiam eas, quas suscipiunt, in multis falsatas, ac vitiatas esse contendunt; sicuti Marcion, qui decem illas Pauli Epistolas, quas accipiebat, in pluribus locis habuit adulteratas, mutilatas, truncatas, & plerisque ascitijs additamentis intermixtas. compegit autem ex eis volumen quoddam, quod librum Apostolicum appellauit, in cuius calce, etiam Epistolam quandam ad Laodicenses addidit, Pauli nomine inscriptam. Qui vero Epistolas quasdam incorruptas, & incontaminatas seruant (quanquam eas Pauli Apostoli esse credant, & ad nos vsque integras peruenisse fateantur) non tamen omnia, quæ in eis scripta sunt, accipiunt, sed quædam omnino reproband, veluti Anonymus quidam Fabritij discipulus, contra quem Augustinus sub nomine aduersarij legis & prophetarum, duos libros edidit. Hic ut idem refert Augustinus, dixit Paulum pro qualitatibus ingeniorum sub quinque diuersis personis locutum, quarum prima esset Iudæorum: secunda eorum, qui sub Lege sunt, tertia eorum, qui sub Lege non sunt, quarta, infirmorum, quinta vero perfectorum, atque eum in quatuor primis personis multa dixisse, quæ à perfectis suscipi non deberent. Aëriani quoque, ut annotat Epiphanius, distinguentes Pauli dicta, asseriebant eum, quædam Spiritu sancto plenum dixisse ac scripsisse: & hæc sine vlla contradictione esse recipienda, nonnulla vero eundem Paulum, ut nudum hominem Spiritu sancto destitutum dixisse, & hæc abijcienda esse existimabant. Verum cum prædicti Hæretici non reddant causas cur omnes Paulinas Epistolas abijciant, vel cur aliquas accipiant, aliquas verò spernant, vel cur in his magis hæc, quam alia dicta falsata sint, vel cur hæc magis secundum hominem quam secundum Spiritum à Paulo dicta sint, nihil occurrit, quod aduersus eos dicamus, nisi quod Hieronymus in præfatione commentariorum ad Titum contra hos temerarios scribit: *Si redderent, inquit, causas cur has Epistolas Apostoli esse, & Apostolo dignas non putarent, tentaremus eis aliquid respondere, & forsitan satisfacere lectori, nunc verò, cum heretica auctoritate pronunciant, & dicant, illa epistola Pauli est, hæc non est, ea auctoritate se pro veritate intelligant refelli, quæ ipsi non erubescunt falsa simulare.* Idem & nos dicere possumus contra omnes prædictos Hæreticos, præsertim cum alibi in hoc opere, ostenderimus, nihil esse in diuinis Scripturis, quod sancti Dei homines è Spiritu sancti afflatu non scripserint, nihilque in eis esse, quod falsitatis suspitione notari queat.

OBJECTIONES HÆRETICORVM.

I. **CONTENDIT** Faustus, Epistolas Pauli esse falsatas in omnibus ijs locis, in quibus legitur, *Christum factum ex semine David secundum carnem*: sicut in principio Epistolas ad Rom. scribitur. non enim credibile est, inquit, Apostolum Dei cōtraria sibi scribere potuisse, & modò hanc, modò illam, de Christo habuisse sententiam, ut scribens ad Romanos Rom. 1. dice

a lib. 1. adu. hæret. 2. b lib. 3. eccl. cap. 27. *Ebion cur reiecerit epistolas D. Pauli.* li. 1. hæret. 50.

Philip primus Christianus Imp. lib. 6. ca. 27.

Qui heretici aliquas D. Pauli epist. repudiarunt.

Tatianus Iustini mar. auditor. Euf. li. 4. hi. cap. 29. Hier. in præf. ad Titum. Epiph. lib. 1. hæret. 42.

li. 2. con. adu. legis cap. 1.

li. 3. hæret. 76.

In scripturis sacris nulla est suspicio falsitatis.

Aug. lib. con. Fau. 11. ca. 1.

Rom. 1. dice

diceret. *Christum esse filium David secundum carnem*, & postea ad Corinthios scribens sententiam illam tanquam falsam corrigeret, vel potius reijceret, inquit: *Nos neminem nouimus secundum carnem, & si cognouimus secundum carnem Christum, sed nunc iam non nouimus.* Quare cum tantum intersit inter hæc duo capitula, vt aliud Christum secundum carnem nosse, aliud non nosse affirmet, restat, vel Paulum in 1. cap. errasse, & deinde 2. cap. magis proficundo mutasse sententiam, vel Pauli Epistolam eorum falsitate corruptam, qui primum illum locum, & his similes Pauli Epistolis inseruere. Verum cum fas non sit Apostolū Dei, quod aliquando ædificauit destruere, melius est dicere Epist. Pauli alterius prauitate vitiatam quam ipsius errore vitiosam.

2. **A**T innominatus ille Fabritij discipulus, ad hanc Faulti calumniam multò grauiorem blasphemiam adiecit, inquit, multa esse in his Epistolis reijcienda, in quibus Paulus infirmitati se auditorum accommodans, aliter sententiam protulit quam reuera sentiret. Cōstat enim Apostolum pro qualitatibus ingeniorum in quinque personis locutum: insinuās enim rudi adhuc populo, quæ Dei sunt, non debuit à perfectioribus incipere, & consuetudinem ab eis vetustatis excludens, à difficilioribus inchoare, ne nouos adhuc ad fidē, perfecta doctrina turbaret. quod ex ipsius Apostoli verbis probatur, cum dicit: *Cum liber essem ex omnibus, omnibus me seruum subieci, ut plures lucrifacerem: & factus sum Iudæis tanquam Iudæus, ut Iudæos lucrifacerem, & his qui sub lege sunt, tanquam sub lege essem, ut eos qui sub lege sunt lucrifaciam, & his qui sine lege erant, tanquam sine lege essem, cum sine Dei lege non sim, ut lucrifacerem eos qui sine lege sunt, factus sum infirmis infirmus, ut infirmos lucrifacerem: omnibus, omnia factus sum, ut omnes lucrifaciam.* Ad quas quatuor personas, vnā scilicet Iudæorum, alteram eorum, qui sub lege sunt, tertiam eorum, qui sub lege non sunt, quartam infirmorum, quintam quoque addidit perfectorum personam, dicens: **S**A**P**I**E****N**TIA**M** loquimur inter perfectos, his verbis indicans, multa in gratiam eorum quorum personas sumpserat locutum, de quibus longe secus in corde sentiret: & se aliud sæpe finxisse, quod non erat.

HIERIANI deinde, & alij quidam innominati Hæretici, quos Hieronymus in præfatione commentariorum ad Titum recenset, multa in Epistolis Pauli tanquam humanitatis, & non diuinitatis à Paulo dicta contemnunt: & inter cætera etiam totam epistolam Pauli ad Philemonem abijciunt, quia & si Pauli sit, nihil tamen habeat, quod ædificare possit: quia tantum commendationis officio, & non docendi gratia scripta sit: dicentes non omnia semper Apostolum Christo in se loquente dixisse: quia humana eius imbecillitas eundem semper spiritus tenorem ferre non potuisset, sed aliquando fuisse tempus, in quo Paulus tanquam communis homo loqueretur, & ageret, & de corpusculi sui necessitatibus aliquid vel loqueretur, vel ageret, veluti cum prandium disponderet, cum cibum ca-

peret, esuriret, saturaretur, ingestis digerere, & exhausta compleret, & corpori suo necessaria, aut ab alijs peteret, aut alijs imperaret. tunc enim Paulus, sicut cæteri homines existens, dicere non aufisset: **A**N *experimentum* queritis eius qui in me loquitur Christus? & **V**Iuo ego, iam non ego: uiuit autem in me Christus. Neque hoc mirū esse addebant, si Paulus aliquādo sicut homo communis, sine spiritu Dei uiueret, ac loqueretur, cum hoc in Prophetis quoque accidisse legatur: sicut de Ezechiele, & alijs Prophetis scriptura dicit: **F**A**C**Tum est *verbum* domini ad Ezechielem, qui post expletum vaticinium rursus in semetipsum reuersus, communis homo fieret ex Propheta, & excepto domino nostro Iesu Christo, in nullo Spiritum sanctum remansisse. quod signum etiam Ioannes Baptista acceperat, vt super quem vidisset descendere Spiritum sanctum, & manere in eo, ipsum esse cognosceret. ex quo ostenditur super multos quidem descendere Spiritum sanctum, sed propriū hoc esse Saluatoris insigne, quod permaneat in eo. Igitur in Epistolis Pauli multa sunt ab eo scripta, cum destitutus Spiritu sancto, vt purus homo loquebatur, sicut indicant ea, quæ passim in eis inueniuntur, videlicet, ad Galatas, **V**T *in a* **T**INAM excendantur qui vos conturbant. & ad Timoth. **P**Enulam quam reliqui Troade apud Cyprum, veniens tecum affer, similiter libros, & membranas: & ad Philemonem: **P**RÆPara mihi hospitium &c. eiusmodi humana imbecillitatis exempla: in quibus cum nullum experimentum Christi in Paulo loquentis agnoscat, licebit ea pro arbitrio vel recipere, vel abijcere.

DILVTIO OBIECTORVM.

1. **A**Lio **Q**Uid, inquit, Faustus in Paulo falsatum est: quia non potest vtrūque verum esse, & quod in epistola ad Romanos, & quod in epistola ad Corinthios scribit. Nos vero demonstramus, quod possit vtrūque verum esse, & quod sibi hæc duo non sunt contraria. vnum quippe eorum non esse Pauli, nullo modo possumus dicere, quia nulla in eo variat codicum autoritas. Est enim in quibusdam Latinis exemplaribus non legitur, **F**A**C**Tus, sed *natus ex semine David*, cum Græca **F**A**C**Tus habeant, vnde non ad verbum, sed ad sententiam transferre voluit, dicendo *natum*, Latinus interpret, tamen Christum ex semine David esse secundum carnem, omnium librorum, atque linguarum concordat autoritas. In hoc autem Paulum aliquando errasse, & proficundo mutasse sententiam, absit vt dicamus. Neutrum igitur ab altero dissonat, sed in eadem fane fidei regula vtrūque concordat. nam quod filius Dei ex semine David factus est, nec idem Apostolus vno loco dicit, & alia sanctæ Scripturæ apertissimè prædicat. Quod verò dicit: *& si noueramus Christum secundum carnem, sed iam nunc non nouimus*: ea ipsa circumstantia Scripturæ loci eius, satis ostendit, quid loquatur Apostolus, suo quippe more vitam nostram futuram, quæ iam

2. Cor.

Gal. 2. d.

Ezech. 1. a

Ioan. 1. d

Gal. 5. b

2. Tim. 4. c

Philem. 1.

An. con. Fau. lib. 11. cap. 4. Roma. 1.

2. Cor. 5.

Aug. ibi. c. 7.

2. Cor. 5.

Aug. con. ad leg. & pro li. 2. cap. 2.

1. Cor. 9.

1. Cor. 2.

Hier. in præf. com. ad Titum.

in ipso homine mediatore Christo capite nostro resurgente completa est, ita spe certa meditatur, tanquam iam adfit, praesensque teneatur, quae utique vita non erit secundum carnem, sicut Christi vita non est secundum carnem, carnem nanque hoc loco, non ipsam corporis nostri substantiam, quam dominus etiam post resurrectionem suam carnem appellat, dicens; **PALPATE & videte, quia spiritus carnem, & ossa non habet, sicut me videtis habere:** sed corruptionem, mortalitatemque carnis vult intelligi, quae tunc non erit in nobis, sicut iam in Christo non est. **NOVERAMVS** ergo, **Christum secundum carnem**, id est secundum carnis mortalitatem, antequam resurgeret, sed nunc iam non novimus secundum carnalem corruptionis qualitatem, quia sicut idem dicit Apostolus, **CHRISTVS** resurgens a mortuis iam non moritur, & mors ei ultra non dominabitur. **NOVERAMVS** eum secundum carnem, cum adhuc moriturus esset, inerat quippe in eius corpore mortalitas, quam proprie carnem appellat Apostolus. Sed iam nunc novimus, illud enim eius mortale iam induit immortalitatem. unde secundum pristinam mortalitatem iam caro appellari non possit. Sed si se ad verborum proprietatem Faustus teneat, metitus est Paulus, quod ait: **NOVERAMVS** Christum secundum carnem, si Christus, ut Faustus inquit, nunquam fuit secundum carnem. Nemo enim noverat, quod non erat. Non autem dixit, putabamus Christum secundum carnem, sed, **NOVERAMVS**. Veruntamen ut verbo non premam, ne quis affirmet per abusionem locutum Apostolum, ut pro eo, quod est **putabamus** diceret, **NOVERAMVS**; illud miror non attendere homines caecos, vel potius non miror non videre caecos, quia si Christus ideo non habuit carnem, quia dixit Apostolus, nunc iam se non nosse Christum secundum carnem: nec illi habuerunt carnem, de quibus eodem loco dicit. **ITA QVEM** nos amodo neminem novimus secundum carnem. Amodo, inquit, neminem novimus secundum carnem, id est, tam certam spem tenemus futurae nostrae incorruptionis, & immortalitatis, ut amodo iam in ipsa contemplatione immortalitatis omnem penè mortalitatis corruptionem obliti, gaudeamus. Amodo neminem novimus secundum carnem, nondum in re, sed in spe intelligitur, quia spes nobis in Christo est, quia in illo iam completum est, quod nobis promissum speramus.

Carnis nomine aliquando non intelligitur substantia carnis, sed corruptio, & mortalitas
Luc. 24.

Cognoscere Christum secundum carnem quid sit.

Rom. 6, b.

August lib 3. 2. con adu. legis & pro. cap 2.

A lege erant, Iudaeis dolose factus erat sub Lege: ut quid dicebat, **eos non esse heredes ex Lege?** & **Lex iram operatur?** & **Lex ministratio mortis?** & **Lex propter transgressores posita est?** quae aequo animo ferre non possent, qui in Lege gloriabantur. Nunquam igitur Paulus fallendi studio diversas induit personas: sed eandem doctoris personam tam apud gentes, quam apud Iudaeos retinens: eundem Deum, eandem Legem, & Prophetas, & Evangelium Israelitis, gentibus, infirmis, & perfectis praedicanit. sed dixerit aliquis Frustra ergo dixit Apostolus, **FACTVS sum omnibus omnia.** & **NON potui Vobis loqui spiritualia, sed quasi carnalibus lac vobis dedi non escam.** sed absit ut putemus, Apostolum ista fecisse, ut alios ex alijs fingendo falleret. Factus est omnibus omnia, non fallentis astu, sed cõpatientis affectu, diversis animarum morbis, diversis misericordiae affectibus subueniens, dans scilicet paruulis parua, non falsa, lactea non noxia, nutritoria non peremptoria, prima scilicet fidei rudimenta. perfectis verò grandiora mysteria. vnicuique salubria pro sua capacitate accommodans.

3. CAETERVM valde errant Acriani, & alij Hæretici eorum asseclæ, si putant Paulum, Spiritum sanctum non habuisse, cum de humanae imbecillitatis necessitatibus loqueretur, aut Spiritu sancto destitutum, cum corporis necessaria completeret: putantes cibum emere, hospitium praeparare, vestimenta conquire, esse peccatum, & à nobis refugari Spiritum sanctum, si corpusculi necessitatibus parumper seruiamus. Spiritus sanctus enim contristatur, & fugatur à nobis non huius vitæ ministerijs, sed ex operibus immundis, & vitijs multis, quæ cum per ordinem Propheta digessit, ad extremum intulit: **IN omnibus istis contristabas me.** At calicem aquae frigidae porrigere, pedes lavare, vitulum immolare, prandium praeparare, tantum abest ut peccata sint, ut his rebus, quosdam in Dei filios adoptari legamus, proinde, Paulum ob huiusmodi aliquando Spiritu sancto destitutum fuisse. minimè credendum est, sed firmissimè tenendum, Spiritum sanctum ab ea die qua Apostolus Christi è Saulo factus est Paulus, & ex vase contumeliae, vas electionis, & gratiae, ut portaret nomen Christi in nationibus, nunquam in eo per aliquod tempus Spiritum Christi defecisse, à quo vniuersa, quæ scripsit, mirabiliter dictata sunt.

Aug ibid. ca. 2.

Apostolus factus omnibus omnia.

Hier in praefat. com. ad Titum.

Spiritus sanctus non fugatur huius vitae ministerijs.

Quae scripsit Apostolus omnia sunt à spiritu sancto dictata.

DE EPISTOLA PAULI AD HEBRAEOS HÆRESIS VIII.

Epistolam ad Hebraeos neque esse Pauli, neque esse inter Canonicas Scripturas numerandam.

ASSERTORES HVIVS HÆRESEOS.

PHILASTRIVS in catalogo Hæreseon, recenset hunc errorem inter anonymas Hæreses, inquit, **SUNT aliqui, qui epistolam Pauli ad Hebraeos, asserunt non esse ipsius, sed dicunt aut Barna**

Cap. 89.

Barnaba esse Apostoli, aut Clementis de urbe Roma Episcopi. Epiphanius autem in primo aduersus hæreses scribit, huius erroris autorem fuisse Marcionem, qui præsentem Epistolam vnà cum Epistolis ad Titum, & Timotheum, vt Apostolo indignas reiecit. cui Tatianus teste Eusebio, in eodem errore successit. Deinde post istos (vt Epiphanius, Theodoretus & Hieronymus narrant) Arius, Aëriani, & Arriomanitæ, videntes hanc Epistolam maximè eorum dogmati repugnare, negauerunt illam esse Pauli: atque ob id eam de Canonicis Scripturis tãquam adulterinam, & suspectam abiecerunt. Quorum perfidiam phanatici Anabaptistæ, atque athei Seruetani imitantes, eadem ex causa eam repudiarunt. Lutherus vero, vt Calvinus, atque alij ex eorum officina, licet eam de canone non excludant, Pauli tamen apostoli esse negant, dicentes illam nec Pauli spiritu, nec Apostoli maiestate dignam esse. vnde, quoties eos ex hac Epistola testimonium aliquod citare contigit, prætermisso semper Pauli nomine, pro eo Authorem epistolæ ad Hebræos adducunt.

IMPUGNATIO.

QVONIAM hæc hæresis duo asserit, nimirum, & hanc Epistolam non esse Pauli, & eam non esse Canonicam: idèò vtrunq; nobis particulariter confutandum est. Igitur exordientes ab Epistolæ Authore, ostendimus primùm hanc sanctissimam Epistolam esse Pauli Apostoli, ex testimonio B. Petri, qui scribens & ipse ad Hebræos per Galatiam, Capadociam, ac Bithyniam dispersos, nomen Authoris huius epistolæ simul & intentionem aperit, dum Hebræos ad patientiam, & longanimitatem hortatur, facta mentione eorum, quæ in hac sacratissima epistola continentur, sic inquit: **PROPTER** quod charissimi hac expectantes, satagite immaculati, & inuolati inueniri in pace, & Domini nostri Iesu Christi longanimitatem, salutem arbitramini, sicut & charissimus frater noster Paulus secundum datam sibi sapientiam scripsit vobis. quod certè Paulus fecerat in tota hac Epistola, totus semper in hoc vnum incumbens, vt eos ad tolerantiam præsentium ærumnarum, & ad spem firmam, ac certam futurorum præmiorum inducat. nam vt Theophylactus huius Epistolæ argumentum explicans ait: Duo quidem Paulus in hac epistola probat, & quòd viriliter sint, quæcunque acciderint toleranda, & quòd expectanda sint pro laboribus præmia. non enim neglecturus est Dominus, quos ab æterno ad sanctimoniam destinauit. Quod quanquam Paulus per omnem Epistolam latissimè prosequatur, id tamen ardentius, ac viuidius egit decimo, duodecimo, ac tertio decimo capitulis.

SECUNDO, manifestè apparet, neque Lucam, neque Clemètem, neque Tertullianum, vt quidam existimarunt, fuisse huius Epistolæ Authores, sed Paulum ipsum, idque ex verbis in calce Epistolæ positis, quibus author hortatur Hebræos, vt pro salute sua Deum òrent, quo celerius ipse ad eos reuerti possit. sic e-

nim ait: **AMPLIUS** deprecor vos hoc facere, quò celerius vobis restituar. Quæ verba Clementi, qui Romanus erat, nec vnquam Roma abfuerat, nec apud Hebræos vixerat, conuenire non possunt, sicut nec Barnabæ, quem licet Clemens in itinerario suo inter apocryphas scripturas cõputato, Romæ fuisse scribat, maior tamen Scriptorum pars negat eum venisse in Italiam. vnde hanc Epistolam à Paulo scriptam fuisse indicat ipsius epistolæ subscriptio, quæ in Græcis codicibus habetur. *ἔγραψεν ἀπὸ Ἰταλίας, διὰ Τιμοθέου*, id est, *Scripta ab Italia per Timotheum*: & Chrysostomus eam Romæ scriptam testatur, & inde per Timotheum ad Hebræos missam. sed neque Tertulliano ea verba aptari possunt: tum quia ante tempora Tertulliani in scriptis Patrum plura inueniuntur testimonia ex hac Epistola desumpta: tum quia Tertullianus ipse, vt Hieronymus in libro de viris illustribus annotat, de Authore huius epistolæ suam sententiam protulit. Huc accedit, quòd Autor carceris, & vinculorum suorum mentionem faciens, iuxta Græcam veritatem sic in capite decimo scribit: *καὶ γάρ τε εἰς δεσμοῖς μὲ συνεπαθήσατε* hoc est. *Siquidè & vinculis meis compassi estis.* Quæ verba Clemèti conuenire non videntur. Idemque in fine Epistolæ asserit, se hanc Epistolam tradidisse Timotheo Hebræis deferendam. quod sanè magnum indicium est, Paulum eam scripsisse, eamque dedisse ferendam Timotheo discipulo suo, cui sanctissima necessitudine iunctus erat. quod fortè non fecisset Clemens, quippe qui non tanto societatis vinculo in edificatione Ecclesiarum Timotheo iungeretur.

SED & ipse Autor finem huius Epistolæ claudit in illa felicissima gratiæ precatione, dicens. **GRATIA** domini nostri Iesu Christi cum omnibus vobis Amen. quam precationem ipsemet Paulus in calce secunda epistolæ ad Thesalonicensis testatur esse signum ac tesseram suam, qua omnes epistolas suas subscribere consueuerat: **SALVATIO** (inquiens) mea manu Pauli, quod signum in omni epistola scribo: Gratia domini nostri Iesu Christi cum omnibus vobis Amen.

PERSVADET etiam hanc Epistolam esse Pauli ardentissimus ille zelus, ac feruor, quo totus flagrabat Pauli animus ad conuersionem Hebræorum ad fidei veritatem, quem ad Romanos scribens apertè indicat, dicens. **OPTABAM** anathema esse pro fratribus meis, qui sunt cognati mei, ex quibus est Christus secundum carnem. & iterum. **QVAMDIU** ego quidem sum gētium Apostolus, ministerium meum honorificabo, si quo modo ad emulandum prouocem carnem meam, id est, Iudæos. & saluos faciam aliquos ex illis. Quomodo igitur Paulus ad Hebræos suos non scriberet, quos adèd ardentè amabat? & cum ad alios qui ei secundum carnem non erant coniuncti multas Epistolas scripserat, cur non saltem ad suos vel vnã Epistolam scripsit? Quod si eam scripsit, hæc certè illa est, in qua Paulus diuino illo igne agitatus, hortatur Hebræos, vt deposita vetustate Legis, per patientiam, & laborum sustinentiam festinent ad cælestem illam Ierusalem, & ad perfectius illud

Lib. 1. hæres. 42.
Lib. 3. hist. cap. 29.

Epiph. li. 11. hæres. 69.
Theod. in præfat. epist. ad Hebr.
Hier. in præfat. epist. ad Titum.
Lutherus & Calvinus negant Epist. ad Hebr. esse D. Pauli.

2. Pet. 3.

D. Paulus duo probat in epist. ad Hebr.

1. d. 11.

Heb. 2. c.

Scriptorū magna pars negat Barnabæ venisse in Italiam.

2. Thess. xlt.

Rom. 9.

Rom. 11.

Cap. 38.

Euf. lib. 6. hi.
cap. 11.
Euf. l. 6. hist.
cap. 18.

æternæ redēptionis tabernaculum in vmbri
Mosaici tabernaculi designatum. Eandem hāc
Epistolam esse Pauli, comprobatur commune
omnium vetustissimorum Patrum testimoniū,
& ante alios B. Dionysius Pauli discipulus in
operibus suis citat testimonium ex illa Epi-
stola tanquā à suo (vt vocat) præceptore, du-
ceque, ac institutore composita. Cui subscri-
bit B. Clemens tertius à B. Petro Romanæ Vr-
bis episcopus, de quo Euseb. lib. 3. historiæ sic
loquitur: **CLEMENS** in Epistola quam Corinthijs
scribit, meminit Epistola Pauli ad Hebræos, & utitur
eius testimoniis. unde constat, quod Apostolus tāquam
Hebræis mittendam, patrio eam sermone conscripsit,
& (vt quidam tradunt) Lucam Euangelistam, alij
autem hanc ipsū Clementem interpretatum esse.
quod & magis verum est: quia & stylus ipse Clemen-
tis cum hac concordat, & sensus nimirum utriusque
scriptura plurimam similitudinem seruat. Hæc Euse-
bius. cui astipulatur Clemens Alexandri-
nus, qui eandem Epistolam à Paulo scriptam,
in libris suarum ὑποτυπώσεσιν asserit, ac dein-
de à Luca in Græcum fuisse translata, Orige-
nes verò in Psalmum primum, de huius episto-
læ authore scribit in hunc modum. **QVAM-**
VIS nonnulli de ea, quæ ad Hebræos scripta est dubi-
tauerint, pro eo quod non videatur in ea seruari illa
eius sententia, quam de se ipso pronunciat dicens, *Se*
imperitum esse sermone, sed ego dico, sicut mihi à ma-
ioribus meis traditum est, quia manifestissime Pauli
est, & semper omnes antiqui maiores nostri, ita eam vt
Pauli Apostoli acceperunt. Idem sentit Chryso-
stomus, cuius abbreviator Theophylactus,
contra eos qui negant hanc epistolam esse
Pauli, ita inuehitur. **NON** possum equidem non
admirari multorum hominum impudentiam, qui cum
intelligant per Epistolam huius exordium tam multas
Hereses fuisse confutatas, haud tamen desistunt affir-
mare hanc Epistolam beato Paulo non conuenire, ceu
à cæteris Epistolis alienam, Velim autem non esse hos
nescios, Epistolam huius, & sensum, & profunditatem,
& vim illam inconsutabilem nullius esse alterius posse
quam Pauli, qui Christum habet in se loquentem. Et
ne singula Patrum testimonia recenseam, Am-
brosij videlicet, Hieronymi, Augustini, & a-
liorum, qui Pauli eam esse fatentur, satis sit
nobis vnicum totius Ecclesiæ Catholicæ te-
stimonium, quæ in natalitijs domini nostri Ie-
su Christi solennitatibus, huius Epistolæ ini-
tium sub nomine B. Pauli apostoli in diuinis
mysterijs cantat. Ex quibus perspicuum fit, E-
pistolam hanc alterius non esse quā Pauli.

QVOD autem præsens Epistola in Canone
diuinarum Scripturarum recipienda sit, sacro-
sancta Conciliorum decreta in primis osten-
dunt: maximè verò sacratissima Nicena Syno-
dus eam tanquā ab Apostolo Paulo scri-
ptam inter sacra volumina recepit, & Con-
cilium Laodicenum in catalogo retulit, & Con-
cilium Carthaginense tertium, & Concilium
Auruncanū canoni inseruere. Quibus subscri-
bunt decreta Innocentij primi, & Gelasij, &
Eugenij quarti, quæ hanc Epistolam in Ca-
talogo diuinarum Scripturarum enumerant.
Quod etiam semper in Ecclesia, vt Canonica
recepta fuerit, & à nullo nisi ab Hæreticis re-
probata, cōmunis Patrum Græcorū consensus

demonstrat, quorum ne testimonia vniuersa
percurram, vnicam Theodoretici sententiam
adducam, quam ille contra Arianos hanc E-
pistolam repudiantes expressit. *Nihil faciunt*
(inquit) qui morbo Ariano laborant, si aduersum Li-
teras Apostolicas furiant, & Epistolam ad Hebræos à
reliquis separent, & eam adulterinam appellent. qui
enim auersus Deum, & Salvatorem nostrum lin-
guas mouent, quid non ausi fuerint aduersus eius be-
neuolos, & gradiloquos veritatis præcones? ipsius enim
Domini vox est, Si me persecuti sunt, & vos persecue-
tur, oportebat autem ipsos, etsi nihil aliud, temporis
quidem certè diuturnitatem reuereri, quo hanc Epi-
stolam in Ecclesijs perpetuò legerunt alumni verita-
tis. Ex quo enim Literarum Apostolicarum fuerunt
Ecclesiæ participes, ex illo etiam Epistolæ ad Hebræos
utilitatem recipiunt. Quod si, ne hoc quidem ad eos
persuadendū satis est, Eusebio quidem Palestino oport-
tebat eos credere, quem patronum suorum decretorum
appellant. nam is etiam diuinissimi Pauli hanc esse
Epistolam confessus est, sed is omnibus valere iussis,
aduersus veritatem impudenter decertant, Apostoli-
ca Theologia, qua proemium exornauit, splendorem
non ferentes. Cum enim non possent is, quæ de Vnigeni-
ti Diuinitate aperte dicta fuerant, resistere, ausi sunt
totam Epistolam reicere, cum tamen eius & decreta,
& sententiæ, magnam habeant cognationem cum alijs
eiusdem Epistolis. Hæc Theodoretus. At Augu-
stinus, cum aliquos Latinos hanc Episto-
lam non recipere audisset: malle se (dixit) O-
rientalium Ecclesiarum sequi auctoritatem,
apud quas nulla vnquam fuit de hac Epistola
ambiguitas. Hieronymus autem ad Darda-
num scribens, efficacissimum argumentum
eius Autoritatis existimat, quod eam longissi-
mus Ecclesiæ vsus continua lectione approba-
uerit. Hæc aduersus Epistolæ huius hostes satis
sint. Nunc ad ea, quæ ipsi contra eius autorita-
tem obijciunt, transeamus.

OBIECTIONES HÆRE- TICORVM.

DVO sunt aduersariorum genera, cum qui-
bus nobis de Epistola Pauli ad Hebræos cer-
tamen est, primi (vt iam diximus) Epistolam,
cuiuscunque ea sit, vt adulterinam de Canone
reijciunt. alij quanquam eam vt sacram, ac di-
uinam recipiant: Pauli tamen Apostoli esse
negant. Qui igitur illam de Canone diuina-
rum Scripturarum explodunt, his de causis (vt
refert Philastrius) mouentur.

1. PRIMVM, Epistola ad Hebræos abdicanda
est eò, quod Author eius in ipso statim ex-
ordio vnà cum Arianis malè de vnigenito fi-
lio Dei sentire videtur, tum quia filium diuer-
sum à Patris substantia facit, dum nominat eum,
non substantiam Patris, sed splendorem gloria, &
imaginem substantia Patris, quorum certè neu-
trum substantia est, tum quod filium non à
patre genitum, sed cum alijs creaturis factum
demonstrat, cum addit: **TANTO** melior Angelis
factus, quāto, præ illis excellentius nomen hereditauit.
2. Ad hoc adiugitur, quod idem Author ca-
pite sexto huius epistolæ fauere videatur No-
uatianorum crudelitati, quæ veniam denegat
lapsis. ait enim: **IMPOSSIBILE** est eos, qui semel
illumi

Orientalis Ec-
clesia semper
probat: epi-
stolam ad He-
bræos: tāquam
canonicam.

Philast. in
cat. ca. 89.

Heb. i.

Heb. 6.

illuminati, gustauerunt etiam donum cœleste, & participes facti sunt Spiritus sancti, gustauerunt nihilominus bonum Dei verbum, virtutesque sæculi venturi, & prolas si sunt, rursus renouari ad pœnitentiam. Et rursus cap. 10. eiusdem epistolæ hoc idem cõfirmans, addit, **S P O N T E** namque peccantibus nobis postquam accepimus veritatis agnitionem, non relinquitur hostia pro peccatis. Quæ sententiæ aded crudeles sunt, vt imbecilles peccatorum conscientias in desperationem adducât. hæc Philastrius à vetustis Hæreticis obiecta refert.

3. **R E C E N T I O R E S** verò Anabaptistæ, ac Seruetani alijs eam calumnijs infestât, accusantes primò authorem eius, quòd testimonia Veteris Testamenti perperam interpretetur, B & longè à proposito inducat: sicut in principio epistolæ fecit, vbi demonstraturus Christum esse filium Dei, testimonium illud ex secundo volumine Regum violenter detorsit, nempe: *Ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium.* quæ verba non de Christo, sed de Salomone prolata sunt. Sic enim eo in loco Dominus per Nathan Prophetam, ad Dauidem loquitur: *S V S C I T A B O* semen tuum post te, quod egredietur de utero tuo, & firmabo regnum eius. Ipse edificabit domum nomini meo, & ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium. qui si iniquè aliquid gesserit, arguam eum in virga virorum, & in plagis hominum. misericordiam autem meam non auferam ab eo, sicut abstuli à Saul, quem amoui à facie mea. Quæ dicta, tantùm abest, vt de Christo loquatur, vt non sine maxima contumelia ei ac cõmodari possint. quomodo enim aptari poterunt ad Christum verba illa: *Q V I* si iniquè aliquid gesserit, arguam eum in virga virorum: cum Christus, peccatum non solum non fecerit vnquam, sed nec etiam peccare potuerit?

4. **D E I N D E** Autor commentitia quædam ex incertis Hebræorum assertionibus assumit, asserens in Arca fœderis Iudæorum, fuisse vnam quandam auream, cum manna, quæ pluit in deserto, & virgam illam Aaron, quæ fronderat. cum tamen scribatur tertio Regum volumine, quòd in Arca non erat aliud, nisi duæ tabulæ lapideæ, quas posuerat in ea Moses in Oreb, quando pepigit fœdus cum filijs Israel, cum egrederentur de terra Ægypti.

5. **H I N C** accidisse apparet, quòd eam Latina Ecclesia in canonem non receperit, & ad probanda dogmata non assumpserit, quemadmodum è scriptis Tertulliani, Cypriani, Lactantij, & Arnobij conspicitur, qui nunquam eius testimonio vsi sunt. & Hieronymus vsque ad tempora sua testatur, illam in canone non fuisse assumptam. ait enim super sextum Isaia caput. **V N D E** & Paulus apostolus in Epistola ad Hebræos, quam Latina consuetudo non recipit: & in caput Isaia octauum, **C Æ T E R V M** (inquit) beatus Apostolus in Epistola, quæ ad Hebræos scribitur: licet eâ Latina consuetudo inter Canonicas Scripturas non recipiat. Quin & Hieronymus ipse parum huius Epistolæ Autoritati tribuere videtur, dum eam semper præmissa dubitationis nota citare solet. Atque his argumentis vtuntur, qui Canonicam huius epistolæ Autoritatem infringere conantur.

6. **I L L I** vero qui, Epistolam recipiunt, sed

A Paulum, eius inficiantur Autorem, multis id coniecturis ac Patrum testimonijs persuadere cõtendunt, præsertim vero ex eo (vt Philastrius inquit) quod Autor eius sermone plausibili rhetorice scripserit, splendidiori oratione, & grandiori stylo minimè sententiam illam obferuans, quam de se ipso Paulus pronunciat dicens, *se imperitum sermoni: & N O N* veni ad vos in sublimitate sermonis vt pote qui facundior esset, nec Pauli simplicitatem, quæ in eius Epistolis apparet, potuerit imitari.

7. **V E R V M** ne quis fortè dicat Paulum Hebraicè scribentem eloquentiorem in hac Epistola fuisse, quàm in cæteris ab eo Græca lingua scriptis, sciendum est, eam non Hebraica, sed Græca primùm lingua conscriptam: cuius rei indicia sunt. primùm, quia nec Hebraicè scripta inuenitur, nec vllus vnquam fuit, qui eam se in Hebræa lingua legisset, aut vidisset testatus sit, nec quis de Hebræa lingua eâ in Græcam linguam verterit, satis constet, alijs Lucã, alijs Clementem eius interpretem incerta auctoritate asserentibus. Deinde, quod Author eius, capite Epistolæ septimo nomen *Melchisedech* Regis Salem interpretans, inquit: *Q V O D* interpretatur *Rex iustitiæ, et pacis.* Sed si ipse Hebræus, ad Hebræos, & Hebraico sermone scribebat, quæso. cuius rei gratia voluit explicare, quod vox Hebræis notissima ostēdebat? Deinde, qua lingua illud interpretatus est? non Hebræa ne idē per idē superfluo nugacitatis vitio exponeret. Restat ergo, Epistolam esse Græcè editam. & nomen *Melchisedech*, vt potè Græcis incognitum, Græca lingua interpretatum. His additur, quod Author vtitur veteris instrumēti testimonijs, non secundū Hebraicā veritatem, sed iuxta Græcam septuaginta editionē. quod Hebræum scriptorem, & ad Hebræos potissimum Hebraicè scribentem fecisse, haud quaquā verisimile est. cur enim relicto Hebraicæ linguæ fonte, de externarum interpretationum riuulis Hebraica testimonia mendicasset?

8. **I L L V D** præterea persuadere videtur, Epistolam non esse Pauli, quod ipse nomen suum, sicut in cæteris Epistolis suis facere cõsueuerat huic Epistolæ nō præposuerit. Neq; occasio dubitandi tollitur ex eo quod inquit, Apostolū id cõsulto fecisse, ne Hebræi sibi infensi, cõspecto in frõte Epistolæ Pauli nomine, statim illam abijcerent: poterat enim Apostolus, si foret hoc veritus, nomen suum vel in media Epistola, vel iuxta finem inferere, sicut in omnibus suis Epistolis facere solebat.

9. **H I S** accedunt testimonia multa, & in primis ipsiusmet Authoris, quia capite secundo huius Epistolæ numerat se inter illos, in quos Euāgelica salus cõfirmata est per illos, qui audierunt à Domino Iesu: cuius oppositum de se Paulus prædicat, inquit, *se neque ab homine, neque per hominem didicisse, sed per reuelationem Iesu Christi, nihil sibi Apostolis conferentibus.*

10. **S E D** neq; illud Paulo conuenire potest, quod autor in calce epistolæ pro Timotheo scribit: *RECOGNOSCI TE fratrem vestrum Timotheū dimissum, cum quo si celerius venerit, videbo vos.* Quomodo enim conueniens est, vt Paulus qui iam Cæsarem appellauerat, nec alia de causa,

D d 2 quàm

Cap. lib. 19.

1. Cor. 1.

Heb. 7.

Heb. 2. a

Gal. 1. a

Heb. vlt. d

Heb. 10.

Heb. 1.

4. Reg. 7.

Heb. ca. 9. a

3. Reg. 3.

quàm vt manibus Iudæorum elaberetur, tam repente mutatus, iterum velit ad eos reuerti, promittatque eo se celerius reuersurum, vnde paulo antè, metu mortis effugerat?

II. TESTIMONIA præterea Scripturarum ab Authore aliter inducta, & aliter intellecta, quàm à Paulo induci, & intelligi soleant, indicant eam aliū scripsisse quàm Paulum. Quod enim præsentis epistolæ scriptor è psal. 2. desumpsit, vt ostenderet Christum esse Angelis maiorem, inquit: *Cv i aliquando dixit Angelorum, Filius meus es tu, ego hodie genui te?* paulus aliter intellexit, assumens illud ad probandam Christi Resurrectionem, cum in synagoga Antiochiæ illud exponeret, dicens: *Et nos annun-*

12. COMMVNIS etiam omnium Latinorū, & Græcorum aliquorum consensus. Authorem huius Epistolæ non fuisse paulum ostendit, sicut Hier. sepe numero id annotauit. velut in libro de Viris illustribus, vbi: *Hæc epistola* (inquit) *apud Romanos vsque hodie quasi Pauli nō habetur.* & rursus in eodem libro, *Epistola* (ait) *quæ fertur ad Hebraeos, nō esse Pauli, creditur, propter styli sermonisque distantiam, sed vel Barnabæ, iuxta Tertullianum, vel Luca euāgelistæ, iuxta quosdam etiam*

13. TANDEM cuiuscūque ea sit, nihil refert. possumus enim citra vllum hæresis crimen affirmare, illam non esse pauli, neque, qui secus credat, hæreticus cenferi debet, ita definiente Hieronymo in epistola ad Dardanum, vbi sic ait: *EAM Epistolam plerique, vel Barnabæ, vel Clementis, arbitrantur: verum nihil interest cuius sit, cum sit Ecclesiastici viri, & quotidie Ecclesiarum lectione celebretur.* Hæc huius epistolæ aduersarij proferre solent.

DILVTIO OBIECTORVM.

I. QVIBVS respondentes dicimus, ad primum, ea pauli verba tantum abesse ab Ariano- rum fauore, vt eis quàm maximè aduersentur. Siquidem, vt Theophylactus ait, verba hæc iuxta Grægorij Nysseni explanationem, paulus filium patris splendorem, ac figuram docens, non eum significat patre minorem, sed per splendorem quidem ostendit essentiæ vnitatem, qua filius patri coæternus, & consubstantialis est, non secus ac lucis splendor. per figuram vero naturæ æqualitatem: quia neque suppositum figura excedit, neque à supposito figura exceditur: suppositum enim figuræ lineas non transcendit, nec figuræ lineamenta, suppositi amplitudinē egrediuntur. Cum vero filium factum dixit, non diuinitate (inquit philastrius) factum intellexit, sed corpore, & humanitate factum demonstrat.

2. NEC verba illa sexti capitis vlla ratione cū

A dogmate Nouati conueniunt. quoniam cum Paulus ait, non posse eos, qui prolapsi sunt, renouari ad pœnitentiam, non excludit à pœnitentia peccatores. sed diuersum (inquit philastrius) dignitatis gradum ostendit inter eum, qui se integrum custodiuit, & illum, qui peccauit, gloriosius enim est in peccati deformitate non cecidisse, quàm post casum à peccati deformitate resurgere. dignitatis itaque detrimentū est in eo qui peccauit, sed non dānum salutis. Quoniam sicut amisso insigni virginitatis decore impossibile est ad ipsum amplius corporaliter renouari, ita amissa pristina iustitiæ dignitate, impossibile est ad eandem amplius iustitiæ, & innocentiae dignitatem per pœnitentiam renouari. neque enim fieri potest, vt qui vel semel in peccatum ceciderit, gloriari iam amplius queat, se non aliquando in peccatum cecidisse. Verum quemadmodum ei, qui à virginitate lapsus est, secundus honor continentiae adhuc remanet, ita illi, qui post lauacrum collapsus est, secunda adhuc restat medela. Excludit etiam Paulus in his verbis non omnem prorsus pœnitentiam, sed rebaptizantium pœnitentiam, qui peccatores post lapsum ad pœnitentiam non recipiebant, nisi reiterato secundo, ac tertio post peccatum baptisate, quod non multo post Paulum tempore, Marcionem fecisse, ac pro cuiusq; grauis culpæ remissione trina baptismatis ablutione pœnitentes expiassent, testis est Epiphanius. Quod cum etiam Pauli tempore fieri cœptum esset, Apostolus pronunciauit fieri non posse, vt peccatores per baptismi iterationem ad pœnitentiam renouarentur. Et in hoc sensu, verba illa decimi capituli intelligenda esse ostendit Chrysostomus, cuius hæc verba sunt: *Hi iterum exurgunt, qui pœnitentiam auferunt dicentes, non est tutum dare peccatoribus sacramenta: siquidem non est secunda post peccatum remissio. Quid ergo dicemus? Quoniam in hoc non pœnitentiam excludit, neq; propitiationem, quæ sit per pœnitentiā, neq; repellit, et deicit per desperationem delinquentē, non enim ita inimicus est salutis nostræ. Sed quia? Secundum excludit lauacrum. Non enim dixit: non est ultra pœnitentia. neque dixit: non est ultra remissio, sed hostia (inquit) ultra non est. crux secunda ultra non est, hostiam quippe hanc vocat.*

3. QVOD autem Anabaptistæ ac Seruetani calumniantur Paulum, scripturam illam secūdi Regum violenter detorsisse ad Christum, proculdubio falsissimum est. multa enim, quæ ad literam de aliquibus in veteri testamento dicta fuerunt, secundum spiritum, & perfectam veritatem in Christo impleta sunt, ac maximè præsens testimonium, quod, vt Lactantius inquit, secundum literam nequit omnino de Salomone intelligi. nam neque Regnū Salomonis, quod in transmigratione Babylonis defecit, perpetuum dici potest, Sicut eius vaticinij verba pollicetur, cum dicit Deus: *STABILIAM thronum regni eius vsque in sempiternum.* neque de Salomone in totum possunt intelligi verba, quæ sequuntur: *Et fidelis erit domus tua, & Regnum tuum vsque in æternum:* quia Salomonis domus plena fuit mulieribus alienigenis, falsos Deos colentibus, & ad idem Salomonem impellen

Psal. 2.
Heb. 1.
Act. 13.

In Gaio.
In Paulo.

Euseb. lib. 6.
cap. 16.

Theophylactus
super 1.
cap. ad Heb.

Phil. ca. 89.

Phil. ca. 89.

Heb. 6.

Epiph. lib. 2.
hæc. 59.

Phil. ca. 89.

Epiph. lib. 1.
hæc. 42.

Heb. 10.

Peccatores nō
renouantur ad
pœnitentiam
per Baptismi
iterationem.

Quæ ad literam
in veteri Testa-
mento dicta
sunt multa de
Christo secundum
spiritum
intelliguntur.

Heb. 1.

3. Reg. 3.

Lactan. li. 4.
diu. instit. 6.

13.

pellentibus. Restat ergo vt hæc completa sint A in Christo filio Dauidis secundum carnem, cuius domus, hoc est, cœtus fidelium, in sempiternum fuit, eritque fidelis: cuius Regnum, hoc est, Ecclesia Christianorum, in perpetuum est, iuxta Danielis sententiam. **POTESTAS eius, potestas æterna, & regnum eius, quod non corrumpetur.** Quare sicut præcedentia, & sequentia verba illius Vaticinij de Salvatore nostro intelliguntur: ita & ea, quæ in medio eorum posita sunt, videlicet, **E G O ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium.** de Vnigenito filio Dei intelligenda sunt, quibus minimè obstat subsequentiæ verba: **S I iniquè aliquid egerit arguã eum:** quoniam licet ipsa Christi persona peccare non possit, Christus tamen mysticus, hoc est, mēbra eius, peccare possunt, & peccant interdum, & visitantur in virga iniquitates eorum, & in verberibus (vt ait Psalmus) *peccata eorum: misericordia autem Domini non aufertur ab eis.*

Dan. 7.

Psal. 88.

Theophylactus. Heb. cap. 9.

Heb. 9.

4. Ad id, quod de Arca Testamenti commemorant, Theophylactus in explanatione noni capituli ad Hebræos hunc in modum occurrit, **Q V Æ R E S** fortasse, cum constet in libro Regum literis proditum, nil aliud fuisse in Arca præter tabulas cõditum, cur nunc, & Urnam adiunxerit Paulus, & Aaronis virgam illã concludit? Eò forte id dixit, quia, vt à Gamalielē instructus, optimè Hebraicam celebrabat historiam, & maiorum traditione rem se ita habere acceperat, præsertim, cum ex Hebræis, qui Pharisæos sectantur, id ipsum & sentiunt, & profitentur: nec tamen in ipsis primordiis, sed longo post tēpore cum esset necesse, vt Ieremia temporibus arca occultaretur, in ea & urnam dicunt fuisse, & virgam reconditas. Hæc Theophylactus, qui paulò suprã reddens causam, cur hæc tria in Arcam locata sint, inquit, diuina id prouidentia factum esse, vt in ea potissima Iudaicæ ingratitude monumenta seruariantur. eius verba sic habent: **H Æ C** haud dubiò cuncta Iudæorum sunt ingratitude monumenta. nam quod in urna manna illud asseruaretur, qua illi quondam cum alerentur obmurmurassent, eò est cõstitutum, vt huius rei fama transfret ad posteros, & quemadmodum illi Deum exacerbassent, memoria prodideretur: Aaron autem virga, vt illorum contumacia innotesceret, & quemadmodum ipsi Aaron iam obstinissent: tabule verò testamenti illos infidelitatis coarguerent, & inconstantia: vt quorum de causa illa attrita, quia vitulum sibi conflassent, & idolis inferuissent.

5. De eo verò quod aiunt, Epistolam hanc ab antiquis Latinis non citari, vt potè, quæ apud eos in Canone non esset, nobisque eorum exemplo licitum esse, eandem de Canone abijcere, respondemus, Hæreticorum sententiã, vt falsam, ita temerariam esse. falsam quidem, quoniam à vetustissimis Romanæ ecclesiæ Patribus eam citatam legimus. atque in primis apud Clementem Romanum, qui in Epistola prima ad Iacobum fratrem Domini ex ea producit verba illa, quæ vndecimo capite habentur: **S I N E** fide impossibile est placere Deo. & Euaristus Papa primus, in Epistola secunda, citat ex quarto capite huius epistolæ sententiã illam: **N O N** est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius: & omnia nuda & aperta sunt oculis eius. & Ignus Pontifex eius nominis primus, in Epistola

ad omnes Christi fideles, testimonium de 2. ca. ad Heb. affert in hunc modum: **I N** eo enim, in quo passus est ipse & tentatus, potens est his qui tentantur auxiliari. Et ne fastidium lectoribus faciam in recensendis omnibus testimonijs, quæ apud vetustissimos Patres de præsentī Epistola accepta inueniuntur, donemus eis nusquam ab antiquis Patribus Epistolam hanc fuisse citatam, & (quod plus est) etiam ab ipsis aliquãdo fuisse de ea dubitatum, quid ergo? Nunquid & nobis licebit iterum de ea dubitare? minimè profectò. nam etsi peruetustis illis Patribus ante vniuersalem totius Ecclesiæ determinationem de hæc Epistola addubitare, eamque non temerè in Canone recipere licuit, nobis tamen post tot Conciliorum decreta, & communem Ecclesiæ catholicæ sanctionem id ipsum minimè facere licet: cum ex his omnes illæ causæ dubitandi sublatae sint, quæ Tertullianum, Cyprianum, Arnobium, Lactantium, atque alios Patres inducere potuerunt, vt de hac Epistola non immeritò hæsitarent, ac proinde ex ea, testimonia ad confirmationem fidei nostræ non producerent. Inter cæteras verò suspicionum occasiones, Prima fuit, quod hæc Epistola esset de genere earum Scripturarum, quæ non statim ab initio nascentis Ecclesiæ, sed paulò serius ad notitiã totius Ecclesiæ catholicæ peruenerunt, cuiusmodi sunt, Epistola Iacobi, secunda Petri, secunda, & tertia Ioannis, & eiusdem Apocalypsis, de quibus antequam in Canone ponerentur, meritò inter Patres disceptatio fuit, ne rem tanti momenti sine longa, & diligenti examinatione decernerent.

Altera verò causa est, quia cum nondum totius Ecclesiæ authoritas quicquam de hac Epistola decreuisset, liberum erat cuique sine Hæresis periculo de ea dubitare, ac differere. Nunc verò quando Epistola hæc post tantam annorũ multitudinem, tot Cõciliorum decretis in canonem assumpta est, non solum temerarium est, sed hæreticum, iterum illius auctoritatem in dubium reuocare. Quod autem subnectunt, hanc Epistolam Hieronymi tempore non fuisse in canone, & Hieronymum ipsum auctoritati eius parum tribuisse, mentiuntur. Si quidem ipsemet Hieronymus, & suã, & ecclesiæ sui temporis sententiã, profert in epistola ad Dardanũ de terra promissionis, sic loquens: **E P I S T O L A**, quæ inscribitur ad Hebræos, nõ solum ab Ecclesijs Orientis, sed ab omnibus Græci sermonis scriptoribus quasi Pauli apostoli recipitur: licet plerique eam, vel Barnabæ, vel Clementis arbitrentur. verò nihil interest cuius sit, cum sit ecclesiastici viri, & quotidie Ecclesiarum lectione celebretur. Quod, si eam Latinorum consuetudo non recipit, nec Græcorũ quidem ecclesiæ Apocalypsim Ioannis eadem libertate recipiunt. Et tamen nos utranque suscipimus, nequaquam huius temporis consuetudinem, sed veterum scriptorum auctoritatem sequentes, qui plerunque eius utuntur testimonijs, non vt interdum de Apocryphis solent, sed quasi Ecclesiasticis, & Canonicis. Ex quibus verbis patet, quod licet irrationabilis vulgi consuetudo tēpore Hieronymi, Epistolam hanc non reciperet, Hieronymus tamen, cæteri que Ecclesiæ præsidēs, ac moderatores,

Quæ causæ mouerunt aliquos vt Epistolam ad Heb. ex Canone reuicerent.

Epistolam ad Heb. tempore D. Hier. fuit Canonica.

quorum erat de autoritate diuinarum Literarum decernere, contempta incerti vulgi consuetudine, Epistolam ad Hebræos pro canonica recipiebant. Hæc ad illos, qui hanc Epistolam de Canone abijciunt.

Origenes in
Psal. 1.

6. VENIO nunc ad eos, qui epistolam recipientes, Pauli eam esse negant: quia author eius per loca Rhetorica diuagatus, splendidiore stylo utitur quàm Apostolus soleat. Quibus dicimus, id non esse mirandum, cum naturale sit unicuique, plus in sua quàm in aliena lingua vigere. ceteras enim Epistolas Apostolus peregrino sermone, hoc est, Græco cõpositus, hæc autem Hebræus, & Hebraicè, id est, proprio eloquio in quo facundior erat, disertius scripsit. credibile est etiã, quemadmodum Origenes in psalmum primum inquit, ut quæ Paulus Hebraica lingua eloquenter scripserat, Græcus interpres (quisquis ille fuerit) eloquentius etiam in Græcum sermonem transtulerit.

D. Paulus scripsit sermone hebraico epistolæ ad Hebræos.

7. IAM verò quod afferunt, Epistolam hanc scriptam non fuisse Hebraicè, quia nec interpretis nomen scitur, nec Hebraicè scripta inuenitur, parui admodum est momenti. Quid enim refert, an Hebraicè scripta inueniatur, nec ne, cum omnes consentiant eam ex Hebræo in Græcū conuersam? Quis autem fuerit interpres, siue Lucas, ut Clemens Alexandrinus in libro Hypotyposeon putat, siue ut alij arbitratur Clemens Romanus, tam exigui ponderis res est, ut consideratione non egeat, sed

Origenes in
Psal. 2.

ut inquit Origenes, si requiratur per quem sit eius sermo cõpositus, pro certo quidem Deus viderit, opinio tamen, quæ ad nos usque peruenit, est, vel quòd Clemens Apostolorum discipulus, & Episcopus vrbs Romæ, græco eam sermone, non tamen sensibus expoliuerit, vel quòd Lucas, qui Euangelium scripsit, & Actus apostolorum exornauerit. ILLVD item quod aiunt, interpretationem nominis Melchisedech Græcum scriptorem præ se ferre, leuissimum est, cum id ab interprete Græco factum esse, nemo sit, qui non statim agnoscat, si considerauerit, vñtatissimū esse in sacris Literis, ut interpretes frequenter eiusmodi nomina interpretentur, sicut in Genesi, & in Exodo factum est, de nominibus Benoni, & Beniamin, & Phasa: quorum primum, Septuaginta vertuntur *filium doloris mei*, secundum *filium dextera*, tertium *transitum domini*. Quod autem dicimus, de horum nominum interpretatione ab interprete factum esse, idem quoque dicimus de testimonijs veteris Testamenti iuxta Septuaginta in hac epistola inductis. Verissimile enim est interpretem (quisquis ille fuerit) in vertendis veteris Scripturæ testimonijs, quæ Paulus iuxta Hebraicā veritatem citaauerat, Septuaginta editione tanquam sibi, qui Græcus erat, magis familiari usum esse.

Hier. in pref.
epistolæ ad Heb.

8. DE nomine autem Pauli, quod Epistolæ nec præscriptum, nec introscriptum est, satisfacit Diuus Hieronymus, inquit. QVOD

Duabus de s. Epistola hæc non est. B. Pauli, quia nomen eius præscriptum non habet, ergo nullius erit, quia nullius alterius ei præscribitur nomen. Quanto ergo prudentius, vel ob hoc ipsum existimare eam esse B. Pauli, quia singularis in ea fuit nominis suppressendi

A ratio? ea vero duplex fuit: una quòd ad eos scribens, qui ex circuncisione crediderant, quasi gentium Apostolus, & non Hebræorum, sciens quoque eorum superbiam, suamque humilitatem ipse demonstrans, meritū officij sui noluit anteferre. Nam simili modo Ioannes Apostolus propter humilitatem in Epistola sua, nomē suum eadē ratione non prætulit: Altera causa est, quòd Paulus Hebræis odiosus erat, quibus & Gentium Apostolus, & Legis destructor videbatur. itaque nomen suum odiosum Epistola non præposuit, ne præscripti nominis inuidia sequentis utilitatem excluderet lectionis, atque ea de causa nomen suū, nec introscripsit, nec subscripsit, sicut in ceteris Epistolis fecerat, ut Epistola inter insensos sibi Hebræos tutior absque proprii nominis impedimento vagaretur, ac libentius à principio vsq; ad finē tota ab omnibus perlegeretur.

9. DE verbis autem Apostoli, quibus se inter eos annumerare videtur, qui non à Christo, sed ab Apostolis acceperunt, dicitur Paulum his verbis asserere, se non de doctrina, sed de salute ab alijs didicisse, quæ salus confirmata est in ipso per eos, qui audierunt à Domino, nempe ab Anania discipulo Domini, ad quem missus est, ut per illum in eo confirmaretur Salus ex baptismi ablutione, & visus restitutione. Quanquā si de doctrina eius loquamur, hæc quoque per eos, qui videbantur esse columnæ Ecclesiæ confirmata est: quemadmodū ipse met ad Galatas testatur, se cum Apostolis cõtulisse Euangelium suum, quòd prædicabat in gentibus, ne fortè in vacuum curreret.

10. NEC mirum cuiquam videatur, si Paulus, qui ob metum Iudæorum Cæsarem appellauerat, ad Iudæos iterum quasi mutato cõsilio reuerti desiderauerit, quando Christus in Iudæam, vnde paulò ante vix è manibus lapidantium effugerat, etiam reprehendentibus Apostolis reuerti voluerit: *duodecim enim hora*, ut tum dixit Christus, *sunt diei*. Vnde & possibile est, Paulum tum admonitū Dei spiritu, illud à quo prius abhorrebat animus, desiderasse: præsertim verò cum exacto Romæ biennio, tutius crediderit se Ierosolymam reuersurum, vel quòd iam sedatam Iudæorum inuidiam speraret, vel si nondum sedatam crederet, tamen cum iam solutus esset, facile à Cæsare tutum sibi reditum ad suos polliceri poterat.

11. ILLVD verò, quod de testimonio Psalmi secundi aliter hic quàm in Actibus à Paulo inductum obijcitur, facillimè diluit Beda, inquit, testimonium Psalmi à Paulo in Actibus recitatum, non ad Resurrectionem Christi, de qua proximè Apostolus in concione sua dicturus erat, pertinere, sed ad vtranq; Christi natiuitatem, æternam scilicet, ac temporalem, de qua paulò supra locutus fuerat in eadem concione, dicens eum natum de semine David secundum carnem, & à Ioanne tanquam Messiam, verum Dei filium prædicatum.

12. AD omnia Hieronymi testimonia, ut iam supra dictum est, respondemus, eum non secundum suam ipsius sententiam loqui, sed secundum aliquorum Latinorum opinionem, & præsertim iuxta vulgi consuetudinem, vsu potius quàm ratione, ac eruditorum iudicio, eo tempore introductam. Quo tempore

D. Paulus cõ apostolis cõtulit euangelium. Gal. 2. a

Ioan. 9.

Bed. sup. 13. cap Act. Act. 13. Heb. 1. Psal. 2.

pore licet aliqui etiam Latinorum illustres, de hac Epistola dubitarint, an in Canone recipienda esset, nostra tamen ætate post Ecclesiæ determinationem tam diuturnam ac certam, non licet amplius de ea dubitare.

13. Et ne quis dicat, se citra Hæresis crimen saltè de authore huius epistolæ dubitare posse, quia Hieronymus dixerit, *CIVS CVNQVE illa sit, nihil interest*: sciendum est, ipsum non in morem asserentis ac determinantis id verbum protulisse, sed ex aduersariorum sententia: ut secundum disputantium legem ostenderet absurdam illationem eorum, qui ex incertitudine Authoris, Epistolam hanc non esse canonicam inferebāt. Hanc igitur Hieronymus consecutionem reiiciens, inquit, quòd cuiuscunque Epistola sit, nihil interest, aut obest, quin canonica esse possit, dummodò orthodoxi & ecclesiastici viri sit. Desinant igitur mirari temerarij isti, si eos cùm tantis testimonijs non credant, Hæreticos pronunciemus. Nec vltra dicant: Quid magni interest, si quis de authore huius Epistolæ dubitauerit? Nam satis, ac multi refert. etenim Ariani, Seruetani, & Anabaptistæ hinc primum ansam arripuerunt reiiciendi hanc Epistolam, quod profectò facere non ausissent, si eam tanquam Pauli Apostoli pro certo ab omnibus accipi vidissent. Sed & multi sanctorum Virorum libri nulla alia de causa ab Ecclesia de canone reiecti sunt, nisi quòd eos Authorum illorum, quorum nomine prænotabantur fuisse, creditum non sit: sicut accidit de libro Enoch, & plerisq; alijs libris qui in Scripturis sanctis citantur, quos Augustinus dicit Ecclesiam respuisse: non quia eorum hominum, qui Deo placuerunt reprobareret authoritatem, sed quia illos eorū esse non crederet, quorum esse dicebantur. Deinde plurimi refert, ut Authoritas tot Patrum, qui id nobis testati sunt, integra, indubitata, & ab omni deceptionis suspitione immunis seruetur. Nam si in hoc vno tot Patres fuisse deceptos concedamus, quid obest, ne in alijs quoque erroris, & imprudentiæ suspecti reddatur? Cùm his, qui fallitur, & fallit in vno, etiam in alijs falli, & fallere potuisse credendus sit. Hactenus de epistola ad Hebræos.

DE CANONICIS SIVE CATHOLICIS EPISTOLIS.

Hæresis. IX.

Epistolas Canonicas reiicere.

ASSERTORES HVIVS

HÆRESEOS.

Hæc Hæresis bipartita est, Alij omnes protus Canonicas siue Catholicas Epistolas abijciunt, ut Marcion, atque omnes hi, qui præter Euangelium Lucæ nihil de nouo Testamento accipiunt. Alij verò, aliquas tantum ex eis reiiciunt, quemadmodum Lutherus, qui cùm duas tantum Canonicas Epistolas, nescio, qua religione commotus intactas reliquerit, videlicet primam Petri, ac Ioannis, in quinque alias libere debacchatur: abijciens primum de Cano-

ne Epistolam Iacobi, nulla alia de causa, quàm quòd dogmati suo de Iustificatione per solam fidem aduersetur. asserit autem illam falsò Iacobi nomine inscriptam, eò quòd nihil Apostolici spiritus contineat, sed tota (ut verbis eius utar) arida, ac straminea sit, tumoris, & contentionis plena. negat etiam Epistolam Iudæ esse canonicam, & dignam, quæ inter catholicas Scripturas numeretur: similiter & alias tres Canonicas epistolas, Petri videlicet secundam, & Ioannis secundam, ac tertiã vertit in dubium, astruens illas non esse eorum, quorum nomine prænotantur, Sed incerti cuiuspiam authoris, qui fœtus suos alieni nominis splendore illustrare voluerit, Anabaptistæ verò, ac Seruetani sentientes impietatem ab eis aduersus maiestatem sanctissimæ Trinitatis excogitatam, prosterni ex prima Ioannis epistola, asseuerant eam ab assertoribus Trinitatis fuisse adulteratam, additis in ea nonnullis, quibus assertionem suam tuerentur.

IMPUGNATIO.

QVORVM nos audaciam Ecclesiasticæ authoritatis pondere cõprimentes, ostendimus non solum omnes has Epistolas esse Canonicas, sed etiam eorum esse, quorum nominibus præscribuntur. Primum igitur quòd prior Ioannis, ac prima Petri Canonice sint, & eorum quoque Authorum sub quorum nomine feruntur, ad eò constanter perpetuus ecclesiæ consensus, & omnis veneranda Patrum antiquitas, quæ, ut Eusebius asseuerat, de his duabus Epistolis nunquam dubitavit, semperque eas in ordine sacrarum Literarum sub nomine Petri, & Ioannis recensuit, ut superfluum sit id conari ostendere. De alijs verò quinque Epistolis, quanquam aliquando inter Patres fuerit dubitatum, quia non statim sub ipsis Apostolorum temporibus, sicut primæ duæ Epistolæ, sed longè post ad totius Ecclesiæ notitiam peruenerunt, tamen & ipsæ tandem vnanimi omnium Patrum voluntate ac totius Ecclesiæ consensu in numero sacrorum voluminum sub eodem nomine Apostolorum, quod nunc in frontibus eorum legitur, receptæ sunt. easque semper omnia sancta Concilia, à Concilio Laodicensi, & Cathagineni tertio, vsque ad nouissimam sanctam Tridentinam Synodum in Catalogis diuinæ Scripturæ numerarunt, tametsi etiam longè ante prædicta Concilia, vetustissimi illi nascētis Ecclesiæ Patres, harum Epistolarum testimonijs, non tanquam de Apochryphis, sed tanquam de Canonicis Scripturis ad cõfirmanda Ecclesiastica dogmata vti sint. in primis verò Clemens, tertius post Petrum Pontifex, in Epistola sua secunda accepit ex quarto Iacobi capite verba illa: *Si autem iudicas legem, non es factor legis sed Iudex.* & iterum: *HVMILIAMINI in conspectu Domini, & exaltabit vos.* & Anacletus Papa in Epistola sua prima, citat sub nomine Iacobi testimonium ex secundo capite, inquit: *QVICVNQVE autem (ut ait apostolus Iacobus) totam legem seruauerit, defecerit autē in vno, factus est omnium reus.* & Alexander Papa primus, Iacobum ex quinto capite huius epistolæ testem inducens ait *MVLTV enim (ut ait B. Iacobus Apostolus)*

D d 4

valet

Aug li. 18. de
cin. cap 38.

Lib. 3. c. 25.

Lutherus ex
7. canonicis
Epistolis rei-
ciit quoque.

valet deprecatio iusti assidua. Urbanus I. in epistola prima, verba secundi capituli huius epistolae sub Iacobi titulo allegat dicens: **Q**UOD *Prodest fratres mei* (Iacobus apostolus ait) *si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? Quod autem maximè facit ad confirmandam huius Epistolae maiestatem: illud potissimum est, quòd vniuersalis totius Catholicae Ecclesiae auctoritas, ex hac vna Epistola, Sacramentum Extremae vntionis, prius in Euangelio Marci insinuat, confirmat, quemadmodum ex decreto Innocentij eiusdem nominis primi apparet, & ex his quae post Innocentium fuerunt Concilijs, constat.*

2. Pet. 8.

SIMILITER quoque ex secunda Petri Epistola, Anacletus in Epistola sua tertia inducit verba quaedam tertij capituli, veluti à Petro prolata, inquiens: **P**ROPTER quod charissimi expectantes fatagite (vt Petrus ait) *immaculati & inuiolati inueniri in pace.* Ratio quoque ostendit 2. hanc epistolam esse Petri: quia si eius non sit, profectò erit impudentissimi cuiuspiam nugatoris, ac fabulonis. testatur enim ibi Author se fuisse vnum ex his, qui in monte sancto fuerunt, & viderunt magnificam Christi gloriam de nube allatam, quod si circulator hic tam turpiter nobis imposuisset, vt se fidelibus omnibus pro Petro venditasset, qui fieri potuisset vnquam vt ecclesia, quae errare non potest, hunc impostorè inter sacros Scriptores computasset, & in conuentibus fidelium, in sacris etiam mysterijs, legi iussisset? Huc accedit, quòd Author huius Epistolae cum laudatissimum illud testimonium redderet de epistola Pauli, scripta ad Hebraeos, appellat se non solum Pauli fratrem, sed charissimum fratrem, inquiens: **S**CRIPSI VOBIS clarissimus frater noster Paulus. at certè nullus inter Apostolos Petro charior fuit, quam Paulus, qui vt in vita semper dilexerat eum, ita & in morte ab eo non est separatus, vna die, & vno loco, eundem habens passionis comitem, quem semper habuerat praedicationis Euangelicae socium.

DD. Petrus, & Paulus vno die, & vno loco mortui sunt.

DE DVABVS autem posterioribus Epistolis Ioannis apostoli, palam est, Hieronymum, Ambrosium, & Augustinum, frequenter testimonia ex secunda huius Apostoli accipere. De tertia verò (vt ceteros vetustos Scriptores omittam) Dionysius omnium antiquissimus, in libro caelestis Hierarchiae, capite tertio, citat verba quaedam ex primo huius epistolae capite.

Cap. 4.

Har. 16.

DE EPISTOLA itidem Iudae Apostoli, Anacletus in tertia sua Epistola accipit verba illa: **H**I sunt qui segregant semetipsos, animales, spiritum non habentes &c. & Alexander primus, Epistola tertia, imposito nomine Iudae apostoli, testimonium profert, citat in hunc modum: **E**CCE (ait Iudas Apostolus) *veniet Doq̄ninus in millibus suis & reliqua.* Sed & quem ante omnes nominare debueram, D. Dionysius in libro de diuinis nominibus, de hac Epistola testimonium sumpsit. & D. Epiphanius libro primo aduersus Hæreses, citans ex hac epistola testimonium contra Gnosticos, ait: **Q**UARE de his arbitror commotus est Spiritus sanctus in Apostolo Iuda, in Catholica inquam Epistola ab ipso scripta:

A Iudas autem hic est, qui frater Iacobi & Domini dicitur. & Hieronymus in libro de Viris illustribus, de hac ipsa Epistola sic scribit: **I**UDAS frater Iacobi, paruum quidem, quae de septem Canonicis est, Epistolam, reliquit, & quia de libro Enoch, qui Apocryphus est, in ea assumit testimonia, à plerisque reijcitur, tamen auctoritatem vetustate iam & usu meruit, & inter sanctas Scripturas computatur. Idemque in Epistola ad Marcellam de ea testimonium profert his verbis, *In epistola canonica Iudas Apostolus frater Iacobi scribit dicens, C O M M O N E R E autem vos volo &c.* De omnibus verò Canonicis simul epistolis, deque earum numero, auctoritate, & autoribus idem Hieronymus suam, ac totius Ecclesiae sententiam exprimens in epistola ad Paulinum, sic inquit: *Iacobus, Petrus, & Ioannes, & Iudas, septem scripserunt Epistolas, tam mysticas, quam succinctas, breues, & longas, breues in verbis, longas, in sententijs, & in prologo septem Canonicarum ad Eustochium singulariter numerum, & ordinem earum explicans ait: N O N ita est ordo apud Græcos, qui integrè sapiunt, fidemque rectam sectantur, Epistolarum septem, quae Canonica nuncupantur, sicut in Latinis codicibus inuenitur, vt quia Petrus est primus in ordine Apostolorum, & prima sint etiam eius Epistola in ordine ceterarum: sed sicut euangelistas dudum ad veritatis lineam correximus, ita has proprio ordini Deo iuuante reddidimus. est enim prima earum, vna Iacobi, dua Petri, tres Ioannis, & vna Iudae, Ex quibus luce clarius apparet, omnes istas Epistolas, vsque ad ipsa Apostolorum tempora in maxima semper auctoritate fuisse, & eorum, quorum nomine praenotantur, semper fuisse creditas.*

OBIECTIONES HÆRETICORVM.

1. **A**DVERSVS Iacobi Epistolam, quae prima est in ordine, prophanus Lutherus insurgens obijcit primùm, quòd eius sententia cum doctrina Pauli pugnet. Paulus enim ad Romanos scribens, dicit *hominem iustificari non ex operibus, sed ex fide: comprobans hoc Abraham exemplo, qui non ex operibus, sed ex fide iustificatus est apud Deum, sicut scriptum est: C R E D I D I T Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam.* cuius oppositum docet Author praesentis Epistolae, afferens Abraham non ex fide, sed ex operibus iustificatum, inquiens: **A**BRAHAM pater noster, *nonne ex operibus iustificatus est, offerens Isaac filium suum super altare? & Paulo post: Videtis quoniam ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantum.* Iacobus igitur contrarium eius docet, quod Paulus docuit.

Roma. 4.

Gen. 15.
Iac. 2.

2. **D**EINDE quòd multum ab Euangelica pietate distet haec Epistola, ex eo apparet, quòd Author ipsius magis quam deceat Euangelicum virum, & à iugo legis, Christi benignitate, liberatum, ostendat se amarulentum, & asperum, dum seuerissimam legis Mosaicae maledictionem iam per Christum abolitam, iterum fidelibus intentat, dicēs: **Q**UICVNQVE totam Legem seruauerit, *offendat autem in vno, factus est omnium reus.* Quae quidem sententia si vera sit, quomodo verum erit, Christum acerbissimam Legis durtiè, in iugum Euangelij suaue, & o-
Rursus

Iac. 2.

Iac. 3.

Rursus cum in multis (vt idem ait author) offendamus omnes, nonne per omnem vitam rei semper erimus vniuersę Legis, & post hanc vitam, ab æterna quoque vita excludemur?

3. QVIN & ipse huius Epistolę stylus arguit eam nõ esse Iacobi Apostoli: phrasim enim eius non refert maiestatem illam & grauitatē Apostolicam, nec hebraismi tantum, quantum in Iacobo Ierosolymorum episcopo credibile est adfuisse. Deinde salutatio Epistolę tam pura est, ac omnis Christiani spiritus expers, vt nulli Apostolicarum Epistolarum conformis sit nihil Dei, nihil Iesu Christi, nihil gratiæ, nihil pacis, vt cæteræ Apostolorum Epistolę annuncians, sed prophano more tantum salutem proferens. Sed nec ipse se Apostolorum in titulo Epistolę nominat, sed solummodo Iacobum, tametsi in nostris Latinis codicibus, Apostoli cognomen adiectum fuerit, contra Græcorū exemplarium veritatē, in quibus tale cognomen nusquam legitur, Ex quibus simul iunctis, huius Epistolę minus certus redditur author, eiusq; autoritas non parū imminuitur.

4. ADSVNT præterea non contemnenda veterum scriptorum Testimonia, qui huius Epistolę autoritatem vertant in dubium, quos inter Eusebius Cæsariensis secundo libro Historiæ Ecclesiasticæ sic ait: *HACTENVS de Iacobo, cuius illa habetur Epistola, quæ prima scribitur inter eas, quæ Catholica appellantur. Sciendum tamen est, quòd à nonnullis non recipitur, nec facile quis antiquorum meminit eius, nec illius quidem, quæ dicitur Iudæ quæ etiam ipsa est vna ex septem.* & D. Hieron. in libro de viris illustribus, sic scripsit. *IACOBVS frater Domini vnā tantum scripsit Epistolam, quæ de septem Canonicis est, quæ & ipsa ab alio quodam sub nomine eius asseritur, licet paulatim tempore procedente obrinuerit autoritatem.* Ex quibus Hieronymi verbis, duo sese offerunt colligenda. vnum, hanc alterius esse Epistolam, qui se Iacobi nomine ornauerit, aliud, quod Epistola, Canonicam autoritatem habere non potest: quia nec temporis diurnitas, nec fidelium consuetudo, nec tacita conuenientis Ecclesiæ permissio efficere possunt: vt doctrina aliqua (quæcunque ea sit) incipiat esse vera, canonica, & diuina, si ex se talis ipsa non fuerit. Neque enim est in potestate hominum efficere, vt quæ diuino Spiritu reuelata non sunt, diuinitus edita sint, & vt quæ ab vno auctore scripta nõ sūt, ab eo auctore scripta sint. Hæc Luther⁹ cõtra Apostoli Iacobi epistolam.

5. DE secunda verò epistola Petri idem dubitat, an Petri sit: quia Eusebius libro tertio historiæ de ea ponit hæc verba: *PETRVS Apostolus prædicationis suæ monumēta per pauca reliquit. vna etenim eius Epistola est, de qua nullus omnino dubitauit, nam de secunda multis incertum est.* & D. Hieron. in libro de Viris illustribus: *Secunda, inquit Petri Epistola à plerisque eius negatur, propter styli eius cum priori dissonantiam.*

6. DE Epistolis item secunda, & tertia Ioannis, certum est quòd eius non sint, quia ipse Author in vtriusque Epistolę salutatione se Ioannem, non Apostolum, sed Presbyterum appellat, tacito etiam nomine Ioannis, dicens: *PRESBYTER electa domina. & PRESBYTER*

A *Caio charissimo.* Vnde Hieronymus in libro de Viris illustribus inquit: *Scripsit Ioannes vnā Epistolam, cuius exordium est: QVOD EVIT AB INITIO, quæ ab vniuersis Ecclesiasticis, & eruditis viris probatur. reliquæ autē duæ quarū prima principium est. SENIOR ELECTAE DOMINAE, & sequentis: SENIOR CAIO CARISSIMO, quem diligo in veritate, Ioannis Presbyteri asseruntur, cuius & hodie alterum sepulchrum apud Ephesum ostenditur.*

7. IPSAM verò primam Ioannis Epistolam, Anabaptistæ contendunt, adscititiis additionibus falsatam, sumpto hinc argumento, quòd in quinto eius capite addita sit sententia illa: *Tres sunt, qui testimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus: & hi tres vnum sunt.* quam sententiam eo in loco dicunt insertam à fauoribus Trinitatis, reclamantibus omnibus vetustis Græciæ exemplaribus, in quibus ea verba olim non fuisse, etiam Hieronymus in præfatione Canonicarum Epistolarum testatus est. Erasmus verò, qui in prima editione sua Noui Testamenti eam non habet, idcirco illam se præteruisse affirmavit, quia in Græcis codicibus ea verba non legerentur.

8. DE Epistola autem Iudæ, præter id, quod Eusebius libro tertio historiæ, & Hieronymus in libro virorum illustrium asserunt, fuisse de ea à veteribus dubitatū, & quòd prisca Patres nulla de ea, vt potè de Apocrypha, testimonia citant, illud quoq; ostendit epistolam esse Apocrypham, & Fide indignā, quòd Apocryphis testimoniis doctrinam suam confirmet, inducens ad incertam Enoch scripturam dicens: *PROPHETA VIT autem de his septimus ab Adam Enoch: ecce veniet dominus in sanctis millibus suis facere vindictam contra omnes &c.* Ad hæc etiam citat altercationem Michaelis cum Diabolo de corpore Mosi, quæ nullibi in sacris Literis legitur. Quare cum Author Epistolæ relicto Canonicæ Scripturæ fonte vnde innumera testimonia ad suum argumentum de perpetua punitione impiorum accepisse poterat, ab incerta Scriptura auxilia mutuarit, meritò Epistolam suam suspectam fecit, vt eam, quæ incertis Apocryphæ Scripturæ testimonijs innitatur. Cui absurditati etiam aliud magis absurdum adiecit, quòd Apocryphos libros de Prophetia Enoch, & Diaboli certamine, suo testimonio approbauerit, & eis parem cum Canonicis Scripturis autoritatem detulerit, dum ex eis testimonia ad probandam Canonicam doctrinam, tanquam ex libris certis, approbatis, & Canonicis, accepit. Hæc hæretici.

DISSOLVTIO OBIECTORVM.

1. LUTHERVS, malitia excæcatus, longissimè fallitur: dum credit Iacobi sententiam doctrinæ Pauli esse contrariā. Oportebat enim eum legisse Augustinū, qui in præfatione Psal. 31. Paulum & Iacobum his inter se verbis conciliat: *DE ipso Abraham inuenimus in Epistola alterius apostoli, qui volebat corrigere homines, qui malè intellexerunt ipsum Apostolum Paulum: Iacobus enim in Epistola sua cõtra eos, qui volebant bene operari, de sola fide præsumētes, ipsius opera cõmendauit, cuius Paulus fidē: & non sunt sibi aduersi Apo-*

Aug. in præf. psal. 31.
Rom. 4.
Iac. 4.

foli.

Cap. 13.

Cap. 3.

Cap. 25.

Cap. 25.

2. Ioan. 5.

stoli. Cum enim Abraham, secundum Paulum, iustificatus sit ex fide, tanquam ex radice, & sandamēio, secundum Iacobum, iustificatus est ex operibus tanquam ex fructu, & superedificatione. Atque, hoc modo intellecti hi duo Apostoli, sunt inter se omnino concordēs.

2. **N**EC aded seuera est Iacobi sententia, vt nos pro quocunque leuissimo crimine reos vniuersę Legis statuatur, quemadmodum Lutherus conqueritur. Non enim Iacobus per vnicum illum in vno defectum, intelligit quodcunque minimum, ac veniale peccatum, sed illud vnum graue, ac magnū delictum, quo contra Legem charitatis Dei, & proximi, & contra Legislatorem, non ex humana fragilitate, sed ex legislatoris contemptu peccatur, aduersus quam charitatem, ac Legislatorem, si quis crimen admiserit, meritò totius Legis fit reus, quia totius legis plenitudo est charitas, & in ea tota lex pendet. Ita hunc locum exposuit August. serm. 4. de tempore, dicens: *Qui offenderit in vno, factus est omnium reus. Quid est hoc vnum, nisi illud quod Apostolus dicit, omnis lex in vno sermone completur, Diliges dominum deum tuum, & proximum tuum sicut te ipsum?* & in epist. 29. ad Hiero. ait: *Qui in vno offenderit, fit omnium reus, si cōtra charitatē facit, vnde tota Lex pēdet reus enim, et omnium faciendo contra eam, in qua pendēt omnia.* Ex quibus Apparet, eius sententię seueritatē non cōtra omnes peccatores, qui in aliquo offendunt, promulgari, sed contra eos solum, qui legem charitatis, atque eius Legislatorem Deum ex contemptu, & despectu legis, ac legislatoris, non carnis fragilitate, sed malitię, ac malignitatis iniquitate offendunt. Rursus iuxta Cyrilli expositionem, dici potest eos, qui in vno defecerint, pronuncari totius legis reos, non quia puniantur de ceteris præceptis quę obseruarunt tanquam si ea transgressi forent (hoc enim iniquum esset omnino) sed quia propter vnus mandati transgressionem, priuabuntur æterno præmio non aliter, quàm, si omnia diuina præcepta contempserint. D. Thomas, ab hac interpretatione non admodum discrepans, ait peccatorem in vno deficientem, reum fieri omnium mandatorum ea ratione, quòd in vnus transgressionem illum ipsum contemnit, qui omnium præceptorum est auctor.

3. **Q**UOD autem salutationem Epistolę accusat, tanquam eam, quę nihil Dei & Christi contineat, aperte delirat: ponitur enim in ea, *Iacobus, Dei, ac domini nostri Iesu Christi, seruus:* quo quid Christianius dici potuit? sed inquit, præponit Epistola vocem illam salutis gentilibus visitatam. O infanum & stolidum Lutherum. Nonne Lucas Actuum 15. testatur, apostolos ex concilio Ierosolymitano scribētes ad gentes, eandem vocē Epistolę præposuisse in his verbis? *APOSTOLI & seniores his, qui sunt Antiochia, & Syria, & Cilicia, fratribus ex gētibus, salutem.* & tamen non pudet eum eiusmodi ineptias in medium proponere. Suadet etiā consimilis insania Epistolam reiiciendam, quòd salutationibus persimilis, & tamen habet ob oculos tertiā Ioannis Epistolam, cuius salutatio nulli Apostolicarum Epistolarū similis sit, itē & primā Ioannis Epistolā, in qua Apostolus nulla præmissa

salutatione, veluti ex abrupto orditur: **Q**UOD **F**VIT **A**B **I**NITIO: dicit etiā prophanus hic, non inesse Epistolę tantū Apostolici spiritus, quantum deceat Iacobū. At longē aliter iudicant catholici Patres, Ambro. Hier. & August. & omnes alij, qui eam Spiritu Sancto dictante conscriptam decernunt, quibus magis credimus, quā infano Lutheri. Dicit Apostoli cognomen in Gręcis exemplaribus deesse: sed redarguitur eius temeraria impudentia, quia, vetustissimi quique Latinorum Codices, & præter hos etiam nonnulla Gręca exemplaria, illud habent, quod manifestum indicium est, vetusta Gręcorum exemplaria id ipsum Apostoli cognomē in salutatione Epistolę habuisse, & post modū, vel casu, vel malitia, intercuisse.

4. **I**NDVCT etiam verba Eusebij, sed iuxta Hæreticorum consuetudinem detruncata, præteriens id, quod statim Eusebius addit: *Nos tamen scimus istam cum ceteris ab omnibus Ecclesijs recipi.* His etiam apponit Hieronymi dictum, quod tamen nihil causę suę patrocinaur: cum satis constet, ex alijs compluribus Hieronymi sententijs eum non propriam, sed aliorum sententiam referre. Nec ita perperam sequentia verba Hieronymi interpretanda sunt, vt ex his cum Lutheri deducamus, Epistolam hanc, vel temporum successu, vel Ecclesię dissimulatione diuinam factam, & Iacobo ascriptam cum talis ipsa non esset. (hoc enim impossibile prorsus est) sed sic potius iuxta veram Hieronymi mentem exponenda sunt, quòd Epistolam hanc, de qua primum inter aliquos ambigebatur, an diuino spiritu, & an ab Apostolo Iacobo scripta esset, Ecclesia Christi paulatim tempore procedente comperit esse veram, & Canonicam, & ipsius Iacobi germanam, sicque quod ipsa Ecclesia in morem aurorę magis ac magis progressu temporis illuminata inuenerat, omnibus palam fidelibus, manifestauit, declarauitque, nempe Epistolam verē esse Iacobi, Apostoli, & ab eo, Spiritu sancto dictante compositam. Hęc de Epistola Iacobi.

5. **D**E secunda autem Petri Epistola cum Lutherus contendit esse de ea dubitandum propter verba Eusebij, & Hieronymi, vanum & puerile est argumentum. nam præter id quòd vterque non suam, sed aliorum incertam referat opinionem, si propter hoc de Epistola hac ambigere nunc licet, quia quondam aliqui de ea dubitarunt, licebit quoque de Christi diuinitate dubitare. quia de ea aliquando ab Apostolis nondum plene credentibus, ante susceptionem Spiritus sancti fuerit dubitatum. Quare si tempore Eusebij plerisque incerta fuit secunda Petri Epistola, quòd nondum quicquam de ea, Ecclesia definierat, nunc post Ecclesię definitionem adeo certa est, vt nullus amplius de ea dubitandi locus, nisi Hæreticis, relinquatur. De styli verò diuersitate, qua inter se duę Petri Epistolę dissident, Hieronymus in Quæstionibus ad Hedi-
biam satisfacit his verbis: *D*VÆ Epistolę, quę feruntur Petri stylo inter se, & caractere, structuraque verborum differant, ex quo intelligimus, Petrum pro necessitate rerū diuersis fuisse usum interpretibus.

quę

Qui in vno offendit, quomodo dicatur reus totius Legis.

Aug. ser. 4. de temp.

Idem de ver. & fals. poet. cap. 14.

Lutherus infans & stolidus. Act. 15.

D. Petrus pro necessitate rerum diuersis fuit usus interpretibus.

quæ Hieronymi sententia ostendit, ex diuersitate styli, non authorum, sed interpretum, diuersitatem inferri.

6. ILLVD idem, quod contra duas Epistolas Ioannis, Lutherus de prænotatione Presbyteri opponit, nullum habet momentum. in his enim Epistolis, ille idem est Ioannes Presbyter, qui & Apostolus & Euangelista. Vocat autem se Presbyterum, vel Seniore, ob notabilem ætatis diurnitatem. vixit enim, vt Hieronymus in libro de viris illustribus tradit, vsque ad sexagesimum octauum annu post passionem domini, & Ephesi longo senio confectus, postquã Asiã fundasset Ecclesias, mortuus est. Neque Hieronymi testimonium quicquam istis Epistolis officit, cum certu sit, eum non secundum propriam mentem, quam ipse locis superius à nobis adductis expressit, sed ex aliorum sententia loqui: quem modu ipsemet eo in loco testatur, prædictis verbis suis, hæc statim subnectes. *SVPER qua re cum per ordinem ad Papiam eius auditorem ventum fuerit, disse-remus.* in Papiã verò cum de duplici Ioanne loqueretur, subintulit: *Hoc autem diximus propter superiorem opinionem, quam à plerisque retulimus traditam, duas posteriores epistolas Ioannis, non Apostoli esse, sed Presbyteri.*

7. AD id verò, quod impij Anabaptistæ, ac Seruetani de verbis illis, quæ in quinto capite primæ Ioannis adiecta contendunt, respondeamus, ea verba apud Catholicos indubitatae semper veritatis fuisse, & in omnibus Græcis exemplaribus ab ipsis Apostolorum temporibus lecta: nec opus est quicquam de ipsorum perpetua integritate, sinceritateque dubitare, cum Iginus Papa primus, inducat ea aduersus Hæreticos, tanquam inuictum pro summa Trinitate testimonium. Sic enim in epistola ad omnes Christi fideles scribit: *Et iterum ipse Ioannes Euangelista ad Parthos scribens ait: Tres sunt, qui testimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus, & hi tres unum sunt.* Quin & sancta mater Ecclesia testimonium istud quotannis per octauam Paschæ in sacris mysterijs, vt ex vera & germana eiusdem Euangelistæ Epistola decantat. Nec Hieronymus vsquam dixit, illud in codicibus Græcis Ecclesiæ Catholicæ defuisse, immo in Prologo Canonicarum ad Eustochium, conqueritur, hæc verba ab infidelibus, & Hæreticis translatoribus in Latinum versa non fuisse, cum passim in Græcis voluminibus legerentur. hæc enim sunt Hieronymi eo in Prologo verba: *QVÆ scilicet Epistola, si vt ab eis, hoc est, Græcis autoribus, digesta sunt, ita quoque ab interpretibus fideliter verterentur in Latinum eloquium, nec ambiguitatem legentibus facerent, nec sermonum sese varietas impugnaret, illo præcipue loco, ubi de unitate Trinitatis, in prima Ioannis epistola positu legimus, in quo etiam ab infidelibus translatoribus multum erratum esse à fidei veritate comperimus. trium tantu modo vocabula, hoc est Aqua Sanguinis, & Spiritus, in ipsa sua editione ponentibus, & Patris, Verbi que, ac Spiritus sancti, testimonium omittentibus, in quo maxime & fides Catholica roboratur, & Patris, & filij, & Spiritus sancti in una Diuinitatis substantia comprobatur. Hæc Hieronymus. Quod autem ex prima Erasmi*

A traductione addiunt, nihil nos mouet viri huius Authoritas, cuius non paucas sententias nuper catholica Ecclesia dānauit. cum ea verba in Græcis exemplaribus vt ostendimus, semper fuerint, & nunc quoque in nostris Græcis codicibus palam in hunc modu legantur, *τρεῖς εἰσι οἱ μαρτυροῦντες, ἐν τῷ οὐρανῷ, πατήρ, λόγος, καὶ πνεῦμα ἅγιον καὶ οἱ τρεῖς ἐν ἑστί.* Et ipsemet Erasmus in Annotationibus suis, fateatur, hæc eadem verba, haberi in peruetustis Græcis exemplaribus Britannia, Hispania, ac Rhodi.

8. DENIQUE de Iudæ Epistola nihil miru, si nonnulli Veterum de ea dubitarint, aut raro de ea testimonia protulerint, cum & ipsa de numero sit earu Scripturarū, quæ serò (vt iam diximus) in notitiam totius Ecclesiæ peruenerunt. Nec quicquam ex eius autoritate subtrahitur, quia Author ei' Apochrypha de Enoch libro citauerit, cum Paulus apostolus (vt Hieronymus prudenter obseruauit) non ex apochryphis solum, sed de gentiliu quoque poetarum libris testimonia in cōfirmationem doctrinæ suæ adduxerit: quale illud cum in Martis curia disputaret *τὸ γὰρ καὶ γένος ἐσμεν*, hoc est, *Ipsius enim & genus sumus.* & illud *φθέρουσι γὰρ ἡμῶν ἡμεῖς ἀμιλίαι ἠκακάι.* id est, *Corrumpunt bonos mores colloquia mala.* & illud ad Titu Creten-sibus scribens: *κρητεὺς αἰεὶ ψεύσας, καὶ ἀψήγλα γὰρ ὄφρυς ἀγρῶν.* id est, *Creten-ses semper mendaces mala bestia, ventre prigri.* quorum primum hemistichion testatur Hieronymus esse Arati poetæ in exordio τῶν φενομαίνων. secundum verò iambicum de Menandri comædia, & tertiu integrū ex lib. oraculorū Epimenidis Creten-sis, vel ex Callimacho Cyrenesi in his, quæ de Iouis laudibus cecinit. Neque ob id Paulus gentiliu testimonij vsus est, quasi illi ex libris sacris diuina testimonia deessent, sed vt gentiliu librorum studiosos etiam de propria suorum librorum lectione conuinceret. quod & Apostolorū Iudam scholastica quadam arte prudenter fecisse credendum, est, dum eos, ad quos scribebat, etiam ex his libris, qui apud illos auctoritatem habebant, productis testimonijs persuadere vellet. Neque idcirco sequitur, Iudam libros Enoch approbasse, quia de eis testimonia sumpserit, sicut nec Paulus Epimenidis, Menandri, & Arati libros comprobauit, cum de eis testimonia acciperet. vterque enim non totos, ac integros authorum illorum libros approbauit, sed ea sola testimonia ex libris illorum, cæteris, quæ in his legebantur omissis accepit. Vnde Hieronymus in commentarijs Epistolæ ad Titum confutans eos, qui Paulum propterea reprehendebant, quia contra Creten-ses: Epimenidis versiculo vsus esset, sic inquit *PVTANT quidam Apostolorum reprehendendum, quod imprudenter lapsus sit, dum falsos Doctores arguit, illorū versiculos cōprobauit. Quibus breuiter respondendum est, in eo quod ait: CORRUMPUNT bonos mores colloquia mala, & in illo. IPSIVS & genus sumus, nō statim totam Menandri comædiam, & Arati librum presentis loco, non totum opus Callimachi, siue Epimenidis, quorum alter laudes Iouis canit, alter De Oraculis scripsit, per unum versiculum comprobauit, sed Creten-ses tantu mendaces vitio gentis increpauit, non ob illam opinionem, qua sunt argu-*

Ecclesia dānauit nō paucas Erasmi sententias.

D. Paul. de Gentiliu poetarū lib. testimonia in doctrinæ suæ cōfirmationem attulit.

Act. 13. 1. Cor. 13. Tit. 1.

Hier. in 1. eō. ad Titum, & in epist. ad Magnum.

guti à Poëris, sed ob ingenitam mentien di facilitatem de proprio eos genis authore confutans. Qui autem putant totum librum debere sequi eum, qui libri usus sit versiculo, videntur mihi & Apocryphum Enochis, de quo Apostolus Iudas in Epistola sua testimonium posuit, inter Ecclesia Scripturas recipere. Hactenus Hieronymus. ex cuius verbis habetur, Iudam non ideo totum Enochii librum approbasse, quia testimonium illud in eo comprobauerit. & de Canonicis quidem epistolis hæc dicta sint,

Iudas non ap-
probavit to-
tum librum
Enochii.

DE APOCALYPSI IOANNIS Euangelistæ hæresis X.

A Pocalypsim, necesse Ioannis Apostoli, nec inter Canonicas Scripturas recipiendam.

ASSERTORES HUIUS HÆRESEOS.

cap. 60. cata-
logi li. 2. hæ-
50. in catal.
hæ. cap. 22.
hæ. 54.

VTRANQVE huius Hæreticæ assertionis partem, primi in Ecclesiam inuexerunt Alogi, siue, Alogiani, de quibus cum de Euangelio Ioannis ageremus, iterum meminimus. hi (quemadmodum Epiphanius, Philastrius, & Augustinus referunt) librum hunc arbitrantur à Cerintho hæresiarcha Apostolorum aduersario confictum, & innumeris figmentis, ac præstigijs refertum, quorum blasphemix astipulatur Theodorus Byzantius, Theodocianorum princeps, aduersus quem Epiphanius libro secundo scribit. Lutherus verò, & sui coniurati, quanquam aperte non audeant contra vniuersalem Ecclesiæ Catholicæ assertionem, hunc librum per se ipsos damnare, illum tamen callidè sub aliorum persona vituperant, & multis rationibus quas indissolutas relinquunt, labefactare conantur, dicentes, eum ab eruditissimis, & grauissimis olim viris explosum, ceu fabulosæ, & confictæ rei narrationem, cui nihil inesset Apostolici pectoris. Ambigunt autem & de libri Authore, an is fuerit Ioannes quidam Præbyter, Ephesi sepultus, an alius quispiam. nam Ioannis Apostoli opus non esse, aiunt se pro comperto habere.

IMPUGNATIO.

ADVERSVS istorum temerarium errorem pugnant, vetustissimorum Patrum testimonia, Conciliorum determinationes, ac totius Catholicæ Ecclesiæ autoritas. In primis verò Dionysius Areopagita, Pauli discipulus, hunc librum esse Ioannis Apostoli, & Euangelistæ, primus ostendit. Is enim in libro de Ecclesiastica Hierarchia ponens vniuersam Scripturæ sanctæ partitionem, de Apocalypsi, hæc fatur. **S**I VE arcanam illam, ac mysticam omnino visionem dilecti Discipuli, diuinamque Domini Iesu, & altissimam Theologiam eis, qui dy fieri merentur exponit, eosque per mysteria sacra & diuina sustollit, atque confirmat. Quibus sanè verbis, Dionysius, sanctam Ioannis Apocalypsim clarissimè designauit. Sed quia Lutherus cum Academicis suis, omnia in dubium reuocantibus, Dionysij testimonium contemnunt, dicentes, eum non

cap. 3. par. 3.

A esse Dionysium illum Areopagitam Pauli discipulum, quòd is nulla volumina scripserit, sed nouum quendam, ac supposititium Dionysium, à græculo quopiam paulo ante quingentos annos emissum in lucem, & ementito Areopagitæ cognomine adornatum, sciat se multorum veterum Scriptorum testimonio refelli, ac multorum insuper Cõciliorum autoritate damnari. Gregorius namque Magnus in homilia de centum quibus, & Agatho Papa in epistola ad sextam Synodum, ipsaque sexta Synodus, & Martinus Papa in synodo Romæ celebrata, Ioannes item Damascenus in libris de fide orthodoxa, & aduersus Inconomastichos, Dionysij Areopagitæ, & eius librorum mentionem faciunt, & ex ipsis tanquam ex autoritate sanctissimi viri ecclesiastica dogmata comprobant. Post Dionysium verò Iustinus philosophus, & martyr, Apocalypsim Ioannis Apostoli esse non solum testatus est, sed eam quoque (vt Eusebius in Chronicis, & Hieron. in Libro de Viris illustribus testes sunt) luculentissima expositione profecutus est. Irenæus quoque in quinto aduersus Hæreses libro, Apocalypsim à Ioanne Euangelista scriptam, prope finem Domitiani Cæsaris testatum reliquit, & in eam commentaria edidit. Theophilus item Antiochiæ Episcopus, vt

Authores qui
meminerunt
Dionysij A-
reopagite.

Iustinus mar-
tyr scripsit
commentaria
in Apocaly-
psin.
cap. 8.
lib. 4. c. 54.

Eusebius scribit, testimonijs huius libri tanquam de Scripturis Canonicis contra Hermogenis hæresim vsus est: & Melito Asianus, Sardensis Ecclesiæ episcopus, cõmentaria in hunc librum tanquam in Canonicum opus composuit. Concilium quoque Ancyranum sub Diocletiano Augusto celebratum, huius libri sententijs vtitur ad dogmatum confirmationem sub nomine Ioannis Apostoli, quem etiam libri huius asserit Authorem. sic enim in sexto

Eus. lib. 4.
cap. 25.

Eusebij volumine loquitur: *Ioannes Apostolus, Apocalypsis sacramentum in spiritu, non in corpore vidit, sicut ipse dicit: E VI in spiritu in Dominico die &c.* Dionysius etiam, & Corinthiorum Ecclesiæ Pontifex, inter ecclesiasticos Scriptores nobilis, apud eundem Eusebium de Ioannis Apocalypsi hunc in modum fatur: *E GO verò quantum ad meam sententiam pertinet, spernere, aut abijcere, Scripturam libri huius nullatenus audeo, maxime cum multi ex fratribus ita mecum sentiant, sed hoc magis de eo iudico, quòd excedant, atque emineant, que in eo scripta sunt humane auditionis modum, & sit in eo arcanus quidam, ac reconditus, atque admirabilis sensus, quem & ego admiror, ac veneror, etiam si non intelligo, & ita sentio, quòd diuina aliqua sacramenta sermonibus contegantur humanis, non tam iudicio meo discernens, quam fide credens, & ita non reprobo, que non intelligo, sed tanto magis*

cap. 7.

lib. 7. hist.
eccl. cap. 23.

E admiror, quanto minus assequor. Sed & Ioannes Damascenus libro quarto de Fide, postquam Catalogum diuinorum Voluminum contexit, vltimum in eo, librum Apocalypsis sub nomine Ioannis euangelistæ collocavit. Hieronymus autem in libro de Viris illustribus de Apocalypsi hæc habet: *Quartodecimo igitur anno secundam post Neronem persecutionem mouente Domitiano, Ioannes in Pathmon insulam relegatus, scripsit Apocalypsim quam interpretatur Iustinus Martyr, & Irenæus. Et in epistola ad Pauli-*

cap. 18.

Num

num idem huius libri encomium texens: *Apocalypsis*, (inquit) *Ioannis*, tot habet sacramenta, quot verba. parum dixi: pro merito voluminis laus omnis inferior est. in verbis singulis multiplices latent intelligentie. Diuus quoque Augustinus tractatu trigesimo sexto in Ioannem, dicit, *Apocalypsim*, eiusdem esse Ioannis, cuius est Euangelium, Et in libro De sancta virginitate asserit *Apocalypsim* eius esse Discipuli prædilecti, qui supra pectus domini in cœna recubuit. & in libro De doctrina Christiana secundo, numerat eam inter Canonicos libros, in quam etiam Annotationes particulari volumine edidit, Prætereo Ticonij Afri testimonium de *Apocalypsi*, & eius in eam commentaria, quæ se Gennadius in Catalogo, legisse scribit, itemque Epiphaniij, & Isidori contestationem libro sexto Etymologiarum. Ambrosij quoque, ac diui Gregorij, Bedæ, Haymonis, & aliorum sine numero Scriptorum. Taceo etiam Synodi Toletanæ quartæ, & aliorum Conciliorum pro huius libri veneranda autoritate decreta, animaduertens, me longe plura quam oportuerit testimonia produxisse. sed ita me facere coëgit temeraria Nouatorum assertio, qui librum hunc à vetustis Patribus, ac præsertim Græcis vix agnatum prædicent. Voluimus itaque ostendere, eum per cunctas Patrum successiones ab ipso statim nascentis Ecclesiæ primordio vsque ad nostra tempora, fuisse semper tanquam verum, ac legitimum Ioannis, Apostoli, & Euangelistæ, opus, in numero sacrorum Voluminum receptum.

OBIECTIONES HÆRETICORVM.

1. PRINCIPIO etiam atque etiam constat, *Apocalypsim* non esse Ioannis Apostoli ex operis inscriptione, quæ in omnibus Græcis codicibus habetur, ἀποκάλυψις τῆς ἀγίας δωάνης τῆς θεολογίας, id est, *Reuelatio Beati Ioannis Theologi*, hunc autem Theologum longè alium fuisse à Ioanne Euangelista, Papias Ioannis auditor testatus est, scribens in libris, quos VERBORVM DOMINICORVM attitulauit, duos fuisse Ioannes, alterum apostolorum, alterum verò extra Apostolorum numerum, quem distinctione quadam facta, Ioannem Presbyterum appellauit, & cum Aristone quodam sociauit. Ex quibus verbis cum Eusebius Cæsariensis libro tertio Historiæ Ecclesiast. cap. 38. incidisset in suspicionem ane Ioannes Euangelista esset *Apocalypsis* Author, dixit: PER hæc comprobatur, verum esse illud, quod quidam Asiatici scribunt, quòd duo sunt apud Ephesum sepulchra, & utrumque Ioannis appellatur, quibus si diligentibus intendamus, fortassis secundus hic erit Ioannes, si ille non creditur primus sub cuius nomine *Reuelatio* habetur, quæ appellatur *Ioannis*. Verum, quòd Eusebius de Authore huius libri sub dubio protulit, Dionysius Alexandrinus Episcopus, testante Eusebio in septimo Historiæ, clarissimè expressit, non solum *Apocalypsim* Ioannis Euangelistæ non esse affirmans, sed id quoque rationibus adhibitis ostendens, videlicet.

2. Ex ipso Scripturæ stylo, tum quia vtrius-

que Voluminis, Euangelij scilicet Ioannis, & *Apocalypseos* phrasis ac dicendi modus sit diuersus, tum quia Ioannes, qui Euangelium scripsit, nusquam in Euangelio suo, nominis sui mentionem fecerit, ac sese signauerit nominatim: hic autem, qui *Apocalypsim* scripsit, tertio fermè verbo nominis sui mentionem facit, illud sæpe repetens: EGO IOANNES: EGO IOANNES. quasi non librum, sed nobis syngrapham scriberet, præter morem aliorum Apostolorum, ac suum, qui in Euangelio nomen subticens, autorem tantum indicat dicens: Hic est Discipulus ille, quem diligebat Iesus, &c.

3. DEINDE illi ipsi Ecclesiastici Scriptores qui *Apocalypsim* Ioanni Apostolo adscribunt, aded inter se de loco, ac tempore, in quo, & quando eam Ioannes scripserit, diffident, vt euidenter appareat, Ioannem Apostolum non potuisse eius esse autorem. nam Irenæus in fine quinti libri memoriæ prodidit, *Apocalypsim* scriptam sub exitum Imperij Domitiani. Cui consentiens Eusebius in chronicis, & Hieronymus in libro de Viris illustribus, asserunt, eam in insula Pathmo quarto decimo Domitiani anno à Ioanne scriptam, Epiphanius verò Salaminæ Episcopus, Arethas, & Andreas Cappadociæ Episcopi, ac plerique alij Græcorum sub Claudio Nerone quadraginta fermè annis antea editam tradunt. Dorotheus autem Episcopus Tyrius memoriæ prodidit Euangelium à Ioanne scriptum in Pathmo, *Apocalypsim* verò nequaquam. sed & ipse Author in ipso libri initio, tempus suæ visionis enarrans, dicit se Reuelationem suam audisse in die sancto Dominicæ: Ego (inquiens) Ioannes fui in spiritu in die Dominica. sed certissimum est, tempore Ioannis Euangelistæ nondum institutionem, & appellationem Dominicæ diei fuisse, quæ multo post à Patribus statuta est. Quare cum de Authore, Loco, & Tempore huius Reuelationis nihil certum habeatur, restat, non posse à nobis pro comperito affirmari *Apocalypsim* esse Ioannis Apostoli, & Euangelistæ. His atque eiusmodi innituntur hi, qui librum hunc esse negant Ioannis Euangelistæ.

4. QUI verò hoc ipsum volumen de Canone abijciunt, idque Cerintho Hæretico adscribunt, ceu Alogiani, hi sumpta occasione ab his, quæ in hac Reuelatione tractantur, his armis vt Dionysius, & Epiphanius recitant, contra ipsum sese armant, dicentes. Primum, nihil esse in eo Ioannis sanctitati, maiestati- que conueniens, sed omnia vana, ac prope ridicula, nullius vtilitatis, ac fructus. Quæ enim nobis inquiunt, ex hac *Apocalypsi* vtilitas, quæ nihil nos docet præter inania quædam de septem Stellis, septem Angelis, septem Cculis, septem Candelabris, septem Tubis, septem Phialis, septem Egillis, & huiusmodi friuolis rebus, quæ cum crasso quodam ignorantia velamine sub inuolucris visionum ac somniorum ænigmatibus contegantur, non Reuelationis, sed velationis & obuolutionis potius nomine digna sunt.

5. His adde, quòd in nonnullis etiam

E e manife

Apoc. 1. b.

Lib. 2. lib. 1. her.

Apoc. 1. b.

Epiph. lib. 2. her. 51.

Apoc. 2. e.

Cap. 27. Cap. 8.

Lib. 2. her. 51. cap. 2.

Eus. lib. hist. cap. 38.

Lib. hist. 71. cap. 23.

manifestè deprehenditur mendax, scribès his, quæ nusquam sunt, aut fuerunt Ecclesijs, dicens: *ET Angelo Ecclesia, quæ est in Thyatiris scribe: Hæc dicit Iesus Dei, qui habet oculos, &c.* verum in Chyativa, quæ vrbs est in Mysia, ad sinistram Caycis fluminis partem, nulla vnquam fuit tempore Ioannis Ecclesia Christianorum, quomodo igitur ei scribit, quæ nusquam est?

Apoc. 21. 6. **P**RÆTER hæc autem hæretica Cerinthi dogmata continet, videlicet. instaurationem terreni regni in Ierusalem, & Templi, & Iudaicarum festiuitatem, cum ait: *Vidi ciuitatem sanctam Ierusalem, nouam, descendentem de cælo, à Deo paratam sicut sponsam ornatam viro suo: & audiui vocem: ecce tabernaculum Dei cum homini-*

Ibidem. *bus, & habitabit cum eis. & paulo post: ET reges terra afferent gloriam suam in illam, & ambulabunt gentes in lumine eius, & porte eius non claudentur*

Apoc. 21. *per idem.* Item ciborum satietatem, & poculorum abundantiam, cum dicit: *NON esuriunt, neque sitient amplius, & deducet eos ad fontes aquarum. & iterum: VINCENTI dabo edere de ligno vite, quod est in paradiso Dei mei, & dabo ei manna absconditum. & rursus futuras nuptias, & coniugij libidines, cæterasque carnis illecebras,*

Apoc. 19. *inquiens: GAUDEAMUS, & letemur, quia uenerunt nuptie Agni, & uxor eius preparauit se. Beati qui ad cenam nuptiarum Agni vocati sunt. & deinde post hæc, tempus regni Christi, & sanctorum iuxta χιλιετών hæresim per mille annorum spacium in terris duraturum designat,*

Apoc. 20. *dum ait: ET vidi animas decollatorum propter testimonium Iesu, & vixerunt, & regnauerunt cum Christo mille annis. ceteri uero mortuorum non vixerunt, donec consummentur mille anni. hæc est resurrectio prima. Beatus qui habet partem in resurrectione prima, in his secunda mors non habet potestatem, sed erunt sacerdotes Dei, & Christi: & regnabunt cum illo mille annis. Quæ omnia Cerinthus, carnis ac libidinum amicissimus, pro sui ingenij lasciuia dictauit. Vtque ea Apostolici nominis auctoritate firmaret, sub Ioannis titulo euulgauit. Hæc Alogiani apud Epiphaniū, ac Dionysiu.*

Cap. 28. 7. **L**VTHERANI uero, his Alogianorum argumentis superaddunt, Eusebium in tertio Historiæ volumine referre, quod Caius antiquissimus ac celebratissimus Ecclesiæ Catholice scriptor, in Dialogo suarum disputationum scripserit, Cerinthum Hæreticum huius Apocalypseos librū sub nomine Ioannis composuisse, ut Apostolici nominis auctoritate, terram Christi regnum, per mille annos permanfurum, firmaret. Ad quod & aliud addunt huic operi incommodum, quod nulla Græcarum Ecclesiarum, illud in Canone sacrorum Voluminum recipiat, sicut Hieronymus ad Dardanum inquit: *NEC Græcorum quidem Ecclesia Apocalypsim Ioannis eadem libertate suscipiunt. Sed neque Anastasius Græcus author, neque Concilium Laodicenum Apocalypsim in catalogo diuinarum Literarum enumerant.*

DISSOLVTIO OBIECTORVM.

QUAM leuibus de causis hæretici hi, sanctam Apocalypsim abiiciant, ostendit in primis leuissima illa coniectura, quam de libri

incriptione producant: nescientes **B.** Ioannem Theologum eundem esse, qui & Apostolus, & Euangelista fuerit. qui ob sublimitatem Euangelij sui, in quo altissima de Verbi Diuinitate attigit, & sese cæteris Euangelistis altius extulit, Theologi nomine celebratus est à veteribus scriptoribus, Dionysio præsertim Areopagita, cuius adhuc extat Epistola numero decima his verbis prænotata: **I**OANNI THEOLOGO, APOSTOLO, ET EVANGELISTÆ, IN PATHMO IN SVLA RELEGATO, in qua ipse Dionysius de Ioannis Euangelistæ Theologia loquens, hæc verba inserit: *Nos autem nulla procella, nulla aduersitas priuabit Ioannis clarissimo radio, id quidem consecuturos memoria, ac renouatione tua verissima Theologia &c.* Ita pariter inualida cōiectura est, quam trahunt de suspitione Eusebij, & testimonio Dionysij Alexandrini perperam intellectis, Eusebius enim in Chronicis suis, & in plerisque Historiæ Ecclesiasticæ capitulis, adeo apertè Apocalypsim Ioannis Apostoli esse fatetur, ut sese facillè ab hac suspitione liberet, ac se ex aliorum sententia ea verba protulisse ostendat. Dionysius autem non negat, Apocalypsim esse Ioannis Apostoli, sed hoc tantum ait, scire se Autorem Apocalypsis vocari Ioannem, eamque per Spiritum sanctum scriptam esse, sed hoc non liquidè sibi cōstare, an Ioannis apostoli sit ob styli diuersitatem, & crebram proprii nominis repetitionem. Cuius etsi olim qualiscunque fuerit dubitatio, ante factum de ea in Ecclesia decretum, nos post tam longam Ecclesiæ, Patrumque approbationem, de illa amplius ambigere non possumus.

2. **D**E styli autem diuersitate, quam in omnibus penè Scripturæ libris Nouatores ij semper inculcant ac repetunt, respondemus, imbecillā esse styli cōiecturam, quippe quem oporteat pro argumenti diuersitate variari. quare cum in Euangelio Ioannis, & Apocalypsi diuersum sit argumentum, non esset magnopere mirandum, si Ioannes in utroque diuersum dicendi genus seruasset. quanquam nec utriusque voluminis character admodum discrepet: ambo enim communi Græcorum dialecto, & iisdem Hebraicæ linguæ phrasibus & idiotismis scripta sunt. Quod si in Apocalypsi frequētem nominis sui mentionem facit, cuius nunquam in Euangelio suo meminerat, nihil mirum. in Euangelio enim alienam videlicet Iesu Christi scribebat historiam, unde se ipsum nominare non opus erat. In Apocalypsi uero de se ipso scribebat Reuelationes, ac visiones sibi enarratas, in quibus nomen suum frequenter interponere non erat omnino præter rem.

3. **N**EC minus infirmum est argumentum, quod ex controuersia Patrum de Tempore, & Loco inter se dissonantium adducunt. Non enim sequitur quin Ilias Homeri ab Homero ipso edita sit, quia de tempore, ac loco in quo Homerus scripserit, itemque de Homeri patria, semper inter expositores eius certatum fuerit, adhuc lite sub iudice pendente. Quamobrem etiam si Patrum sententiæ de loco, & tempore Scripturæ differant, non propterea

Ioan. euangelista a veteribus cur sit appellatus Theologus.

Ioan. euangelista cur in Apoc. frequenter, in euang. nunquam proprio nomine se nominarit.

pterea de Scriptura dubitandum esset. Quam-
 tō igitur minus nunc ambigendum est, cum
 prædictæ Patrum sententiæ diligenter consi-
 deratæ, nihil inter se differant? Dorotheus ete-
 nim nō negat Apocalypsin scriptā in Pathmo,
 sed tacet, ac sub silentio præterit. quod si ex
 eius silentio concludere velint, Apocalypsin
 non esse Ioannis Apostoli, eadem ratione o-
 portebit eos concludere, primam Ioannis A-
 postoli Epistolā eius non esse, quia illius Do-
 rothæus iste non meminerit. Cæterum quod
 de die Dominico nondum tempore Ioannis
 instituto obijciunt, falsissimum est, reclaman-
 te totius Ecclesiæ consensu, quæ dominicæ
 diei solennitatem ab ipsis Apostolis in me-
 moriam dominicæ resurrectionis conditam
 credit. de cuius etiam ab Apostolis institutio-
 ne, August. ser. 25. de tempore his verbis testa-
 tur. **DOMINICVM** ergo diem ipsi Apostoli, &
 Apostolici viri, ideo religiosa solennitate habendum
 sanxerunt, quia in eo redemptor noster à mortuis re-
 surrexit. Nec illud Apocalypsis derogat auto-
 ritati, quod vsque ad tempora Eusebij in Ec-
 clesia de Autore, & autoritate eius disputatum
 sit: quinimmo id ei multò maiorem præstat fi-
 dem. Cùm enim Ioannes nouum scribendi
 genus exorsus esset, resque futuras scriberet,
 non gestas, vt alij scriptores noui Testamenti
 fecerant, rei nouitas admirationis, & ambi-
 guitatis ansam præstitit primis illis Patribus,
 eaque dubitatio cessit ad maiorem operis fi-
 dem, quia non nisi re diligenter exacta, ac dis-
 cussa, liber hic ab eis in sacrorum Voluminum
 ordinem receptus est. Quare etsi de eo ali-
 quando dubitatum sit, nunc debet nunc mi-
 noris esse autoritatis quàm cæteri Libri sacri,
 cum Ecclesia pari eum cum alijs veneratione
 in Canonē receperit. Et hæc ad eos, qui Ioan-
 nem Apostolum negāt Apocalypsis autorem.

4. **RESTAT** nunc vt calumnias confute-
 mus eorum, qui Apocalypsin ceu inutilem,
 ac perniciosam, & Cerinthi dogmatibus ple-
 nam accusant, vituperantes ea, quæ de septem
 Tubis, Candelabris, & Angelis in ea, quæ ob-
 scurè narrantur, quasi Iudaicè, hoc est carnali-
 ter, & iuxta mortuam Literam (vt ipsi præuè
 existimant) intelligenda sint, & non magis
 Apoc. I. spiritualiter & mystice, iuxta Autoris men-
 tem: qui in principio narrationis suæ docet, se
 non carnaliter, & corporaliter vidisse, quæ
 scripsit, sed spiritualiter, cùm in spiritu ra-
 ptus esset in die dominica, & diuino spiritu
 permonstrante, non corporis, sed mentis ocu-
 lis intellectualium visionum sacramenta con-
 spexisset. Sacramenta enim, hoc est, sacra se-
 creta, ipsemet ibidem suas visiones appellat:
 vt ex hoc sciamus, quòd quemadmodum in om-
 nibus sacramentis, aliud extrinsecus vide-
 tur, & auditur, aliud verò intrinsecus per al-
 legoriam spiritualiter intelligitur, ita in vi-
 sionibus eius aliud repræsentatur exterius,
 aliud inuenitur, & detegitur interius: ita vt
 per septem Candelabra aurea, septem Eccle-
 sias ardentes charitate diuina, & illuminatas
 sapientia diuini luminis, ad quas Ioannes scri-
 bit, intelligamus. & per septem Stellas, & se-
 ptem Angelos, septem Ecclesiarum rectores,

A & Episcopos vt ipsemet Ioannes exponit, qui
 alij lucere debeant, splendore doctrinæ, & o-
 peris, per septem Oculos Agni, septem dona
 Sancti Spiritus, quibus Agnus ille Christus
 tanquam septem clarissimis radijs tenebras a-
 nimarum nostrarum irradiat. per septem Si-
 gilla, septem Reuelationes rerum, per septem
 futura tempora in Ecclesia gerendarum, vs-
 que adeò in libro diuinæ mentis sigillatas &
 clausas, vt nisi Agnus librum suorum arcano-
 rum aperuisset, nos, nec eas vnquam legere,
 nec intelligere potuissemus. per septem Tu-
 bas, septem prædicantium, ac docentium or-
 dines, qui per septem ventura tempora, vsque
 ad seculi consummationem erant sibi inuicem
 successuri, ad detegendas, Euangelicæ vocis
 sono, Hæreticorum insidias, & deterrendas
 diuini Verbi clangore rebelles tyrannorum
 mentes, & ad excitandum fidelium animos, vt
 hostium sustinerent impetus, & aduersus eo-
 rum conatus acriter dimicarent, per septem
 verò Phialas, septem plagas & septem tribu-
 lationes, quas Ecclesia per septem sibi succe-
 dentes ætates vsque in finem præsentis sæculi
 passura erat. Quæ quidem vniuersa, ac singu-
 la, non frustra, & sine vllò Ecclesiæ emolu-
 mento (vt hæretici calumniantur) à Ioanne
 Apostolo scripta sunt, sed ad perpetuam fide-
 lium consolationem, & fidei Christianæ sta-
 bilitatem. voluit enim Apostolus memoriæ ad
 posteros mandare, quæ sibi Deus reuelauit
 de futuris Ecclesiæ tribulationibus, ac perse-
 cutionibus: ne fideles improviso rerum ad-
 uentu perterriti, scandalum paterentur, & à
 fide Christi recederent, existimantes Eccle-
 siam Christianorum tantis cladibus oppres-
 sam, Deo curæ non esse, eamque desperatis in
 totum rebus, ad vltimum exitium deuolui.
 Huic igitur fidelium scandalo Ioannes occur-
 rens, calamitates, & ærumnas Ecclesiæ vsque
 ad finem mundi imminentes propheticè præ-
 dixit: vt cùm plenitudo temporis illarum ad-
 uenerit, electi Dei, iam ex eius Scriptura præ-
 moniti, non turbentur, aut quicquam hæsi-
 tent: sed in fide firmiores, ac stabiliiores perse-
 uerent, videntes tunc ea in Ecclesia compleri,
 quæ longè antequam euenirent, Spiritus san-
 ctus per os Apostoli sui prædixerat: & in spe
 in dies, & paciētia robustiores euaderent, spe-
 rantes iterum post modicum. & breuem Ec-
 clesiæ laborem, promissam laborantibus re-
 quietem, certantibus victoriam, victoribus pal-
 mam, & palmam adeptis æternæ fœlicitatis
 coronam. Et hæc est admiranda huius libri v-
 tilitas, vt nos in eo denunciata supplicia ter-
 reant, & præmia promissa latificent. Scripsit
 tamen Ioannes ea obscurè, & inuolutè, ne
 Scripturæ suæ prophetia vilesceret, & ne pa-
 teret hæreticis latrunculis eam peruertendi
 locus. Vocauit autem illam decentissimo no-
 mine *Apocalypsim*, eo, quòd omnia hoc in li-
 bro contenta sibi reuelata, ac manifestata fue-
 rint, & ipse etiam ex eis nonnulla nobis reue-
 lauerit. Vnde frustra Hæretici criminantur,
 potius eam inuolutionem quàm Reuelatio-
 nem debuisse inscribi.

5. **VERVM**, quod de Ecclesia, quam in
 Thyatira

*D. Ioan. cur
 Apocalypsin
 scripserit ob-
 scurè.*

*Apocalypsis
 cur appelle-
 tur liber D.
 Ioannis.*

*Libr. 2. here,
 51.*

D. Ioan. scripsit ad futuram ecclesiam Thyatiram. Apoc. 1.

Thyatira Ioannis tempore minimè fuisse reprehendunt, respondet Epiphanius, Ioannem spiritu prophetico, non ad eam quæ tunc non erat, sed ad eam, quæ postea ibi futura erat, Ecclesiam scripsisse, denunciaſſeque ei, quomodo erratura erat, decepta à falſis Phrygaſtarum prophetiſſis, Priscilla videlicet, Maximilla, & Quintilla, quas sub nomine Iezabelis prophetiſſæ ſeducentis ſervos Chriſti designavit. Hanc autem Ecclesiam temporibus ſuis ab omni Phrygaſtarum hæreſi repurgatam fuiſſe, idem Epiphanius ſcribit.

6. A dea demum, in quibus de dogmatibus Cerinthi hunc librum accuſant, grauitè errant, ignorantes ea quæ de inſtauratione Ierusalem, & de nuptijs Agni, & de famis, ac ſitis ſatietate in hoc lib. referuntur, non corporaliter, & carnaliter intelligi de Iudaica illa corruptibili Ierusalem, ſed de cœleſti, ac ſempiterna Ierusalem, hoc eſt: de Eccleſia ſponſa Chriſti, quam Ioannes ornamentis immortalitatis, & impaſſibilitatis, cæterisque diuinis dotibus exornatam, vnà cum ſponſo ſuo Chriſto in ſempiterna felicitate poſt iudicium futuram vidit. non tamen prius, quàm fieret Reſurrectio illa prima, quæ non corporalis, ſed ſpiritualis eſt, animæ videlicet à peccatis, & hanc quidem Reſurrectionem primam appellauit, ad differentiam ſecundæ generalis reſurrectionis, in qua omnes animæ cum corporibus reſurgent, ſicut per ſecundam mortem, animæ, & corporis perpetuam damnationem intellexit, per mille verò eius reſurrectionis annos, ſpacium inter ſeptimam eccleſiæ tribulationem uſque ad Antichriſti aduentum deſignauit, ita, vt numerum determinatum (quod in diuinis literis frequentiffimum eſt) pro indeterminato annorum numero ſumpſerit.

Apoc. 21. Reſurrectio prima eſt animæ à peccatis.

Mors ſecunda eſt damnatio animæ & corporis.

Apoc. 21.

Quòd autem de cœleſti & ſpirituale Ierusalem, & non de terrena ſcripſerit Ioannes, ipſemet aperit, cum addit, non vidiffè ſe in ea Templum quia Dominus Deus omnipotens, & agnus Templum illius erat, neque Solem, neque Lunam, quæ in ea lucerent: quia claritas Dei illuminaret eam, & lucerna eius eſſet Agnus de cuius & Eccleſiæ glorioſa coniun-

ctione, in æterna beatitudine, latantur ſancti illi dicentes: GAUDEAMVS & lætemur, quia uenerunt nuptiæ agni: in quibus ſcilicet iuncta eſt Eccleſia Chriſto, quæ cū prius militando ſponſa Chriſti fuiſſet in ſpectum demum triumphando facta eſt ſponſa Chriſti in re. cuius ſponſa veſtes, & myſtica ornamenta ſunt iuſtificationes (vt ait Ioannes) & merita ſanctorum. Nuptiæ verò, ad quas inuitati ſunt ſancti, non corporeis epulis, cæterisque, gulæ, & carnis illecebris explentur, ſed manna abſcondito, hoc eſt, præſentia Diuinitatis Chriſti, quæ verum eſt manna, & ligno vitæ, hoc eſt præſentia glorioſæ humanitatis Chriſti, in quarum rerum conſpectu finis aderit omnium noſtrorum deſideriorum, nec ultra erit in nobis gemitus aut fletus, ſed perpetua, ſtabilisque tum animæ, tum corporis beatitudo in ſempiternum duratura.

7. IAM verò quod Lutherani de Caij verbis inducunt, futile admodum eſt. nam neque id ex Caij verbis deduci poteſt, neque id Eusebius affirmat, neque Caij ſententia ab Eusebio recitata quicquam tale commemorat, ſed hoc ſolummodo indicat, quòd Cerinthus hæreſim ſuam introduxerat per reuelationes quaſdam, tanquam ab Apoſtolo magno conſcriptas. quæ verba non aſſerunt Cerinthum autorem fuiſſe illarum Reuelationum, ſed quòd ex Reuelationibus illis Apoſtoli magni, præuè intellectis, falſitatem ſui dogmatis introduxit, quemadmodum Dionyſij Corinthiorum Episcopi verba ſtatim poſt hæc ab Eusebio inducta luce clariùs oſtendunt, & Dionyſius apud eundem Eusebium latius enarrat. De Anaſtaſij verò, & Laodicensi Concilij Catalogis, in quibus Apocalypſis non recenſetur, mirandum nihil eſt, cū temporibus illis nondum quicquam de eius autoritate Catholica Eccleſia ſtatuiffet, ſicut poſtea decreuit eam in ſanctorum voluminum Canone recipendam. Deſinant igitur omnes Hæretici ſanctam Ioannis Apocalypſim maledictis inceſſere, & ſe ex his, quæ à nobis Deo auxiliante dicta ſunt, ſuperatos agnoſcant.

C

D

Septimi Libri Finis.

Lib. 7. hiſt.

F. SIXTI SENENSIS, EX ORDINE PRÆ- DICATORVM,

*De his, qui veteris Testamenti volumina oppugnarunt, siue aduersus
veteris Scripturæ destructores.*

BIBLIOTHECÆ SANCTÆ,
LIBER OCTAVVS.

PRÆFATIO.

*D*estruimus in precedenti septimo volumine omnes Hæreses, quæ aduersus Euangelicas, & Apostolicas noui Testamenti Scripturas in hæc vsque tempora exorta sunt: nunc disputatiuis ordine deducente, huic operi subnectimus librum Octauum atque postremum, prosequentes in ipso enarrationem & confutationem earum Hæreseon, quæ aduersus Mosaicos, Propheticos, Paræneticos, & Historicos Veteris Instrumenti libros, varij sub diuersis temporibus hæretici excitarunt. Quibus diuino fauente numine expletis, optatum finem totius nostri operis labor inueniet.

HÆRESEON QUÆ IN HOC

octauo Libro confutantur
catalogus.

De Testamento veteri in vniuersali Hæresis 1.	
De Veteri Testamento.	Hær. 2.
De libris legis Mosaicæ.	Hær. 3.
De libris Prophetis.	Hær. 4.
De libro Psalmodum.	Hær. 5.
De libro Danielis.	Hær. 6.
De ecclesiaste.	Hær. 7.
De Cantico Canticorum.	Hær. 8.
De Sapientia & Ecclesiastico.	Hær. 9.
De libro Iob.	Hær. 10.
De libris Esdræ, Tobie, Iudith, & Hester.	Hær. 11.
De libris Macchabæorum.	Hær. 12.
De Translationibus diuinæ Scripturæ.	Hær. 13.

DE VETERI TESTA- mento in vniuersali.

HÆRESIS I.

*V*etus omne Testamentum pro solis Iudæis, à malo Iudæorum Deo conditum, & à sectatoribus eius, consuetis narrationibus auctum, Christianæ verò fidei nulla ex parte proficuum, bonis quoque moribus noxium, & Euangelica doctrina contrarium, abjicere.

ASSERTORES HVIVS

HÆRESEOS.

P R I M I huius prodigiosa, & abominandæ Hæreseos autores fuere quicumque duos in-

A troduxerunt Deos, vnum videlicet Hebræorum, malum, ac falsum: alterum verò Christianorum Deum, Patrem Domini nostri Iesu Christi, bonum, ac verum: quorum princeps (Epiphonio teste) fuit Simon Magus Samaritæ, primus à Christi ascensione hæreticus, qui vetus Testamentum, Legem scilicet, ac Prophetas à sinistra virtute, & malis Angelis editum docuit. cui in eodem errore successerunt Basilides, Carpocras, Valentini, qui & Gnostici, Ptolemeitæ, Heracleonitæ, Caiani, Archontici, Cerdoniani, Marcionitæ, Apelleiani, & Seueriani, qui eodem assensu vetus Testamentum, vel ex integro, vel ex parte abiecerunt. post alios, Aureliani Augustini temporibus, Cubricus quidam Persa cognomento Manes, hanc Hæresim aliquantulum sopitam, ad eum extulit, vt fermè eius nomen apud eum remanserit. deinde discipuli eius, qui præceptorem suum honoris gratia MANICHÆVM, hoc est, manna effusorem appellarunt, emissis perniciosis eiusdem erroris libris Hæresim iam celebrem, latius toto orbe inuulgauerunt. ex horum numero magis excelluerunt. Addas quidam cognomine Adimantus, Manichæi adhuc viuentis discipulus, & multis post eum annis Faustus Afer, patria Mileuitanus, & innominatus quidam Fabritij discipulus, multò Manichæis deterior, quorum adhuc voluminum fragmenta in libris Augustini inter Manichæorum confutationes seruantur. Fuerunt etiam, vt Augustinus refert, nonnulli hæretici Patritiani, à Patritio quodam appellati, qui eidem Hæresi subscripserunt. Post quos multis annorum sæculis Bogomilæ Bul-

Simon Magus a Christi Ascensione fuit primus hæreticus.

Epiph. in Anacephaleosi.

Hier. in præfat. ad Titum.

Aug. in catalogo hære. & lib. 2. cõ adu. leg. cap. 12.

Epiph. lib. 2. hære. 66.

Manichæus, id est manna effusor.

Augu. lib. 2. cõ adu. legis. & pro ca. 12.

Euthy. lib. 2. panoplia 111. 23.

garicæ nationis Hæretici, ac demum Albanenses hunc ipsum errorem, tam longa temporum diuturnitate sepultum, iterum in lucem reuocarunt. Atque hi sunt, qui omne vetus Testamentum ex integro reiiciendum putarunt.

IMPUGNATIO.

QVINQUE detestandas, ac blasphemias propositiones præsens Hæreticorum assertio complectitur, quas per ordinem quanta fieri poterit breuitate destruere conabimur.

Propositio prima.

PRIMA propositio est: **VETUS OMNE TESTAMENTUM ESSE A MALO HEBRÆORVM DEO, QUI DIABOLVS EST.** Destruitur autem hæc execrabilis sententia ex noui Testamenti testimonijs, quæ vnum eundemque Deum faciunt vtriusque testamenti autorem. Paulus enim dicens, *Abraham duos filios habuisse, vnum de ancilla, & alium de libera, quæ per allegoriam, duo significant Testamenta,* ostendit, quòd sicut duæ sunt mulieres, & vnus vir, sic etiam duo sunt Testamenta, & vnus est Deus, qui ambo legauit. & ad Hebræos idem Apostolus scribens, facta vtriusque Testamenti inuicem collatione, alterum Nouum, alterum verò Vetus appellat, ac Nouum quidem à testatore suo ait, ad imitationem & complementum Veteris in sanguine confirmatum per mortem Christi: vt morte eius intercedente in redemptionem præuaricationum, quæ erant sub Veteri Testamento, repromissiones, quæ in illo significabantur acciperemus, ergo nisi vidisset noui Testamenti mediator Christus, Testamentum vetus esse à bono Deo, non utique illud imitando compleuisset. Sed ideo illud imitatus est, quia sicut ipse in Euangelio dicit: **QVICQVID videt filius patrem facere, sic & ipse similiter facit.** Quòd autem idem Deus in vtroque Testamento locutus sit, idem Paulus vbiq; apertè docet, inquiring: **PAVLVS** Apostolus segregatus in Euangelium Dei, quod antea promiserat, per Prophetas suos in scripturis sanctis de filio suo, & iterum: **MULTIPLICITER** multisque modis olim Deus loquens Patribus in prophetis, nouissimè locutus est nobis in filio, & alibi; **HABENTES** eundem spiritum fidei, sicut scriptum est: *Credidi, propter quod locutus sum.* insinuans per hoc ab eodem Spiritu vtrunque Testamentum fuisse inspiratum, & Zacharias testatur eundem esse Deum Israël, qui locutus est in veteri Testamento per os sanctorum Prophetarum, & qui in nouo Testamento visitauit, & fecit redemptionem plebis suæ. cui Maria in Cantico assentiens, canit: **SUSCEPIT** Israël puerum suum, recordatus misericordie suæ: sicut locutus est ad patres nostros Abraham, & semini eius in sæcula. Et ne quem fortè crederemus fuisse Prophetam, in quo Deus non esset locutus, ideo Petrus addidit: **DEVS** qui prenunciauit per os omnium Prophetarum pati Christum suum, sic & impleuit. Quibus testimonijs hæc etiam demonstratio adiungitur, cum Lex Mosaica, in qua totum vetus Testamentum pendet, idè ab Autore suo condita sit, vt cultores eius deducat ad Christum tanquam ad finem legis, dicente Paulo: **FINIS** Legis est Christus, & **LEX** nobis fuit pæda-

agogus in Christo. Qui fieri potest, vt malus ille Manichæorum Deus, perpetuus D. N. Iesu Christi hostis, Legem ac Testamentum promulgauerit, cuius ductu sectatores sui deducerentur ad cultum Christi, per quem ipse de regno eijciendus erat dicente Christo. **PRINCIPES** huius mundi eijciuntur foras? Vnicus igitur est autor vtriusque Testamenti Deus pater D. N. Iesu Christi.

Secunda propositio.

SECUNDA propositio est: **VETUS TESTAMENTUM NON AD CHRISTIANOS, SED AD SOLOS TANTVM IVDÆOS PERTINERE.** Huius absurditas ex hoc apprehenditur, quòd Testamentum ad eos pertinet, ad quos Testamenti dona, ac promissiones pertinent, & qui Testamenti condiciones exequuntur. Certum verò est, nec veteris Testamenti condiciones ab his, qui secundum carnem tantum Iudæi sunt, seruari, nec propter tales eiusdem Testamenti promissiones factas esse, sed propter veros Israëlitas promissione seminis Abraham contentos, hoc est, propter eos, qui credunt in Christum, qui est summa, & finis omnium promissionum veteris Testamenti, dicente Paulo: **QUOTQUOT enim promissiones Dei, in ipso sunt, & iterum: DICIT** Christum ministrum fuisse circumcisionis, ad confirmandas promissiones Patrum, quæ quidem, non ad eos pertinent, qui tantum de semine Abraham sunt secundum carnem, sed ad eos, vt Paulus ait, qui filij sunt promissionis Abraham, & computantur in semine Isaac, de quo dictum est: *In Isaac vocabitur tibi semen, qui est Christus.* **ABRAHÆ** enim, vt idè Apostolus ad Galatas scribit, dicta sunt promissiones, & semini eius, non dicitur & seminibus, quasi in multis, sed quasi in vno, & semini tuo, qui est Christus. **DE** cuius salute, vt Petrus ait, exquisierunt, & scrutati sunt omnes Prophetae, qui de ventura in nos gratia variati sunt. Quòd autem, non solum veteris Testamenti promissiones, sed & cuncta alia eius mysteria propter nos harum promissionum hæredes facta sint, vt ad eas consequendas redderemur idonei, Paulus ad Corinthios apertè his verbis expressit: **NOL** vos ignorare fratres, quoniam Patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt, & omnes in Mose baptizati sunt in nube, & in mari, & omnes eandem escam spiritalem manducauerunt, & eundem potum spiritalem biberunt: bibebant autem de spiritali conseruente eos petra, petra autem erat Christus. hæc autem in figura facta sunt nostri. & paulò post: **OMNIA** contingebant illis in figuram. Scripta sunt autem propter nos, in quos fines sæculorum deuenerunt. & ad Romanos iterum: **QUÆCUNQUE** scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt: vt per patientiam & consolationem spem habeamus. Quòd etiam vera veteris Testamenti intelligentia, à Iudæis ablata, ad nos transferri, idem testatur Apostolus inquiring: **VSQVE** in hodiernum diem id ipsum velamen inlectione veteri Testamenti manet non reuelatum, quod in Christo euacuatur, sed vsque in hodiernum diem cum legitur Moses, velamen positum est super cor eorum. Quare cum ipsi testatoris voluntatem, & condiciones in Testamento traditas, nec intelligant, nec seruent; manifestum est, Testamentum

Gal. 4.
Epi. libr. 2.
har. 68.

Heb. cap. 9.

Ioan. 5. 2.

Rom. 1. 2.
Heb. 1. 2.
2. Cor. 4.
Psal. 11. 5.
Luc. 1.

Luc. 7.

Act. 3.

Rom. 10.

Ioan. 12.

Aug. libr. 20.
contra Faust.

1. Cor. 14.
Rom. 15.

Rom. 9.

Gal. 3.

1. Pet. 1.

1. Cor. 10.

Rom. 13.

2. Cor. 3.

mentum illud ad nos pertinere, qui Christum A
eius promissionum finem, tenemus, testatoris
voluntatem cognoscimus, & propositas ab eo
mandatorum condiciones seruamus.

Tertia propositio.

TERTIA propositio est: **VETVS TESTA-**
MENTVM CONFICTIS NARRATIONI-
BVS A IVDÆIS CONTAMINATVM ES-
SE. Aduersus aded improbam, & impiam pro-
positionem, omnes Euangelicæ & Apostolicæ
Scripturæ clamant, de veteribus libris innu-
mera testimonia & exempla sumentes ad do-
ctrinæ confirmationem, ad exhortationem,
correctionem, & consolationem fidelium, non
tanquam de fabulosis, sed tanquam de veracif-
simis scripturis, Spiritu sancto dictante, con-
scriptis: Ad has, ceu ad incontaminatum veri-
tatis fontem, Christus legis peritos misit in-
quiens: **SCRVTAMINI Scripturas: quia ipsa te-**
stimonium perhibent de me. Ad has, vt ad intactas
& incorruptæ fidei literas suos reuocauit di-
scipulos, cum exorsus à Mose, & per psalmos
& prophetas excurrrens, omnia, quæ de eo in
veteribus libris scripta erant, exposuit, & cer-
tissimo euentu in se ipso completa demonstra-
uit. Ex ijs tanquam ex synceris & inuiolatis
scriptis duo Euangelistæ Matthæus, & Lucas
duas Domini nostri genealogias breuiter col-
legerunt, alter incipiens ab Abraham, & per
Patriarcharum, ac Regum successiones vsque
ad Christum descendens: alter per singulas ve-
teris Testamenti generationes ac tempora vs-
que ad Adam ascendens: nimirum, vt ex com-
pendio Historiarum totius veteris Testamen-
ti, quas vtraque Genealogia perstrinxerat, om-
nem totius antiquæ Scripturæ summam indu-
bitata certitudine recipiendam indicarent.
Paulus item, qui se ad pedes Gamalielis vete-
ris Testamenti, non fabulas, sed veritatem di-
dicisse gloriatus est, quam plura veteris In-
strumenti dicta factaque, ac præsertim illas
Historias, quas Manichæi derident, autorita-
te sua confirmavit in illo breuissimo veteris
Scripturæ compendio, quod in Epistola ad
Hebræos artificiosissimè contraxit, vbi om-
nes ferè antiqui Testamenti Historias à prin-
cipio Geneseos, vsque ad vltimū Machabæo-
rum volumen, summam enumerans: *Fide,* in-
quit, *intelligimus aptata esse secula,* & cætera, quæ
toto illo capitulo ita commemorat, vt videat-
ur de industria velle veteris Testamenti gesta
digito demonstrare. Mitto nunc innumerabi-
lia eiusdem Apostoli, & aliorum Apostolo-
rum de hac re testimonia, ne fastidium inge-
ram lectori in re notissima, & cui omnes noui
Testamenti literæ, & stabilis ac perpetuus Ec-
clesiæ Catholicæ consensu attestantur. quod
si quis ad confirmationem Propositionis hu-
ius, plura desiderat, legat quæ infra à nobis in
confutatione secundæ Hæreseos dicta sunt.

Quarta propositio.

QVARTA propositio asserit: **VETVS TE-**
STAMENTVM ESSE AD FIDEI NO-
STRÆ CONFIRMATIONEM INVILE,
ET BONIS MORIBVS CONSEQVENDIS
ADVERSVM. Quam impietatem omnes noui

Testamenti literæ apertissimè confutant. In
primis verò Paulus, Testamentum vetustam
ad fidem quàm ad mores necessarium profite-
tur, scribens ad Timothæum his verbis: **Tv**
verò permane in his, quæ didicisti, & credita sunt ti-
bi, sciens à quo didiceris, & quia ab infantia sacras
Literas nosti, quæ te possunt instruere ad salutem per
fidem, quæ est in Christo Iesu, omnis enim Scriptura,
diuinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad redar-
guendum, ad corripiendum, & erudiendum in iusti-
tia: vt perfectus sit homo Dei ad omne bonum opus in-
structus. Quibus verbis, Apostolus, Scripturas
veteres in duobus maximè necessarias osten-
dit, videlicet ad fidem instruendam, & bonos
mores formandos. Cum enim omnis Christia-
na professio in duobus posita sit, in contem-
platione scilicet, quæ fidem insinuat, & in a-
ctione quæ mores docet, Apostolus vtique ne-
gotio, veteris Testamenti Scripturas accom-
modat: Contemplationi quidem, quoniam cum
duo sint Christianæ contemplationis officia,
hoc est, veritatem docere, & falsitatem redar-
guere, vtrunque Paulus complexus est dicens:
OMNIS Scriptura utilis est ad docendum, scilicet
veritatem, & redarguendum, videlicet falsita-
tem. Actioni verò vetus scriptura utilis est,
quia cum vniuersam actionem duæ partes ab-
soluant, nempe vt quisque iuxta Prophetæ
sententiam à malo declinet, ac bonum faciat,
idcirco Paulus dicit, *Scripturas illas esse utiles ad*
corripiendum, hoc est, ad arripiendum homines
à peccatis, & erudiendum in iustitia, hoc est, ad ho-
mines instruendos in iustitia & bonitate. Pro-
inde Christus vidēs quàm necessariæ sint ad fi-
dei confirmationem veteres Scripturæ, cum de
seipso ad Legis peritos loqueretur, induxit ad
eos libros Mosis dicens: **Si Mosis crederetis: & mi-**
hi crederetis, de me deme enim ille scripsit, & cum de
passione sua ad discipulos loqueretur, ex Pro-
phetis eam confirmavit, CONSUMMABVNTVR,
inquiens, omnia quæ dicta sunt per Prophetas de
filio hominis, & cum à mortuis resurrexisset, om-
nes ferè Euangelicas veritates de veterum Li-
brorum autoritate firmavit. cum enim se duo-
bus discipulis euntibus in Emaus. comitem
dedisset: INCIPENS, ait Lucas, à Mose, late-
que per prophetas excurrrens, interpretatus
est illis omnia, quæ erant de se in veteri Testa-
mento prædicta, Et iterum, cum clausis fori-
bus in medio Discipulorum stetisset, seque
non solum intuendum Discipulorum oculis,
sed etiam contrectandum manibus obtulisset:
ne quid tamen cum suis mortalibus oculis, &
carnalibus sensibus fallaciter agi arbitraren-
tur, magis eos de veterum librorum testifica-
tione firmavit, dicens: Hæc sunt verba, quæ lo-
cutus sum ad vos, quando adhuc eram vobiscum: quo-
niam necesse est impleri omnia quæ scripta sunt in le-
ge Mosis, & Prophetis, & Psalmis de me. Tunc ape-
runt illis sensum Scripturarum, vt intelligerent Scri-
pturas, & dixit eis: Quoniam sic scriptum est, & sic
oportet pati Christum, & resurgere à mortuis tertia
die, & predicari in nomine eius pœnitentiam, & re-
missionem peccatorum in omnes gentes.

His itaque testimonijs quemadmodū Chri-
stus ostendit, vetus Testamentum ad fidei no-
stræ firmitatem, ac certitudinem esse necessa-

Ioan. 5.

Luc. 20.

Act. 22.

Heb. 11.

Heb. 11.

2. Tim. 3.

Veteris Testa-
menti necessi-
tas.Professio Chri-
stiana est posi-
ta in contem-
platione, &
actione.Aug. libr. cō.
Faust.Contemplationis
Christiane of-
ficia sunt duo.Actionis Chri-
stiane due
sunt partes.

Psal. 33.

Ioan. 5.

Matth. 20.

Luc. 24.

Aug. li 4. cō.
Faust. cap. 2.

Luc. 24.

*Testamentum
vetus est utile
ad moralis vi-
tae institutio-
nem.*

*Matt. 24.
Luc. 17.
Marc. 11.
Ioan. 8.*

*Luc. 16.
1. Cor. 10. 11.
Non reperio
apostolum ita
scripsisse, cum
apud eum le-
gatur, haec om-
nia in figura
contingebant
illis.*

1. Pet. 1.

*Summa ve-
ritate nihil ve-
rum procede-
re potest.*

*Lib. 18, de ci-
dei cap. 41.*

*Philosophorum
summa est in-
ter sed dissentio,
Christianorum
vero maxima
in doctrina
consensio.*

rium, ita demonstravit illud ad moralis vitae institutionem vtilissimum, cum de eo tam multa exempla ad honestae vitae informationem acceperit: qualia ea sunt, cum segnitiam auditorum ad vigilantiam excitat, exemplo eorum qui in diebus Noë inopinata diluuij inundatione demersi sunt: vel cū in peccata relabentes admonet exemplo coniugis Loth, **MEMENTOTE**, inquit, *uxoris Loth*: vel cū obstinatas Iudaeorum mentes recordatione Sodomorum, ac Niniuitarum, & reginae Austri deterret: vel cū Pharisaeis exprobrat, quod Abrahæ opera non faciant, cuius se filios gloriētur: vel cū imitatores diuitis illius in inferno sepulti ex Abrahæ verbis ad pœnitentiam reuocat, inquit: **HABENT Moſen & Prophetas, audiant illos.** Paulus quoque omne vetus Testamentum ad morum eruditionem deducēs, ait, omnia, quæ in eo scripta sunt, in figuram propter nos contigisse, vt nō simus concupiscentes malorum, neque idololatræ, neque fornicatores, neque edaces, neque murmuratores, aut Dei tētatores, ne pereamus sicut illi, qui in veteri testamento ob talia facinora perierunt, quorum flagella scripta sunt, inquit Apostolus, *ad correctionem nostram, in quos fines seculorum deueniunt.* Quæ omnia, vt alia innumerabilia præmittam, quæ in hanc sententiam de veteri Testamento produci possent, efficacissimè conuincunt, veteres Scripturas tam ad fidem, quàm ad mores esse magnopere necessarias,

Quinta propositio.

QVINTA propositio est: **VETVS TESTAMENTVM PER SINGVLA ADVERSVS NOVVM TESTAMENTVM PVGNARE.** Et hanc potissimum adnitus est astruere Adimantus Manichæus, edito libro, in quo singulis veteris Instrumenti sententijs, singulas e contrario noui Testamenti sententias opposuit. Cæterum quod in Scripturis diuinis nihil queat esse contrarium, aut pugnant: ex his, quæ superius dicta sunt, manifestè conuincitur. nam cū veteres Scripturæ Deo inspirante scriptæ sint, dicente Petro, **NON humana voluntate allata est aliquanto Prophetia, sed Spiritu sancto inspirante locuti sunt sancti Dei.** Deus verò summa veritas sit, ex qua spiritus vniōnis, & non dissensionis procedit, necesse est, vt in Scripturis eius afflatu conditis, nihil aduersum, aut dissonans inueniatur. vt enim à summa veritate nihil nisi verum procedere possibile est: ita verum, quod ab ea procedit, sibi ipsi pugnare est impossibile. Præterea, vt rectè Augustinus infert, si inter se pugnantibus & discordes diuinæ Scripturæ fuissent, quomodo vnquam fieri potuit, vt Scripturis ad eò inter se dissonis, ac pugnantibus, tot tantique populi crediderint, non indocti solum, & in agris assueti, sed in vrbibus, in scolis, & gymnasijs inter litigiosas disputationes detriti: qui cū semper garruli de Philosophiæ dogmatibus dissentirent, discipuli à magistris, & inter se condiscipuli, tandem vnanimis sub harum Scripturarum concordia conuenerunt. quod nullis vnquam Philosophorum scripturis nec antea, nec post contigisse legitur. Py-

thagoræ enim in plerisque dissentit Plato. Platoni Aristoteles aduersatur, Aristoteli verò sui etiam discipuli contradicunt. at nostri semper Scriptores inter se concordēs sunt, nec aliud Apostoli prædicant, quàm quod Prophetæ pronunciant. qui et si tam multi non sint vt gentilium Scriptores, ne sicut illi multitudi- ne vilescant: non tamen ita sunt pauci, vt eorum non sit miranda consensio. Fatemur tamen, multa in sacris Literis inueniri, quorum cum eadem sententia sit, verba tamen apparenter discrepant: ita diuina sapientia disponente ad exercitium fidei nostræ, vt dum eas ad concordiam reducere nescimus, oremus eum, qui fecit vtraque vnum, vt aperiat nobis apparentis contradictionis conciliationem. Atque hæc aduersus quinque Hæreticorum Propositiones dicta sufficiant.

OBIECTIONES HÆRETICORVM.

1. **NVLLA** se nobis causa offert, cur Vetus Testamentum recipiamus. nam si Testatoris personam, quæ primū in omni Testamento quæritur, consideremus: meritò propter ipsam. vetus Testamentum execramur. est enim Testamēti huius conditor malus ille Hebræorum Deus, perpetuus Dei optimi ac Patris Domini nostri Iesu Christi hostis, à quo mala omnia, cædes, furta, & concupiscentiæ, qui occidit, excæcat, indurat, immittitque concupiscentias malas in mentes hominum, & mulierum, dat leges malas, vt ipsemet per Prophetas suos testatur, & præcepta non bona, in quibus cultores legis viuere non possint.

2. **DEINDE** & ipsa in eo Testamento relicta hæreditas adeò misera est, & corporalis, ac longè ab animæ commodis, vt post beatam illam noui Testamenti pollicitationem, quæ cælorum nobis regnum, & vitam perpetuam repromittit etiam si gratis eam mihi Testator suus ingeret, vltro fastidirem. cū enim tot mihi immortalia bona in nouo testamento relicta sint, carnalia bona, quæ Vetus suis promittit, diuitias scilicet, ac ventris saturitatem, filios ac nepotes, vitamque longeuam, Iudeis, tanquam sua, volens, libensque permitto, sola scilicet noui Testamenti, & regni cælorum splendida hæreditate contentus.

3. **TESTAMENTVM** præterea illis accipiendum est, quibus vnà cum Testamento hæreditas consignatur. cū autem vetus Testamentum nos non solum non constituat hæredes, sed profus etiam exhæredes, quænam improbitas est, vsurpare nobis veteris Testamenti tabulas, quæ, transmissa ad alios hæreditate, nos exhæredatos testentur? quis enim ignorat, Testamentum vetus Chanæorum terram repromittere, eamque solis Iudeis, id est, circumcis, & sacrificantibus, & abstinentibus à porcina, ac reliquis carnibus, quas Moses immundas appellat, sabbata obseruātibus, atque azy-morum solemnitate, ac reliqua huiusmodi, quæ ipse Testator eis obseruanda mandauit: quæ: quia Christianorum placere nemini, (neque enim quisquam nostrum ea custodit) dignum

Aug. ibi. c. 7.

*Cur verba in
Scripturis sa-
cris videan-
tur inter se pu-
gnare.*

*Manes apud
Epiph. libr. 2.
har. 66.*

Iud. 9.

1. Reg. 18.

2. Par. 18.

Esai. 6.

Esai. 4.

Exod. 14.

3. Reg. 22.

Ezech. 10.

Fausus apud

Aug. lib. 4.

contra Faust.

c. 1. & lib. 10.

cap. 1.

Ibidem.

dignum est, vt eum refusa hæreditate reddamus & tabulas.

4. **FRVSTRA** etiam Testamentum ab illis accipitur, qui Testatoris voluntatem, ac Testamenti conditiones seruare nolunt. cum autem Testamenti conditiones sint, vt Testamenti hæredes circuncidantur, sacrificent, & ab illicitis cibis abstineant, &c. nec nos illa seruemus: vereor ne mihi iure Iudæus increpitans dicat: Cur improbe tibi vetus Testamentum vsurpas, cuius præcepta non seruas? & quid tibi cum veteri Testamento, cuius mandata contemnis.

5. **ADHV C**, si qua sit causa, ob quam vetus Testamentum recipiendum sit, hæc sanè erit, propter Testimonia, quæ de Christo in Lege, & Prophetis habentur: quæ quum nulla in his inueniantur, iurè Scripturæ ipsorum contemnendæ videntur. Quòd verò nulla sint in eis de Christo vaticinia, apparet ex his testimonijs, quæ ad confirmationem fidei de Christo ex veteri testamento adhiberi solent. ex quibus cum vulgatissimum illud testimonium ex Deuteuonomio prolatum, **PROPHETAM**, scilicet, *suscitabo, eis similem tibi &c.* minimè spectet ad Christum, quid quæso existimandum est de alijs testimonijs, quæ consimili exemplo subiectuntur huic testimonio? quod certè de Christo intelligi non potest: quia non Propheta Christus, nec Mosis similis. siquidem ille fuerit homo, hic Deus: ille peccator, hic sanctus: ille ex coitu natus, hic secundum vos ex virgine natus: ille offenso Deo suo occiditur in monte, hic Patri per placens propria patitur voluntate. Quomodo ergo ipse erit Propheta similis Mosis? Quòd si nullum de Christo inest veteri Testamento testimonium, ergo ad fidei nostræ confirmationem est inutile.

6. **SI** verò nihil ad fidei nostræ certitudinem confert, multo minus iuuabit ad mores. Quomodo enim ad eruditionem bene viuendi prodesse nobis possunt pessima illa exempla omni odio & fastidio digna, quæ nobis vique in vitis Patriarcharum, & prophetarum vetus Testamentum proponit? videlicet soceros dormire cum nuribus, tanquam Iudas: patres cum filiabus, tanquam Loth: Prophetas cum fornicibus, tanquam Oseas: Nazareos Dei cum scortis, tanquam Samson: maritos vxorum suarum noctes amatoribus vendere, tanquam Abraham: duabus germanis fororibus vnum misceri maritum, tanquam Iacob: rectores populorum, & quos maximè entheos voces, tanquam Dauid, & Salomon, millenis, & centenis volutari cum scortis & alia multa consimilis sceditatis exempla, quæ enumerare longum esset.

7. **NARRAT** etiam vetus Testamentum fabulosa multa. & conficta, quæ à nobis suo loco dicentur, propter quæ Paulus non iniuria veteres Scripturas vocat *prophanas, & aniles fabulas, & genealogias stultas.* de his enim ad Timoth. dixit: **PROPHANAS, & aniles fabulas deuota.** & iterum, **NE intendas fabulis Iudaicis, & genealogijs interminaris, quæ quæstiones magis præstant quam adificationem, quæ est in fide: sicut quidam volentes esse legis doctores, & rursus, STULTAS,**

A & sine disciplina quæstiones deuota, sciens, quia generant lites. & ad Titum eadem de re scribens ait: **QUÆSTIONES & genealogias & pugnas deuota: sunt enim inutiles & vana.** quæ omnia de Legis, & Prophetarum eloquijs à Paulo dicta sunt.

8. **HIS** additur, quod vetus Testamentum vsque aded infensum est, ac repugnans nouo Testamento, vt ambo in vnum conuenire non possint. & quidem primùm in Genesi scriptum est, quòd Deus per seipsum fecerit cælum & terram: in Ioanne verò scriptum est, per **D. N. Iesum Christum factum esse mundum.** vbi dicitur: **ET mundus per ipsum factus est.** In Genesi legitur: **QUIEUIT dominus die septimo ab omni opere quod patrarat:** in Euangelio autem e contrario dicit Christus: **PATER meus operatur vsque modo.** In Genesi scribitur: **FACIAMVS hominem ad imaginem & similitudinem nostram,** Christus autem Iudæis dicit: **Vos ex patre Diabolo estis.** non autem possunt esse filij Diaboli facti ad imaginem & similitudinem Dei. Separationem ab vxore prohibet vetus Testamentum dicens: **IDEO relinquet homo patrem, & matrem suam, & adhaerebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna.** cuius contrarium suadet Christus, dicens: **NEMO est, qui relinquat vxorem, & filios propter regnum calorum, qui non recipiat multo plura in hoc tempore, & in sæculo futuro vitam aeternam.**

In Exodo dicitur: **HONORA patrem, & matrem tuam:** Christus verò ei, qui sepulturæ officio patrem honorare volebat, diuersum præcipit, inquiens: **SINE mortuos sepelire mortuos suos.** In veteri Testamento dicitur. Deum visum esse à Iacob à Mose, multisque alijs facie ad faciem: contra verò in Euangelio dicitur: **DEVM nemo vidit vnquam.** Vetus Testamentum describit Deum odientem malos, & vindicantem peccata, cum dicit: **EGO Deus Zelotes visitans iniquitates patrum in filios vsque in tertiam & quartam generationem his qui oderunt me:** Christus verò asserit, illum esse benignum super malos, dum ait: **QUI est benignus super bonos, & malos.** Ipseque iubet vt peccanti fratri ignoscamus, non solum septies, sed septuagies septies. Vetus Testamentum vindictam præcipit, dicens: **OCVLM pro oculo, dentem pro dente:** Christus verò in Euangelio destruens hoc præceptum, ait: **AVDISTIS quia dictum est antiquis, oculus pro oculo, dentem pro dente: ego autem dico vobis, nolite resistere malo. & si quis percusserit te in vnam maxillam, porrige ei & alteram.** Ex quibus, & alijs his similibus, in quibus veteres Scripturæ cum nouis pugnant, perspicuum euadit, non iniuria à nobis vetus Testamentum dedignari tanquam nouo Testamento contrarium.

9. **HORTANTVR** insuper nos ad veteris Testamenti reprobationem non minus Euangelicæ & Apostolicæ adhortationes, quàm exempla, præsertim verò Apostolorum exemplum: qui ne intolerabili veteris Testamenti seruitute diutius premerentur, quanquam Iudæi essent, ac sub veteri Testamento nati, illius tamen iugum excusserunt. Nos vero è cõtra, naturæ beneficio consecuti, vt sub seruitutis Legge non nasceremur, Christo nobis protinus occurren

Tit. 3.

Ex Aug. con. Adimantum. Gen. 1. Ioan. 1.

Gen. 2. Ioan. 5.

Gen. 1. Ioan. 8.

Gen. 2.

Luc. 18.

Exod. 20.

Ioan. 1.

Gen. 32.

Ioan. 1.

Exod. 20.

Luc. 6.

Matth. 18.

Exod. 21.

Matth. 5.

Faustus apud

Aug. li. 9. c. 5.

Act. 15. b.

Ioan. 1.

occurrente cū pleno munere libertatis, quàm **A** miserī, & stulti erimus, & insuper ingrati, si nos vltro addixerimus seruituti? quippe Paulus inde Galatas arguit, quòd in circumcisiōnem relabentes, ad infirma repedarent, & ege-
Faustus apud Aug. li. 8. c. 1. Gal. 4. b.
 na elementa, quibus denuò seruire vellent. Quomodo ergo nos id admittemus, in quo videamus alios reprehendi? Turpe est certè in seruitutem ire; sed turpius redire.

IO. FREQUENTES denique Christi, & Apostolorum eius admonitiones idem nos ad-
Faustus apud Aug. li. 8. c. 1. Marcio apud Epiph. libr. 1. her. 4. Matth. 9. b. Manes apud Epiph. libr. 2. her. 66. Luc. 16. d. Heb. 8. d. 2. Cor. 3. b. 1. Tim. 1. b.
 monent. **NEMO**, inquit Christus, panum no-
uum assuit vestimento veteri, alioquin maior scissura fiet: neque vinum veteris vitibus credit. innuens Christianam nouitatem Hebraicæ vetustati **B** non esse miscendam. cū enim sordidum sit nouis vestibus indutis, non donare inferioribus veteres vestes, idcirco monuit nos vestimentum vetus, hoc est, vetus Testamentum, Iudæis tanquam infimis seruis relinquere, idemque Legem, & Prophetas resiccatis & inueteratis arboribus comparauit, dicens: **L E X** & **Propheta usque ad Ioannem**, vt videlicet, iuxta Paulum, ostenderet nobis, omne quod veterascit, & senescit, interitui propinquum esse. & Paulus idcirco vetus Testamentum mortis ministratōnem appellauit, cū diceret: **M I N I S T R A T I O** mortis, seu Testamentum mortis in literis formatum lapideis: vt illud non aliter quàm ab autore mortis proditum vitaremus, scientes, quòd *lex illa, vt idem alio loco dicit, iusto non est posita, sed parricidis, matricidis, & periuris, non autem his, qui iuste viuunt in Christo.*

**DISSOLVTIO OBIE-
 CTORVM.**

I. **S I** Temerarij Hæretici in his, quæ ef-
Epiph. libr. 2. her. 66. Exod. 20. Aug. lib. 7. c. 6. adu. leg. & proph. cap. 8. Ioan. 9. Rom. 9. Psal. 100. Rom. 11. Psal. 9.
 freni lingua aduersus Deum optimum oblo-
 quuntur, particulariter, & expresse commem-
 orarent quando quomodo, & quo loco ea ab ipso Deo facta sint, tentaremus vtique & nos particulatim, ac membratim ad singula respondere nunc autem quoniam ipsi vniuersaliter quædam, quasi fugientes attingunt, & nos similiter generatim & vniuersali modo respondemus, non esse à Deo veteris Testa-
 menti concupiscentias malas. quomodo enim concupiscentiam immitteret, qui dicit: **N O N** concupiscas que proximi sunt, neque uxorem eius, neque bonem, neque asinum, neque quacunque proximi tui sunt? Si ergo tollit concupiscentiam, non est concupiscentiæ suppeditator. Quod si indurat, & mentes excæcat aliquorum, non ideo malus dicendus est: alioquin & Christus malus esset, qui dicit: **I N** iudicium veni in hunc mundum, vt qui non vident, videant, & qui vident: **E** caci fiant. ille igitur, qui secundum Apostolicam sententiam cuius vult miseretur, & quem vult obdurat, proculdubio quem vult illuminat, & quem vult excæcat. sed non est iniquitas apud Deum; cui dicit Ecclesia: *Misericordiam, & iudicium cantabo tibi Domine.* illuminat ergo misericordia, excæcat iudicio vtique æquissimo, et si occultissimo, inscrutabilia enim sunt iudicia eius. cui tamen dicitur: *Sedisti super thro-*

num qui iudicas iustitiam. Cum autem dicunt miserī isti, Quomodo Hebraorum Deus bonus est, qui furta præcipit? nesciunt vani homines quòd apud Deum nihil perit, & quod iustum iudicium est, & quòd Deus naso non suspenditur, vt putabant Aegyptij, qui volebant sine mercede operatos esse Iudæos, & quidem non paucis annis, sed ducentis, & quindecim annis. æquum igitur erat apud Deum, & homines, vt illis in finem merces redderetur. & hac de causa iustus Deus iussit suos prædari Aegyptios, & cum spolijs eos illinc exire, eademque de causa cædes iustissimas, & strages tam in suos quàm in alienos dedit, vt nullum cuiusuis peccatoris scelus remaneret inultum. Sed inquirunt, Quomodo bonus est Deus Legis, qui gloriatur se dedisse suis præcepta non bona? & non aspiciunt imperitissimi nebulones præcepta illa vitalia, & sancta veteris Legis, de qua Paulus dixit: **L E X** *quidem sancta, & mandatum sanctum, & iustum, & bonum.* idcirco vocari non bona, non quia secundum se mala sint, sed quia facta collatione ipsorum ad Euangelicam perfectionem, minus bona sint, & quodam modo mala, vsitata videlicet diuinæ Scripturæ locutione, quæ frequenter ea, quæ minus bona sunt, appellare solet non solum non bona, sed etiam mala: sicut Christus tam multos bonos homines, qui in mundo fuerunt, intuitu diuinæ bonitatis negat bonos, dicens: **N E M O** bonus, nisi solus **D** *Deus:* & sicut Apostoli, qui electionis merito bonitatem generis humani multis excefferunt modis, ad Dei bonitatem comparati, mali dicuntur, Domino ad eos dicente: **S I** vos cum *stis mali, nostis bona data dare filijs vestris: quanto magis pater vester de caelo dabit spiritum bonum petentibus se?* Apostolus quoque ita noui Testamenti lumine, gloriam Legis affirmat obtundi, vt eam Euangelici comparatione fulgoris, nec glorificatam esse pronunciet, dicens: *Nam nec gloriosum est id, quod glorificatum est propter excellentem gloriam, bonus itaque sanctus, & iustus est Deus veteris Testamenti testator.*

2. **C V I V S** sanè Testamentum non ideo recipimus, quia spes nostra in temporalium rerum promissione defixa sit, quando quidem nec ipsos illius temporis sanctos, & spirituales viros Patriarchas, & Prophetas his terrenis rebus fuisse deditos credimus, audiuius enim Prophetam abijcientem talem felicitatem, & ad vnum dominum confugiendum esse cantantem: **E R V E** *me de manu filiorum alienorum, quorum filij velut nouella constabitate in iuuentute sua, filia eorum circumposita, & ornata velut similitudo templi. cellaria eorum plena, eructantia ex hoc in hoc, oves eorum fecunda boues eorum crasse. non est ruina sapis, neque exitus, neque clamor in plateis eorum. Beatum dixerunt populum cui hæc sunt.* Quam felicitatem Dauid irridens, protinus è contrario addidit: **B E A T V S** *populus cuius est dominus Deus eius. sed sicut Patres illi veteres in his promissis intelligebant reuelante spiritu, quæ per ipsa futura prænunciabantur, & ob hoc ad noui Testamenti desiderium accendebantur: ita & nos cognoscentes ea, quæ per illa signabantur in nobis fuisse completa,*
 hac ad

Epiph. in libr. Anchorato.
Cur Iudæi Dei iussu Aegyptiorum bona abstulerint.
Exod. 21. c.
Ezech. 10. Ioan. Casian. col. 23. ca. 4. Rom. 7. Præcepta veteris Legis cur dicantur non bona.
Luc. 18. Homines boni si cum diuina bonitate comparentur, sunt non boni.
Matth. 7. 11.
2. Cor. 3. c.
Augu. lib. 4. con. Faust. ca. 2. & con. Adiman. cap. 18. & 20.
Psal. 143.

hac de causa veteris Testamenti memoriam, A
veluti præsentis nostræ felicitatis promissio-
nem veneramus, & accipimus.

3. NON itaque Scripturas eius ad conse-
quendam terrenam illam hereditatem tenemus,
sed ad intelligendas in eis noui Testamenti
promissiones accipimus: veteris quippe testi-
ficatio fidem nouo conciliat. Scimus enim
temporalium rerum promissiones Testamen-
to veteri contineri, & idem vetus Testamen-
tum appellari, & quod æternæ vitæ promissio,
regnumque cælorum ad nouum pertineat Te-
stamentum, sed in illis temporalibus, figuras
fuisse futurorum. quo quidem modo accipien-
dum esse à nobis vetus Testamentum Paulus B
docuit, cum ait: *OMNIA contingebant illis in fi-
gura: scripta sunt autem propter nos, in quos fines se-
culorum deuenerunt.*

4. NEQUE periculum est, vt me iure Iu-
dæus increpitet dicenti enim cur tenes vetus
Testamentum, cuius præcepta non seruas? re-
spondebo, in libris illis duo esse præceptorum
genera, præcepta scilicet vitæ significandæ,
ac præcepta vitæ agendæ: quorum ista nunc
à Christianis obseruantur, illa verò tunc à Iu-
dæis rectè sunt obseruata, quando ista prænun-
ciabant, quæ modò reuelata sunt. nunc autem
postquam lux venit Christus, superflud à no-
bis vmbra illæ obseruantur: tenemus tamen C
illas non ad religionem, sed ad testificatio-
nem, sicut & promissa carnalia: quæ in eis con-
tinentur, tenemus, quoniam per ea spiritualia
nobis speranda reuelata sunt.

5. SED aiunt, quid opus veteri Testamen-
to ad fidei nostræ certitudinem, in quo nullum
est de Christo testimonium? Quod enim in
Deuteronomio scriptum est, ad Christum non
pertinet quia Christus Mosi non est similis.
quibus ita occurrimus. illud, quod simile di-
citur, non ex omni parte & modo simile intel-
ligitur. non enim ea tantum, quæ vnus eius-
demque naturæ sunt, dicuntur inter se esse si-
milia, vt olea, oleæ, sed etiam quæ naturæ di-
sparis sunt, vt olea oleastro, & far tritico. sic &
filius Dei, qui tam longe à rebus mortalibus
abest, Agnus & Leo in scripturis appellatur,
vt in Ioanne legitur, *ECCË agnus Dei*, & in
Paulo, *PETRA erat Christus*: quæ ipsi nullo
modo dixissent, nisi Christus aliquam cum il-
lis similitudinem susciperet. Cum igitur Chri-
stus factus sit similis oui, quid mirum, si non
dedignatus sit fieri similis Mosi, qui Mosi dis-
similis erat? similis quippe, quia homo, dissi-
milis, quia Deus: similis quia factus in simili-
tudinem carnis peccati, dissimilis quia sanctus,
& sine peccato: similis quia natus de mu-
liere, dissimilis quia de Spiritu sancto natus: E
similis quia vera morte in monte mortuus est,
dissimilis quia non propter sua peccata, pro-
pria potestate mortuus est: similis quia offenso
Deo propter scelera hominum, offensas hu-
mani generis pertulit moriens in corpore suo,
dissimilis quia offenso propter suam culpam
Deo mortuus est.

6. ADEA, quæ impurissimi Hæretici in vi-
tis Patriarcharum & Prophetarum vituperant,
respondemus, quod quanquam ex his vitijs,

quæ de Patribus in veteri Testamento narratur,
quædam grauius fuisse crimina concedantur, non
ob id Scripturæ minuitur autoritas, immò no-
bis magis commendatur, quod ipsa non teme-
rè, sed iustissimis de causis talia vitia sapien-
ter narret, nempe vt eorū consideratione qua-
tuor hæc, scilicet fidem eruditionem, timo-
rem, ac spem consequamur. Primò fidem, vt
nihil de veritate illius Historiæ dubitemus,
videntes quod ipsa tanquam fidelis speculi
nitor admotarum sibi personarum, non solum,
quæ pulchra atque integra, verum etiam, quæ
deformia vitiosaque sunt, indicat, nulliusque
excipit adulandam personam, sed tam laudan-
da quam vituperanda hominum facta vel ipsa
iudicat, vel legentibus iudicanda proponit,
nec solum homines ipsos vel laudabiles, vel
vituperabiles intimans, verum etiam quædam
in vituperabilibus laudanda, & in laudabili-
bus vituperanda non tacens. Secundò ad eru-
ditionem nostram vitia Patrum refert, non qui-
dem vt illa imitemur, & sequamur, sed vt scia-
mus ea vitanda & fugienda esse, quæ Scriptu-
ra vituperat. Tertio ad timorem, vt casus ma-
iorum sit timor minorum. si enim illos tam
sanctos viros perniciose huius mundi blandi-
menta vicerunt, quanto magis imbecilliori-
bus nobis timendum est? Quarto ad spei con-
solationem, vt discamus in talibus lapsibus
non desperandam salutem, quidam enim in
peccata prolapsi, desperatione plus peccant:
nec solum poenitendi negligunt medicinam,
sed ad explenda inhonesta & nefaria deside-
ria, serui libidinum & sceleratarum cupidi-
tatum fiunt, quasi perdant, si non fecerint
quod vestigat libido, cum eos iam maneat
certa damnatio. aduersus hunc modum ni-
mis periculosum, & exitiabilem valet com-
memoratio peccatorum: in quæ iusti sancti
prolapsi sunt.

7. QV O verò ad fabulas attinet, quas im-
pij de Pauli testimonio confirmant, quis ita,
nisi Hereticus multum secus erraret? cur hoc
Apostolus ipse non fecit, si has esse aniles fa-
bulas iudicauit? cur ad eundem Timotheum
scribens dicit: *SCIMVS quia bona est Lex, si quis
ea legitime utatur.* & cur eidem præcipit, vt per-
maneant in sacris Literis, quas ab infantia di-
didit, instruendis ad salutem per fidem? sed
sciant insani isti, Iudæos præter Scripturam
sacram habere quasdam traditiones *δευτέρων*
appellatas, in quibus tradunt Deum pri-
mo homini duas creasse mulieres, ex qui-
bus varias texunt genealogias, alios ex vna,
alios verò ex alia muliere descendisse con-
tendentes. de quibus traditionibus cum o-
lim Pharisei Christum interrogarent dicen-
tes: *QVARE discipuli tui non ambulant iuxta
traditiones seniorum?* redarguti sunt ab eo, di-
cente: *Quare & vos transgredimini mandatum
Dei propter traditiones vestras?* quæ verba D. E-
piphanius exponens, dixit traditiones istas
esse quatuor genera expositionum, quæ apud
Iudæos sunt. quarum vna sub nomine Mo-
si fertur, altera verò est Rabbi Aciba, ter-
tia Adda, seu Iuda, quarta filiorum Asomo-
næi. de quibus etiam Iudæorum genealogijs &
Thalmu

Patrum vitia
iustis de causis
narrantur
in scripturis.
Aug. cō. Fau.
lib. 22. ca. 65.
Præclarissimi
litudo.

Aug. lib. 50.
hom. 21
Aug. lib. de
nat. & gra.
cap. 35.

Aug. lib. 1.
con. adu. leg.
cap. 1.

1. Tim. 1. b.

2. Tim. 3.

Mar. 7. a.

Epiph. lib. 2.
her. 66.

Quæ sint Iu-
dæorum Tra-
ditiones quas
Dominus ne-
lectit.

Aug. li. 4. cō.
Fausius. ca. 2.

Non scripsit
apost. simpli-
citer Omnia,
sed hæc om-
nia.

1. Cor. 10.
Aug. cō. Fau.
lib. 10. cap. 2.
In veter Te-
sta. sunt præ-
cepta vitæ si-
gnificandæ, &
vitæ agendæ.

Aug. cō. Fau.
lib. 16. ca. 15.
Deut. 18.

Ioan. 1.
1. Cor. 10.

Christus De-
minus fuit Mo-
si similis & di-
similis.

Aug. lib. 22.
cō. Fau. c. 60.

Thalmudicis quaestionibus à Paulo damnatis A nonnulla scitu digna scripsit Annius antiquitatum peritissimus in commentarijs Chronographiæ Philonis, ad quos lectorem huius cognitionis avidum, breuitatis gratia mittimus, transeutes ad loca illa, quæ Manichei de vtroque Testamento ceu inter se pugnãtia afferunt.

8. **Q**UORVM contradictio (quod in solis verbis posita sit) facili momento dissoluitur.

PRIMA igitur oppositio ad exordium Geneseos spectans, tribus modis tollitur. Primò, cum dicitur, *IN principio creauit Deus cælum, & terram*: per Deum significatur trinitas, in qua non solum Pater, sed & Filius, & Spiritus sanctus intelliguntur. Secundò, cum ibidem scribitur, *Dixit Deus, Fiat lux: & facta est lux*: necesse est vt intelligamus Deum per Verbum fecisse quod fecit: Verbum autem Patris, filius est. Tertiò, si propterea ibi non intelligitur filius, quia non est dictum quod per filium Deus fecit mundum, nec in Euangelio Deus per filium aues pascit, & lilia vestit, & cetera innumerabilia, quæ Christus dicit facere Patrem, quamuis non dicat quod ea per filium faciat.

SECUNDA contradictio remouetur, quia non scriptum est, quod quieuerit Deus ab omnibus operibus suis, ita vt deinceps nihil prorsus operetur, sed quod requieuit ab omnibus operibus, quæ tunc fecit, id est ab instituedis rerum naturis, vt iam vltra non faceret mundum, à quo opere post perfectionem cessauerat, sed in administrando mundo semper operatur. & in hoc opere eum esse Christus intimauit, cum diceret; *PATER meus vsque modo operatur*.

TERTIA quoque contradictio sic soluitur. Tripliciter in scripturis nomen filiorum accipitur: secundum naturam, vt Isaac filius Abrahæ: secundum doctrinam, sicut filios suos appellat Apostolus, qui ab eo Euangeliũ didicerunt, tertio secundũ imitationẽ, sicut filios Abrahæ nos vocat Apostolus, quia eius fidem imitamur. Iudæi igitur disciplina & imitatione sunt filij Diaboli, natura verò filij Dei.

QUARTA sic tollitur. Cum causa non existat obtinendi regnum cælorum, si quis reliquerit vxorem, improbatur à Domino, cum verò vxor virum impedit à possessione regni cælorum, tunc vxor relinqui præcipitur: quia vxor coniungitur viro, vt simul mereantur regnum cælorum.

QUINTA eodem modo sedatur, vt propter regnum cælorum parentes honoremus, eosdemque cum opus fuerit, propter annunciationem regni Dei contemnamus, nam dilectio parentum certus est gradus ad dilectionem Dei, quo manifestum est, & honorem parentem in suo gradu esse seruandum, & eos tamen in comparatione diuini amoris, præsertim si impedimento sunt, nulla dubitatione oportere contemni.

SEXTA sic soluitur. Cum dicitur, *DEVM nemo vidit vnquam*, intelligitur de Deo secundum incommutabilem suæ diuinitatis essentiam, quæ nisi à purgatissimo & simplicissimo corde videri nõ potest: oũm verò eum legimus & visum, & locutum pluribus, hoc per visibi-

lem aliquam creaturam fuisse ab eo factum intelligimus, sicut quibusdam locis Scriptura testatur Angelum visum, vbi dicitur, Deum visum, sicut in illa luctatione Iacob Angelum vocat Scriptura illum, quem Iacob Deum vocat, dicens: *VIDI Dominum facie ad faciem*, & illum Deum, quem sibi in rubo, & in Sina cum lege apparuisse Moses dixit, hunc ipsum Stephanus in Actis Apostolorum Angelum fuisse testatur.

SEPTIMA hoc modo sedatur. Deus zelotes est & benignus: benignus quidem, vt Paulus ait, dum malus sua benignitate & patientia ad penitentiam inuitat: zelotes, & puniens in tertiam & quartam generationem, dum sua iustitia punit eos, qui, sprete correctione, in eadem peruersitate parentum perseuerare voluerunt: indulgens verò & ignoscens est non solum septuagies septies erga illos, qui, accepta correctione Dei, per penitentiam reconciliantur.

OCTAVA ad concordiam sic reducitur. In his duabus sententijs non Testamentorum contrarietas ostenditur, sed eorum in perfectione diuersitas: nam cum duo sint lenitatis gradus: primus vt acceptæ iniuriæ mensuram nullo modo dolor vindicantis excedat, secundus, vt totam quis iniuriam placata mente condonet: Vetus Testamentum quasi minus perfectum, carnales homines ad primum gradum mensurandæ vindictæ constituit: nouum verò Testamentum tanquam perfectius, spirituales homines vsque ad secundum omnimodæ remissionis gradum perduxit.

9. **D**E exemplo autem Apostolorum legalibus præceptis renunciantium, dicimus illos non defecisse à præceptis illis vitæ significantæ secundum fidem, vt ea non crederent fuisse futurorum figuras, sed à sola eorum obseruatione destitisse, quorum vmbra coruscante iam Euangelica luce, aufugerant. neque nos illa credentes iterum in seruitutem relabimur: quia non obseruamus, quæ olim Patribus iussa fuerunt ad nos prænunciandos, sed in libertate legimus, quæ scripta sunt ad nos confirmandos. Paulus autem Galatas arguit, non tanquam religiosè Scripturam circumcisionis legentes, sed tanquam superstitione circumcidi volentes.

10. **N**EQUE testimonia illa Christi, & Pauli vllum habent momentum. pannum siquidem nouum, & vestimentum vetus, & vinum nouum, & vtres veteres, non duo Testamenta significant, sed duas vitas, & duas spes. duas enim spes si quis habendas putauerit, vt & propter felicitatem terrenam, & propter regnum cælorum Deo seruiat, hæc illam non capit. cum enim hæc aliqua tribulatione fuerit perturbata, deficiens homo amittet etiam illam. inde est illud, *NEMO potest duobus dominis seruire quod Christus exposuit, dicens: NON potestis Deo seruire & mammona*. miscet itaque pannum nouum veteri vestimento, non qui vetus Testamentum nouo miscet, sed qui continentiam vult habere spiritualement, & nõdum spem deposuit carnalem. Quod autem addunt, *LEX & Propheta vsque ad Ioannem perdurant, non ita intelli*

Annius scripsit scitu digna de Thalmudicis quaestionibus.

Aug. con. Adoman cap. 7. Gen. 1.

Aug. cõ. Ad. cap. 2.

Deus initio Gene. dicitur quieuisse ab omnibus operibus quæ tunc fecit.

Ioan. 5.

Aug. con. Ad. cap. 5. Filiorum nomine tribus modis accipitur in scripturis.

Iudæi mutatione sunt filij Diaboli natura filij Dei. Aug. cõ. Ad. cap. 3.

Vxor quando relinquenda.

Aug. cõ. Ad. cap. 6.

Parentes contemni cum impediant honorem diuinũ.

con. Ad. cap. 9.

Deus fuit visus ad hominibus per visibiles aliquas creaturas. Gen. 32. Exod. 3. Acto. 7.

Deus est zelotes & benignus.

Aug. cõ. Ad. cap. 7. Rom. 2.

Aug. cõ. Ad. cap. 8.

Duo sunt lenitatis gradus.

Aug. cõ. Fan. lib. 9. c. 2. 3.

Aug. cõ. Fan. lib. 12. cap. 2. Mar. 9. Pannus nouus & vestimentum vetus quid significent.

Matth. 6.

Epiph. libr. 2. her. 66. Luc. 16.

*Lex & Pro-
pheta cur
nunc reman-
eant.*

intelligendum est, vt post Ioannem vtraque omnino abijcienda sint, sed quod Lex & Prophetæ vsque ad Ioannem sunt, tanquam præparatores & prænunciij aduentus Christi, quo adueniente, præparatio & prænunciatio eorum cessat. vtraque tamen remanent ad prænunciationem, confirmationem, vt sciamus, aduentum Christi ab eis diuina dispositione prænunciatum, longè antè quàm aduenisset, remanent etiam ad conseruandam animi nostri gratitudinem, vt eis gratias habeamus, qui nobis tam felicem Christi aduentum prænunciarunt, quemamodum enim si quis pædagogum haberet, (velut etiam Apostolus dicit, legem fuisse nobis pædagogum ad Christi aduentum) vbi peruenerit ad ætatem, & acceperit præceptorem, non omnin oreijcit pædagogum, veluti inimicum, sic & nos cum deducti simus in Lege, & Prophetis vsq; ad aduentum præceptoris Christi, reperto præceptore, non reprobamus pædagogum, sed gratiam ipsi confitemur, quod pueritiam nostrâ deduxit, & ad perfectiores disciplinas demisit. Manet igitur Lex, quam ideo dicit Paulus *iusto nõ esse positam*: quia non est contra iustum, eò quod iustus iam anticipauerit perficere, quæ sunt Legis. sed posita est iniusto, hoc est, contra iniustum ad condemnationem, & ob hoc Testamentum mortis dicta, non quia ab autore mortis data sit, sed quia mortem dari iubeat homicidis, adulteris, & præceptorum eius transgressoribus. sic enim decebat mortis præire Testamentum, vt primum mortui peccatis, iustitiæ viueremus.

*1. Tim. 1.
Lex cur ne-
gatur posita in-
sto.*

*Lex cur di-
catur Testa-
mentum mor-
tis.*

DE VETERI TESTAMENTO
in vniuersali. hæresis II.

IN Veteribus, Scripturis, quas nunc tenet Ecclesia, multa, tam à Iudæis quàm à Christianis falsata, multa quoque partim superaditta, partim verò subtracta fuisse.

*Seruetus hæ-
reticus ab hæ-
reticis propter
hæresin exu-
stus.*

ASSERTORES HVIVS
HÆRESEOS.

H VNC pestilentissimum errorem profitentur ætate nostra recentiores Anabaptistæ. quibus in eodem errore consentiunt Seruetani, sic dicti ab impio quodam Michaële Serueto Hispano, quem anno M. D. LIII. propter eius execrabiles hæreses in vrbe Allobrogum Geneua publico incendio exusserunt, illi ijdem Lutherani, qui contendunt hæreticos quantumlibet pertinaces, nulla ratione occidendos. Hi ergo Seruetani cū de diuinitate CHRISTI, & sancta trinitate, quam ipsi negant, multa testimonia in veteri Testamento sciant esse descripta, eaque tam aperta, vt eludi non possint, dicunt illa testimonia à Trinitarijs (sic enim illi impij, Catholicos Trinitatis assertores per contemptū appellant) fuisse vitata.

IMPUGNATIO.

orig. lib. 8.

DICI non potest diuinas Veteris Instru-

menti scripturas, aut Iudæorum, aut Christianorum malignitate falsatas. nam si à Iudæis dicamus illas fuisse corruptas, tunc meritò quaritur, inquit Origenes, ane ante aduentum Christi eas Iudæi corruperint, vel post ipsius aduentum? si antea, nunquam profectò Christus, & Apostoli, qui cætera crimina arguunt in Scribis. & Pharisæis, de hoc crimine, quod erat maximum, reticuisissent; nec Christus auditores suos ad illos misisset, dicens: *S V B E R CATHEDRAM MOISI SEDERUNT SCRIBÆ, & PHARISÆI: QUÆCUMQUE DIXERINT VOBIS, FACITE*: si eos de cathedra Moisaicæ lectionis falsa proferre sciuisset. Sin autem quis dicat post aduentum domini Saluatoris, & prædicationem Apostolorum, libros illos ab Hebræis fuisse falsatos, cachinnum tenere non potero, vt Saluator, & Euangelistæ, & Apostoli ita testimonia protulerint, vt Iudæi postea falsaturi erant. Quod si quis dixerit libros illos à Christianis post Christum defuisse deprauatos, respondet Augustinus, diuina prouidentia factum esse, quod non vniuersi Iudæi fuerint occisi, sed per orbem terrarum dispersi virtute Dei, vt ex eorum intactis voluminibus possimus agnoscere nostros non esse falsatos, & ne ipsi Iudæi libros illos nobis occultare possent, aut corruptos ostendere, Deus quinquaginta & ducentos annos ante Christi aduentum inspirauit Ptolemæum Philadelphum Alexandria Regem, vt per septuaginta celebres interpretes Hebræos scripturas illas traducere curaret, & per Demetrium Bibliothecæ præfectum, vnâ cum Hebræis exemplaribus in sua Bibliotheca reponi, & diligenter seruari. quæ volumina vnâ cum Hebraicis exemplaribus Tertullianus in in Apologetico testatur vsque ad sua tempora in eadem Bibliotheca fuisse, & à Iudæis frequenter lectitata, & ab eis fidelissimè iudicata. Neque prudens aliquis credere potest, Iudæos cuiuslibet peruersitatis atque malitiæ, in codicibus tam multis, & tam longè lateque dispersos in vnum conuenisse, & odio Christianorum in corruptione suorum voluminum conspirasse, vt scilicet dum aliis inuiderent Scripturæ veritatem, ipsi seipos priuarent veritate. qui etsi id vnanimi consensu facere voluissent, nemini tamen persuaderi poterit, fuisse Christum saluatorem nostrum tam graue facinus per manus hostium Ecclesiæ suæ permitturum, ne Ecclesia in Verbi sui veritate fundata, ab inimicis suis tantum veritatis detrimentum reciperet, ac perpetuæ deceptionis errore, falsa pro veris amplectendo, teneretur. Nec etiam credibile est, Deum Ecclesiæ dilecti filij sui denegare voluisse post Christi aduentum, quod ante eius aduentum Synagogæ Hebræorum concesserat, vt nemo auderet Scripturis eius vel adicere vel auferre, adhibitis etiam euidentibus miraculis contra illos, qui id tentare præsumpserunt, legimus enim apud Aristæam, & Iosephum, illustres quosdam viros ea de causa aduersa mentis valetudine, & languore corporis diu conflictatos, veluti Theodorum, ac Theopompum: quorum ille tragœdiarum scriptor, cum nonnulla ex Iudaicæ Scripturæ verbis

*hom. in Esa.
Hier. lib. 3.
com. in Esa.*

Marth. 23.

*Diuinitus factum vt Iudæi sunt supersti.
Aug. in Psal. 58.*

Eus. li. 8. Eua. præp.

Lxxx. ient. pretes quando vixere.

*Tertu. in Ap. ca. 18. & 19.
Aug. li. 15. de in De i. c. 43.
Tertullianus ætate extab. Biblia à Lxx. conscripta.*

Aug. li. 33 cõ Faustus c. 6.

Aug. li. 2. de doct. christ. c. 14.

Aristæas in interp.

Iosephus l. 11. ant. cap. 1. Historia obseruanda contra scripturari corruptores.

ad fabulam quandam referre vellet, luminibus priuatus est: hic verò cum aliqua ex diuina lege in Græcam linguam transferre cœpisset, turbatione quadam mentis & animi illicò percussus est, vnde postea magnopere Deum orans, quare id sibi contigisset, responsum accepit per somnium, quòd diuinas Scripturas inquinasset.

His accedunt tot labores ac vigiliæ vetustissimorum Ecclesiæ Patrum, qui defessis studijs aduisi sunt, vt nobis Hebraicas Scripturas ab omni falsationis, ac vitij suspicione liberarè relinquerent, emptis hac de causa magno sumptu antiquissimis, ac emendatissimis codicibus. e ù quibus nostra exemplaria cōferrent, & collata verterent, emendarèt, exponerent: ne deinceps infideles, & hæretici possent nos de veterū Scripturarū falsitate reprehendere. Scit enim Deus (inquit Hierony.) me in peregrina lingua eruditione sudasse, ne Iudæi de falsitate Scripturarum Ecclesijs eius diutius insultarent.

Sed si quis iterum instet veteres libros, quibus nunc vtimur, post ætatem illorum Patrum fuisse falsatos, respondebimus, hoc fuisse verendum nisi esset latè sparsus lateq: notus populus Iudæorum, apud quem ipsorum codices tanta semper diligentia conseruati sunt, vt à Christianis vitari non potuerint. sunt enim Iudæi geruli nostri, qui sibi libros portant ad onus, nobis verò ad eruditionem ac fidem: vt cum de codicum nostrorum sinceritate incidit dubitatio, ex incorrupta Hebraicarum voluminum fide tollatur. Denique adimit omnem falsationis scrupulum irrefragabilis, ac perpetuus omnium Patrum in lectione Veteris Testamenti consensus: ita enim per cunctas temporum successiones sibi inuicem succedentes scriptores ac doctores, veteres libros legerunt, vt nos nunc legimus & easdem sententias & iisdem verbis semper citarunt, quibus nunc nos in nostris codicibus Hebræis, Græcis, & Latinis vtimur. Ex his igitur, ac plerisque alijs, quæ in hoc argumento, superiori volumine, in confutatione primæ Hæresis apposuimus, Veteris Instrumenti Scripturæ ab omni falsationis suspicione liberantur.

OBIECTIONES HÆRETICORVM.

1. **M**VLTIS iam sæculis tam apud Christianos, quàm apud Hebræos veteris Instrumenti Scripturas fuisse corruptas. & ob id varias atq; etiam inter se dissonas, ex multitudine translationum veteris Testamenti inuicem discrepantium conuincitur: sunt enim translationes Septuaginta interpretum, & Aquilæ, & Symmachi, & Theodotionis, & præter has aliatres, quæ Quinta, Sexta, & Septima nuncupantur, & post illas etiam Octaua, quæ Hieronymi creditur, ad eò inter se variæ, ac pugnantès, vt altera ex his plura, alia pauciora, alia diuersa, & perperam transposita, alia non solum in verbis, sed & in sensibus ad fidem pertinentibus contraria, & alijs editionibus repugnantia contineat, quod quidem tot erudi-

Atissimorum interpretum vitio minimè credendum est euenisse, sed potius diuersa Hebraicorum exemplarium varietate contigisse. cum autem dissona varietas nunquam sine falsitate consistat, consequens est Hebræicos codices, vnde tam multiplex interpretum discordia nata est, fuisse non solum varios, sed etiam vitiatos, & falsatos.

2. **I**L I V D etiam arguit veteris Testamenti contextum successione temporum ab antiqua sinceritate mutatum, quòd in Hebræis ætatis nostræ codicibus omnis à principio vsque ad finem Scripturæ narratio, sola prosa extenditur, neque in eis vix vnum extat de tot carminibus, quibus multos libros veteres traditur fuisse conscriptos. Testatur enim Hieronymus in præfatione Chronicôn Eusebij, in præfatione libri Regum, & in præfatione Isaia, Psalmos quamplures, & lamentationes Iereimæ, aliaque multa diuerso metri genere in eis contineri. & in præfatione libri Iob scribit eundem librum hexametris carminibus dactylo, spondeoque currentibus componi, intermissis interdum tinnulis quibusdam ac dulcibus rythmis, esseque in sacris voluminibus varia carminum genera, qualia sunt in poematibus Virgilij, ac Horatij nostri, & græci Pindari, atque Alcæi, quibus Psalterium, & Lamentationes, & omnia fermè Scripturarum Cantica constant. idem ad Paulam Vrbicam scribens addit, extremam partem libri Prouerbiorum claudi alphabeto, quod tetrametro iambico supputatur, Lamentationes verò quadruplici alphabeto, quorum secundum, tertium, & quartum Sapphyco metro ex tribus versiculis, heroico semper commate, siue Adonio conclusis, scripta sint. Eusebius item Cæsariensis libro 10. Euangelicæ præparationis affirmat inueniri in veteri Testamento artificiosissima carmina, vt Canticum Mosi magnum, & Dauidis Psalmum centesimum decimum octauum heroico versu conditum, & alia multa carmina trimetra ac tetrametra elegantissimè, quò ad dictionem pertinet, composita. Iosephus quoque libro secundo Hebraicarum Antiquitatum scribit Mosem post transitum maris Erithræi canticum illud, quod nunc extat, hexametro versu cecinisse. At nunc in Hebræicis voluminibus ne vestigiū quidem vllum apparet huiusmodi, siue heroici, siue lyrici versus. & quò de cæteris carminibus taceamus, in toto veteri Testamento nec vnum hexametrum inuenies, dactylo, ac spondeo Latinorum, vel Græcorum more contextum. nec duo similiter cola reperies, quæ secundum rythmi consuetudinem, vel pari syllabarum numero, vel eadem finalis syllabæ terminatione claudantur. Quæ cum in nostris exemplaribus nulla sint, reliquum est. vt dicamus, veterum librorum contextum ac totius narrationis faciem immutatam fuisse, & antiquam illam carminum sublimitatem in hanc prosam humilitatem demissam.

3. **F**A C I T ad hoc etiam nonnullorum Latinorum Græcorum, ac illustrium Hebræorum Authorum testimonium, qui Hebræicos Codices ab ipsismet Hebræis olim deprauatos affirmant,

Hier. in præf. Isaia.
August. lib. 13. c. 1. Faust. c. 10. & cap. 14.

Iudæi sunt geruli Christianorum.

cap. 8.
Deut. 32.

affirmant, de quorum numero Iustinus Philo-
sophus & Martyr, annis ab hinc mille qua-
dringentis, scribens contra Tryphonem, o-
stendit Iudæos in odium Christi multa pro-
phetica testimonia de Scripturis sanctis ab-
scidisse, & abstulisse. Origenes Homil. 12. in
Ieremiam scribit Iudæos exemplaria sua fal-
sasse, præsertim in libro Ieremiæ, vbi pro eo
quod legebatur. **PECCATVM Iuda scriptum
est & cat.** ipsi nolentes se peccatores confiteri,
pro peccato Iuda posuerunt, *peccatum eorum.*
Hieronymus quoque in commentarijs tertij
capitis ad Galatas exponens dictum illud, **MA-
LEDICTVS** omnis, qui non permanserit in omni-
bus, quæ scripta sunt in libro legis, dicit in exem-
plaribus Hebræorum sui temporis defuisse
duo illa verba, **OMNIS**, & **OMNIBVS**, & in-
certum habere, an Septuaginta interpretes il-
la acciderint, vel, an in veteri Hebraico ita
fuerint, & postea à Iudæis deleta sint, se verò
in suspicionem adduci, vt credat particulas
illas à Iudæis fuisse sublatas, tum ne Hebræi vi-
derentur esse sub maledicto, non potentes ser-
uare, quæ scripta sunt, tum quia Paulus vir
Hebrææ peritiæ, & in lege Domini doctissi-
mus, nunquam ea protulisset, nisi in Hebræis
voluminibus haberentur, tum quia in Hebræis
Samaritanorum voluminibus suo tempore in-
ueniretur scriptum *כול*, quod interpretan-
dum est **OMNES**, vel **OMNIBVS**. similiter
quod legitur in Deuteron. **MALEDICTVS**
à Deo omnis, qui pendet in ligno, arbitratur Hiero-
nymus eodē in loco ab Hebræis ad Christi igno-
miniā tam in Hebræis, quàm in nostris codici-
bus fuisse falsatū, interpositis duabus particu-
lis, **A DEO**, & **OMNIS**, vt scilicet Christia-
nis infamiam inurerent, qui in Christum à Deo
maledictum crederent, cuius rei non leue in-
diciū Hieronymus attulit, quod in veteri
Testamento nullo loco scriptum sit, aliquem
à Deo esse maledictum: & vbi cunque maledi-
ctio ponitur, nunquam Dei nomen adiunctum
inueniatur. Iacobus item Christopholitanus
episcopus in Præfatione suarum Enarratio-
num in psalmos scribit. Hebræos, Arabes, &
Chaldæos, non habuisse olim nec vocales, nec
puncta in literis suis, sed omnem Scripturam
sacram fuisse ab Esdra sine vocalibus, & sine
punctis conscriptam, Rabbinos verò Iudæo-
rum post conuersionem Constantini magni
loco vocalium finxisse puncta, & secundum
sensus suos humanos Scripturam sacram per-
uertisse, atque his præsertim locis, vbi late-
bant manifesta mysteria aut de Christo, aut
de Ecclesia. vnde etiā concludit, Scripturis
Hebræorum sic per puncta scriptis, & inter-
pretatis nullam adhibendam esse fidem.

4. **SED** quid externis testimonijs opus est,
quando ipsimet Hebræi spontè fatentur sua
volumina iam inde à multis sæculis fuisse cor-
rupta? hoc est, ab ipso statim Ierosolymitanæ
urbis præcidio, præcipuè verò, quando Nabu-
zardan præfectus Regis Assyriorum, vt habe-
tur in quarto Regum volumine, succedit do-
mum Domini, & domum Regis, & omnes do-
mos Ierusalem combussit, tunc sacra illa volu-
mina, & authentica, quæ in locis publicis ser-

A uabantur, omnia incendio absumpta sunt, nec
vnquam postea ad pristinam sinceritatem re-
stitui potuerunt, quamuis id facere multis co-
nati sint, collatis ad inuicem particularibus
quibusdam codicibus, qui apud quosdam in-
certæ authoritatis remanserant. Testes sunt
huius rei plerique Rabbiorum, ac inter alios **Cap. 13**
David Kimki, cuius sententiam ingens Rab-
biorum numerus sequitur. is in expositione
tertij libri Regum, & in præfatione Prophe-
tarum sic loquitur: *In captiuitate prima corrupta
sunt exemplaria, elicueruntque ex vno exemplari sic,
& ex alio aliter, & vbi clarum non potuerunt habere
sensus, scripserunt vnā dictionem intra contextum,
& aliam ad marginem, perierunt quoque exempla-
ria, & distracta sunt, & morientibus sapientibus, qui
tenebant Scripturæ sensum, conati sunt hi, qui erant
de synagoga magna, restituere Legem ad vetustatem
suam: inuenientesque dissensiones in exemplaribus,
adhibuerunt fidem pluribus exemplaribus consen-
tientibus. vbi verò clarā cognitionem habere non
potuerunt, scripserunt vnā dictionem absque pun-
ctis, aut scripserunt in margine, & non intra contex-
tum.* Hæc R. David. Thalmudistæ verò ferè om-
nes in libris Thalmudicis, frequenter mentio-
nem faciunt de correctione quadam veteris
Testamenti, qua olim Rabbini ipsorum, in
emendando sanctæ Scripturæ textu vsi sunt,
quàm *תיקון סופרים* *Tikun sopherim*, hoc est, **C**
Correctionem sapientum Scribarum vocant, iuxta quam
Scribæ etiam ante natum Christum quadam
in libris Legis & Prophetarū immutauerunt,
nunc Scripturam quibusdam punctis distin-
guentes, nunc alia in marginibus apponen-
tes, quæ loco eorum, quæ in contextu scripta
erant, vrbanitatis, ac modestiæ gratia hone-
stius, ac decentius legerentur: vt pro *coire cum
concubina, iacere cum illa*, & pro *humano stercore,
egestionem*. cuius rei gratia, interdum quoque
id, quod erat scriptum à Propheta, eradentes,
in locum illius quod ipsi magis è Scripturæ
decoro iudicassent, reprobant. vnde factum
est, vt sensus multò à Propheta sententia di-
uersus emerferit. cuius rei testis est Prochetus
Hebraicorum voluminū obseruator diligen-
tissimus libro primo Victoriæ aduersus He-
bræos, indicans olim in calce primi capituli
Malachiæ scriptum fuisse *ויהי othi*, hoc est, **me**.
in cuius locum scribæ subrogarunt *ויהי otho*, **Cap. 15. d**
hoc est, *eum*, vel *illum*, ex quo sequitur, quòd **Mal. 1.**
vbi nos nunc iuxta correctionem Scribarum **Mal. 1. d.**
legimus, *E c c e de labore vestro, & exufflastis il-
lum*: ibi quondam à Propheta dictum fuerit,
E c c e de labore vestro, & exufflastis me, dicit Do-
minus: seu *afflixistis, vexastis vel expirare fecistis me,*
dicit Dominus. Similiter q̄ nūc legimus Micheę
primo capite, **E** *IN* domo pulueris, puluere aspergite
vos, vel inuoluate, secundum aliam translatio- **Mich. 1. c**
nem, hoc inquit R. Scelomo est correctio Scri-
barum qui puncta facientes correxerūt, & di-
xerunt *ויהי חיתו*, *chit palascithi*, id est, **I N V O L-**
V I T E, vbi à Michæa erat scriptum. *ויהי חית
חיתו palasci*, id est, **I N V O L V I M E** sic enim in
Propheta scriptum erat: **I N** domo pulueris, pul-
uere aspersi me. Item quod nunc legimus Osee
nono. **I N R E C E S S V M E O**, vel *recessio mea*, si-
ue, *Cum recessero ab eis*, R. Scelomo, & R. Kimki
dicunt,

dicunt, sic legi secundum correctionem Scribarum, videlicet *בשורי מהם* *bessuri mechem*, id est, IN RECESSU MEO, cum verus Prophetæ textu olim habuerit *בשורי מהם* *bessuri mechem*, id est, INCARNATIO MEA EIS. quarum sententiarum sensus, vt nunc iuxta textum à Scribis correctum habemus, valde distat à sensu illarum sententiarum, quas olim prima Scriptura habuit, in qua filius Dei per Prophetas istos loquens, mysterium, secundum vos, futuræ incarnationis designauit, qui tunc dicitis eum se in domo pulueris aspersisse puluere, cum carnis nostræ puluerem induit, quem Iudæi afflixerunt & expirare fecerunt. Hæc, & pleraque alia Rabbi Scelomo, R. Kimki, R. Simeon, & R. Iohannam à Scribis olim correctæ fuisse testantur. quorum Scribarum exemplum imitati posteriores Rabbinii, idem fecerunt, & discipulis suis idem facere persuaserunt, sicut R. Iohannam ex sententiâ R. Simeon in libro Ieuamoth dixit: *Bonum est, vt euellas vnam literam de lege, & enunciatur* *ח*, *Chet in publico* Hæc Prochetus, Ex his igitur vniuersis perspicuum est veteres Libros correctione, seu potius correctione Scribarum fuisse falsatos.

DISSOLVTIO OBIECTO-

R V M.

1. AD E O stulta est hypothesis, cui Anabaptistarum argumentum innititur, vt nihil stultius: diuersitas enim translationem non ex illa sola causa, quam ipsi afferunt, oriri potest, sed ex alijs multis, vt ex vario interpretum ingenio, ac iudicio, vel interdum imperitia, aut negligentia, vel etiam malitia: quibus omnibus accidit, vt interpretationes eiusdem scripturæ inter se frequenter, & in multis differant. Fieri etiam potest, vt diuersorum interpretum editiones, quæ prius inter se conueniebant, postea quàm maxime inter se distent, seu incuria, seu ignorantia, seu fraude scriptorum, ac librariorum, qui eas ab emendatis & sinceris exemplaribus perperam descriperunt: sicut in omnibus editionibus veteris Testamenti ante Hieronymi tēpora emissis contigit, vt singulæ à singulis discreparent, tã ob scriptorū, quàm ob interpretum varietatem, à quibus aliqui prudenter, aliqui malignè, aliqui per insciam multa vel immutarunt, vel tacuerunt, vel addiderunt. Prudenter quidem, ac piè Septuaginta interpretes multa tacuerunt, tum ne arcana fidei ethnicis proderent, & sanctum darent canibus, tum quia multa non plenè intellexerunt, vt potè interpretantes ante Christi aduentum: & quæ non intellexerunt, aut omiserunt, dubijs sententijs protulerunt, ita in eis operante diuino spiritu, qui pro tempore & loco misteriorum formas obiectas esse voluit in Scripturis, vt earum manifestatio Euangelistis, & Apostolis, manifestato Christo reseruetur. Malitiosè verò multa permutarunt, subtraxerunt, & addiderunt Aquila, Symmachus, Theodotion, ac plerique alij Iudaizantes, & Hæretici translatores, quorum editiones abiicit Ecclesia Christi, sola

Translationū diuersitas oritur ex varijs causis.

Hier. in præfat. Pentat. & Esaiæ, & in Apol. contra Ruff. Lxx interpretes prudenter multa tacuerunt.

Malitia aliorum scriptura interpretum.

A Septuaginta interpretum editione vsque ad tempora Hieronymi contenta. Multa quoque per imperitiam, & negligentiam dormitantes librarij, quæ bene edita fuerant, perperam describentes peruerterunt. Vnde his omnibus causis in vnum concurrentibus factum est, vt ex vno eodemque Hebraicæ veritatis fonte, tanta editionum & codicum varietas emanauerit. De harum editionum diuersitate, & quomodo, & quando ijs vsa fuerit Ecclesia, futurè dicemus in fine huius operis, cum de editionibus sanctæ Scripturæ tractabimus.

2. DE diuersis autem carminum generibus, quibus dicunt Anabaptistæ olim plures veteris Instrumenti libros fuisse compositos, qui nunc apud nos soluta oratione leguntur, aut impudentissimè mentiuntur, aut imprudentissimè decipiuntur ex ignorantia Hebraicæ Poëseos, sicut olim consimili de causa Iulianus apostata seipsum decipit, accusans Eusebium Cæsariensem, quod multas carminum species, in Scripturis sanctis inueniri falso persuaserit, vero tamen similius est, imperitos Hæreticos ex inscitia falli. cum enim nec Hebraicarum artium peritiam habeant, nec Hieronymi verba considerauerint, existimant hexametros illos, ac trimetros, & tetrametros, quos Hieronymus, Eusebius, ac Iosephus commemorant, esse eiusdem generis cum carminibus Poëtarum nostrorum, eademque pedum qualitate, quantitate, ac dispositione constare, quia dixerit Hieronymus esse apud Hebræos, versus, spondeo, dactyloque currentes. quæ quidem verba indocti Anabaptistæ non intelligunt. neque enim ita est intelligenda Hieronymi similitudo, vt Hebræorum versus Græcorum, Latinorumque carminibus sint per omnia similes, sed in hac parte solum, quod peruetusta illa Hebræorum Poësis perinde ac nos habet non solum multos pedes nostris consimiles, conficiendis carminibus aptos, videlicet dactylos, spondeos, iambo, & alios complures, verum etiam plura carminum genera hexametra, trimetra, tetrametra, & huiusmodi alia quæ pari pedum numero cum nostris hexametris, ac trimetris incedunt, sed differunt à nostris variata pedum qualitate, situ, & ordine, quia Hebræorum hexametri, sæpe inter dactylos & spondeos, alios quoque pedes recipiunt, variato etiam ordine sedum, in quibus apud nos pedes collocari solent. crebrò enim (vt Hieronymus inquit) Hebræorum hexametri ob linguæ proprietatem alios præter dactylum, ac spondeum, pedes recipiunt, non earundem syllabarum, sed eorundem temporum. interponunt etiam Hebræi contra nostrorum Poëtarum consuetudinem carminibus suis rythmos quosdam inusitados, quos, vt Hieronymus ait, simplex lector intelligere non potest, sed solum metricæ artis peritissimus. Quamobrem non mirentur Anabaptistæ, si in veteri Testamento non inuenerint rythmos nostris consimiles, paremque syllabarum numerum habentes, & in eandem extremam syllabam post certum versuum ambitum recurrentes: quando nec apud nos singula rythmorum genera, eundem,

Hebræorum versus non sunt in omnibus similes carminibus Græcorum, & Latinorum.

Hier. in præfat. Iob.

Lib. r. her. 4.

Cyill. lib. 7. aduers. Iulia

eundem syllabarum numerum, ac eosdem carminum fines, retinent: sed alijs, quemadmodum apud Hetruscos in vsu est, vndecim syllabis constant, decantandis heroicis accommodati: alij ex septem syllabis, modulandis ad lyram odis aptissimi, ac iocundissimi: alij ex duodecim syllabis, in dactylum semper terminantes, citati, ac lubrici, scenæ mirabiliter deseruientes. & ex his omnibus rythmis, alij rursus apud Hetruscos Poëtas semper rythmi legem seruant, finalium syllabarum similitudine conclusi: alij verò ea lege soluti, neglectaque finalium syllabarum similitudine, mouentur, vnde & rythmi soluti dicuntur. Sic igitur in Hebraicis diuinis Scripturis multa sunt huiusmodi rythmorum, & versuum genera, quorum canones & mensuras nunc enarrare, longum, & superfluum esset. quod si quis illarum desiderio tenetur, legat Hebræorum poëtas, ac inter alios Rabbi Scelomo, cognomento Gabirol, eximium apud suos poëtam, & Rabbinum Iosephi Hyslopæi poëma iambico carmine scriptum, quod *Scutella argentea* inscribitur, apud quos duos omnia fermè prædicta carmina inueniet. Cur autem sacri interpretes in transferendis diuinis literis, Hebræorum carminum leges non seruauerint, Augustinus in epistola ad Memorium episcopum causam assignat his verbis: *Neque enim ex Hebraea lingua voluit numeros interpretis exprimere, ne metri necessitate ab interpretandi veritate amplius, quam ratio sententiarum sinebat, digredi cogeretur: certis tamen numeris Dauidicos Psalmos constare credo. amavit enim vir ille sanctus musicam piam, & in ea studia nos magis ipse, quam ullus alius author accendit.*

3. QUANTVM verò attinet ad Patrum testimonia, quæ veteres libros olim indicant falsatos, vltro fatemur, eos nonnullis in locis à quibusdam Iudæis fuisse deprauatos, sed talem deprauationem tanti momenti fuisse non credimus, quin facile ab Origene, Eusebio, Epiph. Hieron. & alijs Patribus Hebrææ linguæ peritis facile emendari potuerit, facta collatione cum ceteris antiquissimis Hebræorum exemplaribus: tum quia paucissima fuerunt ea loca ab Iudæis corrupta, tum quia non adeò fuit vniuersalis eorundem locorum corruptio, vt in omnibus simul Hebræorū exemplaribus toto orbe terrarum dispersis, ijdem met loci, ac eadem met verba essent corrupta, non permittente hoc diuina Christi prouidentia, ne Ecclesia sponsa sua, diuinæ Scripturæ veritate fraudaretur. Quare cū neque vniuersalis, neque magna fuerit veteris Scripturæ corruptio, facile ex pluribus Codicibus, in quibus integra remanserant, quæ in alijs vitiata fuerāt, Hebraica lectio ad pristinam sinceritatem restitui potuit, ac re ipsa restituta est à Hieronymo, & alijs eruditis Patribus. vnde stultum est, & sine ratione, velle nunc asserere, Hebraicos codices olim in locis illis fuisse falsatos, in quibus vniuersi omnium Hebræorum codices tam recentes, quàm vetusti consentiunt. Neque vocalium punctorum additio facta ab Iudæis quicquam derogat perpetuæ diuinorum voluminum sinceritati. nam etsi

A nunc Hebræi, adiectis punctis sub consonantibus, aliter interpretentur, atque aliter intelligant Scripturam, quam debeant, non tamen illam adeò vniuersaliter per hanc punctorum adiectionem deprauare & contaminare possunt, vt veterem suam integritatem non semper retineat, sublatis enim Rabbiorum punctis, semper veterem Scripturam cum suis radicalibus, & seruilibus literis in sua puritate integram, & incorruptā necesse est remanere. quamuis (vt verum fatear) nullum mihi vquam videre contigit Hebræorum volumen, in quo puncta consonantibus addita, ita redderēt significationem verborum diuersam ab antiqua illa significatione, ac sensu, quā tempore Origenis, Eusebij, Epiphaniij, & Hieronymi habuerūt, vt ex ea diuersitate quicquam absurdi in his, quæ ad dogmata fidei nostræ pertinent sequeretur.

4. Ad vltimum, quod afferunt de תיקון סופרים *Tikun Sophrim*, nihil aliud respondere libet, nisi nos portentosa Thalmudicorū voluminum testimonia non recipere, vtpotè eorum librorum, qui omni mendacio, contumelia, & blasphemia pleni sunt, non solum aduersus Christum, quem ipsi pro hoste habent, sed etiam aduersus Deum creatorem cœli & terræ, quem solum Iudæi se colere fatentur: quia etiam publico totius Ecclesiæ decreto damnati sunt, ac per omnes Christianorum Vrbes proximis annis in medio foro exusti. quorum etiam testimonium si reciperemus, nihil tamen inde Anabaptistæ assequerentur ad causæ suæ defensionem. sunt enim singula, quæ *Sophrim*, id est, *Scribæ*, erasisse dicuntur, in multis, & authenticis Hebræorum commentarijs annotata, & memoriæ diligenter prodita, ex quibus annotationibus (vt iam sæpe visum est, & videri adhuc potest) omnia, quæ à Scribis fuerunt abrasa in Hebræis exemplaribus, qui nunc toto orbe extant, vsque ad minimum iota, vel apicem restituta sunt: & ipsimet Iudæi opinionem eorum damnant, qui ausi sunt inter eos dicere, libros sacros aliquando fuisse corruptos. Vnde Iacob Benhaym de regno Thuneti reprobans prædictam R. Kimki sententiam ab Hæreticis inductam, scribit contra eam in hunc modum: *Sententia illorum longè est à me: nec enim adduci possum vt credam, & labijs confitear, Ezram Scribam, librum Legis diuinæ, atque libros Prophetarum dubios, corruptos, & confusos inuenisse. quin magis sententia mea hæc est, quod Esdras, & collega eius inuenerint Biblia sacra integra, & illæsa, quodque Ezras iudicio suo cognouerit, qui libri scripti essent per sapientiam. illam excellentem, & quare quedam literæ scriberentur, quedam vero non, quare etiam dictiones quedam extraneæ scriptæ essent: dimisitque eas in ipso textu vt scriptæ erant, adijciens in margine veluti glossam, quæ naturam vocabuli extranei explicaret.* Hæc R. Iacob. ex quibus deliræ Anabaptistarum nugæ exploduntur.

DE LIBRIS MOSAICÆ LEGIS, Hæresis III.

Quinque libros Mosaicæ legis repudiare.

Ff 3 ASSER

Hetrusci carminis varietas.

Car sararum literarum interpretes non seruarint leges hebraicorum carminum.

Pauci loci Scripturarum à Iudæis corrupti.

Thalmudici libri sunt plane impij.

ASSERTORES HUIUS
HÆRESEOS.

Epiph. lib. 1. her. 3. PTOLEMÆITÆ heritici, qui à Ptolemæo Gnostico de secta Valentinianorum descendunt, quemadmodum Epiphanius scribit, damnarunt hos Libros, quia crediderint ea, quæ in ipsis continentur, non esse à Deo bono, sed à tribus diuersis Autoribus condita, videlicet, vnâ partem eorū à Deo opifice huius mundi, qui esset medius inter Deum bonum, & Diabolum, aliam verò à Mose, iuxta propriam mentem, & non secundum Dei voluntatem: tertiam à senioribus, Iudæorum, secundum ipsorum ingenium excogitatam. Manichæi verò longè iniquiores, ideò Libros istos se rejicere affirmant, quòd à principio vsque ad calcem amalo Hebræorum Deo dictati sint, & à filiis eius Iudæis omni turpitudine, ac fœditate referti: qui vt eas fœditates contegerent, inseruerunt eis pauca quædam verba de Lege illa naturali, quam Deus bonus mentibus humanis impressit, vt tanquam velo ac nebula diuinorum verborum superinducta, fidem authoritatemque libris suis conciliarent. Collegerunt autem Faustus, & Anonymus Fabritij discipulus, ac subuersionem horum Librorum, quæcunque Celsus, Porphyrius, Iulianus, & alij sacrorum voluminū hostes, aduersus diuinam Legem delatrarunt.

IMPUGNATIO.

IAM satis in his, quæ superius initio huius Libri dicta sunt, confutauimus præsentem Hæreticorum insaniam, ostendentes, omnem veteris Testamenti Scripturâ emanasse à Deo bono, Patre Domini nostri Iesu Christi, à quo eius scriptores afflati, ea solummodo literis illis mandarunt, quæ spiritu à Patre & Filio procedens suggestit. Quamorem non opus est, vt eadem, vel iisdem similia iterum hoc loco repetamus.

OBIECTIONES HÆRETICORVM.

Epiph. lib. 1. her. 33. 1. Nos, inquiunt Ptolemæitæ, libros Mosis non accipimus vt diuinos: quia scimus eos non secundum boni, ac perfecti Dei mentem, sed partim iuxta hominum, partim iuxta Dei mediij voluntatem conscriptos: & primum quòd Lex illa, quæ Decalogus dicitur, geminis tabulis exarata, non sit à Deo bono, ac perfecto, apparet: quia perfecti Dei perfecta sunt opera, hæc autem imperfecta est, & completionem indigens, ob cuius impletionem, & perfectionem consummandam, Saluator noster se venisse testatus est. Apparet etiam esse in his libris aliam quandam legislationem non à Deo latam, sed à Mose, quam ipse non Dei voluntatem, sed propriam intelligentiam secutus dictauit, legem Dei permutans iuxta debilitatem, ac necessitatem eorum, qui graui diuinæ Legis onere premebantur: ne dum illam seruare non possent, desperatione adducti in omnem se iniustitiam præcipitarent. veluti cum à se ipso legem repudij Legi diuinæ con-

trariam dedit, ob populi duritiem, vt si diuinam Legem dicentem *QVOD deus coniunxit homo non separet*, seruare nõ possent, nõ ad eadem vxoris illico seuiendo verteretur, sed ad repudium tanquam ad leuiorem culpam haberet refugium, quod Christus testatur dicens: *MOSES ob duritiem cordis vestri permisit dimittere vxorẽ, sed non fuit ab initio. Deus enim dixit: ERUNT duo in carne vna: quod ergo Deus coniunxit, homo nõ separet.* Rursus & aliæ quædam leges ac traditiones seniorū in his libris implicitæ inueniuntur contra quas adhibito Isaiæ testimonio Saluator noster inuehitur inquis: *DEVS dicit, Honora patrẽ tuũ, & matrẽ tuã vos autem dixistis (inquit ad seniores loquens) donũ quodcunque est ex me, in tuum vertitur comodũ: hypocrita. rectẽ de vobis dixit Isaias: Frustra colũt me docẽtes doctrinas, & madata hominũ: irritũ enim fecistis mandatũ Dei propter traditiones vestras* Hæc Ptolemæus in epistola ad Floram.

2. MANICHÆI verò, inter quos Faustus, & Anonymus Fabritij discipulus, addunt, se libros Mosis non recipere, quia in eis ab initio vsque ad calcem legantur indigna de Deo bono, ac filio eius Christo, pietatem, & mores destruentia. Primumque omnium in ipso Geneseos vestibulo, Moses describit Deum quendam in tenebris ab æterno versatum, inquis, tenebras fuisse ante lucem conditam, & Deum super aquas tenebris obsitas inambulasse per noctem, antequam faceret lucem.

3. DESCRIBIT etiam Deum admirantem ad insolitẽ lucis aspectum obstupescere, atque adeò antea nescientem quid esset lux, vt cum primum eam vidisset, tũc optimam iudicasset.

4. MALEVOLVM quoque ostendit, qui prohibuerit hominem sumere cibum dignoscenciæ boni, ac mali, hoc est, prudentiam, quæ sola videtur contineri posse humana vita: tanquam eum parem esse voluisse pecoribus ista nescientibus, cum illi, quem superiorem fecerat bestijs, hoc negasset, quo solo homo superat bestias.

5. SERPENTEM verò facit vel ipso Deo meliorem vel fortiorem: meliorem quidem, quòd hominem ad prudentiã cibum alliciendo similem fecerit Deo, sicut ipsemet Deus testis, est inquis, *ECCË Adam sicut vnus ex nobis factus est, sciens bonum, & malum: fortiorem verò, quia hominem decipere, ac vincere potuit, fecerat Deus.*

6. FACIT etiam Deum vel ignarum futurorum, cum præceptum illud, quod nesciret si Adam seruaturus esset, ei mandaret, vel imprudentem cum illud, quod sciret Adam non seruaturum præciperet.

7. IMPROVIDVM similiter, cum hominem in angulo Paradisi latentem post agnitam nuditatem, quasi illum videre non posset, clamoribus inquireret, dicens: *ADAM vbi es?*

8. NEC minus inuidum, quam timentem, dum Angelum ad custodiã paradisi ignea frama armat, veritus ne forte primi nostri parentes, qui iam serpētis beneficio facti erant prudentiæ participes, in Paradisum rursus reuerterentur & de ligno vitæ gustarēt, vnde in posterum, se etiã inuito, immortalitate frueretur.

9. DESCRIBIT quoque Deum appetentem sanguinem

Deut. 24

Matt. 19

Matth. 15

Exod. 20

Mar. 7.2

Esa. 9

Ex Aug. lib

22. con. Fau.

cap. 14.

ibidem.

Gen. 1.2

Gen. 1.4

Ex Aug. con.

adu. leg. lib. 1.

cap. 14.

Iulian. apost.

apud Cyrill.

lib. 3. cõ. 1. d.

Ex Aug. cõ.

adu. leg. lib. 1.

cap. 15.

Gen. 3. d

Ex Aug. con.

adu. leg. lib. 1.

cap. 14.

Gen. 2. d

lib. 22. con.

Faust. cap. 4.

Gen. 3. b

Ibid. c. 4. &

Iulian. apost.

apud Cyrill.

lib. 3. cõ. 1. d.

Gen. 3. d

Ibidem.

Exod. 20. a sanguinis, adipisque, dum ex omni genere sacrificiorum, quasi carniū, & viscerum auidus, sibi offerri iubet.

Ibid. & Ind. 10. IREM zelantem, ægrè ferentem, ac zelotypia laborantem, dum alijs Diis, quibus emulatur, eadem, quæ sibi offerri vetat.

Ezech. 21. a II. IRACUNDVM præterea, comminantem, ac truculentum, & iniustum, cum toties nunc in suos, nunc in alienos irascitur, perimēs tot hominū millia obleuia quedā, vel nulla cōmissa: minitās sese cū gladio deuorante vēturum, & parciturum nemini, nec iusto, nec iniusto.

Ex Aug. lib. 12. NĒC solum huiusmodi contumelijs affecit Moses Deum suum, sed quod magis execrabile est, Christum filium Dei, qui nostræ salutis causa in ligno pependit, diro deuotionis conuitio laceffuit, pronuciās *maledictum esse omnem, qui pependit in ligno*, qui seu volens, seu casu id fecerit, neutro tamen excusandus est. si enim nolens Christo maledixit, constat eum non fuisse diuinum, ac Prophetam: si vero volens, nec futura hæc ignorans, inuidus certè fuit nostræ salutis, quæ futura erat ex ligno, in cuius authorem maledici oris sui venena depromptit. Quod conuicium omnes etiam tangit iustos, ac martyres, quotquot simili passionis exitu defuncti sunt, vt Petrus, & Andreas, & reliqui eiusdem sortis. neque enim vulgo saltem eos maledictos dicit, id est, apud homines tantum, sed maledictos à Deo.

Ibid. cap. 1. 13. SIC enim & omnes Dei pueros, ac virgines pari deuotione prosequitur, dicens, *maledictum esse omnem, qui non suscitauerit semen in Israël*. Quod æquè cōuitium principaliter Christum tangit: qui ortus, vt dicitur, ex Iudæis, nullam tamen inter eos seruandæ posteritatis causa, sobolem suscitauit. Deinde & discipulos eius, quorum nonnullos ab vxoribus seiunxit, quos copulatos inuenerat, quosdam verò & coniungi vetuit, quos deprehendit intactos.

Ex Aug. cōt. adu. leg. lib. 2. cap. 6. 14. PRÆTER hæc etiam Moses omnem spē futuræ resurrectionis in hominibus extinxit, qui mortalem esse animam pronunciauit, & eam sanguinem esse dixit, cum scriberet: *ANIMA omnis carnis, sanguis est*.

DILVTIO OBIECTORVM.

Epiph. lib. 1. 1. ERSI temerarius Ptolemæus contentiosè asserat, libros Legis aliquid habere ex Deo medio, aliquid ex Mose, aliquid ex senioribus, non tamen potest alicubi ex sanctis Scripturis, quas ignorat ostendere, quòd vniuersa Mosei lex non sit ex Deo optimo, & perfectissimo: quæ licet omni ex parte perfecta non esset, & impletione facta per Christum indigeret, tamen secundum temporum illorum distributionem, & personarum dispositionem, quantum eius decebat officium, perfecta erat, cōueniens rudi, & carnali populo, quem ipsa veluti pædagogus deducebat ad Christum perfectionis præceptorem, cuius gratia Lex illa data est Mose: qui nihil vnquam extra Dei voluntatem in libris suis vel præcepit, vel scripsit. neque inseparabilem coniugij vnionem à Deo institutam dissolui mandauit, quamuis

Gal. 4. Augu. contra Faust. lib. 9. cap. 26.

A de dando libello repudij tulerit legem. aliud enim est repudium, & aliud libellus repudij. repudium, permissio est, dare libellum præceptio est. non autem dixit Moses: *QUI voluerit, dimittat uxorem*: quod contrarium Legi Dei erat, sed, *SI QVIS dimiserit, non dimittat, nisi prius dato libello repudij*: vt scilicet interposita mora, animus in dissidium præcepti, libelli conscriptione refractus absteret, & quid mali esset, vxorem dimittere cogitaret: & à iudicibus sapientia, & pietate præditis, ante quos legere libellum tenebatur, ad coniugalem concordiam reuocaretur. Quòd si tantum intercederet odium, vt extingui, emendarique non posset, tunc permisit fieri diuortium, sciens quod vir non frustra dimitteret vxorem, quam sic odisset. Omnis igitur Mosis Legislatio ex deo est, nec vllæ sunt in ea traditiones seniorum admixtæ. nam traditiones, de quibus saluator locutus est, omnino sunt extra Legem, & sunt sicut iā diximus, quadruplices Iudæorū expositiones, videlicet R. Moyfis, R. Akiba, R. Iuda, & filiorū Asomonei. Quòd autè de his intellexerit Christus, sermo eius apertè ostendit, cum inquit: *SI QVIS dimiserit patri suo Korban, hoc est donum &c.* quæ verba cum nullibi in libris Mosis inueniantur, consequens est, Christum de traditionibus seniorum, quæ sunt extra legem, locutum.

2. QUANTVM verò attinet ad Manichæorum calumnias, respondemus, primum, quòd etsi lux non erat super faciem abyssi, antequam Deus conderet lucem, non tamen Deus in tenebris versabatur priusquam faceret lucem. non enim deerat ante hanc temporaneam, & visibilem lucem, alia æterna, & inaccessible lux, quam deus inhabitaret, scilicet ipsemet deus, in quo tenebræ nullæ sunt. hanc lucem deus ab æterno incoluit, sibimet solus ad perpetuam lucem vnus ipsi sufficiens. Proinde cum spiritus domini super aquas adhuc tenebris obsitas ferebatur, easque sua virtute confouebat, non in tenebris tanquam luce destitutus latebat, sed in clarissimo lumine, videlicet in se ipso manebat.

3. QVOD autem calumniatur, miratum esse deum, id neque scriptum est, neque ex his, quæ scripta sunt, sequitur. legitur enim. *Et vidit Deus lucem, quod esset bona*. quæ verba deum potius creatæ à se lucis approbatorem, quam inopinatæ lucis admiratorem demonstrant. Sed & si vetus scriptura deum miratum esse dixisset, nihil inde absurdi pateretur, cum & in nouo testamento, Christum, quem deum Manichæi fatentur, audita Centurionis fide, miratum degamus. non quia aliquid præter opinionem tum primum in Centurione videret, sed quasi id quod iam antea præcognouerat futurum, ita debuisse fieri approbaret.

4. IAM verò ad illam malevolentiam calumniam respondemus, dignoscantiam boni, & mali, duplicem esse: alteram per scientiam, quæ beati hominis est, alteram per experientiam, quæ miseri hominis est, ac infeliciter dicitur, & fælicius ignoratur, morbos enim & dolores quāto fælicius nesciremus? Ergo deus quia ab hac infælici dignoscantiam hominem

prohibuit, non maleuolus, sed beneuolus dicendus est. sicut medicum beneuolum dicemus, qui nos ab aliquo cibo prohiberet, quo nos accepto agrotaturos esse praesciret: & ob id ab ipso euentu appellaret eundem cibum dignoscetiae sanitatis, & imbecillitatis, eo quod per ipsum homo cum agrotare coepisset, experiendo dignosceret, quid interesset inter contractam malam valetudinem; & bonam perditam sanitatem. quid utique melius ignorasset, si in illa, quam perdidit sanitate mansisset, credens medico per obedientiam, non morbo per experientiam.

Fructus scientiae boni & mali quare discernitur.

Aug. li. 1. cor. ad le. ca. 15.

Gen. 3, 22.

1. Cor. 12, 13.

Homo cur deceptus sit.

Serpens vincens hominem victus est.

lib. 1. cor. adu. leg. cap. 14. Deus hominem peccaturum

Ibid. cap. 14.

5. Si igitur misera est illa scientia, quam Deus homini prohibuit, satis apparet, serpente non fuisse Deo meliorem, ut impij nugatores blasphemant, sed ultra quam dici possit malum ac pessimum, qui tam infelicem malorum omnium scientiam homini ostenderit. Nec verba illa, **ECC** **E** **Adam factus est sicut vnus ex nobis**, Dei sunt affirmantis, sed magis exprobrantis. sicut illud Apostoli cum dicit: **DONATE** **michi hanc iniuriam**, utique a contrario vult intelligi, si adfit pronunciator doctus, non calumniator indoctus. Neque ideo fortior est serpens quam Deus, quia hominem decepit, quem fecit Deus, nullo enim modo deciperetur, si non in corde recessisset a Deo, quia igitur recessit a Deo, ideo a Deo desertus est, & a serpente victus est. sed neque serpens vicit, cum a semetipso sit ipse deceptus ac victus, tam enim ille, qui decepit, quam ille, quem decepit ambo decepti sunt, recedendo ab eo, qui non potest decipi: & ambo sunt victi, recedendo ab eo, qui non potest vinci, a quo utique, qui plus recedit, plus vincitur. quia tanto sit deterior, quanto remotior. Et ideo necesse est, ut qui malum alteri prius inferendo vincere videtur, amplius ipse bonum amittendo vincatur, neque potest fieri, ut ei locus sit melior, cui causa sit peior. & cum ad tempus praeualuisse visus est diabolus, homine superato, etiam sic in aeternum victus est, homine reparato.

6. De eo vero, quod Deum non aliter quam futuri ignarum superbe derident, dicimus non ignarum fuisse Deum hominem peccaturum, sed simul etiam, quid iusti & boni fuerat de peccante facturum summa utique diuinitate praesciuit: nec instituit, quod obesset, si homo sibi obesse nolisset, sed potius instituit, quod prodesset quia homo non sine bona mercede obedientiam custodisset, & non sine utili exemplo, ut eam sancti eius posterius custodirent, poenas inobedientiae persoluisset. nec voluit, quod non potuit, hoc enim voluit, ut aut obediens homo esset aut inobediens impune non esset, nec infructuosè voluit, quod homo non fuerat seruaturus; quia poena contemptoris docuit alios obedire.

7. Neque improvidus Deus erat, quia latente Adam, ubi nam esset interrogaret: quia ideo interrogauit, ut hominem sua responsione conuinceret. cum tamen sciret non solum ubi esset, sed etiam quid sibi esset responsurus, & ea sibi vellet responderi, ut confessione criminis extorta, non iniuste illum punire videretur.

8. SIMILITER nec inuidiae arguendus est Deus, quod ad vitalis ligni esum peccatores ingredi paradisi ianuas ultra non permiserit, sed ut iustus merito laudandus, qui ab aeternitate, quae iuste obedientibus data fuerat, prauaricatores iuste prohibuerit. sicut nec Christum timetem, aut inuidum Manichaei dicerent, quia virgines fatuas in regnum suum clausa ianua intrare non permiserit, sed iustum, qui ad vitam aeternam non admiserit, peccatores.

Deus cur vitulis ligni esum homines prohibuerit.

Matt. 15, 12.

9. EXISTIMARE autem Deum esse sanguinis & adipis appetentem, quia sibi animalium adipem, & viscera offerri iubeat, hominis est diuina sacramenta ignorantis. Non enim haec Deus praecipit. quasi animalium necesse, & sanguinis effusione delectaretur, aut eorum odore vesceretur, vel victimarum sanguine, & holocaustorum nidoribus ex saturari desideraret, sed ut illis sacrificijs praenunciaret nobis verum illud sacrificium, quod vni vero Deo, vnus verus Deus sacerdos, mediator Dei & hominum obtulit, cuius sacrificij promissiuas figuras in victimis animalium celebrari oportebat, propter commendationem futurae carnis, per quam vniam victimam fieret remissio peccatorum de carne contractorum.

ibid. cap. 17.

Cur Deus sacrificia sibi immolari praecipit.

10. NIHIL praeterea Deo indignum scripturae attribuunt, nominantes eum zelotem, cum etiam in nouo Testamento Christus eicitis de templo nundinatoribus, de se ipso dicat: **ZELVS** **domus tua comedit me.** est enim Dei Zelus non ea animi perturbatio, qua maritus coniugis adulterio turbatus contabescit, sed diligens custodia conseruandae coniugalis pudicitiae, quam Deus adhibere solet, cum aut plebem suam tanquam coniugem monet, ne per multos falsos Deos fornicetur, aut cum vnumquemque hortatur, ne castitas, quam vni Deo anima debet, per falsas huius mundi illecebras corrupta & prostituta turpetur. tribuitur ergo Deo zelus, non secundum liuidae perturbationis anxietatem, sed secundum tranquillissimam erga nos beneuolentiae bonitatem, vel secundum linguae Hebraicae proprietatem, vel secundum nominis abusionem, qua virtutes vitiorum vocabulo frequenter apud omnes gentes appellari solent.

Ioa. 1, 18. Zelus Dei quid.

lib. 22. Faust. ca. 18.

Deo quomodo Zelus tribuitur.

11. CONSIMILE quoque sentiendum est de ira ac furore Dei, qui cum nullis humanis passionibus turbari queat, irasci tamen dicitur, cum sceleribus nostris poenas debitae ultionis infligit, significat etiam ira eius vindictam, siue aliqua Hebraeae linguae proprietate, siue nominum abusu, qui in omnibus linguis late patet, cum nominibus, quibus proprie vitia denotantur, etiam virtutes appellent, astutiam pro prudentia, & cupiditatem pro voluntate dicentes. Deus igitur non ira, velut humana, turbide sauit, sed alia diuina ira, iusta retribuit, quae non propter vlciscendi libidinem, sed propter vindicandi rigorem, certo vsu locutionis, ira nominatur. De peremptis autem hominum millibus ob leuia quaedam, seu nulla, si ea stolidi isti expressè commemorarent, ostenderemus nec nulla esse, nec leuia, sed

ibid. cap. 18.

Ira Dei quid.

ibid. cap. 19.

Deus quomodo nec iniustus nec crudelis.

sed grauissima. quod enim maius nephas esse potest quam preponere creaturas creatori. aut tentare Deum, aut murmurare contra illum, aut ab eius cultu deficere, aut de eius prouidentia, & auxilio desperare, quæ omnia illi perpetrarunt, quorum multa millia in deserto caesa leguntur. vnde nec truculentus, nec iniustus est Deus, qui minetur se nemini parciturum, nec iniusto nec iniusto: quia summus ille vitis agricola, aliter parat falcem sarmetis infructuosis, aliter fructuosis, istis quidem vt purgadis, illis verò vt amputadis. impijs tanquam sarmetis præcisus ad combustionem, iustis verò non parcat, ad perficiendam purgationem: non parcat iusto, nec peccatori, illum flagellando, vt filium, illum puniendo, vt impium. Sic igitur iustis salubrem adhibens correptionem, misericors, & clemens, non truculentus, & iracundus est: peccatoribus verò debitam seueritatem propter peccata retribuens, non iniustus, sed iustissimus est.

Aug. lib. 14. 12. SED iam videamus, quam intelligentiam habeat, quod execrabiles hæretici de maledictione pendentis in ligno à Mose prolata vituperant. Sciendum est, quòd sicut lingua, & manus aliquo modo ipsas corporis partes ac membra significant, aliquo verò modo opera, quæ ex ipsis sequuntur, veluti hominum sermo, lingua dicitur, quia per linguam fit, & hominis scriptura manus dicitur, eo quòd manu facta sit, ita peccatum, vel maledictum, quod idem est, non tantum ipsum opus malum, sed etiam ipsam mortem in scripturis sanctis significat: quia mors ex peccato est, quod dicitur maledictum. Quo sensu Moyses Christum appellauit maledictum, quia Christus sine reatu suscepit mortem, maledicti nostri supplicium. Quo etiam sensu Paulus Christum nuncupauit peccatum, & maledictum, cum dixit: *EVM qui nõ nouit peccatum fecit pro nobis peccatum: hoc est, peccati nostri supplicium.* & *FACITVS est pro nobis maledictum: hoc est pro nobis mortuus. idem est enim mortuus, quod maledictus, quia mors ipsa ex maledicto est, & maledictum est omne peccatum.*

Aug. lib. 14. 13. QVOD autem Moyses non sit continentie, vel virginitati infensus, quia dixit: *MALEDICTVS omnis qui non suscitauerit semen in Israël: legant Esaiam eodem spiritu clamantem: HÆC dicit dominus spadonibus omnibus qui obseruauerint præcepta mea: dabo illis in domo mea locum nominatum meliorem filiorum, & filiarum, nomen æternum dabo illis, & non deerit eis.* Aut si contrarium putat Esaiam Mosis, is eis placeat, si ille displicet. Non est hoc parum aduersus istos. nobis enim sufficit scire, vnum Deum locutum, & per Moysen, & per Esaiam, & secundum spiritalem intelligentiam maledictum esse omnem, qui non reliquerit semen in Israël, hoc est omnem, qui pro modulo suæ virtutis nõ institerit dominicis lucris, & non reliquerit semen, quod videat Deum, id est, qui non habuerit aut filium, aut seruum, aut proximum quem timorem Dei doceat super terram. Spiritualiter itaque intelligendus est Moyses.

14. QVIS sanè si animam credidisset esse mortalem, non alio loco diceret: *OMNIS, qui con-*

tigerit mortuum, & mortuus fuerit, & non fuerit purificatus, excretur anima eius de Israël: quia adhuc immundus est. ADHVC, vtique dixit, etiam post mortem, quia non est purificatus. Vocauit autem animam sanguinem, non substantiæ, sed significationis causa, quo modo dictum est: *PETRA erat Christus.* non quia hoc erat, sed quia hinc significabatur. Non autem frustra animam voluit significare per sanguinem, quia sicut sanguis in nostro corpore plus cæteris humoribus principatur, ita anima omnibus, quibus constamus, inuisibiliter præualet. Hactenus de libris legis, nunc ad libros propheticos transeamus.

Aug. cõ. adu. le. li. 2. c. 6. Num. 19, 11. Leu. 17. 14. 1. Cor. 15.

Anima cur dicatur sanguis.

DE LIBRIS PROPHETICIS hæresis IIII.

Prophetarum libros nihil in se habere, cuius gratia recipi debeant.

ASSERTORES HVIVS HÆRESEOS.

ET hæc quoque Manichæorum hæresis est, quam præceteris Faustus, & Anonymus Fabricij discipulus tutati sunt: ijs Theodorus quidam Mopsuestites consentire videtur, qui, vt legitur in actis quintæ synodi, asseruit, nihil in prophetis contineri, quod euidenter de Christo pronunciatum sit, sed maiores nostros ea, quæ de alijs rebus dicta fuerant, ex propria voluntate ad Christum traxisse, propter quam hæresim merito in quinta synodo damnatus est. Quòd autem in prophetis omnibus sint innumerabilia vaticinia, præfagia, & oracula de Christo, cui, vt Petrus ait, *testimoniũ perhibent omnes prophetae*, insuper & exempla multa honeste vitæ, & quod hac de causa libri eorũ tã ad fidei veritatem, & firmitatem, quàm ad bene iusteque viuendum summopere nobis sint necessarij, abundè ex noui testamenti autoritate superius comprobauimus. restat igitur vt videatur, quàm leuia sint ea, quæ Manichæi contra prophetarum libros obijciunt.

Faust. apud Aug. lib. 12.

Act. 10, 43.

OBIECTIONES HÆRETICORVM.

1. SI prophetarum libri recipiendi sunt, propter duo potissimum recipiendi sunt, vel quòd ad fidei testificationem vel quòd ad vitæ informationem conferunt, quorum cum neutrum præstent prophetarum libri, nulla se offert causa, quæ nobis illos faciat commendatos. Quid enim opus est nobis eorum scriptis propter testimonia de Christo saluatore, que nulla in eis sunt? vel, si qua fortè sint, nos tamè neq; illis ad fidei cõfirmationem egemus, neq; ipsis vti debemus. Inertis enim fidei confessio est in Christum sine teste & argumento non credere. nam cum vos ipsi dicere soleatis, nihil esse curiosius exquirendum, quia simplex & absoluta sit Christiana credulitas, quomodo non destruitur fidei simplicitas indicijs, eam ac testibus fulciendo, & maximè Iudæis?

Ex Au. li. 16. con. Faust. c. 4. & lib. 12. ca. 1.

In Christũ sine teste credendum.

2. QVORVM sanè testimonia ad eò nobis sunt ad fi

Ex Au. li. 13. cõ. Fau. ca. 1.

ad fidem inutilia, vt nec post fidem de Christo acceptam aliquid profint: nam si Gentili ante susceptam fidem in Christum credendum sit ob testimonia Hebræorum prophetarum, quæ vos in libris eorum inueniri putatis, ergo illi antea prophetis credendum erit, quàm Christo. Sed dicite, quæso, si Christum per prophetas mihi accipiendum existimatis, prophetas ipsos per quem accipiam? & quis mihi pro illis faciet fidem? certè non alij prophetæ: quia tum quæstio in infinitum abiret, iterum atque iterum percontantibus nobis, qui pro illis prophetis nuper inductis testimonium reddat. At si dicatis esse accipiendos ex Christi testimonio, vt vicissim, id est, prophetæ illi Christum, & Christus illos commendet, Gentilis profecto vtriusque conditione liber, nec Hebræorum prophetarum scripturis de Christo dicentibus crederet, nec Christo de scripturis illorum testanti. Quare satis patet, Iudæorum prophetarum testimonia ante fidem in Christum inutilia esse: quia ante fidem cum Gentiles essemus, ipsis tanquam Hebræis credere non poteramus, post fidem verò cum iam in Christum credimus, superflua testimonia sunt, cum ipsis non vltra indigeamus, vt quæ iam credidimus, credamus.

Ex Au. li. 12. con. Fau. t. 1.

3. Quid si quis dixerit nobis, testimonijs post fidem acceptam opus esse ad stabiliendam susceptæ credulitatis firmitatem, quæso, quæ necessitas cogit, vt ab externis, obscuris, & incertis Hebræorum testibus superflua testimonia mendicemus? quasi non satis sint nobis locupletissimi, & fidelissimi testes, quos habemus. quis enim fidelior nobis testis esse potest, quam Deus ipse de filio suo? qui nõ per vatem, neque per interpretem, sed vltro cœlitus erupta voce, cum eum mitteret in terris, dixit: *Hic est filius meus dilectus in quo mihi bene cõplaciet ipsum audite.* Nec non & ipse Christus dicit de se: *EXIVI A PATRE, & VENI IN MUNDUM: atque multa huiusmodi, ad quæ cum Iudæi dicerent: T V DE TE IPSE TESTIMONIUM PERHIBES, TESTIMONIUM TUUM NON EST VERUM: ipse respondit: E T SI EGO TESTIFICOR DE ME, TESTIMONIUM MEUM VERUM EST, QUIA NON SUM SOLUS. NAM & IN LEGE VESTRA SCRIPTUM EST: DUORUM HOMINUM TESTIMONIUM VERUM EST. EGO SUM QUI TESTIMONIUM TESTIFICOR DE ME, & TESTIFICATUR DE ME QUI MISIT ME PATER.* Non autem dixit propheta, sed Pater. Ad hæc & opera sua sibi in testimonium vocat: *SI MIHI NON CREDITIS (dicens) OPERIBUS CREDITE.* Non dixit, Si mihi non creditis, prophetis credite. Quapropter cum testem habeamus patrem, & filium, externis testimonijs non indigemus ad fidem.

Mat. 17, 5.

Ioan. 16, 28. Ioan. 8, 13, 14.

Deut. 17, 6, & 19, 55.

Ioan. 10, 31.

Ex Aug. lib. 16. cõ. Fau. c. 2. cõ. adu. leg. lib. 2. ca. 4.

Ioan. 10, 8.

4. DEINDE, quomodo ad exëplar honestæ vitæ possumus eos legere, quorũ flagitia nouimus tam aperte à Christo fuisse dånata? ipse enim saluator, omnium simul prophetarum vitam, moresq; vnica sententia perstringens, latrones, & fures eos appellauit, inquit: *OMNES QUOTQUOT ANTE ME VENERUNT, FURES SUNT, & LATRONES.*

DILVTIO OBIECTORVM.

Aug. lib. 13. cõ Fau. cap. 43. & 46. Rom. 10, 14.

1. DEMENTISSIMI hominis est, dicere, inertis esse, fidei sine teste non credere. quomodo enim ad nos notitia Christi sine homi-

ne teste peruenire potest? quomodo enim credent ei, quem non audierunt? & quomodo audient sine predicante? Quare cum dicimus simplicem fidem Christiano necessariam, non persuademus testimonijs veteris testamenti non esse credendum, sed monemus simplici fide prius nutriri oportere mentem Christianam, vt ea capax reddatur ad intelligendum superna, sic enim ait propheta: *NISI CREDIDERITIS, NON INTELLIGETIS.* Hæc est simplex illa fides, qua credimus antè, quàm cognoscamus *super eminentem scientiam Charitatis Christi, in quo sunt omnes thesauri sapientie, & scientie Dei absconditi*, qui nulli aperiuntur, si sibi per maternam carnem traiectum cibum, id est, per apostolica, & prophetica vbera lactis alimenta contempserit, & tanquam infantilem victũ, quasi prægrandi ætate fastidians, prius in venena hæreticorum, quàm in sapietiam, cui se idoneum arbitratur, irruerit.

In Christi sine teste credi nõ potest.

Esa. 7. iuxta 70. Eph. 3, 13. Col. 2, 3.

2. Quid autem contendunt, Hebræorum prophetas nec ante, nec post fidem prodesse, quærentes, quisnam Gentili, qui neque Christo, neque prophetis credit de scripturis, prophetarum faciet fidem? facile refellimus, dicentes ipsam sibi prophetarum scripturam cõciliare fidem, suamq; ipsius apud omnes gẽtes auctoritatem commendare, dum omnia ea, quæ per tẽporum successiones euenerunt tanto ante quam fierent fieda prænucliauit: atq; ea præsertim, quæ nouissimis istis diebus cõpleta fuisse Gentiles ipsi & sciunt, & fatentur. veluti de Christiane religionis propagatione, quam ipsi videt, & de persecutionibus cõtra eam a regibus excitatis, quarum frequẽs memoria in historijs Gentilium extat, & imperatorum leges eorum literis mandata testantur. item de imperatorum fide, & saluberrima seruitute sub Christo, & de Christi nomine longè, lateque in omnes gentes diffuso, de idolorum abolitione, & Iudæorum cæcitate, & captiuitate. quæ omnia si ex prophetarum scripturis, ante quam ista facta fuissent, Gentili ingererem, vt ea crederet, quæ nondum facta videret, merito fortasse diceret: *Quid mihi cum istis scripturis, quas vnde veraces probem nõ mihi ostenditur? Cum verò tam magna, & tam multa, quæ dixerunt iam ad effectũ manifestationem perducta sint, planè ille, si peruersus esse nollet, nec ista vlllo modo conteneret, que tanto ante tẽpore, ac tanto apparatu præuidendo, ac prænucliaando commendari meruerunt. nullis enim prudentius credimus, vel de præteritis, quæ olim facta sunt, vel de futuris, quæ nõdum facta sunt, quam eis, qui nobis fidem verborum suorum in tam multis ac magnis, que ab eis prædicta, iam facta sunt, probauerunt. Sunt igitur prophetica scripturæ ante fidem in Christum Gentilibus vtilis.*

Aug. lib. 13. cõ. Fau. c. 14.

Prophetarum scriptura ipsa libi cõciliat fidem.

Gentilis Prophetarum scripturis quare ratione credit antequam credat.

Sed nec post fidem propterea superuacua sunt, quia iam credimus. alioquin oporteret illos, qui credunt, libros omnes abijcere per quos factum est vt crederent. nam si hoc verũ sit, cur vel ipsum euangeliũ à Christi fidelibus legatur non video: ante fidem quippe inutile est: quia Gẽtilis ille, quem Manichæi inducunt, non credit in Christum: post fidem verò, superuacuum, si etiã veris de Christo præconijs iam super

Aug. lib. 13. cõ. Fau. c. 18. Post fidem receptã quomodo vtilis sint Prophetarum scriptura.

superuacue creditur, cum in eum creditum fuerit, Hic forte dicent: Sed euangelium debet legere iam fidelis, ne obliuiscatur, quod credit. Sic ergo, o infani, etiam prophetarum vera testimonia legere debet, ne obliuiscatur quare crediderit. quod si oblitus fuerit, firmum apud eum non poterit esse, quod credit.

Ex An. li. 12.
cō. Fau. c. 45.

Cui post Patris & filij vocem Prophetarum voces audiamur causa.

3. I AM vero cum quærunt, cur post Patris & filij testimonium, externa Iudæorum, testimonia sequimur? respondemus, non hoc à nobis fieri, quia Christi testimonio sine alio teste non credamus, vel quod aliorum testimonia Christi testimonio præferamus, sed quia nos ad hoc duplex causa impellit: PRIMA quidem, ut sciamus, quare his credidimus, qui nobis ea, quæ nunc credimus, tradiderunt, & hoc scientes stabilius fide eorum, quæ nobis tradiderunt firmemur. cum enim nos nec vocem illam Patris de cælo allatam audierimus, nec opera Christi viderimus, testimonio eorum, qui ea viderant, & audierant indigebamus: ut ex eorum prædicatione talia Christum fecisse audiremus & audientes, in Christum nobis antea incognitum crederemus. atque hac de causa Apostolorum prædicatione in omnes facta est, quæ ne ab hominibus contemneretur, & fabulosa putaretur, necessaria fuerunt apostolis prophetarum vaticinia, ac testimonia, quibus demonstrarent ea, quæ ipsi prædicabāt, longè antea à prophetis fuisse prædicta. nã et si Apostolorum prædicationi miracula ab ijs edita attestarentur, non defuissent tamen quidam (sicut etiam nunc adhuc quidam mustitāt) qui magicæ potentiæ cuncta illa tribuerent, nisi talis eorum cogitatio contestatione prophetica vinceretur. magicis enim artibus. longe antè, quam nascerentur prophetas sibi constituisse, à quibus eorum prædicatione prænunderetur, nemo utique diceret. Hæc igitur vna causa est.

2. Causa.

ALTERA verò est, ut veterum testimoniorum autoritate, omnes infideles tam Hebræos, quàm Gentiles, aut non renitentes ad amplectendam Christi fidem suauiter inuitemus, vel renitentes eos, & contra dicentes, fortiter propulsemus: Hebræos quidem, dum illis ea, quæ credimus non à nobis tãquam post rerum euentum commonitis fuisse conscripta ostendimus, sed per eorum codices probamus à prophetis eorum apertissimè probata fuisse: Gentiles verò, dum ex nostrorum hostium libris tanta ab eis diligentia seruatis, ut à nobis vitari non potuerint, tanto iam antea tempore prænunderata ostendimus, quæ Gentiles ipsi iam cõpleta vident, de vocatione scilicet gētium ad Christum, de euersione idolorum, de ecclesiæ persecutionibus, quas Gentilium historiae describunt, & de excellentia Ecclesiæ nostræ, ceterisque huiusmodi, que ipsi præ oculis habent, & etiam, si velint, negare non possunt.

Ioan. 10, 8.

Aug. lib. 1.
cō. aud. leg. c. 4.
Ier. 14, 15.

4. ILLVD quoque malignè addunt, dixisse dominum: OMNES, qui ante me venerunt, fures sunt & latrones non enim ita scriptum est, sed ita: OMNES quotquot venerunt, fures sunt, & latrones. Venisse quippe hoc loco intelligi voluit eos, qui missi non fuissent, quos arguit etiam Ieremias, dicens: Hæc dicit Dominus de prophetis, qui prophetant in nomine meo, & ego nõ mittebam eos, illi

A autem, quos infani isti blasphemant, à domino missi sunt, non sponte venerunt. Veli scriptum sit: Omnes quotquot ante me venerunt, fures sunt, & latrones: prout Græcus nunc habet πάντες ὅσοι ἔμπροσθέν μου ἦλθον. ante quippe venisse vult intelligi eos, qui non cum eo venerunt, sed antè per superbiam præcedere voluerunt: & cū Christo, id est, cum verbo Dei venire noluerunt, sed cum eos non miserit Deus mendacia sua hominibus attulerunt, Sancti verò prophetæ non ante Christum, sed cum Christo venerunt, quia non eum per superbiam præcedere voluerunt, sed eum per ipsos loquentem humiliter portauerunt.

Qui sunt illi quos fures & latrones Dominus vocat. Aug. lib. 10. cō. Fau. c. 12.

Propheta venerunt cū Christo non ante Christum.

DE LIBRO PSALMORVM HÆRESIS V.

LIBRUM Psalmorum falsò Davidis nomine inscriptum, & absque ullo prophetico spiritu cõditum, præter humanas quasdam secularium poetarum cantilenas, nihil aliud continere.

ASSERTORES HVIVS HÆRESEOS.

PHILASTRIVS in catalogo hæreseon, at tribuit hanc hæresim Nicolaitis, Gnosticis, & Manichæis, qui etiam dixerunt Davidem non fuisse Christi prophetam, & diuinarum scripturarum scriptorem, sed humanæ ac secularis cationis compositorum. in epistola vero Cõcilij Antiocheni, quæ habetur lib. 7. hist. eccle. idem error Paulo Samosateno ascribitur his verbis: Paulus Samosatenus psalmos qui in dominum nostrum Iesum Christum dicebantur, cessare fecit, velut neotericos, & nuper inuentos: à semetipso verò compositos, diebus Paschæ, in medio Ecclesiæ canere mulieres iussit, maxime, quas ipse prius ad canendum instituerat, ita ut horresceret si quis audiret. Theodorus quoque mopsuestites (ut in actis Quintæ Synodi annotatur) nihil esse de Christo in Psalmis scriptum affirmavit. Postremo Anabatistæ nostrorum temporum, hanc hæresim iterum suscitauerunt, asseuerantes Psalmos neq; à Dauide neq; ab aliquo sancto viro diuinitus cõditos, sed à recentioribus quibusdam Iudæorum magistris post Christi aduentum compositos & diris multis, & imprecationibus in Christum. & Christianorum gentem repletos, ut haberet Hebræi ad captiuitatis solatiũ cantilenas nonnullas, quibus publicè in synagogis suis conuenientes, orando, & canendo, eorum hostibus calamitates, & exitium imprecarentur.

Cap. 127.

Euseb. lib. 7. hist. eccl. c. 25.

Tho. Aquin. in præf. Psal.

IMPUGNATIO.

DVO ab hæreticis dicuntur, quorum primum est: librũ Psalmorum falsò Davidis prophetæ nomine prænotari. Cuius leuissimæ sententiæ vanitatem grauißima diuinæ scripturæ testimonia conterunt. legimus enim, a primis Davidem admirabilem psaltem fuisse, & ob hanc causam à rege Saule accitum, ut ægrum eius animũ modulatis ad cytharam carminibus deliniret, & cùm arca adueheretur

David fuit egregius psaltes.

1. Reg. 16, 18.

2. Reg. 6, 5. in

- in Hierusalem, legimus eum in organis cecinisse hymnos ante Dominum, Vnde in libris Regum de eo scriptum est: *Dixit vir, cui constitutum est de Christo Dei Jacob, egregius psaltes Israël.* Quod autem psalmos ediderit, ac dederit cantandos in templo domini, primus liber Annalium testatur, commemorans Dauidem posuisse in templo *quatuor millia psaltes, canentes domino in organis, elegisseque ex eis potissimum filios Asaph, & Heman, & Idithum, qui iuxta eum in templo canerent cantica in cytharis, psalterijs, & cymbalis.* Inueniuntur etiam psalmi in multis sanctæ Scripturæ libris psalmi quamplures ex hoc libro psalmodum Particulariter sub nomine Dauidis citati: ita ut negari non possit, librum eius esse, cuius nomine inscribitur: In secundo Regum volumine, b recitatur integer psalmus ex ore Dauidis, qui in libro psalmodum decimus septimus numeratur. & in primo Annalium c refertur similiter totus psalmus ceterimus quartus, quem Dauid cum arca reduceretur, dedit cantandum Asaph principi cantorum. & in 1. li. Esdra d scribitur post tēpli instantiationem, Leuitas filios Asaph, *in cymbalis laudasse Deum, per manus Dauid regis, hoc est, per psalmos à Dauide conditos, & ex his nominatim cecinisse illos, quibus est initium, CONFITEMINI Domino, quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius, hoc est ceterimum quintum, 306. & 117. & 135. omnes ab hoc vno carmine incipientes.* & in nouo testamento Christus ex hoc libro sub nomine Dauidis psalmum cix. contra Phariseos produxit dicens: *QVOMODO ergo Dauid in spiritu vocat eum Dominum, dicens: Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis.* quæ verba ne quis suspicetur à saluatore nostro de alio potius Dauidis libro citari, quam de isto, Lucas addidit; *Ipse Dauid dicit in libro Psalmodum: Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis, & c.* & Petrus in Actibus psalmum xv. huius libri Dauidi ascripsit, inquiens: *DAVID dicit in libro psalmodum: Prouidebam dominum, in conspectu meo semper.* cuius etiam Dauidis Apostoli psalmum secundum esse testati sunt, dicentes: *DOMINE, qui Spiritu sancto per os patris nostri Dauid pueri tui dixisti: Quare fremuerunt gentes? quem psalmum Paulus nominatim secundum appellauit, inquiens: SICUT scriptum est in psalmo secundo: FILIVS meus es tu: ego hodie genui te.* & alibi idem Apostolus k psalmum xxxi. & similiter psalmum lxxviii. Dauidis Iesse testatus est. Manifestum est etiã ex nonnullis inscriptionibus, quibus psalmi quidam huius libri prænotantur, dauidem præter iam dictos psalmos, etiam multos alios ore proprio decantasse, videlicet eos, quorum argumenta & historia in libris Regum leguntur: ut sunt psalmus tertius, cui præponitur titulus: *PSALMVS Dauid cum fugeret à facie Absalon filij sui.* cuius historia scribitur in secundo Regum. m & psalmus xxvii. argumenti consimilis, ad titulatus, *PSALMVS Dauid, quando fugiens à facie Absalonis ascendebat. Clinum, oliuarum nudis pedibus, & operto capite.* & psalmus xxxii. habens pro titulo, *PSALMVS Dauid, cum imprutaisset vultum suum coram Abimelech, &*
- A** *ieiecit eum, & dimissus abiit, cuius argumentum habetur in primo volumine Regum. ite psalmus quinquagesimus, & li. atque alij complures, quorum occasiones in libris Regum & Annalium referuntur.*
- S** E C V N D V M ab hæreticis assertum est, vniuersum hunc librum sine vilo prophetico spiritu conditum, nihil in se diuinum continere. Cuius stoliditatem ceteri diuinæ scripturæ libri redarguunt, præsertim vero libri Regum, in quibus ipsemet Dauid aperta voce prædicat se spiritu sancto afflatum, vt venturum Christum præcineret, inquiens: *DIXIT, vir, cui constitutum est de Christo, egregius psaltes Israël: spiritus Domini locutus est per me, & sermo eius per linguam meam. dixit Deus Israël mihi, locutus fortis Israël, dominator hominum, iustus, dominator in timore Dei, quod saluator noster confirmavit, cum ad Iudæos diceret: QVOMODO ergo Dauid vocat eum in spiritu dominum, dicens: Dixit dominus & c.* Et post resurrectionem suam, cum sena Scripturarum discipulis suis aperiret, testatus est Spiritum sanctum in libro psalmodum de vita, passione, morte, & resurrectione sua, & prædicatione euangelij fuisse locutum, & apostoli Dauidem huius libri autorem prophetam appellant, & eius vaticinia tanquam prophetæ veridici vbique producant. **P** R O P H E T A, inquit Petrus, *cum esset, & sciret, quia iureiurando iurasset ei Deus & c. & apostoli in Actibus, DOMINE, qui spiritu sancto per os pueri tui Dauid locutus es. & Paulus, P D A B O vobis sancta Dauid fidelia, hoc est, dabo vobis vt agnoscatis sancta dauidis vaticinia fuisse fidelia.* Cæterum, etsi dubium fuerit apud patres catholicos, vt Augustinus libro decimo septimo de ciuitate dei scribit, num omnes psalmi huius libri à dauide sint editi, vel an plerique ex his compositi sint ab aliquibus sanctis viris, quos dauid ordinauerat psaltes in templo dei, videlicet ab Asaph, Heman, Idithum, Chore, & filijs eorum, quia multi psalmi eorum nominibus prænotantur, credere tamen oportet etiam illos, cuiuscumque fuerint, à spiritu sancto fuisse dictatos. Scriptum est enim in primo libro Annalium, omnes cantores illos, videlicet Asaph, Heman, Idithum, Chore, Moysen, ac filios eorum fuisse prophetas, ac doctores sanctos in templo dei. vnde ipsorum psalmos Christus, & Apostoli tanquam spiritu prophetico editos approbarunt, & de ipsorum autoritate prædicationem suam firmarunt. de psalmis Asaph inscriptis, inuenimus saluatorem nostrum citasse illud psalmi octogesi primi, *Q E G O dixi, dij estis.* & Mattheu similiter ipsum Asaph appellasse prophetam, cum producto psalmi eius versiculo dicit: *HÆC omnia locutus est Iesus in parabolis, vt adimpleretur quod dictum est per prophetam dicentem: Aperiã in parabolis os meũ.* de psalmis Moyse inscriptis, Paulus testimoniũ sumpsit dicens: *SICUT dicit Spiritus sanctus: Hodie si vocẽ eius audieritis, nolite obdurare corda vestra, & de psalmis Chore attitulatis, idẽ Apostolus testimonium illud accepit: T H R O N V S tuus Deus in seculum seculi.* Ex quibus omnibus euidenter apparet, psalmos omnes à Spiritu sancto conditos, & per os

David vero per spiritum s. psalmos ceciderit.

1. Reg. 23. 1.

Mat. 22, 33.

Luc. 24, 46.

Act. 2, 30.

Act. 4, 25.

Act. 3, 34.

Cap. 14.

Alij qui feruntur in psalmodum auctores sancti viri fuerunt.

3. Par. 25, 1.

7.

Ioann. 10, 34.

Psal. 81, 6.

Mat. 13, 34.

Psal. 77, 2.

Heb. 3, 7.

Psal. 94, 8.

Psal. 44, 7.

Hebr. 1, 8.

cur nomine
Davidis in-
scribatur.

os Davidis & cantorum eius cantatos. Inscribitur autem præfens Psalmodum Liber nomine Davidis prophetæ, vel quia prima, & nobilior libri pars à David per semetipsum composita sit, vel quòd Davide suggerente materiam psalmodum cantoribus suis, maior libri pars ab eis conscripta, & cantata fuerit.

OBIECTIONES HÆRETICORVM.

1. QUI librum psalmodum Davidis esse affirmant, nulla (inquiunt Anabaptistæ) certa coniectura ducuntur. nam neque libri inscriptio id ostendit, in qua nomen David non ponitur, neq; in tota sancta Scriptura sit vnquam mentio de auctore huius voluminis: neque legitur vnquam psalmum vllum à Davide fuisse compositum præter vnicum tantum, cum Deus liberasset eum de manu Saulis, cuius initium est. **DOMINVS PETRA MEA**, qui in 2. lib. Regum scriptus est. & de hoc vnico psalmo, an verè eius sit, vix constat, eò quòd aliter de ipso sentiat Liber psalmodum, & aliter Regum secundus, in quo scribitur huc psalmum fuisse nouissimum omnium verborum, quæ dixit David: in libro verò psalmodum scribitur postremum omnium psalmodum Davidis fuisse eum, qui ponitur in numero septuagesimus secundus, in cuius calce scriptum est: **FINITÆ sunt orationes David filij Isai.**

2. Rec. 12. 2.
Psal. 17. 1.
c. Cap. 23. 1.

Psal. 72, 20.

Multi Psalmodi
post Davidis
tempora cõditis
reperiuntur.

2. **SUNT** deinde in hoc libro Psalmodi quamplurimi, quos nec à Davide, nec Davidis tempore fuisse compositos compertum est, tum ex inscriptionibus eorum continentibus nomina virorum, qui multo post Davidis tempora fuerunt, tum ex his, quæ in eis referuntur multis post Davidem annis facta, sicut excidium Hierosolymitanum, de quo Psalmus septuagesimus tertius, tanquam de re iam præterita loquitur: & luctus captiuorum ad flumina Babylonis, qui psalmo 136. commemoratur: & reditus de captiuitate Babylonis in Hierusalem, de quo psalmus 125. vt iam completo loquitur. Quod etiam apertius indicant septem & quadraginta psalmodi, videlicet à centesimo vndecimo vsque ad finem libri psalmodum, qui **REVERSIONES** Aggæi, & Zachariæ inscribuntur, eo quòd per hos duos prophetas fuerint cantati pro reuersione filiorum Israël de Babylone in Hierusalem.

3. **HVC** accedit, quòd omnes ferè tam Iudæis, quàm Christiani auctores affirmant, maiorem partem huius voluminis non esse Davidis. R. David Kimki putat eos tantum psalmos esse Davidis, quibus præponitur titulus **לְדָוִד** hoc est, **IPSI DAVIDI**: alios verò esse eorum, quorum nomine intitulantur, quos Aben Ezra in dubium reuocans, dicit, incertum esse, an omnis Psalmus, cui præfigitur nomen **לְדָוִד** hoc est, ipsius Davidis sit, vel potius cantoris alicuius qui eum de Davide condiderit. Hieronymus quoque in epistola ad Cyprianum, **ERRANT**, inquit, qui arbitrantur omnes psalmos Davidis esse, & non eorum, quorum nominibus inscribuntur, vt David, Asaph, Idithun filiorum Core, Heman Ezraite, Mosi, & Salomo-

Psalmos non
esse Davidis
qui tradide-
runt.

nis, & reliquorum, quos Esdras primo volumine comprehendit. Aug. verò in præfat. 2. psalm. censet Davidem nouem tantum Psalmos cecinisse, alios verò quibus nomen eius præponitur, à cantoribus eius fuisse cantatos. Ioannes Chrysostr. in 2. psalmodum præfatione asserit, inscriptiones, quæ nunc Psalmodis præfiguntur, pro maiori parte esse falsas. quæ opinionum consensus fidem facit hunc librum non esse Davidis.

4. **QVO** autem nihil propheticum sit in hoc libro, ipsi Hebræi testantur, qui eum à prophetis scriptis excludunt. & vos etiam id ipsum confirmatis, dum libri auctorem facitis Davidem, qui propheta non fuit sed rex ad regni gubernationem assumptus. prophetæ enim in Scripturis dicuntur, qui ad prophetandi munus diuinitus vocati, vel ad regem, vel ad populum aliquem mittuntur cum publica officij dignitate, vt eis futura annuncient, vt Moyses ad Pharaonem, & Esaias, Ieremias, & alij prophetæ ad populum Israël: Davidem verò ad hanc prophetandi dignitatem nusquam legimus fuisse vocatum. Sed & ipsi huius libri Psalmodi clarissimè ostendunt nihil inueniri in hoc libro, quòd ad prophetiam pertineat. nam testimonia illa, quæ de Psalmodis tanquàm præfagia de Christo proferri solent, nulli minus conueniunt quam Christo. Quomodo enim attinent ad Christi crucifixionem verba illa, **FODERUNT manus meas**, & **DIVIDERUNT vestimenta mea**, quæ nullo modo ad Christum aptari possunt: nam præterquam quòd Hebræi aliter legunt ea verba dicentes: **SICVT leo manus meas**, & **pedes meos obseruauerunt**: etiam euidenter est Christum adactis per manus, ac pedes clavis non fuisse crucifixum: quia mos non fuit in Israël, vt rei, qui in ligno suspēdebatur, manibus, & pedibus clauo transfixis cruci affigerentur. ita præcipiente lege, vt suspēsi, & transfixi in cruce penderent. Itē quòd de psalmo decimo octauo sumitur: **IN**

Psal. 21. 17.
18.

Psal. 18, 5.

omnem terram exiuit sonus eorum, quomodo ad apostolorum prædicationum torqueri potest, cum de ipsis cælis secundum quandam poetice profopœiam expresse loquatur, quibus duobus testimonijs, si res attentius inspicatur, similia inueniuntur etiam alia testimonia, quæ maiores nostri ad Christi vaticinia retulerunt.

5. **SENTENTIÆ** præterea, & verba huius libri adeo abhorrent, à cuiusque pij hominis animo, vt appareat auctorem eius non fuisse diuinum, sed barbarum quendam, inhumanum, cædis, vltionis, ac sanguinis auidum, qui vbique aduersus hostes suos diras imprecationes, & execrationes immittat: **IUDICA**, inquit, **domine nocentes me, expugna impugnantes me, Effunde frumentum: & conclude aduersus eos, qui me persequuntur. Fiant tanquam puluis ante faciem veri, qui persequuntur me, & angelus demini coartans eos, Fiant vite illorum tenebra, & lubricum, & angelus domini persequens eos.** & **VENIAT mors super illos & descendant in infernum viuentes, & rursum, b FAC illis sicut Madian, & Sisara, & sicut Iabin, in torrente Cisson. dispereant & fiant sicut stercus terræ. Pone principes eorum sicut Oreb, & Zeb, & Zebbee, & Salmana, Deus meus pone eos vt rotam, & sicut**

Psal. 34. 1.

a Psal. 54, 16.

b Psal. 82, 9.

stipulam ante faciem venti, sicut ignis, qui comburit syluam, & sicut flamma comburens montes. Ita persequaris eos in tempestate tua, & in ira tua turbabis eos. Quibus indignationibus & maledictionibus ita omnes penè Psalmi pleni sunt, vt similitudinem gerant earum imprecationum, quibus Callimachus Apollonium Rhodium, & Ouidius Ibin suum deuouere.

DILVNTVR OBIECTA.

1. ADEO inepta sunt obiecta Anabaptistarum, vt superuacua quodam modo videatur responsio. Nam si liber ob hoc Dauidis esse negatur, quia eius non praferat inscriptionem, ergo neque Moses auctor erit quinque librorum legis, quia Moysi nomine aditulati non sunt. cuius rei oppositum docet Christus dicens: *MOYSES de me scripsit*, & id omnes tam Hebraei quam Christiani auctores confirmant. Et ne mirentur imperitissimi homines, quod nomen Dauidis libro huic non praeponatur, sciant apud Hebraeos diuina volumina varijs modis inscribi, vel ex nomine auctoris, vt liber Iosue: vel à prima libri dictione, vt liber Genesis, qui à prima eius dictione intitulumur בראשית *Beresith barah*, vel à materia in libro contenta, vt liber Regum, & praesens Psalmorum volumen, quod ab hymnis, & odis in ipso contentis, praetermisso auctoris nomine, ספר המלים *Sephertheillim*, hoc est, liber Psalmorum seu hymnorum, siue orationum appellatur: quem tamen librum Saluator noster Dauidis esse testatus est, quando ad scribas inquit, *IPSE Dauid dicit in libro Psalmorum: Dixit Dominus Domino meo.* & nos iam ostendimus omnium Psalmorum, qui in eo sunt, auctorem fuisse Dauidem, qui praeter Psalmos illos, quos ore proprio cecinit, cuncta argumenta aliorum Psalmorum, vt Augustinus, & Chrysostomus inquit, cantoribus illis suppeditauit, qui eos cecinerunt, eosque de suis nominibus inscripserunt, & accepta ipsorum argumenta carminibus explicauerunt. Confutantur autem, qui dicunt Dauidem vnum tantum Psalmum edidisse per eademmet verba, quae contra nos afferunt. si enim psalmus is, qui in secundo Regum volumine legitur, fuit nouissimus psalmorum, ergo oportuit ante eum plures alios psalmos à Dauide fuisse conditos: neque enim vltimus diceretur, nisi eum alij praecessissent. Quod autem post finem septuagesimi primi psalmi scriptum est: *FINITAE sunt orationes Dauid*, non ita intelligendum est, vt credamus ibi Psalmos Dauidis esse finitos, & illum esse postremum omnium Psalmorum, sed vt sciamus finitas esse eo loco orationes illas, quibus Deum deprecatus est pro salute ac regno filij sui Salomonis: Similiter de Psalmo libri Regum, sentiendum est, eum non fuisse nouissimum omnium Psalmorum Dauidis, sed eorum solummodo, quos is durante hostium suorum persecutione composuit.

Ioan. 5, 46.

Libris sacri varijs titulis praenotantur.

Luc. 10, 42, 43.

Aug. li. 17. de ciu. Dei c. 14. Chryl. secund. praef. in psalmos.

Dauid plures cecinit psalmos.

Aug. lib. 17. de ciu. Dei c. 14.

2. SECVNDÆ Anabaptistarum obiectioni de Psalmis, qui post Dauidis tempora conditi videntur, Aug. lib. 17. de ciuitate Dei respondet his verbis: *MHI*, inquit, *credibilis videtur exi-*

stimare, qui omnes istos psalmos operi Dauidis tribuunt, eūque aliquos pranotasse etiam nominibus aliorum, aliquid quod ad rem pertineat praefigurantibus. Neque mouere debet ad hoc non credendum, quod nonnulla prophetarum nomina, qui post tempora regis Dauid fuerunt, quibusdam Psalmis in eo libro leguntur inscripta, & quae ibi dicuntur velut ab eis dici videntur: potuit enim spiritus prophetanti Dauid haec etiam futurorum prophetarum nomina reuelare, sicut rex Iosias regnaturus post annos amplius quam trecentos, cuiusdam propheta cum suo nomine reuelatus est. Haec August. Sed inquit Anabaptistae ea, quae in Psalmis continentur non tanquam futura praenunciari, sed tanquam praeterita narrari. quibus D. Hierony. occurrit, inquit esse hoc in more positum apud prophetas, vt de futuris tanquam iam praeteritis ob prophetae certitudinem pronuncient.

3. AD tertiam obiectionem respondemus, tria in Psalmis considerari, inuentionem, dispositionem, & pronunciationem. Si inuentionem inspicimus, certum est, Dauidem materiam, & subiectum omnium Psalmorum adinuenisse, inuentamque cantoribus suis praebuisse, quemadmodum libri Regum, & Paralip. testantur. & Aben Ezra in praefatione psal. & August. 17. de ciuitate Dei, & Hieronymus, & Chrysostomus in praefat. psalmorum confirmant. Si de dispositione Psalmorum sermo est, recte sentiunt praedicti auctores non omnes Psalmos à Dauide per carmina & modulos fuisse dispositos, sed ab Asaph, Chore, Idithum, Mose, & Samuele filio eius, atque alijs cantoribus ad metra, & catus accommodatos, & ad diuersa musica instrumenta aptatos. Si verò de pronunciatione viuae vocis sermo est, optimè dixit Augustinus in secunda praefatione Psalmorum, Dauidem solummodo nouem Psalmos ore proprio cecinisse.

De titulis verò Psalmorum, quos Chrysostomus dixit esse falsatos, non est credendum, quod ipse putauerit veros titulos fuisse abrafatos. & in locū eorum alios falsos titulos subrogatos. sed quod magis existimauerit, titulos illos fuisse transpositos, & confuso historiae ordine permutatos, vt verba eius sequentia indicant, cum ait, *Esdras post captiuitatem Babylonicam hos Psalmos hinc inde dispersos in vnum volumē, praetermisso historiae ordine, collegisse. quod & ipsa libri Psalmorum series prodit. in qua psalmus tertius editus à Dauide cum fugeret à facie Absalon, praecedat psalmum trigesimum tertium, quem Dauid multis ante annis fecerat, cum dissimulata insania è manibus Abimelech aufugit.*

4. CVM autem addunt, Dauidem nec fuisse prophetam, nec Psalmos illi inscriptos esse diuinos, ipsi multo se Iudaeis deteriores ostendunt: qui quanquam non credant Psalmos de Salvatore nostro quicquam praenunciasse, credunt tamen Spiritum sanctum huius libri fuisse authorem. & licet eum non ponant inter prophetas, sed in principio librorum, quos *חלובים* *chelubim*, hoc est, *ἀγιογραφα*, vel sancta scripta nominant, non tamen negant, quin multa in eo propheticò spiritu scripta inueniantur, vt psalmum secundum, & psalmum quadragesimum quartum, & centesimum decimum, quos de Messia suo exponunt. Igitur ad ea vaticinia,

3. Reg. 13, u

Hier. in psal. 21.

Quomodo psalmi omnes à Dauide conditi sint & non conditi.

Tituli psalmorum quales.

cinia, quæ tanquam à nobis violenter detorta, hæretici vnà cum auctore libri Nizaon Iudæo calumniatur, respondemus, ea verba Psalmi vigesimi primi, **OBSERVAVERVNT** *ut leo manus meas*, ita legi apud Chaldæum transfatorem, qui vt ei visum est transtulit, sed in exemplari Hebræo legitur, **חַרְיִי אֵאָדַי** Charari iaadai, veraglai, hoc est, **FODERVNT manus meas, & pedes meos.** vnde translationem Chaldaicam tanquam Hebraicæ veritati repugnantem abijcimus. Nec quicquam nos mouet, quod lex non iusserit manus, & pedes damnatorum cruci infigi: quia cum illo tempore Iudæis potestas iudicandi esset per Romanos adempta, iam non exactè secundū Mo-

Cur præter legem Christus clavis affixus fuerit.

Rom. 10.

Apostoli cur celi dicatur.

Aug. ser. 11. de sanctis.

Iusti cur vindictam à Deo expectant.

saicam legem noxij puniebantur, sed vt præses Romanus, qui prouinciæ Iudæorum præerat, sententiam tulisset, sic pœnæ infligebantur. Vnde & Ioseph rogauit Pilatum, vt illi donaret corpus Iesu, quod tamen secundum legem ante Solis occasum erat deponendum. crurifragium quoque, & transfixio pectoris ex lege non sunt. atque eadem ratione & clauorum infixio. Verè itaque verba huius vaticinij in Christo impleta sunt, sicut etiam verba illa psalmi decimi octauo in Apostolis secundū mysticum, & allegoricū sensum verissimè impleta sunt, & à Paulo in epistola ad Romanos fidelissimè exposita. apostoli enim verissime celi sunt, qui per vniuersum orbem terrarū diuulgauerunt Solem iustitiæ Christum, & splendore eius omnem terram illustrauerunt.

5. DE imprecationibus, quæ in Psalmis leguntur, dicimus eas non esse malas, quia non ex odio, sed ex ardenti caritatis affectu nascuntur. hæc enim est consuetudo iustorum, vt vindictam de inimicis suis duobus modis petant, vel vt per vindictæ occasionem hi, qui prædestinati sunt ad vitam, conuertantur à malo ad bonum, vel vt hi, qui præsciente Deo damnandi sunt, moriantur, & peccare desistant, vt per hæc minorem pœnam in inferno habeant, vbi vnusquisque secundum qualitatem operum sustinebit magnitudinem pœnarum. quibus duobus modis etiam tertius additur, quò scilicet sancti mala imprecantur, non optantis voto, sed præuidentis intuitu, prænucciantes hominibus futura mala, vt postquam prænucciantia euenerint, sciant se homines non casu aut fortuna pati, sed certa Dei deliberatione, & consilio pati.

DE LIBRO DANIELIS Hæresis VI.

EX libro Danielis, qui sub nomine eius falso conscriptus est, multas fabulosas narrationes abscindere.

ASSERTORES HVIVS HÆRESEOS.

HANC hæresim de Manicheorum fontibus hautam, licet omnes Anabaptistæ vnimiter tueantur aliquantulum tamen circa eam inter se dissident. alij enim totum prorsus Danielis

Dan. 3.

A volumen tanquam supposititium falsumque reijciunt, alij verò ea tantum recipiunt, quæ Hebræi, Danielis esse credunt, & sola inter Agiographa computant, abiectis cæteris, quæ in Hebraicis codicibus non habentur: ceu sunt hymnus trium puerorum, Susannæ historia, Belis narratio, ac Danielis in lacum deiecti, & rapti Abacuch historia.

IMPUGNATIO.

EA omnia, quæ in libro Danielis ab ecclesia leguntur, verissima ostendunt infallibiles, certissimi que euentus earum rerum, quæ in ipso multis antea sæculis quàm euenirent prædicta inueniuntur. reliquit enim Daniel, vt inquit Iosephus, ex his, quæ scripsit, vnde eius prophetia integritas, & nulla mutatio, variatioque in his, quæ prædixit agnosci possit. non enim solum futura prædixit, quod omnibus prophetis commune est, sed etiam quo tempore, & quibus sub regibus, numeratis per ordinem annis ea euenire debuerant certissimè præuidit, cuius prophetiæ tanta fides fuit, vt incredulis hominibus non videatur futura dixisse, sed narrasse præterita. Nihil enim ferme de quatuor Monarchijs, Babylonum, Persarum, Græcorum, ac Romanorum in historijs gentium cõtinetur, quod non in libro Danielis ante sæcula plura prænucciatum legatur.

Siquidem illa, quæ de tribus prioribus Monarchijs vsque ad Antiochi illustris tempora idè propheta prædixit, etiam Gẽtiles, qui contra eius prophetias scripserunt, vniuersa verissimè completa facti sunt. Porphyrius enim, qui duodecimum ex quindecim libris suis contra Danielem scripsit, cum omnia fidelissimè quemadmodum prænucciantia fuerant impleta videret, attestantibus euentui Gentilium historijs, superatus historiæ veritate negare non potuit, Danielem saltem vsque ad Antiochi tempora verissimè pronucciasse. Quod autem de his, quæ post Antiochum euenerunt absque vlllo errore prophetauerit, cõdem gentium historiæ lucidissime ostendunt. vnde re-

ctè Hieronymus in præfatione commentariorum Danielis dixit, ad intelligendum hunc librum multiplici Græcorum & Latinorum historia opus esse, videlicet Suctorij, Callinici, Diodori, Hieronymi, Polybij, Posidonij, Claudij, Theonis, & Andronici, Iosephi quoque, & eorum quos ponit Iosephus, præcipuè verò nostri Liuij, & Pompei Trogi, atque Iustini, qui omnem extremæ visionis narrant historiam, & post Alexandrum vsque ad Cæsarem Augustum, Syriæ, & Ægypti, id est, Seleuci, & Antiochi, & Ptolemæorum bella describunt. Quæ omnia non solum contra hæreticos, sed contra infideles satis huius libri veritatem tuentur. His accedit cõsensus sacrorum voluminum tam veteris quàm noui testamenti, Danielis prophetiæ attestantium. In primo Macc. volumine Mathathias morti proximus, filios suos hortatur ad legis obseruantiam & eorumnarum tolerantiam, acceptis ex hoc libro exẽplis trium puerorum, qui de camino ignis ardentis liberati sunt, & Danielis, qui de ore Leonum saluatus est. & Christus apud

Danielis prophetia verissima ostenditur. lib. 10. antiq. cap. 13.

Hier. in præf. com. in Dan.

Beros. lib. 3. Chal. hist. Methast. li. 4. Indicorū. Diodorū. li. 2. col. norū. Phyllostrotus in Indicis & Phœnicij, historijs.

1. Macc. 2. 59. 60.

Matt. 24. 15. Dan. 9. 27.

Matthæum ex hoc libro excidium urbis, & A templi Hierosolymæ abominationem à Daniele prædictam denunciavit & Paulus ad Hebræos meminit historiæ trium puerorum, & Danielis in lacu Leonum, cum ait: *EXTINXERVNT impetum ignis, obturauerunt ora Leonum*: quibus testimonijs additur, quòd in omnibus diuinorum librorum catalogis per omnes Ecclesiarum successiones semper inter prophetas, Danielis volumen annumeratum fuit, & vnà cum hymno trium puerorum, & historia Susannæ, Belis, & Abacuch, in auctoritate receptum. Hymnum siquidem trium puerorum vsque ab initio nascentis Ecclesie semper in omni solemnitate in sacris fidelium conuentibus fuisse cantatum, testantur Ruffinus libro secundo aduersus Hieronymum, & Augustinus sermone de sanctis quadragesimo septimo. Susannæ verò historiam Ignatius martyr in epistola ad Magnesianos laudat, & Ruffinus prædicto iam libro affirmat eandem historiam per quadringentos annos ante ipsum ad exemplar castitatis, & pudicitie nuptis, & innuptis in ecclesijs lectam. & Origenes homilia prima super Leuiticum, Susannæ historiam approbans inquit: *SEd tempus est aduersus improbos uti Susanna vocibus, quas illi iam repudiantes, historiam de catalogo diuinorum voluminum desecuerunt, Nos autem & suscipimus, & oportune contra ipsos proferimus*: ANGVSTIÆ MIHI SVNT VNDIQVE. Ecclesia vero quotannis hæc historiam quadragesimæ tempore in sanctis Missæ mysterijs legit, ac simili honore historiam Belis, Draconis, & Abacuch discophori eodem tempore legens veneratur.

OBJECTIONES HÆRETICORVM.

I. PRINCIPIO satis constat, Danielem cuius gesta, & visiones præsentis volumine referuntur, non esse Danielem illum, qui inter sanctos viros, ac prophetas in quibusdam sanctæ scripturæ locis memoratur, sed alium quempiam, qui sibi nomen eius falsò usurpauerit, cui nullatenus accommodari possint, quæ de propheta Daniele scripsit Ezechiel qui cum prophetaret anno sexto Ioachim regis Iuda recensuit Danielem prophetam inter viros prouectioris ætatis ac natu iam grandes, & inter viros coniugatos, filios, & filias habentes computauit. At Danielem de quo hic liber loquitur, eodem anno Ioachim regis Iuda puerum adhuc fuisse, & cum tribus pueris Anania, Azaria, & Misaele Chaldæorum literis eruditum, primum huius voluminis capitulum commemorat, & inter regios Eunuchos enumerat. & Hieron. lib. 1. aduersus Iouinianum, spadonem illum fuisse confirmat, impletumq; in eo vaticinium Esaiæ, quod protulit super Ezechiam regem dicens: *DE filijs tuis, qui nascentur ex te, tollent, & facient Eunuchos in domo regis*. Alius igitur est Daniel huius libri auctor ab eo, qui inter prophetas nominatur. quod etiam, Ruffino teste, sensisse visus est Hieron. dum in præfatione Danielis lectores admonuit, librum hunc, apud Hebræos inter propheticos libros non haberi,

2. APPARET etiam librum hunc non à propheta Daniele, sed ab incerto auctore post tempora Antiochi conscriptum. qui non futura prædixerit, sed iam præterita narrauerit. cuius rei argumentum est, quod visiones de leone, vrsò, & pardo, rebus à Nabuchodonosor vsque ad Antiochum illustrem gestis, respondent: sed in his, quæ post Antiochum vsque ad hæc nostra tempora prædixit, quoniam vates non erat, se ipsum, atque alios, qui ei crediderunt, fefellit. Nihil enim adhuc impletum est de his, quæ de quarta Bestia, hoc est, de quarta Romanorum monarchia præuidit, describès decem cornua, hoc est, decem reges vno eodemque tempore in regno Romano sessuros, & statim aliud paruum cornu, hoc est, paruum regem ascensurum, & tres ex illis regibus euersurum.

3. INDICAT præterea diuersi voluminis phrasis non Danielem, sed Græculum quendam Iudæis amicum, fuisse libri auctorem, qui tametsi tam Chaldæum, quàm Hebræum sermonem quòd facilius imposeret lectori, egregie mentitus sit, non tamen potuit tam diu imposturam celare, quin tādē in calce ferè voluminis se proderet Græcū, cum Danielē Græcis allusionibus presbyteris respondentē induxit, deductis verbo *σχίσαι*, hoc est, scindere, à dictione *σχίσις*, id est, lentisco, & verbo *πρίσις*, id est, secare à nomine *πρίσις*, hoc est, ilice: quæ etymologiæ, nec Hebrææ, neque Chaldææ linguæ coaptari possunt.

4. SED vt cūque de auctore huius libri credatur, negari certè non potest magnam huius voluminis partem fuisse confictam: veluti id quod de adoratione Danielis in eo legitur. Nā esto, impossibile non fuerit, vt Nabuchodonosor talis ac tātus rex Eunuchum seruum suum adorauerit, quod vix credi potest, tamen credere nephas est, Danielem virum bonum, passum adorari se ac tanquam Deum sacrificio adhibito à potentissimo rege suo coli, cum Paulus eundem honorem à Lycaonibus, qui sibi sacrificare volebant, scissis vestibus fuerit execratus: & angelus Ioannem ad genua eius procumbentem increpauerit, dicens: *NE feceris, quoniam conseruus tuus sum*. similiter & hymnus trium puerorum suspectus est, nam vltra id quod verisimile non est tres pueros tantum otij habuisse, vt in medijs flammis hexametris luderent, & omnia elementa per ordinem ad Dei laudem inuocarent, etiam nullibi in Hebræis exemplaribus inuenitur.

5. IN SVPER historiam Susannæ, quam ab auctore Græco scriptam indicant prædictæ ilicis & lentisci etymologiæ, vetustissimi ecclesie patres vt confictam rejiciunt, & Eusebius libro sexto ecclesiasticæ historiæ Origenis, & Iulij Africani de hac historia sententiam refert his verbis: *PER idem tempus errat etiam Africanus vir in Scripturis ecclesiasticis nobilis. huius epistola fertur ad Origenem scripta obycientis ei vel proponentis, quòd historia Susannæ, quæ in Daniele scripta est, ficta videatur, & aliena à Scriptura prophetica, cui Origenes magnificentissimè rescribens, asserit, nequaquam Iudæorum commentis, & fraudibus auscultandum, sed hoc solum pro vero habendum in Scripturis diuinis, quod Lxx.*

inter

Trium puerorum hymnus semper in Ecclesia decantatus.

Hier. in præf. com. in Dan.

Dan. 7, 23, 24.

Dan. 13, 55, 59.

Dan. 2, 36.

Act. 14, 12, 13.

Apo. 19, 10.

interpretes transtulissent. nam id esse solum, quod auctoritate apostolica confirmatum sit. Quibus verbis apparet, Africanum putasse historiam hanc Græci cuiusdam commentum, Origenem verò eandem existimasse Iudæi alicuius Symmachi fortè, vel Theodotionis fraudem fuisse. Præter hæc, etiam tempus iudicij Susannæ cum ætate pueri Danielis non cõuenit. Susannæ siquidem factum, vt scribitur in calce 13. capituli contigit post mortem Astyagis Medorum ac Persarum regis, regnante Cyro, qui Astyagis regnum suscepit. quo quidem tempore, vt ex eodem libro constat, Daniel non puer erat, vt in iudicio Susannæ inducitur, sed iam sexagenario maior apud Cyrum in honore viuebat.

Dan. 13, 65.

6. SED super omnia Belis destructio, & Abacuch translatio ad Danielelem in lacu Leonum fabulosæ sunt. Nam præterquam quòd Draco ille ad imitationem Cretensis Minotauri offa picis fingitur interfectus: & sacerdotum fraus deprehensa cineris insperione, quod sine vlllo prophetico spiritu à quocunque vel mediocris ingenij homine fieri potuit, hoc etiam accedit, quòd auctor fabulæ sibi ipsi non constat. qui cum prius dixisset, Danielelem vnã tantum noctem fuisse in lacu, & inde mane primo à Rege detractum, postea parum sui memor, scribit eum continuis septem diebus in lacu permanisse, & à propheta Abacuch prandio refectum, si tamen credere dignum est, hominem graui corpore de Iudæa in Chaldæam tanta terrarum spacia in momento temporis permensum cum nihil vnquam simile in Scripturis factum legatur.

Dan. 6, 17, 19.

Dan. 14, 30.

7. QUAPROPTER prudentissimè Iosephus huiusmodi narrationes cum Danielis gesta in decimo antiquitatum libro perscriberet, tanquam fabulosas omisit. & Hieronymus in præfatione Danielis eas fabulas appellauit, & velut lectu indignas, obelo, seu veru iugulante transfixit, & à reliquo Danielis volumine detruncavit, & assumpta argumentis Iudæi persona, multis argumentis illas confutauit. Ei in præfatione commentariorum in Danielelem, irridens harum fabularum defensores, M I R O R, inquit, quosdam uerbois, id est, querulos, indignari mihi, quasi ego detruncauerim librum, cum & Origenes, & Eusebius, & Apollinarius, alique ecclesiastici viri, & doctores Græci, has, vt dixi, visiones non haberi apud Hebræos fateantur, nec se debere respondere Porphyrio pro his, quæ nullam sanctæ Scripturæ auctoritatem præberent.

DISSOLVTIO OBIECTORVM.

R V M.

Cur Daniel inter senes ab Ezechiele sit numeratus.

Ezec. 114, 1.

PRIMUM quod ab Anabaptistis afferatur argumentum, D. Hieronymus libro primo aduersus Iouinianum dissoluit his verbis: Dicimus Ezechielem Danielis non viri, sed adhuc pueri meminisse. Si verò aliquis illud opposuerit, quod in Ezechiele dicitur, Nohe, & Daniel, & Iob in terra peccatrice filios & filias suas liberare non posse: respondendum est, quòd iuxta hypothesim dictum sit, nec enim eo tempore Nohe, & Iob erant, quos

multis ante sæculis fuisse cognouimus, & est sensus. si tales, & tales viri fuerint in terra peccatrice, filios suos, & filias suas liberare non poterunt. Annumeratur autem puer Daniel inter duos grandæuos viros, vel quia adhuc puer notus erat populo, aut propter interpretationem somniorum regis, aut propter Susannæ liberationem, & occisionem presbyterorum. Annumeratur etiam inter viros illos coniugatos, non quòd coniugem & filios habuerit, sed quia tres illi viri, vt idem Hieronymus libro quarto in Ezechielem, & R. Kimki super decimum quartum caput Ezechielis existimant, magnam præ cæteris calamitatem ac fælicitatem in tribus diuersis statibus experti sunt. Nohe vidit sæculi prosperitatem ante diluuium, ruinam in diluuiò, & reparationem eius post diluuium. Vidit Iob fælicitatè suam, deinde vidit filiorum, ac omnium bonorum suorum interitum, & rursus vidit se restitutum. Vidit se Daniel in regia regni sui clarum ante captiuitatem, vidit deinde se captiuum, & post captiuitatem vidit se ad regnum sublimatum. Quod autem Ruffinus Hieronymo obiecit, eum negasse, Danielelem esse prophetam, abundè ipsemet Hieronymus confutauit, ostendens se Danielelem nunquam negasse prophetam, quem statim in frôte prologi prophetam esse confessus fuerat, sed tantum se, quod Hebræi dicerent, indicasse.

Dan. & alij tres vite conditiones experti.

2. SECUNDO Anabaptistarum argumento, quod ex lib. duodecimo Porphyrij, teste Hieronymo, sumptum est, idem beatus pater septimo in Danielelem capite satisfecit his verbis: ERGO dicamus, quod omnes scriptores ecclesiastici tradiderunt: in consumatione mundi, quando regnum destruendum est Romanorum, decem futuros reges, qui orbem Romanum inter se diuidant, & undecimum surrecturum esse regem paruulum, qui tres reges de decem regibus superaturus sit, id est, Aegyptiorum regem, & Africa, & Ethiopia: sicut in consequentibus manifestius dicemus. quibus interfectis, & alij septem reges victori colla submittent. Hæc Hieronymus de Danielis sententia: cui conformia sunt, quæ in Apocalypsi scribuntur de bestia habente decem cornua, vbi sic angelus visionem illam Danielis exposuit, dicens: DECIM cornua, quæ vidisti, decem reges sunt, qui regnum nondum acceperunt, sed potestatem tanquam reges una hora accipient, &c. Nec desunt, qui per denarium numerum regum, magnum & indeterminatum numerum intelligant. iuxta illud Numeri decimoquarto: TENTA VERVNT me iam per decem vices. per cornu verò paruulum, regnum Antichristi, quod Christus in consumatione sæculi destruet. Cùm igitur tot modis refelli queat Porphyrij calumnia, nulla nos necessitas cogit, vt librum Danielis post Antiochi tempora scriptum suscepimus: præsertim cùm scribat Iosephus, Alexandro Magno, qui Antiochum præcessit, ingresso Hierosolymam, allatum fuisse à sacerdotibus, Danielis volumen: in quo scriptum esset, quendam Græcorum regem perditurum Persarum potentiam, gauisumque summopere Alexandrum, quia se ipsum esse, quem scriptura significabat, arbitratus sit.

Hier. in præf. com. in Dan.

Explicatio loci Danielis de cornibus.

Apo. 17, 12.

Nu. 14, 22.

Iosephi. 11. cap. 8.

Vide Benedi-
cti Pererium
li. 16. cōment.
in Danielē &
Rober. Bellar.
lib. 1. de verbo
Dei cap. 9.

3. I AM quod de etymologijs *αξιου κ) ωπλις* inducunt, nihil probat, fatemur enim historiam Susannæ, cuius ea verba sunt, vt Hieronymus, & patres omnes testantur, nec in Hebraico legi codice, nec ab Hebræo scriptore, sed à pio quodam Græco iuxta facti veritatem Græco sermone scriptam, deinde verò Apostolicæ Ecclesiæ iudicio additam sub finem libri Danielis, tanquam rem tali propheta dignam.

4. Q V A R T V M quoque argumentum ex libro duodecimo Porphyrij ab Anabaptistis acceptum, Hieronymus tertio in Daniele capite his verbis refellit: *H V N c locum calum-*

Danielē cur
Nabuchodo-
nox or adora-
re voluerit.
Act. 14, 12.

niatur Porphyrius, quod nunquam superbissimus rex captiuum adorauerit, quasi non & Lycaones ob signorum magnitudinem Paulo, & Barnaba voluerint hostias immolare. Sed & hoc possumus dicere, quod causas adorandi, & immolandarum hostiarum, & incensi, atque sacrificij ipse rex exposuerit dicēs, V E R E

Dan. 2, 47.

Deus vester Deus Deorum est. Ergo non tam Danielem, quam in Daniele adorat Deum, qui mysteria re-

Ioseph. li. 11.
ant. cap. 8.

uelauit, quod & Alexandrum magnum regem Macedonum in pontifice Ioiada fecisse iegimus. Quod si displicet hoc, dicendum est, Nabuchodonosor signorum magnitudine, & stupore confusum, quid faceret ignorasse: vt qui dominum verū intelligebat, & dominum regum, & seruum eius adoraret, & illi adoleret incensum, sed in hoc calumniator Ecclesia prophetam reprehenderenitur: quia non recusauerit munera, &

Danielē cur ho-
mo rē & mu-
nera non re-
cusauerit.

honorem Babylonium libenter susceperit: non considerans regem ideo vidisse somnium, & interpretationis mysteria per puerum reuelata, vt Daniel cresceret, & in loco captiuitatis princeps omnium fieret

Gen. 41, 4.
Esth. 8, 2.

Chaldaeorum, & Dei potentia nosceretur, quod quidem Iosepho apud Pharaonem, & Aegyptum factum legimus, & in Mardocheo apud Assuerum, vt in utraque gente haberent captiui & peregrinantes Iudæi solatia, videntes hominem gentis suæ Aegyptiorum esse principem, vel Chaldaeorum. Hæc Hieronymus de honore à Daniele suscepto. cui cum Anabaptistæ opponunt, Paulum, & angelum talia

cur Paulus à
Lycaonibus a-
dorari renue-
rit.

recusasse, respondendum est, disparem vtriusque fuisse causam. Paulus enim ad oblatos diuinos honores, vestes idcirco discedit, quia vidit Lycaones illis honoribus non Deum in se, & Barnaba, quemadmodum Nabuchodonosor in Daniele colere voluisse, sed se, ac Barnabam tanquam impios gentium Deos Iouem, scilicet ac Mercurium stulta quadam opinione commotos, venerari voluisse. Qua etiam de

cur angelus à
Ioāne adorari
non sit passus.

causa angelus Ioannem ad genua procidentem prohibuit: quia senserat eum existimasse, præsentem se habere Deum, quod ne falso crederet, angelus, se non esse Deum cum increpatione indicauit. De hymno verò trium puerorum, sicut fatemur apud Hebræos non inueniri, ita credimus à pueris illis in camino ignis eum fuisse cantatum, nec mirum nobis videtur, quòd inter æstus flamarum potuerint metro ludere, ac per ordinem ad Dei benedictionem singulas creaturas prouocare, cum ex Dei benignitate multo maiora & mirabilia potuerint, deambulare scilicet per medios ignes intactis vestibibus, & capillorum summitatibus illæsis.

5. D E sententia Origenis, & Africani, nihil

A est cur moueamur, cum Africanus non decernendo, sed dubitando, an historia hæc videretur esse conficta, ab Origine qua fieri. Origenes verò tantum abest ab huiusmodi sententia, vt eam longa & erudita epistola fortissimè confutauerit, & in calce eiusdem epistolæ ita in laudem huius sacræ historiæ scripserit. *Hæc à me dicta sint pro defendenda Susannæ historia*, atque vtinam scripturæ Susannæ encomium celebrare possem, cum in singulis dictionibus immorando, tum sensa eximia ostendendo, id quod priuatim aliquis, qui studiosè & abundè meditatus fuerit in diuinis, componere poterit. Cæterum nec Eusebius refert hanc historiam ab Origene reiectam, sed hoc tantum affirmat, scilicet, eum monuisse, ne Iudæorum fabulæ reciperentur, sed ea duntaxat, quæ LXX. Interpretes veritiffent. Quæ sanè Origenica verba non ad Susannæ scripturam referenda sunt, sed ad alia quædam Apocrypha, quæ Origenes in ea epistola enumerat. De temporibus autem pueritiæ Danielis, & liberationis Susannæ, quæ inter se discrepare videntur, sciendum est, verba illa: *E t rex Astyages appositus est ad patres suos, & suscepit Cyrus regnum eius*: quæ in fine decimitertij capitis leguntur, non pertinere, ad commemoratam statim supra Susannæ historiam, sed ad historiam Belis, & draconis, & proximè in 14. capite sequentem, cuius tempus designatur cum dicitur: *E t rex Astyages appositus est ad patres suos, & c.*

6. D E D I V E R S O dierum numero, quibus legitur, Daniele fuisse in lacu leonum, quidam sequentes opinionem eorum, quos Hieronymus refert duos distinxisse Danieles, sic soluunt, dicentes. *Danielem hunc, qui in historia Susanna, ac Belis, & draconis ponitur, non esse eum, cuius gesta in libro Danielis narrantur, sed alium, qui non fuerit de tribu Iudæ, & Eunuchus regis Babylonis, sed de tribu Leui sacerdos, de quo scripsit Abacuch filius Iesv de tribu Leui. proinde nul-*

D lam intus esse contradictionem, cum historia Susannæ, Belis, & Abacuch ad librum Danielis non pertineat, sed pars sit prophetiæ Abacuch filij Iesu de tribu Leui, sicut iuxta septuaginta interpretes in titulo eiusdem Belis historia ponitur: *H o m o quidam erat sacerdos nomine Daniel, filius Abda, coniuua regis Babylonis: cum Danielem, & tres pueros de tribu Iudæ fuisse sancta scriptura testetur.* Hæc illi.

Sed nos ad historiæ continuationem propius accedentes, controuersiam tollimus in hunc modum. Daniel non semel, sed bis, & ob diuersas causas in Lacum missus est, primum sub Dario Histaspæ: quia contra eius edictum Deum suum intra triginta dies prohibitos adorauerit, & tunc, quemadmodum sexto hu-

ius lib, cap, legitur, vna tantum nocte in eo fuit, indeq; sequenti luce à rege extractus. Secundò verò iterum missus est in lacum ob destructum Belè, & interfectum draconem, sub Cyro rege, qui cum Dario Histaspæ duobus annis, & post eum annos viginti duos regnavit, fuitq; in eo sex continuis diebus, & septimo à Cyro rege liberatus est. vixisse autè Danielem post Darium regem sub regno Cyri, dubium non est: cum ipsemet cap. decimo huius libri testetur, se tertio anno regni

10. 11. 12.

Hier. 12. cap.
in Daniele.
Dan. 13, 65.

10. 11. 12.

Hier. in pref.
cō. Danielis.

Hier. in pref.
Daniel in la-
cum bis mis-
sus est.

Dan. b. 17,
19.

Dan. 14.

regni Cyri in Chaldæa iuxta flumen Tygrin
vilionem vidisse. Nec mirum est, Abacuch ad
Danielem ab angelo delatum. Si enim permit-
tente Deo potuit Diabolus saluatorē nostrum
cum tota corporis grauitate ex deserto in tem-
plum, & ex templo in montem, vt Lucas ait,
in momento temporis ferre, cur incredibile
videri debet, iubente Deo potuisse angelum
intra vnius horæ spacium Abacuch de Iudæa
in Chaldæam corporaliter asportare?

Gregorius.
Luc. 4, 5.

7. VLTIMUM quod de Iosephi, & Hiero-
nymi iudicio opponunt, ijdem ipsi autores re-
fellunt. Iosephus enim decimo antiquitatum
libro has, & multas alias sacras historias se
præterijisse fatetur, non quia eas narratione
sua indignas iudicaret, sed quia in antiquis
Hebræorum libris scriptæ non essent, quos il-
le solos sumperat transferendos. Hierony-
mus autem respondens Ruffino, qui eum de
resecto Danielis codice notauerat, hæc scri-
bit: *QVOD autem refero quid aduersum Susanna
historiam, & hymnum trium puerorum, & Belis, &
draconis fabulas, quæ in volumine Hebraico non ha-
bentur, Hebræi soleant dicere: qui me criminatur stul-
tum, se sycophantam probat. non enim quid ipse senti-
rem, sed quid illi contra nos dicere soleant explicauit.
quorum opinioni si non respondi in prologo, breuitati
studens, ne non præfationem, sed librum viderer scribe-
re, puto quod statim subiecerim, dixi enim: DE quo
non est huius temporis disserere. alioquin & ex eo quod
asserui Porphyrium contra hunc prophetam multa
dixisse, vocauique huius rei testes Methodium, Euse-
bium, Apollinarium, qui multis versuum millibus il-
lius vesania responderunt, me accusare poterit, quod
non in præfatiuncula, contra libros, Porphyrij scripse-
rim.* Hæc Hieronymus, quem si quis iterum car-
pere velit, quod has historias vbique fabulas
appellauerit, respondebimus, eum fabulæ no-
men non à fabulando, sed à fando deduxisse.
nam & qui vera narrant, communi gentium
locutione fabulari dicuntur. sicut de duobus
discipulis de morte Christi in itinere loquen-
tibus dixit Lucas. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ὁμιλεῖν αὐτοῦς.
quod vetus interpres traducit, *ET DV M fabu-
larentur adinuicem*, hoc est colloquerentur. Et
hæc de libris prophetis contra hæreticos di-
cta sint. Nunc ad libros, qui Parænetici, &
Morales dicuntur, accedamus.

Iosephus l. an.
30. cap. 12.

Hieronymus
de Susanna
historia quid
sentiat.

Luc. 24. 51.

DE LIBRO ECCLESIASTIS. Hæresis VII.

ECCLESIASTEN Salomonis repudiare.

ASSERTORES HVIVS HÆRESEOS.

Cap. 132. c

PHILASTRIUS in catalogo hæreseon po-
nit hunc errorem inter innominatas hæreses,
quarum auctor ignoratur. Hugo Carrensis in
præfatione huius libri innuere videtur, eum
de stultis quorundam Iudæorum opinionibus
deriuasse, qui quidem asseruerunt, Salomonem
hunc librum edidisse ad confutationem an-
tiquæ idololatriæ, cuius radix, & causa fuerat

mundi æternitas. qui cum eo tempore, quo
hec scribebat mulieres idololatrias adamaret,
quemadmodum in tertio Regum legitur, non
ausus fuit aperte de mundi vanitate, eiusque
ortu & interitu scribere, ne illarum errorem
ab ipsa radice conuellens, aut illas, aut illarum
gentes offenderet. vnde veluti eis placere
studens, affirmavit interdum omnia ab æterno
fuisse, cum diceret: *Nihil sub sole nouum.* ad-
dens & alia multa his similia, in gratiam mu-
lierum, quas amabat. Hieronymus quoque in
fine commentariorum huius libri refert, Iu-
dæos fuisse hunc librum de Canone sancta-
rum literam abiecturos: quia totum putet esse
pro nihilo, & cibum, & potum, & delicias tran-
seuntes omnibus præferre videatur, sed ab hæc
sententia destitisse propter pauca verba, quæ
in fine libri huius scripta inueniuntur.

3. Reg. 11, 1.

Eccle. 1. 10.

CONFUTATIO.

DAMNANT autem hæretici hunc librum
(vt Philastrius retulit) primum, quia statim
in ipso libri exordio dixerit, omnia, quæ sub
cælo sunt esse non solum vanitatem, sed etiam
vanitatem vanitatum: & se, quæcunque desi-
derauerunt oculi sui, non negasse eis: & quod
nihil esset bonum in vita hominis, nisi lætari
& bibere & comedere: & eundem esse homi-
num, & iumentorum interitum. Quibus de
caulis (vt Iacobus Chrystopolitanus episco-
pus in præfatione commentariorum in Can-
ticum Salomonis tradit) innominati quidam
hæretici dixerunt, Salomonem non solum in
compositione præsentis libri, sed omnium quo-
que librorum suorum caruisse Spiritus sancti
illustratione, quia cor eius in senectute à mu-
lieribus deprauatum fuerit, & ad artes magi-
cas, & idola conuersum, vt in tertio volumine
Regum scriptum est. quod profectò nunquam
permisisset Spiritus sanctus, si aliquando in
illo habitasset.

Eccle. 1, 2.

Eccle. 2, 10.

Eccle. 3, 19.

D

SE D absit, vt tale quippiam de Salomone
thesauro cælestis scientiæ, per cuius os di-
uina sapientia locuta est, cogitemus, existi-
mantes, eum ita impiè sensisse de Deo, qui to-
tus in hoc incubuit, vt more optimi concio-
natoris, populum ad contemptum huius mun-
di prouocaret, ostendens omnia, quæ sub so-
le sunt, esse caduca, & pro nihilo reputan-
da, mundum quotidie senescere: & mortales
omnes inter errores vitæ huius, ac fugaces
temporū lapsus euanescere, & nihil solidum,
nihil stabile in vniuerso reperiri: sed solum
Deum idem semper esse, quod fuerit, eosque
solos esse sapiētes, ac beatos, qui Deo iungun-
tur. Tale autem fuisse in hoc libro Salomonis
propositum, in peroratione voluminis mani-
festius demonstratur: vbi Salomon disputatio-
nem suam concludens, inquit: *FINE M loquen-
di pariter omnes audiamus, Deum time, & mandata
eius observa, hoc est, omnis homo. Cuncta quæ sunt ad-
duce, Deus in iudicium, pro omni errato, siue bonum,
siue malum sit.* Quibus verbis totam disputatio-
nis, & catalogi summam hæc quasi ἀνακεφαλα-
ίωση. coarctans, hoc vnum fuisse totius con-
futationis

3. Reg. 11, 4.

Sapientia
Salomonis
quanta.

Eccle. 12, 13.

4.

tionis suae argumentum ostendit, ut homines abiectis huius mundi illecebris creatorem timerent, & colerent. Quod autem haeretici calumniantur creaturas suapte natura bonas, in hoc volumine appellari vanissimam vanitatem, facile habet solutionem. creatura enim bifariam, vel in seipsis, vel in ratione ad Deum considerantur: cum enim in seipsis considerantur, utique terra, maria & omnia, quae in hoc circulo continentur, bona quidem per se sunt, sed ad Deum comparata, nihil sunt, nisi vanitas vanitatum, & omnia vanitas, & minus quam pro nihilo reputanda. & quemadmodum lucernae igniculum in tenebris gratissimum habeo, quem exorto solis splendore contemno, ita aspiciens elementa, & rerum multiplicem varietatem, admiror quidem operum magnitudinem: recogitans autem omnia pertransire, & mundum suo fine senescere, solumque Deum illud semper esse, quod fuerit, compellor dicere non semel, sed bis: VANITAS vanitatum, & omnia vanitas. CUM autem addunt Salomonem aequalem hominum, & pecudum posuisse interitum, & summum bonum in cibo ac voluptate collocasse: nouerint eum, non ex propria sententia talia protulisse, sed secundum stultam opinionem pecuinarum hominum, qui putantes hominem totum in morte, ut caetera animantia interire, pro summa beatitudine ducunt sese ingurgitare voluptatibus, atque omnibus huius mundi illecebris expleri. Illud item quod mendaciter aiunt, Salomonem spiritus afflatu caruisse, expresse reuincitur falsum ex tertio libro Regum, in quo de ipso scribitur: *ECCĒ feci tibi secundum sermones tuos, & dedi tibi cor sapiens & intelligens, in tantum ut nullus ante te similis tui fuerit, nec post te surrecturus sit.* Qui etsi postea cecidit, non ideo cecidit, quia prius habitantem Dei spiritum non habuerit, sed quia eum cadere diuina providentia permisit, ne (ut inquit Ambrosius,) propter admirandam eius sapientiam, & incomparabilem felicitatem à Iudeis, aut Deus, aut Messias in lege promissus crederetur. cuius quantumuis grauis fuerit lapsus, nihil auctoritati librorum suorum adimere, nec debuit, nec potuit. cum plerunque euenisse sciamus, ut Deus etiam per malos homines vera & sancta locutus sit, malitia etenim hominum nihil officere potest Dei donis, nec eo minus nobis commendata esse debent Dei dona, si mali sint per quos nobis ea ministrantur. dona enim Dei suscipienda sunt, non minister, & non quis, sed quid dicatur attendendum.

DE CANTICO CANTICORVM Hæresis VIII.

Canticum Canticorum esse obscenam impudici amatoris cantilenam, voluptatis gratia conditam.

ASSERTORES HVIVS HÆRESEOS.

HANC hæresim, quam nunc Anabaptistæ

renouarunt, Philastrius in suo catalogo, inter Anonymas, recensuit. Quam Lutherus aliquantulum moderari volens, in exordio suarum Annotationum in Cantica, secutus est errorem quorundam haeticorum, quos Theodoretus in praefatione Canticorum narrat asseruisse libellum nunc nihil aliud esse, quam familiare colloquium inter Salomonem, & Rempublicam Iudæorum inuitantem Salomonem, dilectum suum ad regnandum super eam. Castalionus verò in Annotationibus eiusdem libri cum Anabaptistis sentit. Canticum, istud esse colloquium Salomonis cum amica quadam sua Sulamitha, de qua dicitur: *REVERTERE, reuertere Sulamitha, reuertere, reuertere, ut intueamur te.* ad cuius aulicas feminas Salomon interdum sermonem dirigit, & ipsa quoque vicissim ad illum, & illam. HANC stolidam opinionem Philastrius, & Iacobus Chrystopolitanus episcopus in praefatione libri huius, latius explicantes scribunt, olim haeticos quosdam extitisse, qui crederent, Canticum istud à Salomone iam à suis concubinis deprauato compositum in laudem filiae Pharaonis, regis Aegypti, quam ipse omnium mulierum suarum formosissimam adamauit, existimantes de ea Salomonem dixisse: *Equitatus meo in curribus Pharaonis assimilauit te, amica mea. & Sexaginta sunt regine, & octoginta concubinae, & adolescentularum non est numerus. sed una est columba mea, & perfecta mea. viderunt eam filiae Syon, & beatissimam predicauerunt, & regine laudauerunt eam.* Quae verba ad spirituales, & diuinum intellectum non posse referri, hoc indicio confirmabant, quod nunquam in hoc cantico, Dei nomen positum fuerit. id autem esse constat contra diuinæ Scripturae consuetudinem, in qua nullus extat liber, in quo non sit scriptum nomen illud *יהוה*, seu quadriliterum *יהוה* Iehoua, aut saltem aliud quoddam Dei nomen, qualia sunt *אדנאי* Adonai, *אל* El, *סדדאי* Saddai, *זבואות* Zebaoth, & alia his similia quorum cum nullum inuenirent in hoc libro, pronunciarunt materiam eius esse prophanam, ac proinde Salomonem religione adductum, non fuisse ausum amatorijs carminibus sanctum Dei nomen immiscere. ne contra legis præceptum, nomen Dei in vanis sermonibus assumeret.

CONFUTATIO.

SED quantum istorum carnalis opinio à scopo huius diuini Cantici aberret, ipsa Cantici verba demonstrant, quae se iuxta literam non patiuntur exponi. tales enim sunt similitudines, per quas adamatam illam sponsam describunt, ut secundum exteriorem vocis sonum intellectæ, magis eam deformant, ac deturpent, quam illustrent, & exornent. Quid enim potest dici, aut fingi ineptius, quam quod hic de sponsa refertur? videlicet, quod habeat amplum caput instar montis Carmeli, oculos per similes piscinis magnis, quae sunt in Ezebon: nasum praeferentem magnitudine sua turrim, quae respicit contra Damascum; dentes sicut greges ouium, collum sicut arcem

Hier. in eccl.
cap. 1.

creatura dupliciter considerantur.

Salomon in aliena persona locutus est.

1. Reg. 3, 12.

Dona Dei suscipienda non minister.

Cap. 133 & 147.

Cant. 6, 11.

Cap. 147.

Can. 1, 9.

Can. 6, 7, 8.

Canticum non est cantilena amatoria.

Cant. 7, 4, 5.

arcem Sion, ex qua clypei mille dependent: manus tanquam sphaeras aureas, crura sicut columnas marmoreas supra bases aureas erectas: insuper, quod sit pulchra sicut locus Tirza, decora vt Hierusalem, terribilis vt castrorum acies ordinata. Quae omnia si vel de filia Pharaonis, vel Sulamitha intelligantur aded sunt rudia, incondita, & agrestia, vt longè politiora & elegantiora sint illa, quae rudis ille cyclops apud poetas in Galatheam suam ineptissime canere fingatur. Oportet igitur, si Salomonem omnium sapientissimum (vt par est) ineptiae nota liberare velimus, verba Cantici huius à carnali ad spiritualem, ac mysticam intelligentiam reuocare, & in eo castas mystici sponsi CHRISTI, ac sponsae eius Ecclesiae, vel animae nuptias intelligere. quarum Epithalamium praesenti volumine canitur: sicuti omnes Patres in praefatione eius testantur, ac praecipue Origenes, qui commentaria sua in hunc modum orditur: *EPITHALAMIUM libellus, id est, nuptiale carmen, in modum mihi dramaticis videtur à Salomone conscriptus, quem cecinit instar nubentis sponsae, & erga sponsum suum, qui est sermo Dei caelesti amore flagrantis, adamauit enim eum, siue anima, quae ad imaginem eius facta est, siue Ecclesia, sed & magnificus hic ipse, atque perfectus sponsus, quibus verbis usus sit ad coniunctam sibi animam, vel Ecclesiam, haec ipsa Scriptura nos docet. Sodales quoque sponsae adolescentulae cum ipsa sponsa posita, quae dixerint, quaeque etiam amici ac sodales sponsi ex eodem libro, qui Canticum canticorum adtitulatur cognoscimus.* Hæc Origenes. ex quibus euidentissimum est, per unicam Salomonis amicam, sponsam, & columbam, significari Ecclesiam Christi sponsam, & per reginas. & concubinas, sanctas animas Christo per caritatem coniunctas, sicut per Salomonem, hoc est pacificum, Christus verè pacificus designatur.

Quod non agnoscentes carnales huius Cantici lectores, nullum in eo diuinum nomen inuenire possunt, cum tamen singula eius carmina, plena sint diuinis nominibus, quibus sese Deus, nunc pastorem, nunc fratrem, & amicum, nunc sponsum, nunc dilectum, ad desiderabilem de industria nominat, praeteritis non absque maximo mysterio priscis illis nominibus, quibus incomprehensibilis illa maiestas non sine metu ab hominibus circumscribi consueuerat, veluti *אֱלֹהִים* El, hoc est fortis vel *אֲדֹנָי* Adonai, id est, dominus: vel *אֲדָמַי* Saddai, hoc est robustus: vel *צְבָאוֹת* Zebaoth, hoc est armipotens: vel *יְהוָה* Iehoua, quod Hebraeis *ἀνεκφώνητος*, id est, ineffabile reputatur. Cum enim caelestis ille sponsus in praesenti Cantico consolari vellet mysticam sponsam suam tanto iam tempore dilecti sponsi oscula expectantem, ac dilatione desiderij tabescentem, omisit vetustissimam illam diuinorum nominum appellationem ipso penè sono formidabilem, sumptis eorum loco nouis & gratioribus nominibus, quorum soni dulcedine æstantem sponsae animum demulceret: vocans seipsum pro domino, fratrem, amicum, dilectum, & sponsum: pro armipotente, pacificum ac pastorem, pro forti, ac robulto vulneratum, ac laetium: pro ineffabili, vnguentum effusum, fa-

sciculum Myrrhae, botrum Cyprium, hynulum ceruinum, electum ex millibus, omnium pulcherrimum, totum desiderabilem, & amabilem: ita vicissim vocans sponsam suam, non sicut olim appellare consueuerat, terram Israël, filiam Sion, terram Iuda, ancillam, ac seruam sed sororem, sponsam, amicam, columbam, dilectam, unicam mulierum pulcherrimam, ac multis alijs huiusmodi nouis blandisque appellationibus, quibus dilectam sibi sponsam diuturno sponsi desiderio confectam, dulciter recrearet.

DE LIBRIS SAPIENTIAE
ET ECCLESIASTICI.
hæresis IX.

Librum Sapiaentia falsò nomine Salomonis inscriptum esse: atque unà cum libro Ecclesiastici proinde à sanctorum voluminum canone exclusum.

ASSERTORES HVIVS
HÆRESEOS.

PROPOSITVS error olim à quibusdam reliquijs Pelagianorum (vt Hilarius ad Augustinum scribit) defensus, & nuper ab Anabaptistis, & Lutheranis restitutus. duo asserit, primum est, auctorem libri Sapiaentiae non esse Salomonem, sed Philonem, Iudæum patria Alexandrinum Græcè linguæ peritissimum, de quo propter Platonicae dictionis similitudinem quam habuit, dictum est, *ἢ πλάτων φιλοσοφία, ἢ φίλων πλατωνίης*. id est, aut Plato Philonem, aut Philo Platonem sequitur. Alterum est: neutrum horum voluminum esse canonicum. Quarum assertionum sicut primam incertam esse ac temere assertam, ita secundam apertè hæreticam non esse monstrabimus.

IMPVGNATIO.

Et quidem si liber Sapiaentiae à Philone Iudæo sit editus inter libros veteris instrumenti numerari non debet, sed inter noui testamenti volumina recenseri: quippe cuius autor Philo post Christi tempora floruit, sub Caio Cæsare, ad quem (vt ipsemet in libro de legatione sua scripsit) admodum adolescens missus est Iudæorum legatus. Quare cum Ecclesia reponat hunc librum inter alios veteris testamenti, qui ex vulgata Ecclesiae consuetudine ideo veteri testamenti libri sunt appellati, quia ante datum nouum testamentum sunt conditi, manifestum est illum non esse Iudæi Philonis, qui sub nouo testamento claruit.

DE INDE secundo capite huius libri, autor prophético spiritu describit futuros Iudæorum conatus aduersus Christum, dicens: *VENITE circūueniamus iustum quoniam inutilis est nobis, & contrarius est operibus nostris, & impropertat nobis precepta legis, & diffamat in nos peccata discipline nostrae, promittit se scientiam Dei habere, & filium Dei se nominat. videamus ergo si sermones illius veri sunt, & tentemus, quae uetura sunt illi, & sciemus, quae erunt nouissima illius. Si enim est verus filius Dei suscipiet eum.*

Philonem non esse auctorem libri Sapiaentiae.

Eus. lib. 2. his. eccles. cap. 5. Hier. in lib. de uiris illustr.

Sap. 2, 12, 13.

Canticum Epithalamium est Christi & Ecclesiae.

Christus quibus diuinis nominibus in canticis dicuntur.

Cur Dei nominibus consuetis non dicuntur.

eum, & liberabit eum de manibus contrariorum. Contumelia, & tormento interrogemus eum, ut sciamus reuerentiam eius, & probemus patientiam eius, morte turpissima condemnemus eum. Quae verba, ut Catholica Ecclesia credit, & praedicat, apertum de futura passione & morte Christi continent vaticinium, quod cum tempore Philonis iam esset impletum, sequitur eum vaticinij huius non fuisse scriptorem.

Ad hoc etiam accedit, quod auctor libri huius eodem secundo capite detestatur impiorum Iudaeorum inuidiam, aemulationem, & zelum in ipsum iustum Christum, execraturque, grauem illorum malitiam & impietatem. quod non est verisimile fecisse Philonem, virum maxime inter suos celebrem, & summo semper in honore habitum, & praeter haec semper in lege Iudaeorum versatum, & a Christi cultu alienum, ne tam recens patrum suorum scelus tam liberè, & aperte accusans, suorum in se odium concitaret.

PRÆTEREA D. Dionysius Areopagita ex hoc libro testimonium profert in prima parte quarti capitis libri de diuinis nominibus, dicens in primis scripturarum institutionibus, quendam de diuina Sapientia dixisse copiosius: AMATOR factus sum formae illius: quod ex octauo capite huius libri sumptum est. neque credendum est B. Dionysium id ex libro Philonis iam recen- ter edito citasse, quia vocat librum illum pri- mas Scripturarum institutiones: quod indicat librum non tum primum in lucem emissum, sed multis antea saeculis in prima illa diuina- rum scripturarum institutione conditum, quem librum etiam si possibile sit B. Dionysium vi- disse nuper editum, adhuc verisimile non est, vt talis, ac tantus pater dignatus fuerit in re grauiissima auctoritati Philonis inniti.

EXTA ETIAM catalogus omnium operum Philonis apud Euseb. li. 2. hist. eccles. cap. 18. & apud Hieronymum in libro de viris illustribus, in quo liber Sapientiae nusquam nominatur.

VERVM quia nonnulli ex Lutheranis pre- dicta haec sententiae suae obstare viderunt, ideo vt se ab illis explicarent, dixerunt, duos fuisse Philones, vnum post Christi tempora sub im- peratoribus Caio, & Claudio, & Nerone, de quo Eusebius, & Hieronymus meminere: al- terum vero vetustiore, Graeca facundia di- fertissimum, supra centum, & sexaginta annos ante Christi ortum, temporibus Oniae pontifi- cis Iudaeorum, & hunc fuisse libri Sapientiae auctorem.

CVI Sententiae omnino repugnant, quae auctor capite nono huius libri de se ipso scri- bit, asserens se fuisse regem Israel, & in vrbe Hierusalem aedificasse Deo templum, his ver- bis: TY autem domine elegisti me regem populo tuo, & iudicem filiorum & filiarum tuarum, & dixisti me aedificare templum in monte sancto tuo, & in ci- uitate habitationis tuae, altare, similitudinem taber- naculi tui, quod preparasti ab initio. Quae sane ver- ba neutri ex his, Philonibus accommodari possunt, qui neque reges fuerunt in Ierusa- lem, neque templum in ea construxerunt, sed vni tantum Salomoni conueniunt qui Hiero- solymis regnavit, & primus Deo templum po-

A fuit, & veluti regum omnium sapientissimus, hunc nobilem Sapientiae librum condidit, in cuius capite octauo scripsit, se orasse Deum pro impetranda sapientia ad recte gubernan- dum populum, sicut scriptum est in tertio li- bro Regum.

SED super omnia Ecclesiae Catholicae au- ctoritas, & communis patrum consensus de- clarant Salomonem huius libri auctorem. Ec- clesia enim quotannis feria quarta Penteco- stes in sacrosanctis misterijs, primam huius li- bri sententiam decantat, dicens: DIXIT Sa- lomon filiis suis: Diligite iustitiam qui iudicatis ter- ram. cui omnes Patres tam Graeci, quam Latini consentiunt, & primum de Graecis, Euse- bius lib. 4. hist. eccles. cap. 22. sic ait: VERVM & hic Egesippus, & Irenaeus, & omnis antiquorum chorus librum, qui ad titulatur Sapientia Salomonis, sicut & Proverbia esse dixerunt. & Epiphanius in libro de ponderibus & mensuris, librum Sa- pientiae παραγέρου ab omni virtute, quae in eo continetur, appellatum Salomonis esse credi- dit. & Ioannes Damascenus lib. 4. cap. 18. li- brum Sapientiae omnium virtutum doctrina refertum, Salomonis auctori attribuit. Inter Latinos vero D. Ambrosius in lib. de quatuor difficilibus quaestionibus auctorem facit hu- ius libri Salomonem sic inquit, In libro Sa- pientiae Salomon se dominum deprecatum fuisse com- memorat: adij, inquit, Dominum, & deprecatum sum illum: Da mihi domine sedium tuarum assistricem sa- pientiam. Augustinus item cum aliquando as- seruisset librum huc non esse Salomonis, tan- dem sententiam suam parum probabilem agno- scens, retractauit in 2. lib. retractationum cap. 4. Ex his igitur probatum relinquitur, librum Sapientiae a Salomone fuisse conditum,

QVOD autem Sapientia Salomonis, & Sa- pientia Iesu filij Sirach, quae Ecclesiasticus di- citur, sint in canone sanctarum scripturarum receptae, demonstratur noui testamenti atte- statione, Ecclesiae auctoritate, conciliorum determinatione, & vetustissimorum Patrum testimonio. Paulus enim ad a Romanos vnde- cimo, & ad b Heb. vndecimo. ex 9. & 6. & 4. c. Sapientiae sententias allegat, & c Petrus, & d Iacobus vterque primo capite suarum episto- larum, ex 14. capite Ecclesiastici testimonia proferunt, idem faciunt de libro Sapientiae Clemens Romanus Pontifex in prima episto- la, Anacletus in secunda, Euaristus in prima ad Africanos epistola. Similiter de libro Ecce- llaistici idem faciunt Fabianus Papa primus, qui in epistola secunda ad omnes Orientales epi- scopos ex 10. & 11. eius capite verba sumit. & Sixtus Papa primus ex 24. capite eiusdem vo- luminis illud accepit: EGO ex ore altissimi pro- diui, & gyrum caeli circuiui sola. Ioannes Dama- scenus vtriusque voluminis mentionem fa- ciens, libro 4. De fide sic scribit: ΠΑΝΑΡΕ- ΤΟΣ hoc est liber Sapientiae Salomonis, & Sapien- tia Iesu, id est Ecclesiasticus, virtuosi quidem, & bo- ni sunt, sed non numerantur, neque in arca iacebant, & ideo licet apud Iudaeos non numerentur, inter fide- les tamen maxime auctoritatis habentur. Augustinus libro 2. De doctrina Christiana inquit, Illi duo Cap. 8. libri, vnus, qui Sapientia, & alius, qui Ecclesiasticus inscribi

Sap. 2, 21:

Dionysius A- reopagita li- brum Sapien- tiae citauit.

Sap. 8, 2.

Philones ne duo fuerunt

Libri Sapien- tiae auctor est Salomon. Sap. 9, 7, 8.

3. Reg. 3, 9.

Liber Sapien- tiae & Canoni- cus & Salomo- nis est. Sap. 1, 1.

Sap. 9, 4.

Sapientiae & Ecclesiastici libri quomodo sint Canonici.

a Rom. 11, 34. b Heb. 11, 5. c Iac. 1, 11. d 1. Pet. 1, 14.

Eccl. 24, 5.

Cap. 8.

Sap. 4, 11.

inscribitur, quoniam in auctoritatem recipi meruerunt, inter propheticos numerandi sunt. & libro primo De prædestinatione sanctorum cap. 14. de libro Sapientia sic ait: **S E D**, qui sententijs tractatorum instrui volunt, oportet ut his tum librum Sapientia ubi legitur: **R A P T V S** est, ne malitia immutaret cor eius, omnibus tractationibus anteponant, quem sibi anteposuerunt, etiam temporibus proximi Apostolorum egregij tractatores, qui eum testem adhibentes, nihil se adhibere nisi diuinum testimonium crediderunt, non ergo liber Sapientia qui tanta numerositate annorum legitur in Ecclesia Christi, in quo & hoc legitur, pati debet iniuriam, aut eius debet repudiari sententia, qui meruit in Ecclesia Christi tam longa annositate recitari, & ab omnibus Christianis ab episcopis usque ad extremos laicos cum veneratione diuina auctoritatis audiri. Quibus Patrum testimonijs demum accedit auctoritas Concilij tertij Carthaginensis, & Concilij magni Lateranensis, & epistola Innocentij Papæ ad Exuperium, & Gelasij catalogus, in quibus vterque Sapientia liber annumeratur.

O B I E C T I O N E S H Æ R E T I C O R V M.

Cap. 8.

Li. 17. de ci. cap. 20.

1. **L I B R V M** Sapientia non esse Salomonis, testatur Hieronymus in prologo librorum Salomonis, appellans eum librum *Ἰουδαϊκῶν*, hoc est falsò inscriptum Salomoni, cum sit Philonis Iudæi, & apud Hebræos nusquam extet, & ipse stylus Græcam redoleat eloquentiam. cui subscribens Augustinus lib. 2. De doctrina Christiana sic loquitur: **N A M** duo libri, primus, qui Sapientia, & alius, qui Ecclesiasticus inscribitur, de quadam similitudine Salomonis esse dicuntur. nam Iesus filius Syrach eos scripsisse constâtissime perhibetur, & decimo septimo libro de ciuit. Dei in eandem sententiam ait: **A L I I** duo libri, quorum vnus Sapientia, alter verò Ecclesiasticus propter eloquij nonnullam similitudinem, ut Salomonis dicantur obtinuit consuetudo. non autem esse ipsius, non dubitant doctiores.

2. **Q V O D** autem neuter horum voluminum canonicam habeat auctoritatem, Hieronymus in prædicto prologo testis est, inquires: **F E R T V R** & Panaretos Iesu filij Syrach, & alius pseudopigraphus qui Sapientia Salomonis inscribitur, & paulò post: Sicut ergo Iudith, & Tobia, & Machabæorum libros legit quidem Ecclesia, sed inter canonicas Scripturas non recipit. sic & hæc duo volumina ad edificationem plebis, non ad auctoritatem ecclesiasticorum dogmatum confirmandam. & rursum in Prologo galeato sic loquitur: **I G I T V R** Sapientia que vulgo Salomonis inscribitur, & Iesu filij Syrach liber in canone non sunt. quod etiam in explanatione octauj, & vndecimi capituli Zachariæ confirmat. Epiphanius verò de vtroque libro in libello De ponderibus & mensuris hæc scribit: **N A M** duo libri versu scripti, Salomonis Sapientia Pana retos ab omni Sapientia appellata, & Sapientia Iesu filij Syrach, & nepotis eius Iesu, qui Sapientiam illam Hebraicè scripsit, ita ut nepos eius eam interpretatus sit, id est Græcè scripsit, utiles quidem sunt, & commodi, sed in numerum receptorum non referuntur. Isidorus quoque libro sexto etymologiarum cap. 2. librum Ecclesiastici inter

A apocryphos reijcit. sed neq; Gregorius Theologus, neque Eusebius, nec Origenes, nec vllus veterum, hos libros in catalogo diuinorum voluminum recenset.

S O L V T I O.

1. **I N I Q V E** imponunt heretici Hieronymo, quod ipse nõ asserit, sed referendo scribit, nõ ipse id credens, sed nonnullos veteres scriptores hoc est Iudæos, id credidisse narrans. ait enim: **I V D Æ I**, Philonis esse affirmarunt vel putauerunt Philonem sententias huius libri à Salomone primum editas, ac dispersas simul collegisse, & in vnum coarctasse volumen, quod de nomine collectoris Sapientia Philonis à nonnullis postea vocaretur. Augustinus verò inductas sententias in secundo lib. retractationum c. 8. retractauit his verbis: **Q V O D** dixi de auctore libri, quem plures vocant Sapientiam Salomonis. quòd ipsum etiam sicut Ecclesiasticum scripserit Iesus filius Syrach, postea didici non ita constare sicut à me dictum est, & omnino probabilius comperi non esse hunc libri illius auctorem.

2. **D E** verbis autem Hieronymi asserentis librum Sapientia in canone ab Ecclesia non recipi, respondemus, vt alibi quoq; diximus, eum de Ecclesia suorum temporum id intellexisse: cui cum nondum satis apertè cõstaret de auctoritate horum voluminum, non ausa est ea in canonem recipere ad dogmatum probationem: sed paulò post plenius à Spiritu sancto edocta, in concilio tertio Cathaginensi, volumen vtrunque recepit, ac deinceps sequentia Concilia in sacris catalogis vtrunque numerarunt. Cæterum si Origenes, atque alij quidam Patres hos libros à Canone reiecerunt, non ob id consequitur eos nullo modo esse canonicos, sed hoc tantum ex illorum Patrum auctoritate colligitur, nempe, libros huiusmodi non esse de numero Scripturarum, quæ ad primum Canonis ordinem pertinent, & de quibus nõquam fuerit dubitatum. quod nec nos inficiamur. vtrunque enim in secundo canonicorum voluminum ordine collocauimus. Patet ergo inter sancta scripta iure optimo annumerari Paræneticos Sapientia & Ecclesiastici libros, de quibus cum satis dictum sit, ad postremum Historicorum voluminum ordinem transeamus.

D E L I B R O I O B.

Hæresis X.

Historiam libri Iob esse confictam: ipsumque Iob nunquam in humanis fuisse.

A S S E R T O R E S H V I V S

H Æ R E S E O S.

Hæc quoque hæresis est Anabaptistarum ætatis nostræ, qui librum hunc irridentes, appellant eum Tragicomædiam Hebræorū, hoc est, fabulam, partim secundum comædiæ, partim secundum tragædiæ leges editam: quia principio ipsius historiae cades filiorum ac filiarum Iob, quod in tragædijs vsu venit, referantur, in fine verò, quod comædiæ proprium est, falices Iobi euentus ponantur.

Hieronymus non censet libri Sapientia Philonem esse auctore.

Origeni & alijs qui negant hos libros esse canonicos qd respondendum.

IMPUGNATIO.

*Judei non pu-
runt librum
Iob esse cano-
nicum.*

*Iob vere fuit
in humanis.
Ezech. 14.*

Iac. 5, 11.

*a Iob 1. d. 11.
1. Tim. 6. 7.
Iob. 5. 14. 13.
1. Cor. 3. 19.
Iob 34. 19.
Act. 10. 34.
Iob 4. c. 18.
2. Pet. 1. 14.*

*Iob historia
perfecta viri
religiosi for-
ma.*

*Orig. in pref.
cōm. in Iob. 1.
Moses Iob li-
brum transtu-
lit.*

ATQUE hunc impium errorem retincti Anabaptistæ acceperunt à recutitis Iudæis ex כבא בתרא *Baba Batra*, hoc est, ex parte tertia quarti ordinis librorum Thalmudicorum. Cui diuinæ Scripturæ omnino contradicunt, quæ non solum Iob in humanis fuisse testantur, sed eum inter viros sanctitate præcipuos enume- rant. nam in Ezechiele inquit Deus: *Sisterint in medio Nohe, Daniel, & Iob, ipsi in iustitia sua liberabunt animas suas.* & Iacobus in sua catholica admirabilem Iob patientiam in aduersis imi- tandam proponens: *SUFFERENTIAM*, in- quit, *Iob audistis, & finem Domini vidistis*, qui si nusquam in rerum vniuersitate fuisset, Scri- ptura certè non tam diligenter annotasset no- men eius, ac ciuitatis eius, filiorum numerum ac filiarum eius, uxorem quoque & numerum singulariter omnium facultatum, à bobus vs- que ad asinos, dies itidem vitæ eius, & nomina amicorum eius, & ipsorum genus, familiam ac patriam. Huc accedit, quòd Paulus, cæteri- que Apostoli ex hac sancta historia non tan- quam de conficta fabula, sed veluti de verissi- ma scriptura multas illustres sententias mu- tuarunt, quales illæ sunt; *NIHIL intulimus in hunc mundum, & c.* & *COMPREHENDAM sa- pientes in astutia eorum.* & *NON est personarum ac- ceptor Deus.* & *DEVS angelis peccantibus non pe- percit*, atque aliæ nonnullæ eiusmodi similes. Verissima igitur, ac sanctissima est hæc histo- ria, & digna, quæ per omnem vitam ab omni- bus pijs ante oculos habeatur, vtpotè, in qua nobis proponitur perfecta forma religiosi vi- ri, ac verè sapientis, qui nec secundis rebus in- flatur, nec aduersis frangitur, nec in vtrisque deserit Deum suum, sed in fide immobilis, & in spe constans per cuncta tentationum ge- nera perseuerat. Quamobrem recte Moses hæc sanctam historiam Syriacè prius, vel à Iob, vel ab amicis eius conscriptam, in Hebraicum sermonem transtulit ad consolationem He- bræorum suorum, cum in Ægypto à Pharaone opprimerentur: vt dum legerent vehementes illos beati viri dolores, inuicem se consola- rentur, & cum patientia, & gratiarum actio- ne, mala, quæ eos circumdederant, sufferrent: & vt remunerationem, quam Deus B. Iob post tolerantiam largitus est, audientes, etiam ipsi liberationem sperarent, & mercedem labo- rum suorum expectarent. Sanctus itaque hic liber, quem iam toties memorata Concilia in Canone receperunt, & perpetuus Ecclesiæ consensus comprobauit, omni, cum venera- tione à fidelibus omnibus accipiendus est.

OBJECTIONES HÆRE-
TICORVM.

1. QVOD argumentum libri Iob comicum sit, & iuxta scænæ leges confictum, ex his ap- paret, quòd nec de personis, nec de loco, nec de tēpore, nec de auctore huius historiæ quic- quam certi haberi potest, dissidentibus inter se non minus Hebræis, quàm Græcis, ac Lati- nis scriptoribus. Ac primum de ipso Iob, qui

A primas in hac historia partes obtinet, & cui totius narrationis argumentum innititur, non parua controuersia est. Origenes primo capi- te commentariorum in Iob scribit hunc Iob Arabem fuisse, ex genere Esau, natum in terra Vssitide, motus ex verbis quibusdam, quæ in communi Græca editione sub finem eius libri leguntur, vbi dicitur Iob habitasse in ter- ra Vssitide, in finibus Arabia, cui ante fuerat nomen Iobab, fuisseque filium Zareth, de fi- lijs Esau, de matre Bozra quintum ab Abra- ham, quartum ab Esau. Cui Augustinus libro decimo octauo De ciuitate Dei consentit. Am- brosius autem in commentar. epistolæ ad Ro- manos putat eum fuisse regem in Edom, ex eo quòd in Genesi legitur, reges olim regnasse in Edom, quorum primus fuit Balach filius Beor, post quem Iobab regnauit, quem Am- brosius Iob esse credidit, deceptus vocum af- finitate, quæ tamen apud Hebræos non in principio solum, sed & in fine dictionis plu- rimum distant. Iob enim à litera א. hirich pun- cto subscripto, sic scribitur אובב; Iobab verò à litera Iod incipiens, sic scribitur יובב; Hieronymus verò in quæstionibus Hebraicis, fal- sum eos arbitrari existimat, qui credunt Iob de semine Esau fuisse, asserens eum de stir- pe Nachor fratris Abraham descendisse. Alij autem, quos eodem in libro Hieronymus ci- tat, dixerunt, Iob esse Iasub illum, qui in prin- cipio Paralipomenon, post Thola, & Suha, in catalogo filiorum Israël numeratur. At ve- tustissimi quique Hebræorum, quibus tan- quam de proprijs genealogijs peritioribus, magis credendum est, Iob nunquam inter ho- mines fuisse tradunt, sed librum hunc ab in- certo auctore confictum sub persona Iob, in e- xemplum scilicet patientiæ, ad institutio- nem tolerantia in aduersis, & ad solatium in- gruentium calamitatum. cui etiam argumen- to omnes præsentis libri personas satis apte respondere volunt: ponitur enim in primis vir per omnia malorum genera iactatus, & in- tolerandis humana patiētia doloribus oppres- sus, cui ex propria miseriæ euentu nomen im- ponitur I O B, hoc est, dolens, gemens, & vlu- lans, ac seipsum afflicans. Fingitur quoque non ineptè de terra Hus, quæ consilium inter- pretatur, vt discamus consilio, & prudentia omne infortunij, & ærumnæ genus facile su- perari. Immittuntur autem aduersus tantum virum veluti in palestra certaturi, non quales- cunque de infima plebe homunculi, sed Eli- phaz, Baldad, Sophar, & Heliu splendidis no- minibus insignes, Baldad, enim vetusta secre- ta: Sophar, speculator, vel buccina; Eliphaz, aurum Dei; Heliu verò, Deus ipse interpretantur: vt in his ostendatur, aduersus virum Vssitidem, hoc est consilio, & prudentia arma- tum, nullas quantumuis magnas hominum di- uitias, aut potentiam, aut sapientiam præuale- re. Vnde & in postremo huius fabulæ actu, quo- res feliciorum exitum sortiatur, sicut in co- mædijs fieri solet, inducitur Deus ipse, qui vt optimus iudex fortissimo viro restituit dupli- cia pro omnibus, quæ amiserat. Et vt varietate sermonis iucundior fabula sit, singulæ eius partes

*De Iob pa-
trum senten-
tia.*

*Iob historia
vt in drama
recutitis à
transferatur.*

partes comica quadã ratione sic dispositę sunt, vt exordium eius soluta oratione incipiat, deinde sequantur actus, dramatis in morem hexametris, ac pętametris carminibus, interdum quoque tinnulis quibusdam rythmis interpositis, descripti, & quemadmodum in comędijs tam Gręcorum quàm Latinorum diuersa nonnunquam linguarum genera ad maiorem audientium oblectationem misceri solent, sicut apud Aristophanem in comędia, quę inscribitur Acharnes introducitur barbarus quidam Persica lingua loquens, & apud Plautũ in Pænulo Afer quidam Hanno punicę loquitur, ita in hac fabula varia linguarũ genera inducuntur: estq; altera narrationis pars ipso Hieronymo teste, Arabico sermone digesta altera Syro, altera verò Hebraico eloquio scripta. Atq; hæc est antiquorum Iudeorum sententia de libri huius argumento. ad cuius cõfirmationem facit incertitudo loci, ac temporis, in quibus Iob vixisse fertur, alijs cum Origene affirmantibus eum fuisse Mosi, contemporaneum, alijs, in quibus Augustinus, eum longè ante conditam legem vixisse credentibus. De loco item varia opinio est. Auctor libri huius tradit eum in terra Vssitide natũ, Augustinus in Idumęa natum, ibique educatum ac mortuum, Ambrosius regnasse in Edom, Origenes vixisse in Arabia, & Arabem fuisse scribit. De auctore similiter præsentis libri, nullus scriptorũ cum altero consentit. nam vt Gregorius in præfatione Iob, & Isidorus libro sexto etymologiarum referunt, alij Mosem eius autorem arbitrantur, alij Iob ipsum post plagam suę passionis illum scripsisse putant, alij socios Iob, alij vnum ex prophetis. Quare cum de libri argumento, personis, loco, auctore, ac tempore nihil constet, existimandum videtur, præsentem historiam non iuxta facti veritatem, sed exempli, & imitationis gratia, ad commendationem patientiæ conscriptam.

2. SED vt cunque res ipsa se habeat, non potuit narrationis huius auctor esse tã Lynceus, quin multũ à propositi argumenti scopo aberrauerit. is enim cum instituisset effingere personam perfecti hominis, ac in primis tolerantissimi, quem nec secundæ res in superbiam eleuarent, nec in desperationem aduersæ deprimerent, tamen in ipso narrationis cursu contra instituti sui ordinem, & contra omnes patientiæ leges, patientissimum illum virum in crimen impatiētiae, & blasphemiae sæpius trahit, impingens illi quòd maledixerit diei natiuitatis suę, inquit: **M A L E D I X I T** diei suę, & ait: *Pereat dies in qua natus sum, & nox, in qua dictũ est: conceptus est homo.* Et quasi hoc leue crimen esset, describit eius aduersus Deum indignationem, quòd de vulua eduxerit eum, & quòd egressum de vtero non statim peremerit, subinde fingens eum desperatione adductum, præmissis etiam indignabundis verbis ad laqueum accurrere dicentem: **S Y S P E N D I V M** elegit sibi anima mea, & mortem ossa mea, desperavi, neque ultra iam viuam. Facit quoque illum propriæ iustitiæ iactatorem, & iustitiæ Dei accusatorem, dum ait: **V T I N A M** appenderentur peccata mea in statera: quasi arena maris grauior inue-

A niretur pœna, quã patior, quàm iniquitas mea. quo, quid excogitari potest contra Dei iustitiã iniquius? aut, quid arrogantius pronunciaripotuit, quàm quod autor hic ex ore Iob protulit? **N O N** reprehendit me cor meum in omni vita mea? **N O N** est sanctus in terra, qui nõ peccet. & alio in loco prouidentiam Dei per os beati illius hominis incusans, quòd ei curæ non sit patientia eius: **V B I** nunc est inquit, *præstolatio mea, & patientiam meam quis considerat?* neque hoc solo contentus, præcipiat illum in eam desperationẽ, vt Deo non aliter quàm crudelissimo cuidã tortori sequitiam cum exprobratione obijciat, dicens: **V E R S V S** es mihi in crudelẽ: & alio in loco, *Si flagellat, occidat semel, aut saltem de pœnis innocentũ nõ rideat.* Quæ quidem atq; alia huiusmodi verba, quæ passim in libro Iob indignationis, impatiētiae, & desperationis plena leguntur, manifestè conuincunt, historiæ huius auctorem in tãtum à scopo suo digressũ, vt nobis pro pijsimo, ac fortissimo viro impatiētissimum hominem proposuerit.

DILVTIO OBIECTORVM.

1. SI tam leuibus coniecturis liceat nobis de sanctis literis pronunciare, vt historiæ illæ in sacris voluminibus falsæ iudicentur, quæ linguarum, carminum, nominum, ac personarum varietate constant, nulla scripturę diuinę pars in qua hæc, atque his similia inueniantur, vera erit. Hac enim de causa liber Psalmorum, lamentationes Ieremiæ, finis libri verborum, Canticum Canticorum Salomonis, & Canticum Mosi, magnum inter fabulas deputanda erunt. & omnia tam veteris quàm noui testamenti volumina credentur esse conficta. quòd tam multa in ipsis nomina iuxta personarum proprietates indita legantur. reuoluant insani Rebaptizantes librum Geneseos, & inuenient quemadmodum omnia penè humana nomina sunt mystica, & quomodo prophético quodam spiritu, & occulta quadam Dei dispositione, à veteribus patribus ab ipsa statim natiuitate, filijs eorum imposita sunt, vt ex nominum appellatione futuros filiorum euētus, antequam euenirent quoquo modo prænotarentur. sic prima omnium fœminarũ Eua, hoc est, viuentium omniũ mater, eo quòd talis futura esset, vocata est. sic Abrahã, quòd futurus erat autor tam numerosi seminis, Abraham, hoc est, pater multarum gentium, appellatus est. sic minor Rebeckæ filius, occulto quodam mysterio, Iacob, hoc est supplantator dictus est, vt in nomine, decepti ab eo fratris supplantatio notaretur, & vere de illo frater eius Esau aliquando diceret: **R E C T E** vocatum est nomẽ eius Iacob: *supplantauit enim me & altera vice.* sic duo filij Davidis à futuris vitę successibus ita inspirate Deo diuersi ominis nomina sortiti sunt: hic Scelomo, id est pacificus, propter futuram sub eius regno pacem vocatus est; hic verò Absalõ, patris scilicet amaritudo, infælici augurio nuncupatus est, vt nomen doloris amaritudinem portenderet, quam rebellis patri filius fuerat illatus. Et ne longius vager, sic in nouo testamento Simon fælicissimo omine Petri nomen & filij Zebedæi Boanergis cognomẽ à Christo

Iob. 17. 6.

Eccl. 7. 21.

Iob. 17. 15.

Iob. 30. 21.

Iob. 9. 23.

Libri sacri-
metro conditi
qui & quot,Nomina vete-
ribus imposi-
ta futuros eo-
rum euētus
denotauerūt.

Gen. 27. 36.

Davidis filij
duo cur sic vo-
cati.

Iob. 3. 1, 2.

Iob. 7. 15,
16.

Iob. 6. 2, 3.

acceperunt? ut in illo prima ædificandæ ecclesiæ petra, in istis futuræ prædicationis eminentia monstraretur. Ad horum igitur similitudinem, Iob secreto quodam calamitatum, ac dolorum suorum prælagio, antequam eos pateretur, dolentis, & ululantis nomen sortitur: sicut & socij eius, vel quia similè nominibus vitam fuerant habituri, ita volente Deo vocati sunt: vel ut progenitorum suorum memoriã ad posteros commendarent, ita forte Eliphas, Baldal, & Sophar, sunt appellati. nam & ipsis nominibus nuncupatos fuisse legimus aliquos ex ijs, qui in genealogia Esau, vnde isti traxerunt originem, computantur. tollitur itaque ex his omnis conficti nominis suspicio.

De varietate verò linguarum, quibus diuersas libri partes imperitissimi Anabaptistæ scriptas existimant, scire oportet, auctorem præsentis historiæ quisquis ille fuerit, siue Iob, siue quispiã de amicis eius, Idumæum fuisse genere, ut historia ipsa testatur, & hunc librum Idumæa lingua, ut potè sibi naturali scripsisse. Sed quemadmodum Idumæa regio, Plinio teste, partim Syriæ miscetur, cuius vltima ad occidentem Solem pars est, partim verò Arabiæ Petrææ, cui contigua est, & in eam excurrit, ita existimandum est, Idumæam linguam partim ex Syriaca, partim ex Arabica lingua fuisse commistã, & hac usum fuisse huius libri scriptorem, quem cum postea Moses, ut Origeni placet, in Hebraicum sermonem vertisset, & verbum ex verbo magis quam sensum de sensu reddidisset, factum est ut liber Hebraicè versus, Syriacis, & Arabicis idiotismis in tantum abundauerit, ut triplici lingua videatur esse conscriptus. Cum itaque Hieronymus in præfatione Iob scribit, translationem suam ex Hebraico, Arabico, & Syro sermone nunc verba, nunc sensus, nunc simul vtrunque sonare, non sunt verba eius ita ad trium linguarum diuersitatem referenda, ut credamus eum editionem suam ex tribus diuersarum linguarum fontibus deduxisse, sed ad multiplicem Hebraicæ dictionis varietatem Syriacis, & Arabicis innumeris refertã dirigenda. Quod & ipse Hieronymus in præfatione Danielis indicauit, cum diceret, librum Iob cum Arabica lingua plurimam habere societatem: magis hoc dicto exprimens, librum Iob cum Arabico habere similitudinem, quam aliquam de partibus suis Arabicè scriptam.

Iam verò quod aiunt, inter se dissentire scriptores de auctore huius historiæ, atque eius patria, tam paruum habet momentum ad veritatem historiæ, labefactandam, ut consideratione prorsus indignum sit. Nam, ut Beatus Gregorius in præfatione Iob ait: *Quis hæc scripserit valde superflue queritur, cum auctor libri Spiritus sanctus fideliter credatur: Ipse hæc scripsit, qui hæc scribenda dictauit: ipse scripsit, qui & illius operis inspirator extitit, & per scribentis vocem imitanda ad nos eius verba transmisit.* Præter hoc etiam, nec ipsi patres diligenter considerati, inter se de auctore libri, & patria eius dissentiant. idem enim de his Auctor libri Iob, & Origenes, & Ambrosius, & Augustinus affirmant, tametsi alter eum in terra Vs, alter in Arabia, alter in Edom,

alter in Idumæa vixisse dicat: eadem enim est terra Vs, & Edom, dicente Ieremia in Threnis: *GAUDE, & latere filia Edom, que habitas in terra. Vs, & vtraque in Idumæa est, quæ partim, ut diximus, Syriæ, partim Arabiæ iungitur.* Vnde & Origenes primo in Iob capite inquit, *VSSITIDAE sunt genus Esau, posteritas, atque tribus Edom, nam Ussuida, & Minei & Eubei, & Temmanita, & ceteræ omnes tribus erant ex cognatione, & prosapia Esau, qui & Edom cognominatus est: & vniuersa illæ tribus, Idumæi vocitate sunt, nunc verò omnes vno nomine Arabes appellantur, De stirpe quoque Iob, quæ Hieronymus ex Abraham per Nachor, Origenes verò, & Ambrosius, & Augustinus, & Gregorius ab eodem Abraham deducunt per Esau, si attente vtrorumque mens attenditur, aut nihil discrepant, aut parum: siquidem omnes hi iuxta sententiam veteris, ac vulgatæ Græcæ, & Latinæ editionis locuti sunt, in cuius calce verba hæc olim legebatur: ERAT autem Iob filius Zareth, de Esau filius, de matre verò Bozra.* Hieronymus autem, ut ipsemet fatetur, iuxta Hebræorum sententiã locutus est, apud quos verba ista nusquam in Iob volumine leguntur, neque tamen eos errasse voluit Hieron. qui Iob de Esau descendisse crediderunt, sed eos falli credidit, qui ad id asserendum, nulla alia de causa mouerentur, quam ex prædictis verbis, quæ Hebraica veritas ignorabat.

2. TRANSEO nunc ad execrabiles blasphemias, quibus improbi sanctissimum virum impetunt volentes iuxta mortuam literam memoratas ab eo sententias intelligi, quas absque vllò dubio iuxta mysticam viuificantis spiritus intelligentiam exponendas fore, ipse verborum contextus aperte conuincit, cogentibus ad hoc præcedentibus ac subsequentibus sermonibus, qui prædictas sententias nequaquam secundum literam intelligi permittunt. Nam qui fieri potest ut Iob ex ira, & indignatione maledixerit diem natiuitatis suæ (quemadmodum eius verba extrinsecus indicare videtur) qui post filiorum, filiarum atque omnium facultatum interitum, post insanabilis plagæ percussione, malè cõsulenti vxori responderit: *SIBONA suscepimus de manu domini, mala cur non sustineamus?* aut quomodo verisimile fuerit, ut ex animi desperatione vitam suspendio finire decreuerit, qui tanta fiducia exclamat: *ET si me occiderit, sperabo in eum?* & quomodo credibile est, voluisse vitam suam ab omni labe immunam prædicare, cum diceret: *NON reprehendit me cor meum in vita mea:* qui se peccasse publica voce fatetur, inquiens: *PECCAUI, quid faciam tibi o custos hominum? cur non tollis peccatum meum, & quare non aufers iniquitatem meam?* & quo pacto affirmare audebimus Iob de iniustitia, & seueritate Dei conquestum, qui iustitiam Dei prædicans dicit: *SI equitas iudicij eius queritur, nemo pro me potest testimonium dicere: quia si iustificare me voluero, os meum condemnabit me.* Cum ergo verba hæc secundum literam collata, sibi conuenire nequeant, aliud in se occultum, quod queratur ostendunt. Igitur si primum beati Iob verba quibus diem maledicit iuxta extrinsecum vocis sonum, quemadmodum exponit Origenes

Iob cur ita vocatur.

Cur diuersa lingua libri Iob conscriptus esse videatur.

Iob. 5. 13.

Moses librum Iob traslulit.

Iob auctor est spiritus sanctus Greg. & in hac scribenda dictauit: ipse scripsit, qui & illius operis inspirator extitit, & per scribentis vocem imitanda ad nos eius verba transmisit.

Iob vnde oriundus.

Thren. 4. 2.

Iob vir probatur sanctissimus, & dicta ipsius explicantur. Greg. in præf. Iob. 3. & 4.

Iob. 2. 10.

Iob. 13. 15.

Iob 27. 6.

Iob. 7. 20. 21

Iob 9. 19. 20

nes intelligamus, nihil absurditatis patiuntur. non enim tanti est maledictio illa, ut eius gratia sanctus ille vir accusandus sit. Siquidem cum diem natalem malediceret, qui iam exoleuerat, nec iam amplius erat nihil sancte maledixit: dies enim præteritus neque est in natura, neque in actu, neque in propria potestate, sed solum inane nomen, & profus nihil, qui ergo nihil maledixit, nihil peccauit. At si

mysticam sectemur Gregorij expositionem, agnoscemus maledictione huiusmodi sanctam esse, non prauam: quippe quæ non ex voto vltionis, sed ex rectitudine iudicij, & ex animi tranquillitate oritur. ut inde discamus duplicem esse diem vite nostre, alterum primæ conditionis, & creationis humanæ, in quo creatus est homo in iudicia, & sanctitate, hoc est, diem iustitiæ innocentia, sanctitatis, & gratiæ. alterum verò diem execrabilem, & maledictioni obnoxium, diem scilicet posterioris natiuitatis, in qua natus est homo in peccato, & iniquitate, diem peccati, & corruptionis humanæ. Cum ergo Iob diem malediceret suum, non dixit: *P E R E A T dies in qua conditus sum, sed dies in qua natus sum.* ac si aperte diceret, dies peccati, & culpæ, dies nostræ mortalitatis pereat, & dies innocentia sanctitatis, & gratiæ, dies gloriæ, & immortalitatis erumpat. Atque iuxta hunc sensum intelligendum est optasse Iob

abortiuum se interiisse, & in hanc vitam non venisse, videlicet in vita peccati, iniquitatis, & culpæ. Similiter quod ait: *S V S P E N D I V M elegit anima mea, & mortem ossa mea.* de spiritali suspendij, ac mortis genere exponitur: ut per animæ suspendium, eleuationem eius à terrenis ad cælestia, à carnalibus ad spiritalia intelligamus. sic enim Paulus suspendium elegit, cum dicit: *C H R I S T O confixus sum cruce.* per desperationem verò, terrenarum voluptatum abdicatio, & mundanæ spei abiectio intelligendæ sunt. illud quoque, quod addit: *V T I N A M appenderentur peccata mea in statera, &c.* mysticè de Christo in cruce pendente pro peccatis nostris dictum est, volens enim Iob dominicæ passionis grauitatem ostendere: *V T I N A M,* inquit, *appenderentur in lance diuina iustitia peccata mea:* mea quidem, non per culpam, sed per pœnæ assumptionem: quibus iram patris merui, profectò multo grauior inueniretur, pœna, quàm patior, quàm sit hominis culpa, pro qua patior: quia ille, qui patitur infinitus est, is verò pro quo patitur finitus. Cum autem dixit Iob: *N O N reprehendit me cor meum:* considerare debemus, quòd duo sunt peccatorum genera, quædam, quæ à iustis vitari possunt: quædam verò, quæ etiam à iustis vitari non possunt. & hæc quid est, peruersæ cogitationes peccatorum, illa verò peruersarum cogitationum consensus, & executiones. Qui ergo in peccatorum cogitationibus labitur, si eis resistat, & ante se reprehédât, quam per consensum in prauas operationes labatur, non habet unde postmodum flédo à corde suo reprehendatur. Sic itaque Iob, qui peccatorem se iuxta Salamonis sententiam confessus erat, tunc se à suo corde non reprehendi cõfitetur: quia, & si qua in licita fortè cogitando, defecit, tamen

cogitationi resistens: nihil vel consentiendo, vel operando defecit.

Denique cum audimus verba, quibus Deo crudelitatem exprobrare videtur, credere nos oportet, ea non per iram, & indignationem à beato Iob prolata. Sicut enim vocant Scripturæ sanctæ humano more Deum sine zelo zelantem, sine ira irascentem, ita à sancto viro Iob humano more Deus dictus est sine crudelitate crudelis. crudelis quippe dicitur, qui districte feriendo non parcat: ut videlicet hoc loco crudelis, districte feriens intelligatur. Sicut & Esaias volens ostendere vltimum iudicij diem, non iam cum venia, sed cum districcione esse venturum, dixit: *E C C E dies domini veniet crudelis, & indignationis plenus.* Ea verò, quæ subdidit, inquit: *S I flagellat, occidat semel, &c.* similiter non per odium & exprobrationem, sed ex ardenti desiderio humanæ redemptionis ad Deum Patrè, prophetico quodam spiritu emissa sunt: quorum ut sensus lucidior fiat, notandum est prius, quid per pœnam innocentium, & per Dei risum significetur: Itaque Dei risus, vel ridere Dei est, humanæ nolle afflictionis misereri: pœna verò est, desiderij dilatio, dicente Salomone: *S P E S quæ differtur, affligit animam.* pœnæ ergo innocentium sunt, ardentissima illa veterum patrum desideria, quibus estuante animo mysteria incarnationis videre cupierunt. Riderè verò Dei fuit, non implere eorum desideria. Quousque enim electorum suorum vota non compatiens distulit, quid aliud quàm innocentium pœnas risit? Itaque vir sanctus venturi redemptoris dona considerans, & votorum suorum dilationem patienter tolerans, dicit: *S I flagellat, occidat semel, & non de pœnis innocentium rideat:* ac si aperte exoret, dicens: Quia vita nostra quotidie flagello vindictæ pro culpa atteritur, ille iam veniat, qui pro nobis semel sine culpa moriatur, ut de innocentium pœnis Deus ultra non rideat, si ipse carne passibilis appareat, in cuius se desiderijs mens nostra castigat. Satis igitur ex his Anabaptistarum blasphemiam confutata sint.

DE LIBRIS ESDRÆ TOBIÆ, IVDITH, ET ESTHER Hæresis XI.

LIBROS Esdræ, Tobia, Iudith, & Esther, tanquam incertæ fidei, & auctoritatis historias abijcere.

ASSERTORES HVIVS HÆRESEOS.

ANABAPTISTÆ libros istos in vniuersum reiiciunt. Lutherus verò addubitare se dicit, utrum liber Tobia, ac Iudith in ordine sacrorum voluminum recipiendi sint.

IMPVGNATIO.

DAMNANT hanc hæresim totius Ecclesiæ auctoritas, Conciliorum decreta, & Patrum testimonia. Primus enim & secundus Esdræ, qui Nehemias dicitur non solum in omnibus catalogis vetustissimorum Ecclesiæ patrū inueniuntur, & in decretis Pontificum, eorum

Quomodo maledixerit diei ortus sui.

Greg. libr. 4. moral. cap. 6.

Dies vite nostra duplex.

Dies duplex, naturalis & instituta.

Suspendium quid denotet.

Iob. 7. 15.

Gal. 2.

Esa. 53.

Greg. libr. 18. cap. 85.

Duo peccatorum genera.

Greg. libr. 18. cap. 85.

Deus quare tione crudelis dicatur.

Isa. 13. 9. Iob. 9. 23.

Greg. libr. 9. moral. ca. 20.

Dei risus quid.

Prou. 13. 12.

Libri duo Esdræ & Tobia sunt canonici.

testimonia citantur, sed etiam apud Hebræos inter *כתובים* Chetubim hoc est, Agiographa. vel sancta scripta, quæ locabatur in arca, computantur. Tobias verò, et si apud ipsos in Canone non sit, Ecclesia tamen Christianorum à Concilio Carthaginensi tertio vsque ad hæc nostra tempora semper eum in Canone habuit, & antiquissimi quique Ecclesiæ Patres de ipso, seu de canonica scriptura varia testimonia protulerunt. inter alios verò Clemens primus eius nominis pontifex, epistola 1. & secunda, & Anacletus in suo primo decreto, Alexander verò Papa primus in epistola prima ad confirmationem sanctissimæ Trinitatis, vtitur testimonio benedictionis Tobia, inquit: **S** *Trinitas non est, cur Tobias cum filium suum mitteret in Reges ciuitatem cum Raphaële Archangelo, benedicens eos ita dixisse docetur? Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob, ipse impleat benedictionem suam in vobis.* Similiter & Innocentius primus in sua decretali epistola ad Exuperium, Callistus Papa primus in secundo decreto, & Marcellus Papa primus in secunda epistola, huius historiæ testimonijs vsi sunt.

Tob. 7. 15.

Liber Iudith est canonicus. Hier. in præf. libri Iudith.

Iudith quoque librum non solum sancta Nicæna Synodus (ipso Hieronymo teste) in numero sanctarum Scripturarum suscepit, sed ipsi pariter Hebræi inter fide dignas historias tenent, collocantes eum vna cum libro Tobia inter sancta scripta, quæ apud eos extra arcam seruabantur, nec intra arcam cum cæteris canonicis libris custodiebantur. Tradunt etiam auctorem libri huius fuisse Ioachim sacerdotem, Iesu sacerdotis magni filium, cuius Philo Iudæus secundo Chronographiæ libello meminit his verbis: **G** *ESSIT ergo Iesus pontificatum primum vsque ad duodecimum annum Assueri Prisci annis sex & triginta: Ioachim vero filius eius in absentia, annis octo. Is & Iudith gesta conscripsit & anniuersariam liberationis memoriam quotannis agendam instituit.*

Liber Esther est canonicus.

De libro autem Esther quamuis olim apud quosdam Græcos patres dubitatum fuerit, an canonicus esset, omnia tamen Concilia eum in sacrorum voluminum catalogis annumerarunt, & Hebræi inter sanctos Cherubim libros recensuerunt. Hunc putant plerique Latinorum à Mardocheo editum, sed Philo Iudæus loco superius memorato, asserit ab eodem Ioachim pontifice scriptum, qui cum iam secundo esset pontifex, adhortante eum per literas Mardocheo Hebræo patre adoptiuo ipsius Esther, historiæ hanc literis mandauit, instituitque annuam solemnitatem *פורים* P H V R I M, hoc est sortium, quæ in volumine Esther annotatur, & à Iudæis vsque ad hoc tempus singulis annis in memoriam Iudaicæ liberationis colitur.

Cap. 9. 28.

OBIECTA HÆRETI-CORVM.

1. **D** *E* libris Esdræ quid sentiendum sit, Hieronym. in præfatione Esdræ indicat his verbis: **N** *E* *c* *quemquam moueat, quod vnus à nobis liber editus est, nec apocryphorum tertij, & quarti libri somnijs delectetur: quia & apud Hebræos Esdræ, Nehemiaque sermones in vnum volumen coarctantur, &*

qua non habentur apud illos, nec de viginti quatuor senioribus sunt, proculdubio reijcienda sunt. Ex quibus verbis manifestum est, tertium, & quartum Esdræ nihil nisi mera vanaque somnia continere, duosque tantum libros ex quatuor in canone remanere: quorum alterum, nempe secundum, qui Nehemia dicitur, Isidorus libro sexto etymologiarum cap. secundo de Canone abijcit, affirmans secundum, & tertium Esdræ libros non haberi apud Hebræos, sed ab eis inter apocrypha deputari.

2. **D** *E* Tobia verò, & Iudith libris, quòd in Canone non sint, palam testatur Hieronymus in prologo Tobia, inquit: **L** *B* *R* *V* *M* *vtique Tobia, quem Hebræi de catalogo diuinarum scripturarum secantes, his quæ agiographa memorant mancipatum, & in prologo galeato: IVDITH, & Tobias, inquit, & Pastor, in canone non sunt. & ne quis eum de solo Iudæorum canone locutum putaret, in præfatione Prouerbiorum addidit: IVDITH, & Tobia, & Maccabæorum libros, legit quidem Ecclesia Dei ad edificationem plebis, sed eos inter canonicas scripturas non recipit.*

3. **E** *T* meritò quidem Ecclesia Dei librū Iudith in canone non recipit, propter historiæ incertitudinem: cuius nec gesta, nec tempora, cum probatis gentium historijs conueniunt. Siquidem duo illi Medorū reges, qui in principio libri Iudith nominantur, Arphaxat, videlicet, & Nabuchodonosor, quorum temporibus gesta præsentis historiæ contigisse narrantur, nusquam in gentium historijs commemorantur. Neque illud quicquam facit ad rem, quod Lyranus, & Glossæ auctor, & Euseb. in Chronicis afferunt, duos istos reges diuersis apud Hebræos, & prophanos historicos nominibus nuncupatos, ita vt, quem Græci Cambysen secundum regem Persarum vocant, Iudæi Nabuchodonosor nominent: & quem Græci Dioclen quintum Medorum regem, Ecbatanæ vrbis conditorem faciunt, Hebræi id ipsum Arphaxatem Ecbatanæ fundatorē appellent. Nam si ita sit, quomodo Nabuchodonosor, à Græcis Cambyfes dictus, cuius tempore hanc historiæ accidisse Eusebius in Chronicis scribit, aduersus Arphaxat, quem Glossæ auctor asserit Dioclem esse Ecbatanæ aedificatorem, pugnare potuit in campo magno Ragau, & regnum eius obtinere, sicut in exordio præsentis historiæ scribitur, cum inter Cambyfen, & Dioclen plusquam centum ac viginti anni intercesserint: in quibus (vt ex Chronicis Eusebij colligitur) quatuor intermedij reges vnus post alterum regnauerunt, videlicet: Phaartes, annis viginti quatuor: Cyaxares, annis triginta duobus: Astyages, annis triginta octo: Cyrus, annis triginta: qui simul iuncti, comprehendunt annos centum viginti quatuor. Redditur etiā incerta libri huius historia ex multis alijs, quæ in ipsa continentur. veluti de Arphaxat, seu Diocle, quem Eusebius, atque omnes posteriores Chronographi, quinquaginta quatuor annos regnum Medorum obtinuisse scribunt, initium vero libri Iudith duodecim tantū annos regnasse narrat, & anno duodecimo regni fuit debellatum, ac de imperio deiectum à Nabuchodonosor, siue Cambyse Rege

De tempore historie Iudith varia opiniones.

Iudith. 1.

Rege Assyriorum, De vrbe vero Ecbatana, quam author libri Iudith Arphaxatem, aliàs Dioclem, lapide quadrato potentissimam edificasse memorat, Plinius eam lib. 6. cap. 14. tradit à Seleuco Rege lógo post tempore conditam. Quibus tam apertis contradictionibus Iosephi quoque autoritas accedit, qui cū omnes Iudaicas Antiquitates, quasunque veras credidit, literis mandare professus sit, nec vllam historiae huius mentionem fecerit, eam incertam, ac falsitatis suspectam reddidit, cum nulla eum causa retinere debuisset, quin tam magnificam gentis suæ victoriam memoriae ad posterum transmisisset, si eam fide, & historia dignam existimasset.

4. DE libro item Esther, non minor quàm de libro Iudith suspicio est: quia (vt Hieronymus in præfatione Esther affirmat) sumpto historiæ themate, historico, artificio scriptus sit, additis ad scriptoris arbitrium his, quæ pro tempore dici, & audiri poterant, sicut solitum est scholaribus disciplinis sumpto themate excogitare, quibus verbis vti potuit, qui iniuriam passus est, vel qui iniuriam fecit. Quam Hieronymi sententiam esse veram, sex vltima huius libri capita ostendunt, à decimo videlicet, ad sextum decimum, quæ in Hebræo volumine non habentur, sed, vel à Iosepho, vel ab alio quopiam scriptore conficta sunt. Nam & exemplum literarum Aman, quæ decimo tertio capite recitantur, & exemplum epistolæ regis Artaxerxis, quod capite sexto decimo recensetur, ex capite sexto libri vndecimi Antiquitatum Iosephi, nullo penè immutato verbo in hunc librum excerpta sunt. Iosephus enim, vt erat historicæ legis peritus, cum animaduertisset, vel historiam hanc reddi suspectam, vel regem, inconstantiam, ac leuitatis facilè notari posse, quòd post literas, in quibus omne Iudæorum genus aboleri iusserat, repente mutatus, sententiam suam nouis emissis literis reuocasset, inseruit capiti tertio, & octauo, ac plerisque alijs huius historiæ locis, multa, quibus hanc animi in rege mutationem, vna cum historiæ narratione ab omni calumniæ, vel figmenti suspitione vindicaret. quod autem in hisce capitulis ab eo factum est, idem in cæteris, vel ab eo, vel ab alijs corruptoribus factum credibile est.

5. PRÆTER hæc autè, historiæ partes adè inter se dissonant, vt quod antea in ea sub vno rege, ac tempore gestum refertur, idem postea sub alio rege, ac tempore accidisse legatur. Cùm enim secundo eius capite scriptum sit, Bagatan, ac Tharem regios eunuchos, ac regij palatij ianitores, qui in regis Assueri necem coniurauerant, fuisse detectos, & ambos in patibulo suspensos, idque post annum septimum Assueri regis, infra in capite vndecimo, & duodecimo idem refertur ab iisdem eunuchis, & Mardocheo factū sub diuerso rege, ac tempore, nempe sub Artaxerxe rege, in quem eunuchi illi conspirasse scribuntur anno secundo regni eius. Quod si quis dixerit: eundè hunc esse Artaxerxem, cum eo, qui supra dictus est Assuerus, vt Eusebius in Chronicis annotat: putans hunc fuisse Artaxerxem Memnonem,

A Darij Nothi ac Patifatidis filium, tunc alia maior insurgit controuersia, quæ omnem historiæ autoritatem euertit. Si enim tempore Artaxerxis præfens historia contigit, consequens est, tunc Mardocheum Iudæum, ducentos vitæ suæ annos habuisse, quod omnem veritatis fidem excedit: præsertim verò cum historia describat eum regia seruitia in palatio regis, integris adhuc viribus exercuisse, ac per urbem validè obequitasse, multa que alia eiusmodi non segniter peregrisse: quæ quidem illum in tam decrepita ætate præstare potuisse, verisimile nõ est, annum ætatis ducentesimum agentem: tot enim annos eum vixisse inuenimus: si tempus ab eius captiuitate vsque ad regem Artaxerxem supputemus, fuit enim Mardocheus de filijs captiuitatis, quos Nabuchodonosor rex Assyriorum cum Ioachim cognomento Ieconia rege Iudæorū transtulit in Babylonem. idque vt Eusebius in Chronicis scribit, anno octauo Astyagis octauis, & vltimi regis Medorum. verisimile autem est Mardocheum tum puerum, ad minus decem annorum fuisse, quibus si addantur triginta anni Astyagis, qui triginta & octo annis regnavit, erunt quadraginta, quibus si addatur numerus annorum, quibus vnus post alium regnauerunt vndecim reges Persarum, à Cyro qui primus regnum Medorum, deuicto eorum rege Astyage, ad Persas transtulit, vsque ad Artaxersem Mnemonem Darij Nothi filium, & erunt anni centum nonaginta nouem: quam quidem annorum summam necesse est Mardocheum non solum expleuisse, sed multis etiam annis post eam superuixisse. scribitur enim Iudith capite decimo regem Assuerum post huius historiæ euentum multa bella gessisse, & omnem terram ac insulas maris suæ ditioni subegisse, deindeque Mardocheum cæteris prælatum, vniuerso imperio suo præfecisse. Quæ cum nullam veritatis similitudinem præferant, liquet, historiam Iudith sumpto themate ab incerto auctore ad styli exercitationem (sicut Hieronymus innuit) fuisse confictam.

B

D

DILVTIO OBIECTORVM.

1. DE libris Esdræ tertio & quarto, quos Hieronymus somnia vocat, & in Canonem non assumit, quanquam hereticis nihil respondendum esse existimemus, non tamen illos damnare, ac prorsus reijcere audemus, præsertim cum B. Ambrosius, vt iam in primo libro ostendimus, quartum Esdræ volumen recipiat, & Augustinus indicet nonnulla, quæ in tertio libro sunt, mysticè tanquam de Christo esse intelligenda: quale illud est, cum inter iuvenes quosdam orta quæstione, quidnam plus valeret in rebus, vnus reges dixit, alter vnum, tertius mulieres, quæ plerunque regibus imperant, idem tamen tertius veritatem super omnia demonstrauit esse victricem. quod certè ad Christum, qui summa est veritas conuenientissimè aptari potest. De secundo vero libro, quem Isidorus de Canone excludere videtur, dicimus, alium esse librum Esdræ, quem ipse secundum vocat, & de Canone reijcit,

Li. 18. de ciu. cap. 36.

3. Esd. 3. 10. 11. 12.

Tertius & quartus libr. Esdræ probatur sed nõ tanquam canonicus vide Bellarmin. de verbo Dei lib. 1. cap. 20.

Aug. lib. 20. de ciu. dei ca. 25.

alium vero esse secundum librum Esdræ, quem nos in canone recipimus, noster incipit: **VERBA NEHEMIÆ, FILII HELCHIAE**, qui apud Hebræos cum primo Esdræ idem est, atque unicum cum eo efficit librum. Secundus autem apud Isidorum inde incipit unde apud nos tertius Esdræ initium sumit. nempe ab his verbis: **ET FECIT IOSIAS**, qui unà cum sequenti libro apud Hebræos non extat. Quod autem Isidorus librum, quem nos de nomine Nehemiæ inscriptum secundum fecimus, ceu canonicum recipiat, patet ex ipsis Isidori verbis, quæ paulo ante præmisit dicens, *ESDRÆ liber auctoris sui titulo prænotatur, in cuius textu Esdræ, Nehemiæque sermones pariter continentur.*

2. **DE** libris quoque Tobia, & Iudith breuiter respondemus, nihil ipsis auctoritatis adimi, quia eos Iudæi inter apocrypha computent, licet enim eos Iudæorum Synagoga non recipiat, sancta tamen Christi Ecclesia in Canone recipit: illosque pari veneratione cum alijs sanctis libris legit atque colit. Ad eam verò Hieronymi sententiam, quæ libros istos asserit ab Ecclesia Dei inter canonicas scripturas minime recipi, dicimus, verba eius sic sine vlla discretione considerata, non esse prorsus vera: quoniam Augustinus Hieronymo synchronos in secundo lib. de doctrina Christiana cap. 8. vtrunque in ordine canonicorum librorum enumerat, & Concilium Cathaginen- se tertium, cui Augustinus interfuit, in catalogo sacrarum Scripturarum enumerat. Ex quibus euidentissimè constat: hos libros etiam tempore Hieronymi fuisse ab Ecclesia Catholica in Canone susceptos. Proinde Ambrosius Compfæ episcopus huic argumento occurrens, ait, *Ecclesiam duobus modis apud veteres scriptores interdum accipi, aliquando pro his, qui in Ecclesia Dei ceteris præsent, uti sunt doctores, pastores, & rectores Ecclesie, de qua Ecclesia Christus se ipsum intelligi volebat, cum diceret: VADE, & dic Ecclesie, nonnunquam verò accipitur Ecclesia pro uniuerso fidelium cœtu, præcipuè verò pro his, qui inferiores sunt, ac de grege ouium, quæ pastoribus subiunguntur: de qua Ecclesia Paulus pastores admonens, dicit: ATTENDITE vobis, & uniuerso gregi, in quo vos posuit Deus regere Ecclesiam Dei, & de hac Ecclesia Hieronymus locutus est, cum dixit, Ecclesiam Dei suo tempore libros istos nondum inter canonicas scripturas accepisse, tumultuantibus scilicet adhuc seditiosis quibusdam, atque unà cum eis vniuersa quadam multitudinis consuetudine resistente, ne ab omni generaliter congregatione fidelium reciperentur apud Ecclesiam verò prima significatione sumptam libri isti semper tanquam canonici habiti sunt.* Hæc Ambrosius. At cum in principio huius operis ostensum sit plerosque magni nominis Patres & Ecclesie proceres Tobia, ac Iudith volumina inter apocrypha deputasse, sciendum est, ut iam primo libro monuimus, duos esse Canonicorum voluminum ordines, quorum prior continet libros, de quorum fide & auctoritate nulla unquam inter præfules ac pastores Ecclesie fuit controuersia: posterior vero cõplectitur Scripturas nõ statim in exordio nascentis Ecclesie à Patribus ac pastoribus agnitas & receptas, sed multò post, cum prius de his dubitatio-

Ecclesia duobus modis accipitur.

Matt. 18. 17.

Act. 20. 28.

Librorum sacrarum duo ordines.

nes, & diuersa inter illos iudicia fuissent. Hieronymus igitur unà cum aliquot Patribus ad primum ordinem respiciens, pronunciauit libros Tobia, ac Iudith, non esse Canonicos, hoc est, de numero canonicorum primi ordinis: Augustinus vero cum alijs patribus, habita ad secundum ordinem ratione, eosdem libros inter Canonicos refert, neque id Hieronymus improbat.

3. **QVOD** autem de historiae incertitudine proferunt, facile diluitur, si consideremus omnem allatæ difficultatis ambiguitatem in varia temporum, ac regum, qui per ea tempora fuerunt supputatione consistere: in qua Græcorum historici, quorum princeps Herodotus, quem noster Eusebius secutus est, plurimum distant ab historicis, & chronographis Iudæorum, atque Persarum, quales sunt Methastenes Persa, Cthesias Gnidius, & Philo Iudæus: atque ob hanc diuersitatem, aliquos ipsorum reijcere necesse est. Reijcitur ergo Eusebius, ac ceteri, qui in supputandis regibus Persarum, & Medorum, eorumque nominibus, ac temporibus recensendis fabulatorem Herodotum secuti sunt: recipiuntur verò iustissima de causa Cthesias Gnidius, Methastenes, & Philo: qui Cthesias (ut refert Diodorus Siculus libro suæ historiae) ex publica fide, atque Bibliotheca Persarum annales in Græciam retulit, qua de causa Diodorus ipse magis sententiæ eius, quàm Herodoti standum censet. Methastenes verò eadem de causa Herodoto præfertur: quia ut ipsemet refert, nullo alio auctore in numerada serie, ac tempore regum Persarum, ac Medorum usus est, quàm publica Susiana Persarum bibliotheca, in qua annales regum Persarum ætate sua, hoc est, tempore Alexandri Magni adhuc integri, & incorrupti seruabantur. Philo autem Iudæus ideo solus ex Hebræis scriptoribus recipitur: quia diligentissime quatuor Monarchiarum tempora, ac præcipue annos, ac nomina eorum, qui regnauerunt in Israel à Moysè vsque ad Herodem collegit, non incertas opiniones secutus, ut fecit Iosephus, sed ex libris septuaginta Seniorum, quos Zanadrin Hebræi vocant, certissima testimonia desumpsit.

NEC me mouet quòd Anabaptistæ veritatis hostes obiiciunt: Chronographiam, quæ sub nomine Philonis fertur, eius non esse: quia nec Eusebius lib. 2. hist. eccle. cap. 18. nec Hieronymus in libro de viris illustribus, huius voluminis meminere, cum vterque eorum de singulis operibus Philonis satis longum catalogum texuisset. Siquidem ambo fatentur, Philonem libros plures, præter illos ab eis in catalogo numeratos scripsisse, qui ad manus eorum non peruenerunt. Huc & illud accedit, quod maximè librum Philonis esse declarat, videlicet ipsummet auctoris huius Chronographiæ testimonium: scribit enim auctor in calce tertij libelli, se admodum adolescentem à Iudæis suis ex Alexandria missum legatum Romam anno vigesimo primo Herodis tetrarchæ: quæ verba nulli conuenire possunt, nisi Philoni Iudæo Alexandrino, quem Iosephus decimo octauo libro antiquitatum, & Eusebius li

Historici quibus recipiendis in Persarum regibus recensendis.

Philonis chronologia illius esse probantur.

bis libro 2. hist. eccl. cap. 5. tradunt adhuc A
adolefcentem missum esse Romam ad Caium
Cæsarem, contra Arrionem Iudæorum accu-
satores, scripsisseque de ea legatione librum,
in quo singula ab eo gesta continerentur.

Hæc idcirco dicta sunt à nobis, vt ex hac
Philonis Chronographia, latissimam aperia-
mus viam ad dissolutionem nõ solum præsen-
tis difficultatis, sed & omnium aliarum huius
generis ambiguitatum, quæ in apparentibus
contradictionibus sacrarum historiarum emer-
gere possunt. Nunc igitur ad propositam Ana-
baptistarum difficultatem respondentes, dici-
mus Arphaxat, & Nabuchodonosor non esse
eos, quos ipsi putant. Dioclen videlicet, & B

Arphaxat
quis fuerit.

Vide Benedi-
cti Pererium
lib. 1.
Comment. in
Danielem.

Cambysem, sed longe alios, quos, Methastenes
Persa, & Philo Iudæus libro secundo Chrono-
graphiæ recensuit. Arphaxat enim neque Me-
dorum, neque Persarum rex fuit, sed insignis
quidam, ac præpotens (vt Philo ait) factionis
Tamiricæ fautor, qui statim insurrexit postea-
quam Cyrus à Tamiri Scytharum regina in-
terfectus est, atque in locum eius successus est
Artaxeres Priscus Assuerus, qui in libro Iudith
Nabuchodonosor cognominatur, primus Me-
dorum, Persarum, & Assyriorum rex, filius Da-
rij Istaspis, qui vnà cum suo collega Cyro Me-
dis, Persis, & Assyrijs, deuictio Baltassare Ba-
byloniorum rege, imperauerat, vt in primo li-
bro Esdræ, & in volumine Danielis habetur.

Hic igitur Arphaxat factionis Tamiricæ prin-
ceps, defuncto Cyro, numerum suorum auxit.
& occupata Media, Ecbatanam regiam Medo-
rum à regibus olim Medorum extructam, &
postea à Cyro semirutam, instaurauit, & lapi-
dibus (vt in libro Iudith legitur) quadratis
muniuit. qui & ad defectionem compulit As-
syrios, Medos, ac Persas, eosque armauit ad-
uersus Artaxerxem Priscum Assuerum, cogno-
mento Nabuchodonosor, qui sese adhuc intra
Babylonis fines continebat. cui occurrens Ar-
taxerxes cognomento Nabuchodonosor, an-
no duodecimo regni sui (vt historia Iudith
narrat) fudit eum memorabili prælio in cam-
po magno Ragau, & sumpta contra rebel-
les vltione, regnum paternum vndique pacat-
um obtinuit. Postquam victoriam, cum se-
quenti anno missum à se Holophernem Iudæis
truncatum audisset, grauiter indignatus, edi-
cto publico vetuit templum erigi, sicuti Esdræ
capite quarto notatur.

Nabuchodo-
nosor in libro
Iudith quis
fuerit.

Neque cuiquam mirum videri debet, quòd
Artaxerxes hic Priscus Assuerus in libro Iu-
dith, Nabuchodonosor appelletur, quia (vt in
libro Iudith scribitur & Philo confirmat) Ar-
phaxat inuaserat Assyrios, Medos, & Persas.
hic verò Artaxerxes Assuerus solam Babylo-
niam tenebat: vbi rex communi appellatione
dignitatis Nabuchodonosor vocatur, quem-
admodum in Aegypto reges primùm Pharao-
nes, deinde Ptolemæi, & apud Romanos Cæ-
sares sunt appellati. His itaque secundum or-
dinem Methastenis, ac Philonis dispositis, om-
nis Anabaptistarum dubitatio tollitur de Ar-
phaxat, & Nabuchodonosor, qui in catalogis
regum Persarum, & Medorum apud Græcos
non inueniuntur.

Item de numero annorum: quibus Diocles
regnauit, id solum remanet discutiendū, quo-
modo Plinius dicat Ecbathanam urbem pri-
mo à Seleuco edificatam: qui post Alexandrum
magnum regnauit, & cur Iosephus historia
huius non meminerit. Scire igitur oportet, Ec-
bathanam, de qua Plinius scribit, diuersam esse
se ab ea, de qua loquitur liber Iudith, & de
qua Strabo libro vndecimo meminit, inquit;
MEDIÀ est in partes duas diuisa, quarum alteram
maiores vocant, cuius metropolis fuit Ecbathana ci-
uitas, Medici imperij caput, qua nunc etiam Parthi
regia vtuntur. At verò Ecbathana, de qua Pli-
nius mentionem facit, non in Media est, sed
vrbs Syriæ à Seleuco rege propè Caspias por-
tas viginti millia passuum condita, quam alij
Epiphaniam, alij Egbathanam per. g. eam scri-
bentes, nuncupauerunt. Quòd autem Iosephus
hanc historiam prætermiserit, sine ratione non
est, cum apud Hebræos in canone non sit: Iose-
phus enim ea solum scribenda assumpsit, quæ
in Hebræorum canone habebantur. Vnde ip-
semet Iosephus se excusans, quòd multas sa-
cras Hebræorum historias intactas dimiserit,
sic loquitur: NEMO igitur culpet me, eo quòd ita
narrauerim singula, sicut in antiquis libris inueniun-
tur scripta. nam ipso historia mea principio propter
eos, qui quæstiones mouent, & in aliquo culpæ ni-
tuntur, astruxi, dicens translaturum me libros He-
braicos in eloquium Græcum, & hos aperire, neque
adycere aliquid seorsum, neque subtrahere me promit-
tens. Hæc ille, Cur autem Hebræi librum hunc
in canone non habeant, nec satis constat, nec
à nobis anxie exquirendum: cum illum Eccle-
sia Christiana inter canonicos esse voluerit.
Hactenus de Iudith.

Ecbathana ci-
uitas qualis.

Cur Iosephus
historia Iu-
dith non me-
miserit.

Iosephus libr.
19. ant. c. 12.

4. DE LIBRO Esther, quem Anabaptistæ
conficto themate conscriptum contendunt,
non crediderim eos esse ita imperitos, vt Hiero-
nymus sensum introspicere nequiverint, sed
improbos potius, & impudentes, qui Hiero-
nymum intelligere noluerint, is enim non af-
firmat, historiam hanc à primo ipsius Hebræo
auctore conscriptam, sumpto vel conficto the-
mate, sed asserit vulgatam eius translationem
vitio translatorum fuisse vitiatam, qui sum-
pto, vt in scolis mos est, narrationis themate,
multa de suo capite translationi huic immi-
scuerunt. Hæc enim sunt ipsa Hieronymi ver-
ba: LIBRVM Esther, varijs translatoribus constat
esse vitiatum: quem ego de archiuis Hebræorum reue-
lans, verbum è verbo expressius transtuli. quem li-
brum editio vulgata lacinosiss hinc vnde verborum
finibus trahit, addens ea, quæ ex tẽpore dici poterant,
& audiri: sicut solitum est scholaribus disciplinis sum-
pto themate excogitare, quibus verbis uti potuit, qui
iniuriam passus est, vel qui iniuriam intulit. Hæc
Hieronymus. proinde si translatores aliquid
vel ex Iosepho, vel ex quopiam alia pia inten-
tione addiderunt, nihil hoc derogat Hebraicæ
veritati, quæ in sua semper sinceritate inuiola-
ta permansit, & ad nos ex D. Hieronymi tran-
slatione in sua integritate peruenit: qui, vt ex
eius scholijs apparet, sex illa postrema capita,
vt ascititia resecurit, & Ecclesia catholica ea-
dam tanquam ascititia & apocrypha neglexit.
5. Ex quibus palam fit, Anabaptistarum con-

Auctor libri
Esther conficto
themate non
est usus, sed ip-
sus interpre-
tes.

Hæc sententia
Sexti nullomo-
do est proban-
da vide Bel-
larminum li-
r. de verbo
Dei. cap. 7.

trouersiam inter secundum caput huius libri, & vndecimum, & duodecimum eiusdem libri capita nullam esse, ~~quod in~~ ~~capitulis~~ ~~habetur~~. Fatemur tamen, Artaxerxem illum, de quo in ~~capitulis~~ illis capitibus agitur eundem esse cum eo Assuero, de quo in toto libro Esther iuxta Hebraicam veritatem sit mentio. qui etiam Philone teste, Magnus Artaxerxes, & Assuerus Darius Mnemon dictus est, quintus post Cyrum, Persarum, Medorum, & Assyriorum rex. Cuius regni anno duodecimo hæc historia contigit, quemadmodum tertio Esther capite narratur: agente Mardocheo animum ferme vite sue centesimum octogesimum. Et ne cui incredibile videatur Mardocheum tanto tempore superuiuere potuisse, habemus testimonium Philonis, qui libro secundo Chronographiæ sic scribit, *Ei successit Ioachaim, item secundo pontifex, annis quadraginta octo usque ad duodecimum annum magni Artaxerxis, qui gesta Esther scripsit, & memoriam מרדכי phurim instituit, hortante illum per literas Mardocheo, qui decem & octo annis etatem Isaac superauit.* significans his verbis, Mardocheum vixisse annis centum nonaginta octo, Isaac enim, vt in Genesi legitur, vixit annis centum octoginta. Nec impossibile existimandum est, quod tam longæuus senex integris adhuc viribus in aula regia seruerit, cum nihil impossibile sit apud Deum, qui ob amorem, quo maxime populum suum prosequabatur, talem virum ad id ætatis præter solitum humanæ vitæ cursum perduxerit, vt populus in quo gentium oppressus, eo viuente liberaretur. Sic & Iesum sacerdotem magnum, vt Philo scribit, centum triginta annos superstitem esse voluit, vt eo vnâ cū Esdra, ac Zorobabele duce, populus à Babylone in Hierusalem reuocaretur. Sic Tobiam seniore, vt vltimum eius historiae capitulum testatur, ad centesimum secundum annum perduxit, vel vt Græca editio habet, vsque ad annum ceterimum quinquagesimum octauum, vt eorum, qui erant in captiuitate Salmanasar calamitas, eo consolatore, ac benefactore ex parte leuaretur: sicut ea ipsa causa vitam filij eius Tobiae vsque in nonagesimum nonum, vel vt in Græco habetur vsque in centesimum vigesimum septimum annum prorogauit: & Iudith ad annum centesimum vigesimum quintum peruenire fecit, vt ea superstita, patria ab ea liberata, diutius libertate sua frueretur.

DE LIBRIS MACCABÆORUM HÆRESIS XII.

LIBROS Maccabæorum nec esse canonicos, nec dignos, qui sacris libris annumerentur.

ASSERTORES HUIUS HÆRESEOS.

LUTHERI, & Anabaptistarum hæresis hæc est. Lutherus enim cum negaret suffragia mortuorum, & inuocationem sanctorum, & templorum dedicationes, videretque hos libros erroribus suis aduersari, illorum auctoritatem

reiecit. Anabaptistæ verò, qui præter hæc etiam sanctos extra regnum cælorum vsque ad diem iudicij perpetuò dormire, & pro nullo orare affirmant, cum suam assertionem horum voluminum testimonijs destrui animaduertent, Lutero in hac eadem hæresi subscripsere.

IMPUGNATIO.

LIBROS Maccabæorum esse inter diuinas, & canonicas scripturas recipiendos, Euangelij, & Ecclesiæ auctoritas ostendit, ac eorum ingens vtilitas persuadet. Sūt enim vehementer vtilis ad confutandas præcipuè nostrorum temporum hæreses. Habentur enim in secundo Maccabæorum volumine clarissima testimonia de Purgatorio, de Suffragijs pro mortuis agendis, & de Orationibus sanctorum, qui hinc ad mortalem vitam abierunt. Ad pietatem verò, & ad omnes virtutes plurimum conferunt, prouocantes nos ad fortitudinem, patientiam, ac spem in afflictionibus, & ad mortem si opus fuerit, propietate sustinendam, exemplo nobilis Eleazari, ac illorum septem fratrum, qui pro sacris legibus tā dira tormenta passi sunt; quos mater pia dum diuersis supplicijs vrgerentur, non solum non fleuit, sed & gaudens hortata est ad gloriam passionis. Digni sunt etiam hi libri vt inter sancta scripta referantur ad certitudinem, & confirmationem multarum rerū, quæ in alijs sacre Scripturæ libris inueniuntur. permulta enim sunt antea à prophetis prædicta, quæ in his libris verissime leguntur completa. vt quod Daniel de abominatione in templo futura præuidit, hæc volumina indicant in Antiocho fuisse completum, qui abominandum idolum desolationis, nempe suam ipsius statuam posuit super altare Dei in templo, & libros legis combussit, aliaque passim indigna fecit, quæ præsentis historia commemoratur. Item, quod Deus per Zachariam prædixit, visitaturum se super hircos, & quod ex Israël egrederentur, qui exigerent, ac debellarent hircos illos in gloria magna, Hieronymus sententiam Hebræorum non improbens, in Maccabæis completum exposuit, qui contra hircos, hoc est, contra Antiochum, Demetrium, Gorgiam, & Nicanorem, qui per hircos à Daniele in regno Græcorum designantur, fortiter præualuerunt. in euangelio quoque Ioannis testimonium inducitur de festo Enceniorum, id est, renouationis tēpli, de cuius institutione, in primo, & secundo Maccabæorum volumine agitur. Nec desunt etiam grauiissimi auctores, qui cum Theodoreto Cyrensi episcopo asserant, Paulum ad Hebræos scribentem, de cæde septem fratrum, quæ in secundo libro refertur, intellexisse, cum dixit: *ALIi autem distenti sunt, non suscipientes redemptionem, quæ verba nullis magis conueniunt, quàm septem illis fratribus absque vlla pœnarum remissione, per omnia tormentorum genera distractis. Quin & Ecclesiæ antiquissima consuetudo hos libros pro canonicis approbat, dum in sacris mysterijs, quæ pro mortuis aguntur, historiam Iudæ Maccabæi donaria pro peccatis mortuorum offerentis ex posteriore volumine desumit. Cumque tam*

*Mardochei
anni vita.*

Gen. 35. 38.

*Cur Mardocheus tam diu
vixerit.*

*Multi in car-
sitate Iudæi
longeui fue-
runt & cur.*

*Maccabæorum
libri proban-
tur esse cano-
nici.*

*2. Macc. 12.
43. 44. 45.*

*2. Macc. 15.
12. 14.*

*2. Macc. 6. 18.
19. 21. & 7.
per totum.*

*Dan. 9. 17.
Hier. sup. 9.
Dan. & sup.
24. Mat.
1. Macc. 157.*

Zach. 10.

*Libri Maccabæorum habent
testimonium
ex nouo testa-
mento.*

Ioan. 10. 21.

*1. Macc. 4.
56. 59.*

*2. Macc. 10.
5. 8.
Heb. 11. 35.*

2. Macc. 7.

*Ab Ecclesia
recepti esse pro-
bantur.*

*2. Macc. 11.
43. 44.*

que tam multi in veteri testamēto, fuerint iusti, Ecclesia tamen Christi singulari quodā privilegio, ut ait Bernardus, his solis ex omnibus antiquis iustis, annuam solemnitatem decreuit. His accedunt innumera vetustissimorum Patrum testimonia ex his libris tanquam de canonicis scripturis desumpta. Origenes in commentarijs super quintum caput epistolæ ad Romanos, redarguens Valentinorum errorem, qui dicebant in veteri lege nullum fuisse ausum mori pro Deo veteris testamenti: quia scirent eum non esse bonum, huius historiæ testimonia tanquam canonico vtens, inquit: **S E D** quid agent? quia inuenimus, & in lege martyres multos. legant *Maccabæorum libros, ubi cum omni instantia beata mater cum septem filijs martyrium suscepit, qui que non solum martyrium patienter excipiunt, verum & contumelias ingerant in tyrannos. & videant si verum est, quod dicunt.* Eusebius Cæsariensis libro duodecimo Euangelicæ præparationis, ostendens sanctorum animas à corpore solutas nobis in necessitatibus opē ferre, vtitur horum voluminum auctoritate inquiring: *Credendum ergo est pias defunctorum animas virtutem quandam habere, qua vel post mortem rebus humanis auxiliantur. Sic certè de Ieremia traditum fuisse Iudei contendunt, & Maccabæorum historia retulit, visum ipsum fuisse post mortem orare pro populo.* Ambrosius lib. primo Officiorum exemplis ducum Maccabæorum astruit, sanctos quoque virtutem bellicam decere. Theophilus Alexandrinus episcopus, ad totius Aegypti episcopos scribens, libro quarto Paschalis, hortatur eos ad abstinentiam carniū, sumpto ex hac historia exemplo septem fratrum, qui ne illicitis carnibus vescerentur, corpora cruciatibus obtulerunt. Augustinus quoque libro secundo de doctrina Christiana, duos Maccabæorum libros in canone diuinarum Scripturarum collocat. & libro decimo octauo de ciuitate Dei, de auctoritate horum voluminum inquit: **M A C C A B Æ O R V M** libros, non Iudei, sed Ecclesia pro canonicis accipit, propter quorundam martyrum passiones vehementes, atque mirabiles: qui antequam Christus venisset in carnem vsque ad mortem pro lege Dei certauerunt, & mala grauissima atque horribilia pertulerunt. Atque hoc ipsum alijs etiam suorum operum locis testatur, maxime verò in libro De cura pro mortuis agenda, & sermone 44. ad fratres in eremo: quibus in locis ex duodecimo capite posterioris libri Maccabæorum probat, orationes, & sacrificia pro mortuis offerēda. Omitto breuitatis gratia cōcilium Carthaginense tertium, epistolam Innocentij Papæ ad Exuperium, Gelasij Pontificis catalogum, & decretum concilij Florentini sub Eugenio quarto: in quo ex horum voluminum testimonio error Græcorum De purgatorio damnatus est, atque alia innumera, quæ horum librorum auctoritatem tuentur, & ne tædium lectori pariam, ad hereticorum obiectiones me conféro.

O B I E C T I O N E S H Æ R E T I C O R V M.

I. **M V L T A** sunt in his libris, quæ à communi omnium historiarum consensu discrepant,

A & à fidei Christianæ veritate dissentiunt, propter quæ meritò reijciendi videntur. ac primum, quò ad historiæ veritatem pertinet, initio statim primi voluminis legitur, Alexandrum Macedonem, Philippi filium, primum regnasse in Græcia. cui opinioni historiæ omnes repugnant. Etenim Eusebius Cæsariensis diligentissimus temporum supputator, cæteri que Chronologi, multos ante Alexandrum in Græcia regnasse scribunt, & apud Macedonas maximè: quorum primus fuit Gramæus, à quibusdam etiam Carranus dictus: quo tempore apud Hebræos regnauit in Iuda Ozias & in Israël Ieroboam. Alexander autem Macedo vigesimus quartus regnauit in Græcia, Iaddo pontifice maximo apud Hebræos existente, anno mundi 4860. Olympiade CXI.

2. **I B I D E M** quoque scribitur Antiochum Epiphanem regnare cœpisse anno centesimo trigesimo septimo regni Græcorum, quod ab Alexandro incepit. In Chronicis verò Eusebij, & in cæteris Græcorum annalibus ab Alexandro ad initium regni Antiochi per singulos reges numerando, inueniuntur anni multò plures, videlicet centum quinquagintatres. Vnde non ineptè Ioannes Annius peritissimus Chronographus, videns controuersiam istam sedari non posse, scripsit in commentarijs super Chronographia Philonis, Iosephum hos libros apocryphos reddidisse, dum ipsorum historiam per male supputata tempora distinguere voluit.

3. **D E** morte item Antiochi, ac mortis genere, causa, loco, ac tēpore, libri Maccabæorum tam gētium historijs, quàm sibi contraria narrant. Nam de mortis genere, primo volumine scribitur, eum præ animi tristitia in lectum decidisse, factoque testamento, & instituto regni successore, diem obiisse: contra verò, initio secundi libri, legitur eum violenta morte interiisse, lapidibus, scilicet à sacerdotibus percussus, & vna cū socijs suis reciso capite, membratim dilaceratū. Deinde nono eiusdem libri capite, alio quoque violentæ mortis genere periisse refertur: nempe, quòd fugiens de curru ceciderit & collisis totius corporis mēbris, marcescentibus vndique carnibus, & scaturientibus toto corpore vermibus, inter horribiles dolores ac fœtores miserè expirauerit.

D De loco verò mortis, primo libro dicitur, eum in Babylone, & in proprio lectulo, diuturno langore confectum vita excessisse. sub exordium verò secundi libri scribitur, eum intra fanum Naneæ, in Perside à templi sacerdotibus occisum: infra autem capite nono eiusdem libri in itinere, iam transgressum Ecbatanam legitur interiisse.

E Nec minor est de tempore diuersitas, dum primus Maccabæorum allerit, defunctum Antiochum anno centesimo quadragesimonono regni Græcorum: secus autem principio posterioris libri narratur eundem mortuum anno centesimo octogesimo octauo regni Græcorum. & nono eiusdem libri capite, colligitur, eundem esse mortuum anno centesimo quadragesimo sexto regni Græcorum. obiit enim biennio ante purgationem templi Hierosoly

Ber. epi. 313.

Veteres Patres Maccabæorum testimonio vtuntur.

2. Macc. 15. 14.

2. Mac. 7. 1.

cap. 8.

cap. 36.

Zibr. 3. con. 2. Gaud. epist. cap. 23.

2. Macc. 12. 43. 44.

1. Mac. 1. 1.

Quis primus regnauit in Græcia.

1. Mac. 1. 8.

De morte Antiochi varia opiniones.

1. Mac. 6. 8.

2. Mac. 1. 16.

2. Macc. 9. 5. 6. 7.

De loco mortis Antiochi.

De Tempore. 1. Mac. 6. 16.

2. Mac. 1. 10.

1. Mac. 4. 52. Ierosolymitani factam à Iuda Maccabæo: ea vero, vt primus Maccabæorum testatur, contigit anno centesimo quadragesimo octauo regni Græcorum, vigesima die mensis Casleu, id est, mensis noui,

De causa moris. De causa quoque mortis eius, minime conuenit historia Maccabæorum cum externis gentium historijs. Polybius enim Megalopolita, quem Iosephus virum optimum nominat, & Liuius non contemnendum autorem appellat, atque vnà cum Polybio, Diodorus Siculus, ambo referunt, Antiochum Epiphanem templum Dianæ in Elimaide ditissimum spoliare conantem, oppressumque à custodibus, & à vicinis circum gentibus fugatum quibusdam phantasijs, atque terroribus versum in amentiam, ac morbo postremum ea de causa interiisse. quòd templum Dianæ violare voluisset. sed vterque Maccabæorum liber, omnium malorum ac mortis Antiochi causam rejicit in calamitates iniuste iudæis illatas, & templum Iudaicum ab eo impietatibus omnibus contaminatum.

1. Mac. 4. 52. 4. Est etiam cõtradictio implacabilis de rebus à Iuda Maccabæo gestis, ac de morte eius inter vtrosque libros. cum enim in primo volumine testetur auctor, templum à Iuda purgatum, & altare Dei instauratum anno centesimo quadragesimo octauo regni Græcorum, die vigesimo mensis Casleu, anno videlicet vno ante mortem Antiochi Epiphanijs, in secundo volumine idem auctor scribit, eandem templi purificationem factam à Iuda, biennio post mortem Antiochi, anno scilicet regni Græcorum centesimo quinquagesimo primo. Cui Eusebius in Chronicis consentit. scribens Iudam Imaginibus idolorum emundasse templum anno Antiochi Eupatoris secundo, triennio postquam ab Antiocho Epiphane fuerat contaminatum.

1. Mac. 9. 18. De morte similiter Iudæ, primo libro Maccabæorum dicitur, quòd, inito aduersus Demetrii Soteris duces prælio occiditur, sexto, vt Eusebius annotat, Demetrii anno, hoc est, annis octo post mortem Antiochi illustris, regni verò Græcorum anno centesimo quinquagesimo secundo. sed principium secundi Maccabæorum ostendit Iudam triginta post hoc tempus annis viuentem, sub Demetrio decimo quarto rege Syriæ, qui quartus regnavit post Demetrium Soterem, scripsisse vnà cum senatu Iudæorum epistolam ad Aristobulum magistrum Ptolemæi Philometoris anno centesimo octogesimo octauo regni Græcorum.

2. Mac. 1. 19. 5. CONTINENTVR item hac historia non pauca fabulosa, & incerta, quæ quod etiam peius est, de testimonijs falsò ex libris prophetarum inductis confirmantur, quale illud est, quod posteriori volumine recensetur, nimirum, sacerdotes iussu Ieremiæ prophetae acceptum ignem de altari abscondisse in vallem, vbi puteus erat altus, & siccus, quem post annos multos Nehemias reuersus de captiuitate, per nepotes illorum sacerdotum, qui eum absconderant, effodi iussit. Rursusq; Ieremiam eodem transmigrationis tempore abscondisse tabernaculum, arcam, & altare incensi in spe-

lunca montis Nebo, in quem Moses iam moriturus ascenderat. Præterea confirmat hæc ex libris Ieremiæ Prophetae, & Nehemias, cum tamen nihil vnquam tale factum, aut dictum in toto veteri testamento legatur, neque etiam factu possibile fuerit: quia Ieremias toto tempore Hierosolymitanæ obsidionis vsque ad vltimum vrbis excidium in carcere fuerit, vt ex 37. & 38. capite eius libri apparet, qui sicut ante vrbis excidium hæc facere non potuit, ita neque post: capta enim ciuitate, statim Chaldæi omnia preciosa templi rapuerunt, & asportarunt in Babylonem, quemadmodum in quarto Regum volumine scriptum inuenitur, inter pretiosa vero, pretiosissima erant, tabernaculum, in quo, vt in Exodo legitur, erant innumeri annuli aurei, tabulæ, & columnæ aureis laminis contextæ, bases aureæ atque argenteæ quam plurimæ, arca quoque aureis laminis mundissimis intus & extra vestita erat. quæ, quis credat Chaldæos prædæ auidos Ieremiæ dono dedisse, qui nec minoris pretij rebus abstinerunt, frangentes omnia vasa argentea, & ærea, & secum in Caldæam asportantes? Quæ etiam si Ieremias ab ei dono accepisset, non fuerat taciturus, cum nec minima ab eis accepta beneficia tacuerit, nec cibaria, & munuscula à magistro militiae Assyriorum accepta silentio præterierit.

C 6. NEQVE omittendum est, quod in his libris etiam aliqua contra diuinã, ac naturalem legem imitanda proponuntur, præcipue verò in fine posterioris libri: quo in loco auctor magnificis admodum verbis voluntariam Razia necem extollit, laudans eum, quòd sibi ipsi fortiter manus intulerit, malueritque nobili, & honesta morte suis ipse manibus generosè occumbere, quàm turpiter in hostium potestate viuere, & contra natalium suorum splendorem, ab indignis hominibus contumelias experiri. quod quidem facimus, tantum abest vt laudem vllam fortitudinis mereatur, vt etiam summæ timiditatis, & impatientiæ nota dignum sit, non solum apud fideles, sed etiam apud ethnicos philosophos, quorum præcipuus Aristoteles, quid de hoc facto sentiret, in tertio Moralium libro his verbis indicauit: *MORTEM autem sibi consciscere ob fugiendam inopiam, aut amorem, aut aliud quicquam graue, non fortis est hominis, sed magis timidi. est enim mollities, laboriosa fugere. non enim, quia mors honesta sit, appetit ipsam, sed quia malum deuitare se putat.*

7. QVAPROPTER non immeritò Hebræi hos libros de canone diuinarum scripturarum abiecerunt, tanquam prophanos, & à prophano, ac gentili auctore de mendacibus Græcorum historijs descriptos, sicut ipsemet auctor in secundo volumine testatur his verbis: *Ab Iasone Cyreneo quinque comprehensos libros tentauimus vno volumine breuiare. Quem abbreviato rem aliqui putant Græcum quendam, prout stylus indicat, ante Christi tempora fuisse: alij verò, in quibus Hieronymus in libro de viris illustribus, & libro secundo contra Pelagianos, Iosephum Hebræum fuisse existimant.*

8. SED cuiuscunque sit auctoris historia, palam est, apud veteres patres eam nullius fuisse authori

4. Reg. 20.
17. 18. & 25.
13. 14. 15.
Ex. 26. 29.

2. Mac. 14.
42. 43.

Mortem sibi
consciscere timiditatis &
impatientis
signum est.

3. Eth. 20.

2. Mac. 2. 24.

Eus. lib. 6. his.
eccl. cap. 18.

Idem lib. 4. c.
26 Philastrius
in cal. ca. 88.

authoritatis. nam si de Græcis loquimur, Ori-
genes in præfatione psalmi primi, Maccabæorum libros de Canone rescidit: Melito Sarden-
sis episcopus, respondens Onesimo consulenti eum de libris canonicis, nullam in catalogo suo historiæ huius fecit mentionem. & Epiphanius in libro de ponderibus & mensuris hos libros in numero sacrorum non recepit. Inter Latinos verò Philastrius eos ex catalogo diuinorum voluminum explodit: idemque facit Hieronym. in præfatione Prouerbiorum hæc scribens: **M A C C A B Æ O R V M** libros legit quidem ecclesia, sed inter canonicas scripturas non recipit ad auctoritatem ecclesiasticorum dogmatum confirmandam. Atque id ipsum repetit in prologo galeato. Quin & Gregorius libro decimonono Moralium excusans se quod ex libris Maccabæorum testimonia recipiat: **N O N** inordinate, inquit, agimus, si ex libris non canonicis, tamen ad ecclesie adificationem editis, testimonia proferimus. Quibus sanè verbis indicat suo tempore, sexcentis videlicet annis post Christum, libros istos non fuisse canonicos. Concilium quoque Laodicenum eos in catalogo sanctarum scripturarum non enumerat.

DISSOLVTIO OBIE-

CTORVM.

I. **A N A B A P T I S T Æ** historiæ imperitia decepti, in re luce clariore hallucinantur. non enim intelligendum est Alexandrum ita primum in Græcia regnasse, vt nullus ante eum in Græcia rex fuerit, sed quòd is primus fuerit, qui tota passim Græcia, exclusis alijs regibus, qui in ea regnabant, imperauerit, sicut Methastenes eius temporis scriptor testatur.

2. **Q U O D** autem secundo loco de annis regni Antiochi asserunt, tam facilem habet solutionem, vt non opus sit vnà cum Anno supputationes annorum huius historiæ tanquam à Iosepho superadditas reijcere, cū Eusebius in Chronicis præsentè supputationum diuersitatem ad veram concordiam facile reuocet, inquit in vtroque Maccabæorum libro non supputari annos regni Græcorum ab Alexandro magno, sicut extremæ historiæ supputant, sed à Seleuco cognomento Nicanore, qui annis vndecim à morte Alexandri completis, regnare cœpit in Syria: quibus si quinque anni addantur, quibus Alexander tanquam monarcha tota Græcia regnauit, resultat numerus annorum centum quinquagintatrium, qui in Græcorum historijs habetur. Igitur si iuxta primum Maccabæorum volumen accipiamus initium regni Græcorum inuenimus, Antiochum inijsse regnum anno centesimo trigesimo septimo regni Græcorum. Si autem eiusdem regni Græcorum annos ab Alexandro supputemus, vt Græcorum historiæ faciunt, inuenimus Antiochum regnare cœpisse anno centesimo quinquagesimo tertio regni Græcorum.

3. **D E** genere verò mortis Antiochi, non desunt, qui credant Antiochum illum, cuius cædem epistola Senatus Hierosolymitani ad Aristobulum refert, diuersum esse ab eo Antiocho, quem historia Maccabæorum ex animi aegritudine perijsse narrat. Nos tamen iustis de

causis eundem Antiochum vbique describi existimantes, dicimus nihil inter se discrepare huius historiæ partes, vtrunque enim verissimum est, & quòd Antiochus animi mœrore consternatus, in languorem incidit, vt primus Maccabæorum testatur, & quòd eodem languore oppressus de Perside aufugerit, & in fuga de curru excussus, collisione membrorum, & viscerum conuulsione inter dolores, ac fœtores interierit: sicut in secundo Maccabæorum legitur.

De temporum verò diuersitate circa Antiochi mortem, nulla dissensio est, si ad varias temporum supputationes recurramus. Qui enim in primo Maccab. scribitur obijsse anno centesimo quadragesimonono regni Græcorum, secundum supputationem à Seleuco inceptam, ille idem initio posterioris voluminis dicitur obijsse anno ceteresimo octogesimo octauo, non quidem regni Græcorum, vt subdoli Anabaptistæ addiderunt, sed anno centesimo octogesimo octauo Hebraicæ supputationis, supputando scilicet numerum annorum, non ab initio regni Græcorum, sed quemadmodum Rabanus, Lyranus, & Carensis docent, à duodecimo anno regni Assueri regis, à quo nonnulli Hebræorum supputationes suas inceperunt: quia eo anno contigerit admirabilis illa filiorum Israël liberatio per Esther, & Mardocheum, à quo tempore si per singulos regum annos vsque ad mortem Antiochi supputatio fiat, inueniunt anni centum octoginta octo. Quibus duabus computationibus, tertia quoque supputatio respondet, quæ ex secundi libri capite decimo colligitur, vbi scriptum est, Antiochum biennio ante purificationem templi factam à Iuda interijsse. ea autem cōtigit, non vt Anabaptistæ somniarunt, anno centesimo quadragesimo octauo regni Græcorum, sed anno eiusdem regni centesimo quinquagesimo primo, sicut ex prædicto secundi libri capite colligitur. Neque illud obest, quod ab ipsis de primo Maccabæorum libro producitur, Iudam videlicet purgasse templum anno centesimo quadragesimo octauo regni Græcorum die vigesimo mensis Casleu: cum id de prima templi purificatione facta per Iudam anno vno ante mortem Antiochi intelligendum sit: hoc verò quod in secundo libro scribitur, de secunda purificatione templi ab eodem Iuda iterum biennio post mortem Antiochi facta intelligatur.

De loco item mortis Antiochi omnis controuersia tollitur, si verba posterioris libri ab Anabaptistis producta quidem, sed non intellecta diligentius inspiciantur. putarunt enim Antiochum in templo Nanneæ in Perside vnà cum socijs occisum: quia initio eius libri scriptum sit: **E T** cum intrasset Antiochus templum, mittentes lapides percusserunt ducem, & eos, qui cum ipso erant. Verum ex verbis istis non elicitur, Antiochum fuisse occisum, sed lapidibus solummodo ictum. quod autem statim sub prædictis verbis adiungitur: **E T** diuiserunt membratim, & capitibus amputatis foras proiecerunt: ad socios eius refertur, in quorum cædem cum sacerdotes nimium insisterent, Antiochus

1. Mac. 6.

Is Antiochus est idem.

2. Mac. 9. 6.

7. 8

1. Mac. 6. 16.

2. Mac. 1. 10.

Vide Bened.

Pererium lib.

9. Commēt. in

Danielem. &

Rob. Bellar.

lib. 1 de verbo

Dei cap. 15.

2. Mac. 10.

3.

1. Mac. 4. 5 2.

Hæc sententia

improbatur

ab alijs vt à

Bellarmino li.

6. de verbo

Dei cap. 15.

De morte An

tiochi scripto

ra concordat

tur.

2. Mac. 15.

16.

Alexander
in Græcia cur
primus regnas
se dicatur.

Supputatio
Annorum in
lib. Maccabæorum vnde
sumenda.

An idem sit
Antiochus cu
ius mors in 1.
& 3. lib. Mac
cab. descri
bitur.
2. Macc. 1.
16. 8. 9.

Antiochus interim elapsus est. neque ab hac sententia discrepat quod eiusdem libri capite nono legitur, Antiochum intrasse Persipolim, quæ & Elimais in primo Macchabæorum appellatur, Persidis (vt Ptolemæus scribit) metropolim, & cum tēplum expoliare voluisset, concurrente multitudine ad arma, versum in fugam: in qua cum iam Ecbatanam præteruētus esset, curru decidit. Et in Babylonica regione, vt primo, & secundo libro legitur, relicto successore regni Antiocho Eupatore, inter cruciatus, & fœtores occubuit, non quidem ob causam à Diodoro, & Polybio scriptam, sed ob sacrilegium templi Hierosolymitani ab eo perpetratum, sicut ipsemet Antiochus moriens in vtroque libro fatetur, & Iosephus duodecimo Antiquitatum confirmat, his verbis Polybium redarguens: *MIROR Polybium Megalopolitam virum bonum dicere, Antiochum ideoperuisse, quia voluit templum Diana in Perside violare. nam, qui nullatenus egit peccatum, sed tantum cogitauit, nullo facti reatu tenetur. Si autem Polybio videtur, ideo Antiochum vitam finisse, multo plus verisimile creditur, propter templi Hierosolymitani vastationem sacrilegam peruisse.*

4. **TRANSEON**unc ad gesta Iudæ Macchabæi, quæ nullam sanè difficultatem patiuntur, si iuxta prædictas supputationes distinguantur.

Constat enim (vt supra monuimus) Iudam bis purgasse templum: primo quidem, anno vno ante mortem Antiochi, statim postquam ab ipso fuerat violatū, hoc est, anno centesimo quadragesimo octauo regni Græcorum à Seleuco supputati, sicut primo Macchabæorum legitur: secundo verò post mortem Antiochi biennio, anno videlicet regni Græcorum à Seleuco supputati centesimo quinquagesimo primo: sic enim in secundo libro Macchabæorum scribitur, & apud Eusebium habetur, Iudam purgasse templum triennio post quàm fuerat ab Antiocho prophanatū, post quam purgationem annis sex vel circa, Iudas moritur, sexto Demetrii anno, vt primus liber testatur. Hic autem Demetrius non ille est, quem Anabaptistæ,

nomina falsò transponentes, mentiuntur, decimus scilicet Syriæ rex, cognomento Sothere; sed alter Demetrius quartus decimus Syriæ rex, cuius anno sexto Iudas in bello cecidit, anno scilicet regni Græcorum, à Seleuco supputati ceteresimo quinquagesimo sexto, vel circa, vt Eusebius tradit. Scripserat autem prius epistolā, quæ initio secundi voluminis ad Aristobulum habetur, regnante Demetrio Sothere, anno Hebraicæ ab Assuero supputationis centesimo octogesimo octauo, qui secundum Græcam à Seleuco supputationem, est annus fermè quinquagesimus quintus; quo tempore aperte constat vixisse Aristobulum illum Ptolemæi Philometoris regis Ægypti præceptorem, natione Iudæum, professione Philosophum, secta Peripateticum, qui ad eundem Ægypti regem (teste Eusebio) commentariā in Mosem scripsit.

5. **ILLVD** verò, quod aiunt, fabulosa quædam falsò in hac historia de sanctis Nehemiæ, Ieremiæ libris induci, quæ nullibi in ijs eorum sacris voluminibus leguntur, hæretico-

rum calumnia est: cum nullū ex diuinis & Canonis Nehemiæ, vel Ieremiæ voluminibus in secundo Macchabæorum libro citetur: sed solum descriptiones quædam, & commentaria Nehemiæ, & Ieremiæ, sic enim eo loco scribitur: **INVENITVR** in descriptionibus Ieremiæ propheta, & paulo post, **INFEREbantvr** autem in descriptionibus, & commentarijs Nehemiæ quos certe nemo, qui commentarij significationem intelligat, eos esse putabit, qui in Canone veteris testamenti computantur. Commentarij enim, vt ex Bruto Ciceronis apparet, libri sunt, in quibus quotidiani euentus, nō latius, ac fusiùs, sicut in historia describuntur, sed quæ-

tum fieri potest, pressius, ac strictius annotantur, At in libris prædictis, qui in canone habentur, singula in morem historiæ, extensa in longum narratione, protenduntur. Credendum est itaque alios olim fuisse commentarios in quibus hæc de igne, arca, & altari abscondito continerentur, vel à Ieremia, vel à Baruch eius scriba, vel à quopiam alio conscripto. & quia Ieremiæ gesta continerent, eiusdem nomine adtitulatos: qui fortè, quòd nihil ad prophetiam attinens haberent, inter diuinos libros non fuerunt assumpti. nam & Hieronymus capite 27. in Matthaum testatur se Ieremiæ apocryphum quendam legisse librum, quem ei Iudæus quidam Nazarenæ sectæ attulerat. Neque ob id damnandus est auctor, quod de scriptis apocryphis in rebus veris, ac sacris testimonia induxerit, cum Paulus, vt aliàs ostendimus, non solum ex apocryphis, sed ex prophanis libris, a Arato videlicet, b Menandro, & c Epimenide, testimonia sumpserit, & d Iudas in epistola sua apocryphum Enochii librum citauerit. Quod verò inquit fieri nequaquam potuisse, vt arca, altare, & tabernaculum à Ieremia absconderentur, nimis ab eis imprudenter asseritur. Quid enim prohibet hæc ante,

vel ipso vrbs excidio hortatu Ieremiæ in carcere existentis, à pijs viris potuisse occultari? sicut ipsa historiæ verba innuere videtur, cum dicunt: **INVENITVR** in descriptionibus Ieremiæ propheta, quod iussit eos ignem accipere: qui transmigrabant, vt significatum est, & vt mandauit transmigratis. Nec desunt vetusti patres: qui hoc à Ieremia factum verissime crediderint quemadmodum Theophylactus in cōmentarijs super nonum caput epistolæ ad Hebræos, Epiphanius in vita Ieremiæ propheta, & Dorotheus Episcopus Tyri in Synopsi, qua vitas prophetarum complectitur. Neque obstat, quod in secundo Macchabæorum scribitur: **Et veniens ibi Ieremias, inuenit locum speluncæ, & tabernaculum, & arcam, & altare intulit illuc, & ostium obstruxit.** fieri enim potest, vt quod ab alijs ante vrbs direptionem iussu Ieremiæ in carcere detenti factum sit, Ieremiam ipsum fecisse dicatur, iuxta vulgarem diuinæ scripturæ consuetudinem, quæ frequenter id auctori tribuere solet, quod per alios auctoris iussu factum est.

6. **DE RAZIÆ** facto, cuius causa Anabaptistæ totam historiam improbè vituperant, Augustinus epistola sexagesima prima ad Dulciciū respondet his verbis: **IN MACCHABÆORVM** libris, quannvis Raziæ fuerit laudatus, factum tamen

Macch. 2. 1.

13.

2. libr. Hierem. & Nehem. in libr.

Mach. citentur Commentarij libr. qui sim.

sim.

a Act. 17. 28.

b 1. Cor. 15. 33.

c Tit. 1. 12.

d Iud. 1. 14.

Arca quando transferri à Hieremia potuit.

2. Macc. 2. 1.

2. Macc. 2. 5.

2. Macc. 2. 5.

2. Macc. 2. 5.

2. Macc. 2. 5.

2. Macc. 2. 5.

2. Macc. 2. 5.

2. Macc. 2. 5.

2. Macc. 2. 5.

2. Macc. 2. 5.

2. Macc. 2. 5.

2. Macc. 2. 5.

2. Macc. 2. 5.

2. Macc. 2. 5.

2. Macc. 2. 5.

2. Macc. 2. 5.

tamen eius narratum est, non laudatum, & indicandum potius quam imitandum, ante oculos constitutum: nō iudicio, quod nos ut homines habere possemus, sed iudicio doctrinæ sobriæ, quæ in ipsis quoque libris veteribus clara est, lōge quippe fuit iste, Razias à verbis illis, ubi legitur: OMNE, quod tibi fuerit applicitum, accipe, & in dolore sustine, & in humilitate patientiam habe. non enim fuit iste vir eligendæ mortis sapiens, sed ferendæ humilitatis impatiens. scriptum est, quod voluerit nobiliter mori, sed non sapienter. Deus enim dicit: INNOCENTEM & iustum ne occidas. & idem libro secundo contra secundam epistolam Gaudentij. capite vigesimo tertio: RAZIAS ait quoniam fugere non valuit, minus fortasse sui sanguinis reus est, quod sibi intulit mortem, quam comprehenso inimicus fuerat illaturus. Laudatus est Razias, ut amator ciuitatis, ut valde bene audiens, id est, bonæ famæ, quia pater Iudæorum appellatus est, & quod continentiam tenuerit in Iudaismo. istam vero eius mortem mirabiliorem quàm prudentiorem narrauit, quemadmodum facta esset, non tanquam faciendâ esset laudauit. Mentuntur ergo hæretici, factum istud laudatum, & nobis ad imitationem propositum asserentes.

7. DE sententia Hebræorum circa hos libros, quæcunque ea sit nihil refert, cùm Ecclesia Catholica eos in canone recipiat. Nec quicquam illorum fidei derogatur, etiam si ab auctore prophano scripti sint, cùm libri fides non ab auctore sed ab Ecclesiæ Catholicæ, auctoritate pendeat, & quod illa acceperit, verum, & indubitatum esse oportet, à quocunque dictum sit auctore, quem ego neque sacrum neque prophanum ausim affirmare, neque Hieronymus vnquam ex propria sententia libros istos, aut Iosephi, aut cuiuspiam alterius affirmavit, sed, IOSEPHVS, inquit, Maccabæorum fertur scriptor historia. quod autem sic à quibusdam creditum fuerit, inde fortasse euenit, quia audierint apud Eusebium, vel alios auctores, Iosephum Maccabæorū librum scripsisse, & hunc eum esse putauerint, qui inter canonicos annumeratur, quod quidem ita non est. Nam liber is, quem Iosephus de Maccabæis scripsit, adhuc Græcus extat, & in nonnullis Græcorum Biblijs statim post duos libros Maccabæorū apponitur, authoris sui nomine præposito, scilicet Ιωσηφης εἰς τῆς Μακκαβαῖς. cuius libelli Eusebius libro historiæ ecclesiasticæ tertio tale testimonium protulit: EST & aliud Iosephi elegans volumens inscriptus, εἰς αὐτοδέσποτ & εἰς τῶν πατρῶν δ' εὐσεβῆς λόγιον, quem libellum, quidam Maccabæorum attitularunt, pro eo quod certamina inibi, & agones pro pietate à Maccabæis desudata continentur. Patet ergo nihil certi affirmari posse de auctore præsentis historiæ, nisi eam à diuersis auctoribus scriptam, sicut phrasis diuersitas indicat, & eiusdem historiæ iterata repetitio, quæ vnum, ac eundem auctorem fecisse verisimile non est. Quorsum enim illa eadem, quæ in primo volumine abundè narrauerat, iterum in secundo volumine repetere voluisset? Crediderim ego (sicut iam in primo huius operis volumine indicaui) libros istos à tribus diuersis auctoribus scriptos primum quidem ab Hebræo auctore & Hebraica lingua, sicut sty-

A lus ostendit, & Hieronymus in Prologò galeato eum se Hebraicè scriptum legisse affirmat. Secundum verò, excepto primo eius capite, ac dimidio secundi capitis, sumpto initio à verbis illis, DE IYDA MACCABÆO ET FRATRIBVS EIVS: vnde præfatio secundi libri incipit, vsque in finem, arbitror à Græco auctore abbreviatum ex quinque libris Iasonis Cyrenæi, sicut ipsemet abbreviator in præfatione affirmat: tertiam verò partem huius historiæ, ab initio secundi libri vsque ad dimidium secundi capitis, in qua duæ illæ epistolæ Hierosolymitani senatus continentur, scriptam puto à publico scriba senatus, ad fratres Iudæos in Ægypto commorantes, sicut ipsæ epistolarum salutationes indicant.

8. TANDEM ad ea, quæ obijciunt de patribus, qui hos libros in canone non recipiunt, respondemus, plerosque ex ijs non de canone Christianorum, sed de canone Hebræorum locutos: sic enim ait Origenes in Psalmum primum: NON est ignorandum, viginti, & duos libros esse in canone veteris testamenti, sicut Hebræi tradunt: deinde post enumerationem librorum addit, ET in his concludunt canonem voluminum diuinorum, Maccabæorum verò libros extrinsecus habent. Ad id verò quod Hieronymus, & Gregorius innuere videntur, neutrum horum voluminum esse de canone Christianorum, iam supra me respondisse recordor, duplicem esse canonicorum voluminum ordinem, à quorum priore Hieronymus, & Gregorius meritò libros Maccabæorum excludunt, quia de his diu fuerit in Ecclesia dubitatum. Atque hinc est, quod Laodicenum Concilium, & multi ex patribus eos in catalogis factorum voluminum non annumerarunt, ne in re tam serua, de qua multi nondum plenè fuerunt edocti, quicquam temere definirent. Sed postquam diligenti facta discussione, hos libros diuinos esse agnouerunt, tunc eos in Canonem retulerunt, nobisque ita comprobatos reliquere, ut iam vltra non liceat de eorum certitudine dubitare.

DE TRANSLATIONIBVS
SACRÆ SCRIPTURÆ.
hæresis XIII.

REIECTIS omnibus sanctæ scripture editionibus, quibus hæctenus Ecclesia usa est, nouis editionibus, ut certioribus, ac fidelioribus utendum.

ASSERTORES HVIVS
HÆRESEOS.

NON est hæc noua hæresis, aut nuper inuenta ab hæreticis nostri temporis, qui temerè iactant Ecclesiam Christi ante hanc nostram ætatem nullam habuisse diuinorum librorum traductionem synceram ac fidelem, sed olim quoque ante mille & centum annos eadem hæc hæresis in Ecclesia viguit. cuius etiã Philastrius in catalogo satis diffusè mentionem fecit, enumerans circa eam quinque hæreti-

Eccl. 2, 4.

Exod. 23, 4.

Auctor libro
rum Macca-
bæorum non
tantò conside-
randus quam
Ecclesiæ de eis
iudicium.

Con. Pel. li. 2.

Iosephus libro
rum Macca-
bæorum au-
thor non est.

cap. 10.

Librorum
Maccabæorū
tres sūt aucto-
res.

Pag. 70. d

Lib. 6 hist.
eccl. cap. 18.

corum ordines, qui abiecta interpretatione sanctorum duorum & septuaginta interpretum, quatum Catholica Ecclesia utebatur, diuersorum hæreticorum versiones sequebantur. quorum primi translationem solummodò Aquilæ Pontici recipiebant: secundi editionem aliam quorundam triginta virorum, qui Aquilam in multis fuerant imitati: tertij alteram translationem quorundam sex hominum, prauis dogmatibus plenam quarti interpretationem Symmachi, & Theodotionis Ebionitarum, quinti verò elegerunt versionem quandam, non de authenticis Hebræorum exemplaribus sumptam, sed de Hebræis quibusdam codicibus, quos post Babylonicam captiuitatem intra dolium inuentos fuisse dicebant. quibus tanquam in sexto ordine subnecti possunt insolentes quidam nostrorum temporum hæretici, videlicet, Sacramentarij, Anabaptistæ, Seruetani, & Lutherani, qui repudiata sacrorum voluminum interpretatione, quam tot sæculis Ecclesia Catholica venerata est, suspectas diuersorum hæreticorum editiones sequuntur: veluti in veteri testamento Córadi Pellicani, Ioannis Oecolampadij, Vldrici Zuinglij, Martini Lutheri, Sebastiani Munsteri, ac Sebastiani Castalionis. in Nouo similiter instrumento translationes, seu magis recognitiones, vel castigationes, quasdam eorundem Oecolampadij, Zuinglij, Lutheri, Castalionis, & Michaëlis Serueti Ariani ac Manichæi. Has igitur editiones pro sua quisque libidine amplectentes adedò vulgatæ editioni nostræ præferunt, vt solos eorum interpretes prophetarum & apostolorum mentem ac verba intellexisse, ac veraciter, & fideliter expressisse gloriantur.

IMPUGNATIO.

SEd hoc nihil aliud est, quàm nouos quotidie tumultus in Ecclesia Dei excitare, nam si reiectis vetustis editionibus, recentiores quotidie translationes in Ecclesiam introducere contendimus, quis erit aut finis, aut modus interpretandi sacros libros, restituendi, recognoscendi, castigandi, obseruandique? dum quilibet quotidie pro sui animi sententia ac proprij dogmatis affectu nouas emittit versiones, castigationes, recognitiones, nunc ad Græcam, nunc ad Hebraicam veritatem interiectis vbiq; perniciosis scholijs, annotationibus, & glossematibus, ad propria dogmata pertinentibus, & dum interpretes summa inter se dissensione certantes, alter alterum reijcit, confutat, & damnat, ita vt Lutherus Oecolampadium, & Zuinglium tanquam incautos reprehendat, Lutherum vicissim Munsterus accuset. quòd multos antiqui interpretis errores dissimulauerit. Pellicanus Munsterum vituperet, quòd fœda sua barbarie omnem diuinam scripturam conspurcarit. Castalio verò omnes ante se interpretes tanquam Latini sermonis ignaros explodit, & se solum sacros libros Latina lingua interpretatum existimat. Quem igitur horum interpretum sequentur hæretici? aut cuius editionem in medium proferent, si cõtra suos aduersarios ex sacris codi-

bus aut propria dogmata confirmare, aut diuersa propulsare cogantur? Profectò si Anabaptistæ ex editione sui Serueti testimonia Scripturarum induxerint illico Sacramentarijs reclamabunt, & ea deducta esse dicent ex praua Anabaptistarum versione, nec ita legi in emendatis, ac veris Oecolampadij, & Zuinglij, codicibus. atque identidem Anabaptistæ Sacramentarij respondebunt, cum se ab illis Scripturarum testimonijs vrgeri senserint. Quòd, si quis illis superueniens dixerit, neutri editioni standum, sed ad Græcos, vel Hebræos fontes recurrendum, vt eorum lectione, proposita controuersia finiatur, statim longe acrior nascetur contentio, dum vterque in suo errore pertinax, aliter, atque Græcam, vel Hebræam vocem vertendam esse contendet, præcipuè verò si vox ambigua fuerit, vt innumere penè apud Hebræos sunt, atque hoc pacto altercantes nunquam inter se conuenire poterunt, nisi abiecta contentione, & proprio iudicio abnegato, sese vnanimi consensu iudicio Catholicæ Ecclesiæ submiserint: vt ipsa tanquam verus arbiter ac index pronunciet, cuius interpretis sententiæ acquiescendum sit. Sunt enim in sacris Hebræorum codicibus voces, ac sententiæ quædam adedò incertæ, ambiguae, atque adedò variè etiam à summis, & clarissimis interpretibus explicatæ, vt quantumuis eruditus sis, & linguarum peritus, nescias tamè, qua parte desectas, ac dubius semper esse cogaris, nisi te auctoritas Ecclesiæ Catholicæ commoneat, vt huius interpretationem amplectaris, illius verò dimittas.

Et quòd res adhibito exèplo illustrior fiat, locus est Genesios trigesimo sexto capitulo, interpretum omnium contentione celebris, videlicet: *Is t e est Ana, qui inuenit* *מרימא* *haie-* *mim in deserto, cum pasceret asinos Zebeon patris sui.* de cuius interpretatione (vt refert Hieronymus in libro *Quæstionum Hebraicarum*) tot sunt sententiæ, quòd interpretes. Quidam putant *מרימא* *Jemim* maria appellata: quia iisdem literis scribuntur maria, quibus & præfens huius sententiæ particula: voluntque ipsum Anam, dū pasceret asinos patris sui in deserto, aquarum congregationes reperisse, quæ iuxta idioma linguæ Hebraicæ *מרימא* *Jemim* hoc est, maria, nūcupantur quòd scilicet stagnum inuenerit, cuius rei inuentio difficilis est in deserto, & Diodorus in ea solitudine inueniri negat. Nonnulli inter quos vulgatæ editionis auctor, *Aguas calidas*, iuxta punicæ linguæ viciniam, quæ Hebræis contermina est, hoc vocabulo significari, atque ita vertendum esse volunt. Alij sunt, qui arbitrantur *Onagros* ab hoc Ana admissos esse ad asinas: & istum, istiusmodi reperisse concubitum, vt velocissimi ex his asini nascerentur & pro dictione *iamin* velocissimos asinos verti debere. Plerique putant, quòd equarum greges ab asinis in deserto ipse fecerit primus ascendi, vt mulorum inde noua contra naturam animalia nascerentur. & iuxta hunc intellectum mulos interpretandum existimant. Aquila verò hunc locum ita transtulit: *Is t e est Ana, qui inuenit* *מרימא* *והא* *והא*, & Symmachus, *τὸς σιμὲρ*, quæ inter

Hæretici qui olim editione vulgatam reiecerunt.

Nouihæretici qui hoc facturarunt.

Librorum sacrorum verendorum nullus erit finis, si editioni vulgatæ non stetur.

Editiones non habent ullam auctoritatem contra aduersarios.

Græca vel Hebraica exemplaria ad dirimendas controuersias parum iuuant.

Gen. 36, 24.

Diuersitas interpretum loci genesios.

terpretatio pluralem numerum significat. Septuaginta verò, & Theodotion: immutatis tantum Hebraicis characteribus in Græcas literas, τὸν ἑμὲν, quod indicat singularem numerum, transfulerunt. De qua voce non minus inter recentiores istos interpretes dubitatum est. Alij, inter quos Pellicanus, iuxta Septuaginta, *Iamim* relinquendum putant, tanquam vocem nondum intellectam: Munsterus, & Castalionus, multos vertunt: Sanctes aquarum congregationes, Galatinus onagros, alij secundum Symmachum, *Symin*. Quidam vero *Equas calidas*, hoc est coitus ardore calentes, olim in emendatis codicibus scriptum fuisse dicunt, deinde vitio scriptorum *equas*, mutatas in *aquas*. Cùm igitur hoc in loco, atque eiusmodi similibus tanta sit translatorum varietas, quomodo se explicabit animus nutans, nisi super hoc Ecclesiæ iudicium consulat? aut quomodo contentiones, & altercationes sedabuntur, si vnusquisq; sectæ ac factionis suæ interpretem tueri pergat, & iuxtam suam quisque editionem legere contendat, nisi Ecclesiæ definito superuenerit, quæ sua auctoritate istiusmodi rixas dissoluat?

NE QVE dixerit aliquis, hæc adeò leuia esse, ac minuta, vt ex his, quomodocunque interpretentur ac legantur, seditionis periculum aut salutis periclitatio oriri non possit: nam & nomen illud קיקאיון *Kikaion*, quod pro cucurbita apud Ionam à veteri interprete versum fuit, parui momenti erat: & tamen (vt Augustinus in epistola ad Hieronymum scribit) tam parua res ingentem tumultum in Africa excitauit. Cùm enim Episcopus quidam in Ecclesia, cui præerat, verba ad populum faciens, pro *cucurbita hederam*. iuxta nouam Hieronymi translationem legisset, tantus repente tumultus in plebe exortus est, maxime Græcis arguentibus & calumniam falsitatis inclamantibus, vt coactus sit episcopus. Iudæorum primùm suppetias implorare, vt pro se testimonium de codicibus eorum proferreret: deinde variè respondentibus illis coactus sit errorem suum coram populo recantare. Sed quid leuius, aut minutius punctis? & tamen tam minimæ res, aliter, quàm in editionibus ac exemplaribus ab Ecclesia Catholica receptis collocentur, magna sæpenumero hæresibus fomenta præbent. quod & Augustinus libro tertio de doctrina Christiana exemplo monstrauit in verbis illis Ioannis, *IN principio erat verbum*. Quam sententiam hæretici, qui negabant verbum Dei esse Deum, immutatis punctis legabant: *IN principio erat verbum. & verbum erat apud Deum.* & Deus erat, & hic interposito puncto, sequebantur, *VERBUM hoc erat in principio apud Deum*. Consimili exemplo temporibus nostris impius Seruet⁹ in libro secundo trium librorum quos blasphemio titulo De errore Trinitatis inscripsit, sententiam illam diui Pauli ad Romanos peruertit, videlicet: *QVORVM patres, ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen.* Quam cum is, qui Christum esse Deum negabat, adeo manifestè sibi reclamantem videret, transposito puncto, ita voluit

esse legendum: *QVORVM patres, ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia.* Deinde adfixo puncto, addendum: *DEVS benedictus in secula. Amen.* veluti epiphonema quoddam eucharistico, quo frequenter Hebræi orationis finem ad gratiarum actionem, & Dei laudem claudere solent: sicut in fine psalmi octogesimali octauo hac de causa ponitur: *BENEDICTVS Deus in secula, Amen. Amen.* Psal. 88. 52. Itaque vt auferantur de medio omnes altercationes, dubitationes & hæreses, quæ ex diuersitate multarum editionum oriri possent, aliquam oportet esse interpretationem communi totius fidelium consensu, & Ecclesiæ determinatione probatam, cuius auctoritate omnes eiusmodi controuersie tollantur.

PROINDE hoc animaduertens sacrosancta Tridentina Synodus, rectè in sessione quarta, decreto secundo, sancit, vt ex omnibus Latinis editionibus, quæ circumferuntur, sola vetus, & vulgata editio, quæ longè tot seculorum vsu probata est, pro autentica habeatur, & in diuinis officijs, & in sacris mysterijs, & in concionibus, ac publicis lectionibus, ac disputationibus, sola legatur, & citetur, nullusque eam quouis pretextu reuocare audeat. & meritò quidem, cùm præter id quod ea iam tanta annorum numerositate ab Ecclesia recepta est, nulla etiam sit inter has recentiorum interpretum editiones, quæ hac nostra vulgata editione certior, tutior, ac fidelior sit. Vt enim de cæteris ætatis nostræ translationibus taceam. Pellicani videlicet, Zuinglij, Oecolampadij, Lutheri, atque aliorum hæreticorum, quas ipsimet hæretici recognitiones, potius quàm nouas translationes esse fatentur, duas tantùm nominabo editiones duorum Sebastianorum, Munsteri scilicet, & Castalionis, quas Sacramentarij, & Anabaptistæ præ omnibus in pretio habent. cum tamen perniciosæ sint, & ceu letale venenum pio lectori fugiendæ, eo quòd vbique plenæ sint nefarijs annotationibus, scholijs, obseruationibus, glossæmatis, præfatiunculis, argumentis, atque his similibus decipulis, ac laqueis ad exitium lectoris instructis. de quibus quia omnia referre nimis longum esset, satis sit duo tantùm loca indicasse: quorum alterum Malachiæ primo annotauit Munsterus aduersus verã, & corpoream Christi præsentiam in Sacramento altaris, alterum verò Castalionus annotauit Exodi tertio contra Patris & filij consubstantialitatem, & æqualitatem, secutus in eo iam toties damnatam Arii sententiam.

Quòd si ad hæc hæretici respondeant, se non de eorum scholijs & annotationibus loqui, sed de interpretationis genere, ac de optima ipsorum vertendi ratione: & hanc ob causam velint suorum interpretum editiones præferri nostræ editioni, tanquam cultiores, ac magis disertas, & ad Latinam loquendi consuetudinem diligentiori industria accommodatas, non multùm repugnabimus. scimus enim fidi interpretis munus esse, non affectare sermonis elegantiam, vt disertus videatur, sed in primis sententiæ certitudinem ac veritatem. Atque in hoc vulgatam nostram editionem, fide, integritate, auctoritate cæteris antefendam

editio vulgata in concilio Tridentino probata.

editiones hæreticorum quam perniciosæ.

Nostra editio aliorum editionibus simpliciter præferatur.

Ex varijs editionibus tum multus oriri.

Ionæ 4. 6.

Interpunctio quam sit perniciofa si male fiat. Ioan. 1. 1.

Serueti error granis qui impius impius Eras mum seculus est vide Bel lar lib. 1. de Christo cap. 6. Rom. 9. 5.

rendam affirmamus, nihil in praesentia discutientes de stylo, ac verborum delectu, & orationis candore: quae omnia, quia à praesentis operis instituto aliena sunt, linguarum professoribus dijudicanda relinquimus.

Tacere tamen omnino non possumus quod permulti doctissimi viri, etiam quo ad genus interpretandi attinet, in duobus istis auctoribus vehementer damnant, nempe, quod uterque sine modo extremus sit, alter in affectandis Iudaicis idiotismis durus, agrestis, barbarus ac planè Iudæus sit, alter è contra in affectandis ineptè singulis gentilium locutionibus, gentilem se veriùs, ac prophanum, quàm Latinum ostendat; ita ut ex eorum translationibus, altera Iudæorum, altera Paganorum meritò dici possit. Munsterus enim ubiq; horridus, senticosus, & asper, vsque ad eò Hebraici sermonis horrorem secutus est, ut cum multa Latinis auribus molliter accommodare potuisset, omnes tamen Hebraici sermonis proprietates, ac phrasas ad eò seruire studuit, ut nec ipsos Hebraicorù nominum stridores pretermittere voluerit: ingerens Latinis auribus ubique, pro Ozia V zihau, pro Ezechia Iehizkiahu, pro Ezechiele Iehzechel, pro Cyro Choresch, pro Dario Dariauesch, pro Nabuchodonosore Nabuchednazar, pro Baltasare Beltezzer, & multas alias eiusmodi voces, quas non sine ingenti spiritus, ac linguæ nisu nemo Latinus pronunciare queat. Castalio nus verò, quem nescio an paraphrastè potius, quàm interpretem appellem, ita è contra est delicatus, ac mollis, ut nihil, quod Hebraismù redoleat olfacere patiatur. nec verè se Latine loqui putet, nisi quàm effœminatissime loquatur, & citra omnem diuinæ Scripturæ maiestatem, ac diuini interpretis grauitatem, singulas quasque sententiâs, meretricularum more fucò pingat, & calamistris inurat, lasciuia quadam mollium verborum affluentia luxurians, quemadmodum in Salomonis Canticis fecit, in quibus quæcunque vetus interpres de diuinis Christi, & Ecclesiæ amoribus castè & grauitè vertit, iste omni verborum lenocinio, atque omnibus muliercularum vocibus, & affectibus vsus, ad eò impudicè (ne dicam obscenè) transtulit, ac si meretricù, ac lenonum colloquia editurus fuisset, tertio penè verbo diminutas quasdam, lubricas, ac molliter tinnulas voculas inculcans: veluti illæ sunt: **H V C** ades ò mea sororcula, mea amicucla, mea columba, meum corculum, in petra, fuculis, in coctea latibulis. & illud: **Q V A M** bella es ò delicatula, ostende mihi tuum vulticulum, fac ut audiam tuam voculam. nam & voculam habes venustulam, & vulticulum habes lepidulum. & illud: **C A P I T E** nobis vulpeculas paruulas, vinearum vastarriculas. & rursum; **A H T E** bellâ! ah te formosam! Cerviculam habes eburnea turricule persimilem. capitulum habes Carmelo persimile, & cincinnulos regia purpura similes, & columbinos habes ocellulos, cincinnulis interiectos. similes mali punici putaminibus habes, genulas, cincinnulis intersitas, & māmulas, hinnulo formosiores: & illud: **A P E R I** mihi mea sororcula. introducam te in mea matercula, in mea genitricula domum. Nec mirum si Castalio tam impudicè in

Munsteri interpretatio quibus vitis laboret.

Castalionis editio qualis.

Castalio quæ rursus interpretatus.

Can. 2, 4.

Can. 7, 2.

Can. 5, 2.

re diuina, veluti cum Catullo de Lesbiam pascerculo, & turgidulis puellæ ocellis, & aureo malo luserit: quia ut ipsemet in glossulis ad marginem adiectis indicauit, nunquam credit, in illo diuino Cantico mystico Christi, & Ecclesiæ amores describi, sed venereis, ac prophanis Salomonis, eiusque amicæ Sulamitis, atque eiusdem fœminarum amoribus amatorium colloquium texi. Et sicut hunc Salomonis librum inhonestis lenocinijs contaminauit, ita in omnem diuinam Scripturam prophanis, gentilibus, ac impijs vocibus, locutionibus, ac sententijs prophanauit, semipaganus, ac semigentilis iste interpres. qui quasi puderet eum uti vocibus, quibus Spiritus sanctus per ora sanctorum vsus est, nomen Dei, ac Patris domini nostri Iesu Christi mutauit in *Ioanem Diuum, Armipotetem, Gradiuum, ac Cœlicolam,* diuinam eius caritatem appellans *Cupidinem,* & eius Angelos, *Iouis genios,* & Dei templum *Iouis adem, saniumq;.* & sedem Dei, *Augustale Iouis,* ponens ubique, pro sanctis viris *Heroas,* pro sancto Israële *Augustinum Israelitanum,* pro sanctis prophetis *uates atque fatidicos,* pro spiritu prophético, *spiritum fatidicum,* & pro prophetare *bacchari,* pro gygantibus item *Titanam sobolem,* pro Sole, *Phœbum & Apollinem,* pro fulguribus *Iouianum ignem,* pro inferno, *Orcum ac Tartarum,* pro habitatoribus inferni *Manes,* & pro perditione inferni *Plutonem,* pro sanctificatione, *lustrationem,* & pro sacro cātu, *Pœana,* ac innumera alia his similia, de media gentilium impietate deducta, quæ nullus verè pius æquis auribus audiat. Omitto breuitati consulens, violentas, & ambiguas locutiones materiam hæresibus præparantes, veluti cum pro eo, quod in euangelio Ioannis legit ecclesia: *Et verbum caro factum est,* nescio an Latine potius, quàm Sarmaricè verterit: **ET SERMO CORPORA-** Ioan. 1, 14. **T V S E S T.** quasi D. Hieronymus aberrasset, cum illud καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο. vertit: *Et verbum caro factum est,* & illud, quod Petrus in Acti. de Christo dixit ὁ προσώψαντες ἀκλήτε, hoc est, **Q V E M** affigentes interemistis: semigentilis hic interpres, Romanæ linguæ columen, transtulit: **Q V E M** VOS AD PALVM DELIGATVM SVSTILISTIS: Quæ verba Act. 2, 23. proximis annis inter Iudæos quosdam ab Anabaptistis Florentinæ ciuitatis ad fidem receptis, non absque ingenti Anabaptistarum periculo, magnum rumorem in conuenticulis eorum excitarunt, addubitantibus Iudæis illis, an Christus iuxta vetustum Romanorum, & Hebræorum morem fuisset cruci suffixus, aut potius palo infixus iuxta presentem Turcarum consuetudinem, quemadmodum Castalionis editio significare videbatur. Atque huiusmodi egregios fructus pariunt Ciceronianæ hæ recentium interpretum editiones, tantis laudibus ab hæreticis celebratæ. Sed nimius in hac re fortasse fuerim, quàm lector desiderasset. Beza egregiè est Castalionis petulantiam imitatus ac propterea meritò à doctissimo Genebrardo grauissimo Theologo in Admonitione ad Ministros Geneuenses accusatur, ex qua, castimoniam Calvinianam flosculos descripsi.

Castalio im- Pius quid de Cantico Cantico sentiat.

Totam scripturam quibus vocibus contaminari.

Ioan. 1, 14.

Act. 2, 23.

Tumultus ob Castalionis editionem excitatus.

Ecce

Ecce tu bellissima
His columbae praedita
Bellulis ocellulis.

Ecce tu bellissima
His columbae praedita
Patulis ocellulis
Hinc & inde pendulis
Crispulis cincinnulis
Talis est tibi coma
Mollicella crispula.
Tale quiddam crispulae
Inter emicat coma
Tortiles cincinnulos.

-Callida

Altero me patulo
Contuens ocellulo.
Alterum ceruicula & c.

Alia sunt id genus multa quae legere, qui ex animo est Christianus, sine dolore non poterit, sed Beza antiquum obinet.

Cæterum quoniam hæretici iactant Ecclesiam Dei ante has novas interpretationes nullam habuisse fidelem, ac sinceram diuinæ Scripturæ translationem, vt hanc eorum iactantiam comprimamus, operæpretium est, vt paulo altius ordientes, videamus breuiter, primum quot, & quales translationes tam Græca, quam Latina Ecclesia habuerint: deinde verò cuius auctoritatis vnaquæque earum in Ecclesia Catholica fuerit.

PRIMA igitur Græca editio veteris testamenti, qua primum vsa est Ecclesia, fuit duorum & septuaginta interpretum versio. Secunda, Aquilæ Pontifici, annis penè CXX. post Christum edita. Tertia, Symmachi Samaritani, anno CXC. humanæ Salutis condita. Quarta, Theodotionis Ephesij, anno CC. à Christi ortu elaborata, de quibus quatuor Græcis translationibus, cum in quarto huius Operis libro, sub proprijs eorundem auctorum titulis copiose dixerimus, superfluum arbitramur eadem rursus hoc loco repetere. Quinta Græca editio vnà cum plerisque alijs Hebraicis, & Græcis voluminibus, in Hiericho in dolijs inuenta est ab Origene Adamantio, qui etiam non multo post, aliam quandam translationem repetit in littore Actiaco, in Nicopoli, eodem modo in dolijs occultatâ, eamque sextam editionem appellauit. & adiunctis ijs ad cæteras quatuor translationes, Hexapla, & Octapla Græcarum editionum, miro artificio construxit eo ordine, quem in libro iam citato commemoravi, dum Origenica scripta recenserem. Septima, post omnes istas editio quædam Græca inuenta est, & ea nec in Hexaplis, nec in octaplis vnquam posita. hanc Isidorus libro sexto Etymologiarum putat ab ipsomet Origene inuentam, quæ Βοινη, à Græcis, hoc est, communis & vulgata dicta est, ab aliquibus verò λσκιανός, vel λσκινηά. vocata est: eò quòd à Luciano Martyre edita crederetur. de qua in epistola ad Suniam, & Fretelam ita Hieronymus scribit: BREUITER, illud admoneo, vt sciatis aliam esse editionem, quam Origenes, & Casariensis Eusebius Βοινην, id est communem appellant, & à plerisque nunc λσκιανός, dicitur, aliam Septuaginta interpretum, quae reperitur in Hexaplis

A codicibus, & à nobis in Latinum sermonem versa est, & Hierosolyma, atque in Orientis ecclesijs decantatur. *βοινη* autem ista, pro locis, & temporibus pro voluntate scriptorum veterum corrupta editio est, ea autem, quae habetur in Hexaplis, & quae nos vertimus, ipsa est, quae in eruditorum libris incorrupta, & immaculata Septuaginta interpretum translatio reseruatur. Hæc igitur de omnibus famosis Græcorum editionibus ex Aristeæ, Iosepho, Eusebio, Iustino, Irenæo, Epiphano, & Hieronymo desumpsimus.

POST quas duæ aliæ Latinæ editiones veteris testamenti in ecclesia Latina fuerunt, noua scilicet, ac vetus: vetus quidem, vulgatæ & communis editionis nomē accepit, tū quia nullum certum haberet autorem, tū quia non de Hebræo fonte, sed de *βοινη* vel de Septuaginta interpretatione sumpta esset, quemadmodum Augustinus decimo octauo de ciuit. Dei, & Hieronymus in præfatione euangeliorum testantur, cuius lectione vsa est ecclesia longè ante tempora Hieronymi, & etiam multò post, vsq; ad tempora Gregorij Papæ. Noua verò, à Hieronymo non de Græco, sed de Hebraica veritate in Latinum eloquiū versa est: quae ecclesia vsque ab ipsis Gregorij temporibus, vnà cum veteri editione vsa est. vtriusque enim Gregorius in præfatione Moralium meminit, inquiens:

NOVAM translationem differo, sed cum probationis causa me exigit, nunc veterem, nunc nouam pro testimonio assumo: vt quia sedes apostolica, cui auctore Deo presideo, vtraque utitur, mei quoque labor studij ex vtraque fulciatur. Atque hæc de veteris testamenti translationibus tam Græcis quam Latinis dicta sint.

DE Translationibus autem noui testamenti, quod Græcè, sed interdum Hebraicis phrasibus scriptum fuisse, constat, certum earum numerum scire non possumus. illas tamen fuisse multas, indicat Hieronymus in Præfatione quatuor euangeliorum: inter alias verò innuit fuisse editionem quandam veterem iam dudum ante ipsum in Ecclesia vulgatam, quae cum à dormitantibus librarijs progressu temporum corrupta esset, Hieronymus eam iussu Damasi Papæ, facta multorum Græcorum exemplarium collatione, correxit, emendauitque, & ad Græcam veritatem restituit, qua Hieronymi castigatione, vel potius editione, Ecclesia Romana à temporibus D. Hieronymi vsque in hanc diem perpetuo vsa est. tot igitur vsque ad hanc ætatem fuerunt in Ecclesia tam veteris, quam noui testamenti editiones.

DE quarum numero Ecclesiae Latinæ, & Græcae, omnibus alijs editionibus omissis, quinque solummodò in auctoritatem hucusque receperunt, nepe in nouo testamento duas, veterem scilicet ac nouam, & in veteri testamento tres, videlicet, vnã tantum Græcam Septuaginta interpretum, & duas Latinas, hoc est Veterem, ac Nouam. De Septuaginta editione tantummodo ab Ecclesia recepta, testis est Euseb. lib. 6. Eccle. hist. & August. de ciuit. Dei lib. 18. hunc in modum eadem de re scribit: NAM cum fuerint, inquit, & alij interpretes, qui ex Hebraea lingua in Græcam sacra illa eloquia transtulerunt, sicut Aquila, Symmachus, Theodotion, sicut etiam est illa interpretatio, cuius auctor non apparet, & ob hoc sine nomine interpretis. Quinta editio

E

Editiones veteris testamenti apud Latinos duæ.

Cap. 43.

Translationes noui Testamenti innumeræ.

Ecclesia, quot & quas editiones approbat.

Cap. 1.

Cap. 43.

editio 70.
interpretum
& alia.

De Septuaginta interpretibus videndi sunt Iren. lib. 3. aduersus her. cap. 25. Iustinus martyr in orat. pater. ad Gent. Clem. Alex. lib. 1. Strom. Cyrill. Ierosol. cath. 4. Epiphanius de pòd. & mensur. Ruffinus aduersus Hieron. & D. August. li. 18. de ciuit. Dei cap. 43. Septima editio qualis.

nuncupatur, hanc tamen, quae Septuaginta est, tanquam sola esset, sic recipit Ecclesia eaq; utuntur Graeci populi Christiani, quorum plerique utrum alia sit, ignorant. Hec Augustinus. De Latinis vero translationibus, duas tantum ab Ecclesia receptas constat, primò vulgatam illam editionem, non ex Hebraea origine, sed ex translatione Septuaginta Latine editam. qua sola Ecclesiam Latinam usam fuisse usque ad tempora Augustini, & Hieronymi, ipsemet Augustinus loco iam dicto testatur. & Gregorius usque ad sua tempora, ut iam diximus, in Ecclesia Romana fuisse usitata, in praefatione moralium scribit.

Is. lib. 6. eth. Cap. 5.

Postquam veterem, ac vulgatam editionem, Ecclesia habere coepit, ut supra dictum est, novam Hieronymi translationem, ex Hebraica veritate desumptam, & novam quoque eiusdem castigationem in novum testamentum recepit, sicut ex tertia epistola Augustini ad Hieronymum apparet. Atque his tantum editionibus usque in praesentem diem pro authenticis, veris, ac summa fide dignis Ecclesia Catholica publicè usa est in divinis mysterijs, ac sacris concionibus, & lectionibus, in confirmandis dogmatibus nostrae fidei, & haereticis redarguendis. cæteris vero non publicè, vel tanquam authenticis usi sunt Patres, sed tanquam extraneis ad particulares eorum usus. nimirum ut ex earum collatione Septuaginta interpretationem clarius intelligerent, & ut ex comparatione Septuaginta ad alias editiones, falsitatem earum redarguerent. Huius autem rei gratia, ut Philastrius, & Epiphanius tradunt, eiusmodi editiones in Hexaplis nunquam in media columna ponebantur, sed dextra, laeva que assignabantur, ut hinc atque hinc positæ, tanquam contrariæ, & non plenae veritatis à vera Septuaginta Interpretum editione, quæ media locabatur, ostenderentur. Prætermittis ergo omnibus istis translationibus quas Ecclesia vel tanquam haereticas abiecit, vel tanquam suspectas & corruptas non accipit, videamus solummodo quantum auctoritatis, ac fidei habuerint in Ecclesia prædictæ quinque translationes, & quid de vnaquaque earum senserint Catholici Patres, at ex eorum iudicij gravitate, deiciamus arrogantiam eorum, qui iactant nullam hucusque integram, certamque divinæ Scripturæ translationem in Ecclesia fuisse.

Qualis usus fuerit ceterarum interpretationum.

Hier. in praef. Esaiæ.

Septuaginta interpretum editio quanta fuerit auctoritatis.

Cap. 24.

DE integritate igitur ac fide editionis Septuaginta tot ac tanta sunt Patrum testimonia ut deficiat me tempus, si ea voluerim percensere. Omnes tamen in hoc conveniunt, eam tribus potissimum de causis ceteris esse præferendam. Primum, quòd omnium editionum antiquissima sit. deinde quòd divino lumine, & non humano ingenio à Septuaginta duobus viris spiritu sancto plenis edita sit, siquidem, ut scribit Iustinus martyr, in Admonitorio ad Gentes, & Irenæus libro tertio: Ptolemæus res veritus ne Septuaginta interpretes non plenè, ac ingenuè interpretarentur veritatem divinis voluminibus inserta, sed aliqua de industria occultaret, singulos à se invicem separavit, & eadè seorsum positos interpretari iussit. divina autè voluntate factum est, ut omnes ijs-

dem verbis iisdem nominibus, atque sententijs ab initio usque ad finem scripserint, ita ut rex, ac ipsi gentiles manifestè agnoscerent, non humano, sed divino nutu, atque consilio divinas illas scripturas fuisse interpretatas. Epiphanius vero in libello de ponderibus, & mensuris, fusiùs describens cellularum numerum, situm, ac formam viginti duo volumina veteris testamèti ab eis traducta recitat, idque in diversis seorsum cellulis, quarum se vestigia in Pharo insula vidisse martyr Iustinus in admonitorio scriptum reliquit. cuius sententiæ Philastrius in catalogo, Ruffinus aduersus Hieronymum, & Augustinus consentiunt.

Tertia causa cur hæc editio anteponatur alijs est, quia Apostoli, & Euangelistæ ex ea tanquam de vera ac fida interpretatione testimonia acceperunt. & post eos omnis Ecclesia usque ad Damasum Papam eam in summa veneratione semper habuit, sicut frequentissima vetustissimorum patrum testimonia testantur. Origenes in epistola ad Iulium Africanum, huic vni tantum tribuit, ut dixerit, hoc solum pro vero habendum esse in sacris Scripturis, quod Septuaginta interpretes transtulissent. & Augustinus libro decimo octavo de civitate Dei, **ECCLESIA Christi**, inquit, *tot hominum auctoritati ab Eleazaro tunc pontifice ad hoc tantum opus electorum, neminem indicat præferendum: quia (et si non in eis unus apparuisset spiritus sine dubitatione divinus, sed inter se verba interpretationis suae Septuaginta, docti more hominum contulissent, ut quod placuisset omnibus hoc maneret) nullus eis vetus interpres debuit anteponi*, Hieronymus quoque multis in locis, ac præsertim in præfatione Paralipomenon asserit Septuaginta interpretes, viros spiritu sancto plenos fuisse, & spiritu sancti auctoritate scripsisse. Mitto & alia innumera Patrum testimonia, ne legentibus fastidium ingeram.

DE editione vero Latina veteris testamèti, quæ vetus, & vulgata olim dicebatur, Augustinus libro iam citato, testatur eam apud Ecclesias Latinas in tanta auctoritate, ac reverentia fuisse, ut omnibus alijs editionibus præferretur. & Gregorius in præfatione Moralium, ut supra meminimus, etiam temporibus suis eam in Ecclesia Romana in summa veneratione fuisse testatus est, hæc verba in vigesimo libro moralium scribens: **S E D tamen, quia hæc nova translatio ex Hebræo nobis eloquio cuncta verius transfudisse perhibetur, credendum est quicquid in ea dicitur: & oportet ut vera illius nostra expositio subtilius rimetur.**

DE editione vero Latina veteris testamèti à Hieronymo facta, quàm fida, certa, vera, dilucida, & exacta fuerit, ipsemet Hieronymus indicat. cui cum rationem sententiæ suæ, velut pignus afferat, par est ut credamus. sic enim de seipso in præfatione Psalterij ad Sophronium loquitur: **C E R T E confidenter dicam, & multos huius operis testes citabo, me nihil duntaxat sententiæ de Hebraica veritate mutasse. sicubi ergo editio mea à veteribus discrepabit, interroga quemlibet Hebræorum, & liquido prauidebis me ab amulis frustra lacerari, qui malunt contemnere videri præclara quàm discere.** & in Prologo galeato similiter

Li. 18. de Cl. Dei. cap. 43.

Euseb. lib. 6. hist. cap. 33.

Cap. 43.

Cap. 43.

Editio latina & vetus quanta fuerit auctoritatis.

Cap. 83.

Editio D. Hieronymi quanta vera sit.

liter ait: *M I N I* omnino conscius non sum, mutasse me quidpiam de Hebraica veritate, certe si incredulus es, lege Græcos codices, & Latinos, & confer cum his opusculis, quæ nuper emēdauimus, & ubicunq; discrepare inter se videris, interroga quēlibet Hebræorum, cui magis accommodare debeas fidem, & si nostra firmauerit, puto quod eum non existimes coniectorem, vt in eodem loco mecū pariter diuinari. Quod si diuo Hieronymo tāquam de seipso testimonium perhibenti credere nolint hæretici, audiant Augustinū, qui in 18. de ciuit. Dei de versione Hieronymi sic ait: *Non desuit temporibus nostris presbyter Hieronymus homo doctissimus. & triū linguarum peritissimus, qui non ex Græco, sed ex Hebræo in Latinum diuinas Scripturas conuerterit, cuius tantum literarū laborem, Hebræi fatentur esse veracem.* Augustino Isidorus consentiens: *PRESBYTER*, inquit, *Hieronymus trium linguarū peritissimus ex Hebræo in Latinū eloquium diuinas Scripturas conuertit eloquenter, quæ transfudit: cuius interpretatio merito cæteris antepositur, nam est verborum tenacior, & perspicuitate sententiæ clarior, atque utpote Christiana interpretatio, verior.* Quorum patrum testimonijs, Græci quoque consensum præbuerunt, qui adhuc viuentē Hieronymo editionem eius ex Latino verterunt in Græcum, vt idem Hieronymus in prima sua Apologia contra Ruffinum scribit.

Q uo ad duas Latinas noui testamenti editiones, veterē quidem cōmunis Patrum assensio à primordio nascētis Ecclesiæ, vsq; ad Damasum Papā longo vsu approbavit. Nouā verò editionem, seu castigatiōrē, Hieronymi, etiam ipso viuentē maximo fauore ab Ecclesia fuisse receptā, indicat Augustinus in epistola tertia ad Hieronymū his verbis: *P R O I N D E*, non parnas Deo gratias agimus de opere tuo, quod euangelium de Græco in Latinum interpretatus es, quia penē in omnibus nulla offensus est, cum Scripturā Græcā contulerimus, unde si quisquam veteris falsitatis contentiosus fuerit, prolatis, collatisque codicibus, vel docetur facillimē, vel refellitur. & si quedam rarissima merito mouent, quis tam durus est, qui labori tam utili non facile ignoscat, cui vicem laudis referre nō sufficit? Ex his igitur concluditur, aut translationes istas tanta veneratione ab Ecclesia receptas, & ab omnibus Patribus celebratas fuisse veras ac fideles, aut si tales non fuerint, Ecclesiam Dei, quæ eas tales esse crediderit, quales reuera non erant, grauiter admodum per tot annorum centurias fuisse deceptam, ac turpiter delusam. quod nullus vnquam nec mente concipere poterit, nisi penitus ecclesiastico spiritu destitutus, & in totum Lutheranis, Sacramentarijs, Anabaptistis, Seruetanis, ac cæteris eiusmodi pestibus addictus Sed iam ad ipsorū contentiones transeamus.

OBIECTIONES HÆRETICORVM.

I. *P R O P O S I T V M* nostræ disceptationis est, ostendere Latinorum Græcorumque ecclesias ante emissas recentiorum interpretum editiones, nullam habuisse diuinarum scripturarum interpretationem, quæ non fuerit infinitis penē vitijs, & erroribus deformata. Exordientes igitur iuxta temporum seriem, ab illa prima

A totius veteris instrumenti versione, de nomine Septuaginta interpretum falso appellata omnia eius vitia detegemus, si prius aduersarios nostros admoneamus, editionem istā falso ascriptā Septuaginta interpretibus, & male creditum, quod ab eis Spiritus sancti afflatu condita fuerit. Siquidem Aristæas Ptolemæi satelles in libro De Septuaginta interpretibus, & Philo Iudæus in sua Chronographia, & Iosephus in præfatione Hebraicarū Antiquitatum, & in duodecimo eiusdem operis libro, & auctor libri Seder olam minoris, atque omnes Rabbini Hebræorum, qui de Septuaginta aliquam mentionē fecerūt, omnes hi referunt Septuaginta interpretes Ptolemæi hortatu tantum quinq; libros Mosis transtulisse, nulla de alijs diuinæ Scripturæ libris enumeratione facta. quibus etiā Hieronymus innumeris fermè locis adstipulatur, maximè vero in cōmentarijs Michææ, capite secūdo, quo loco sic ait: *I N T E R P R E T A T I O* Septuaginta, si tamen septuaginta est, Iosephus enim scribit, & Hebræi tradūt, quinque tantū libros, legis Mosis ab eis trāsatos, & Ptolemæo regi cōtraditos. Et in præfatione Hebraicarum quæstionū, idem sic scribit: *Accedit ad hoc quoq; quod Iosephus, qui Septuaginta interpretum proponit historiā, quinque tantū libros Mosis transtulos refert, quos nos quoque confitemur plusquam cæteros cum Hebraicis cōsonare.* Quæ omnia ostendunt editionem hanc, quæ in totum vetus testamentum habetur, non esse Septuaginta interpretum, sed alterius cuiuspiam incerti nominis, & auctoritatis trāsatoris: sed cuiuscunque ea sit, etiam si Septuaginta interpretum esset, testatur abunde Hieronymus translationem, quæ Septuaginta creditur, per spiritum editā non fuisse: & Septuaginta nō tantquam afflatos diuino spiritu scripsisse, sed tantquam homines, qui in multis errare potuerunt, & errarunt. sic autem de eis loquitur Hieronymus in præfatione Pentateuchi: *N E S C I O* quis primus auctor, Septuaginta cellulas Alexandria mendacio suo extruxerit, quibus diuisi eadem scripturarum: cum Aristæas eiusdem Ptolemæi ὕπαρχος ὀπίσθους, & multo post tempore Iosephus nihil tale retulerint, sed in basilica congregatos contulisse scribant, non prophetasse. aliud est enim vatem, aliud est esse interpretem. ibi spiritus ventura prædicat, hic eruditio, & verborum copia, ea, quæ intelligit transfert. nisi forte putandus est Tullius Oeconomicum Xenophontis & Platonis Protagoram, & Demosthenis pro Ctesiphonte afflatum rhetorico spiritu transtulisse.

2. *Q U O D* autem multis erroribus editio hæc referta sit, non solum ipsi Iudæi affirmant, vt Augustinus libro decimo octauo de ciuitate Dei annotauit, sed & multi illustres Christianorum confirmant, & ipsamet editio suos errores manifestissime prodit. Cū enim optimi interpretis munus sit nihil de auctoris sententia demere, nihil de suo supperaddere, nihil aut ad ambiguum aut contrarium sensum immutare, in his omnibus Septuaginta defecisse inueniuntur. Et primum quam multa de Hebraicis codicibus loca præterierint, Hieronymus ferè sacrorum librorū præfationibus indicat, præcipuè verò in præfatione Pentateuchi, in qua enumerans nonnulla ex his, quæ

Ii 4 Septua

Cap. 43.

Lib. 6. ethym.
Cap. 5.

De duabus
nouo testamen
ti latinis edi
tionibus.

Septuaginta
an tantum
quinque li
bros Mosis
verterunt.

Septuaginta
num fuerint
propheta.

Ca. 43.

Septuaginta omiserunt. **MULTA**, inquit, de veteri testamento legimus, quae in nostris, hoc est, in Septuaginta interpretum codicibus non habentur. ut illud, *Ex Aegypto vocavi filium meum.* & **QVONIAM Nazareus vocabitur.** & **VIDEBUNT** in quem transfixerunt. & **FLUMINA** de ventre eius fluent aqua vina. & **QVÆ** nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quae preparavit Deus diligentibus se. & multa alia, quae primum *ὀβρυχμα* desiderant, quorum primum positum est in Osea, secundum in Esaiâ, tertium in Zacharia, quartum in Prouerbijs, quintum eque in Esaiâ, cuius erroris causas non est meum exponere. & paulo post accusans eos, quod de industria pratermiserint omnia, quae de sanctis mysterijs Trinitatis in sacris literis inuenissent, sic addit: **DENIQUE** ubicunque sacratum aliquid scriptura testatur de patre, & filio & spiritu sancto, aut aliter interpretati sunt, aut omnino tacuerunt.

3. **QVANTA** verò de suo superaddiderint, quae in Hebraeis codicibus non habentur, idem Hieronymus in libro Hebraicarum quaestionum, & in epistola ad Suniâ, & Fretellam, & in libro De optimo genere interpretandi ex infinitis penè locis pauca quaedam decerpens annotavit, veluti illud Genesis tertio, vbi in Hebraeo scriptum est: **SVPER** pectus tuum gradieris: addiderunt, **ET VENTREM**, quod Hebraeus codex non habet, & Genesi cap. 13.

pro eo, quod Hebraei legunt: **ET viri Sodomorum erant mali, & peccatores vehementer:** apposuerunt, **IN conspectu Dei**, quod tanquam superfluum additum Hieronymus damnat: quia Sodomitae non solum erant mali in conspectu Dei, sed etiam in conspectu hominum, & cum in principio psalmi vigesimi primi solum scriptum sit *אלי אלי לאמהאזבתחני* **ELI eli lamahazabathani**, quod interpretatur **Deus Deus meus**, ut quid me dereliquisti? ipsi interposuerunt duo alia verba scilicet, **RESPICE IN ME.** & pro eo quod legitur Deuteronomij vigesimoprimo: **MALEDICTVS** à Deo, qui pendet in ligno. ipsi: ut Hieronymus tertio ad Galatas capite annotat. addiderunt, **OMNIS**, à Deo, qui pedit in ligno Deuteronomij vigesimo septimo, vbi scriptum est.

MALEDICTVS, qui non permanserit in verbis, quae scripta sunt in libro legis, additis tribus particulis, verterunt: **MALEDICTVS** omnis homo, qui non permanserit in omnibus verbis, quae scripta sunt in lib. legis, & ne quis eiusmodi additiones existimet leuis esse momenti, sciat ex hisce additionibus quantumuis parvis, se penumero grauissimas exoriri haereses: veluti exemplo Manichæorum ostendit potest: qui ex hac vltima vniuersali particula **OMNIS**, quam Septuaginta ad Mosis testimonium addiderunt, dicentes, **MALEDICTVS** omnis, qui pendet in ligno, ceperunt ansam calumniandi, & reiiciendi Mosem, appellantes eum (ut Augustinus libro sextodecimo aduersus Faustum scribit) modò sacrilegum, modò blasphemum: eo quod Christum, Apostolos, ac martyres in ligno pendentes, omnes sub vna, eademque vniuersali maledictione concluderit.

4. **DE** his verò, quae Septuaginta contrario sensu transtulerunt, nonnulla etiam Hieronymus supra memoratis locis enumerat: quem-

admodum Genesis vigesimo sexto, pro eo, quod iuxta Hebraicam veritatem legitur: **VENERVNT** in ipsa die serui Isaac annunciantes de puteo, quem foderant, atque dicentes: inuenimus aquam: unde appellatum est nomen eius saturitas: Septuaginta penitus ex opposito verterunt, **ET venerunt** pueri Isaac, & nunciauerunt ei, de puteo, quem foderant, & dixerunt ei: non inuenimus aquam, unde appellatum est nomen eius iuramentum. quod falso translatum esse, Hieronymus ex ipsa nominis etymologia ostendit. **QVÆ** enim, inquit, etymologia est, propterea vocari iuramentum, quia aquam non inuenissent? & contrarium etiam in Hebraeo sit, & Aquila, & Symmachus traducētes cōsenserint, quod aquam inuenerint, & propterea appellatus sit puteus ipse saturitas, vel abundantia. Et in Psalmo decimo octavo pro eo, quod legitur in Hebraeo: **SOLI** posuit tabernaculum in eis: hoc est, quod Deus dederit Soli in caelo domiciliū, & thalamum, ex quo tanquam sponsus summo mane procederet, Septuaginta contrario sensu verterunt, non solē esse positū in tabernaculo, sed tabernaculum positū esse in sole, dicentes, *ἐν τῷ ἡλίῳ ἐθερ τὸ σκηνώμα αὐτῆς.* id est, **IN sole** posuit tabernaculum suum. quod occasionem peperit Manichæis, ut solem adorarent, eo quod ex his verbis existimassent, Christum postquam in caelum ascendit, sibi in sole domiciliū constituisse, atque exinde, in eo tanquam in proprio tabernaculo habitasse: sic enim de Manichæis scribit Augustinus libro vigesimo contra Faustum.

5. **MULTA** quoque sunt, quae ex ignorantia proprii sermonis perperam, & in alienum, ac diuersum sensum à Septuaginta traducta videntur. quorum aliqua exempla Hieronymus locis iam dictis adducit. quemadmodum Genesis trigesimo. vbi de pecoribus Iacob, & Laban in Hebraeo habetur: **FACTA** sunt ea, quae erant serotina Laban, & quae primi temporis Iacob, Septuaginta non intellectis Hebraicis vocibus, verterunt, *Ἐγένετο δὲ τὰ ἀσνηματῶν Δαβὴν, τὰ δὲ ἐπισηματῶν Ἰακώβ,* id est, **FACTA** sunt autem non insignia Laban, insignia verò Iacob: quod Hieronymus in libro Quaestionum Hebraicarum nihil dicit ad sensum pertinere. Item Genesis trigesimoprimo, pro eo, quod in Hebraeo est: **MVTAVIT** mercedem meam decem vicibus: Septuaginta inscitia propriae vocis decepit, verterunt *τὸν δέναν ἀρνῶν,* hoc est, decem agnis: unde Hieronymus eos in Quaestionibus Hebraicis redarguens: **NESCIO**, inquit, qua opinione Septuaginta ducti, verbum Hebraicum *δέναν* monim decem agnis posuerunt, cum numerum potius quam agnos significet. denique ex consequētibus magis numeri sensus probetur: sed & Aquila *δέναν ἀρνῶν* transtulit. Symmachus verò *δέναν ἀρνῶν* transtulit. vterque eorum cum Hieronymo de numero consentiens. Item Genesis 35. pro eo, quod legitur: **EGRESSVS** autem inde venit *חִיברתא*, hoc est, secundum Hieronymum verno tempore, vel (ut alij exponunt) quasi stadium: Septuaginta non tenentes vocis proprietatem verterunt, **IN hippodromo**, quod Hieronymus libro predicto admirans, **NESCIO**, inquit, quid volentes Septuaginta hippodromum transtulerunt, cum chibrata hippodromus esse non possit. Hec ex innumeris huius editionis erroribus pauca exempli gratia collecta sint.

6. **QVANTA**

admodum Genesis vigesimo sexto, pro eo, quod iuxta Hebraicam veritatem legitur: **VENERVNT** in ipsa die serui Isaac annunciantes de puteo, quem foderant, atque dicentes: inuenimus aquam: unde appellatum est nomen eius saturitas: Septuaginta penitus ex opposito verterunt, **ET venerunt** pueri Isaac, & nunciauerunt ei, de puteo, quem foderant, & dixerunt ei: non inuenimus aquam, unde appellatum est nomen eius iuramentum. quod falso translatum esse, Hieronymus ex ipsa nominis etymologia ostendit. **QVÆ** enim, inquit, etymologia est, propterea vocari iuramentum, quia aquam non inuenissent? & contrarium etiam in Hebraeo sit, & Aquila, & Symmachus traducētes cōsenserint, quod aquam inuenerint, & propterea appellatus sit puteus ipse saturitas, vel abundantia. Et in Psalmo decimo octavo pro eo, quod legitur in Hebraeo: **SOLI** posuit tabernaculum in eis: hoc est, quod Deus dederit Soli in caelo domiciliū, & thalamum, ex quo tanquam sponsus summo mane procederet, Septuaginta contrario sensu verterunt, non solē esse positū in tabernaculo, sed tabernaculum positū esse in sole, dicentes, *ἐν τῷ ἡλίῳ ἐθερ τὸ σκηνώμα αὐτῆς.* id est, **IN sole** posuit tabernaculum suum. quod occasionem peperit Manichæis, ut solem adorarent, eo quod ex his verbis existimassent, Christum postquam in caelum ascendit, sibi in sole domiciliū constituisse, atque exinde, in eo tanquam in proprio tabernaculo habitasse: sic enim de Manichæis scribit Augustinus libro vigesimo contra Faustum.

5. **MULTA** quoque sunt, quae ex ignorantia proprii sermonis perperam, & in alienum, ac diuersum sensum à Septuaginta traducta videntur. quorum aliqua exempla Hieronymus locis iam dictis adducit. quemadmodum Genesis trigesimo. vbi de pecoribus Iacob, & Laban in Hebraeo habetur: **FACTA** sunt ea, quae erant serotina Laban, & quae primi temporis Iacob, Septuaginta non intellectis Hebraicis vocibus, verterunt, *Ἐγένετο δὲ τὰ ἀσνηματῶν Δαβὴν, τὰ δὲ ἐπισηματῶν Ἰακώβ,* id est, **FACTA** sunt autem non insignia Laban, insignia verò Iacob: quod Hieronymus in libro Quaestionum Hebraicarum nihil dicit ad sensum pertinere. Item Genesis trigesimoprimo, pro eo, quod in Hebraeo est: **MVTAVIT** mercedem meam decem vicibus: Septuaginta inscitia propriae vocis decepit, verterunt *τὸν δέναν ἀρνῶν,* hoc est, decem agnis: unde Hieronymus eos in Quaestionibus Hebraicis redarguens: **NESCIO**, inquit, qua opinione Septuaginta ducti, verbum Hebraicum *δέναν* monim decem agnis posuerunt, cum numerum potius quam agnos significet. denique ex consequētibus magis numeri sensus probetur: sed & Aquila *δέναν ἀρνῶν* transtulit. Symmachus verò *δέναν ἀρνῶν* transtulit. vterque eorum cum Hieronymo de numero consentiens. Item Genesis 35. pro eo, quod legitur: **EGRESSVS** autem inde venit *חִיברתא*, hoc est, secundum Hieronymum verno tempore, vel (ut alij exponunt) quasi stadium: Septuaginta non tenentes vocis proprietatem verterunt, **IN hippodromo**, quod Hieronymus libro predicto admirans, **NESCIO**, inquit, quid volentes Septuaginta hippodromum transtulerunt, cum chibrata hippodromus esse non possit. Hec ex innumeris huius editionis erroribus pauca exempli gratia collecta sint.

6. **QVANTA**

admodum Genesis vigesimo sexto, pro eo, quod iuxta Hebraicam veritatem legitur: **VENERVNT** in ipsa die serui Isaac annunciantes de puteo, quem foderant, atque dicentes: inuenimus aquam: unde appellatum est nomen eius saturitas: Septuaginta penitus ex opposito verterunt, **ET venerunt** pueri Isaac, & nunciauerunt ei, de puteo, quem foderant, & dixerunt ei: non inuenimus aquam, unde appellatum est nomen eius iuramentum. quod falso translatum esse, Hieronymus ex ipsa nominis etymologia ostendit. **QVÆ** enim, inquit, etymologia est, propterea vocari iuramentum, quia aquam non inuenissent? & contrarium etiam in Hebraeo sit, & Aquila, & Symmachus traducētes cōsenserint, quod aquam inuenerint, & propterea appellatus sit puteus ipse saturitas, vel abundantia. Et in Psalmo decimo octavo pro eo, quod legitur in Hebraeo: **SOLI** posuit tabernaculum in eis: hoc est, quod Deus dederit Soli in caelo domiciliū, & thalamum, ex quo tanquam sponsus summo mane procederet, Septuaginta contrario sensu verterunt, non solē esse positū in tabernaculo, sed tabernaculum positū esse in sole, dicentes, *ἐν τῷ ἡλίῳ ἐθερ τὸ σκηνώμα αὐτῆς.* id est, **IN sole** posuit tabernaculum suum. quod occasionem peperit Manichæis, ut solem adorarent, eo quod ex his verbis existimassent, Christum postquam in caelum ascendit, sibi in sole domiciliū constituisse, atque exinde, in eo tanquam in proprio tabernaculo habitasse: sic enim de Manichæis scribit Augustinus libro vigesimo contra Faustum.

6. **QVANTA**

a Ose 11, 1. citatum.
a Mat. 2, 15.
b Isa. 11, . citatum a
c Zac. 12, 10. citatum a
Ioan. 19, 37.
d Prou. 18. citatum a
Ioan. 7, 38.
e Isa. 64, 4. cit. I. Cor. 2. 9.

Septuaginta interpretes aliquid de suo addidisse.

Gen. 3. 14.
Gen. 13, 13.

Psal. 11, 1.

Deu. 21, 23.

Deu. 27, 26.

Septuaginta multa in contrario sensu vertisse.

Gen. 26, 31.

Psal. 118, 6.

Gen. 30, 41.

Gen. 31, 7.

Gen. 35, 15.

6. QUANTO QVAM pro omnibus istis vnicum satis argumentum sufficere posset ad ostendendum summam huius translationis imperfectionem, quia nisi graues, & frequentes in ea fuissent lapsus, frustra tantum laboris ac vigiliarum insumpisset Hieronymus, ut nouam translationem ex Hebræo fonte ederet, eamque legendam Ecclesiæ præberet. Neque Ecclesia editionem Hieronymi adeo ab interpretatione Septuaginta diuersam recepisset, nisi & Hieronymus & Ecclesia sensissent translationem Septuaginta ab Hebraica veritate multum discedere, & in pluribus non leuiter errare. Hæc de prima Septuaginta interpretum versione.

De veteri testamenti veteris editione.

7. DE Latina verò veteris testamenti editione, quam Veterem vocant, negari non potest, quin fuerit omnibus vitijs contaminata: si enim tot deprauationibus Græca Septuaginta interpretum editio abudauit, vnde Vetus Latina editio tanquam impurus riuulus de impuro fonte manauit, necesse est etiam multo grauioribus mendis, & erroribus Latinam versionem fuisse deformatam: sicut etiam Hieronymus vbique ferè testatur, nunc eam tanquam superfluum, & redundantem resecans, nunc tanquam decurtatam, & amputatam supplens, nunc tanquam deprauatam corrigens, & emendans, ac in cunctis penè diuinorum librorum præfationibus diuersa semper eius vitia indicans. ceu in præfatione libri Iosue de exemplaribus veteris Latinæ editionis his verbis conqueritur: *APVD Latinos (ait) tot sunt exemplaria, quot codices, & unusquisque pro arbitrio suo addidit, vel subtraxit, quod ei visum est, & utique non potest verum esse quod dissonat, & in præfationibus libri Iob conqueritur in vulgata editione totum librum Iob esse lacerum, ac detruncatum, deesseque in eo ultra octingentos versus, ac verè apud Latinos librum illum errorum vermibus corrosus, iacere in stercore. contra vero in præfatione librorum Esther, & Danielis, damnat Veterem vulgatam editionem, quod laciniosis verborum finibus sacras historias tractet, addens ea, quæ ex tempore dici, & audiri possunt, sicuti in scholis fieri solet ab his, qui confictis argumentis, sese in historia scribenda exercent, excogitantes quid pro loco, tempore, ac personis dici potuit: sicut in lib. Esther factum est, in quo sex capitula præter Hebraicam veritatem apposita sunt: & in Danielis libro, in quo Susannæ iudiciū, ac Belis, & Draconis fabulæ extra Hebraicæ narrationis summam, additæ sunt.*

De editione veteris testamenti à D. Hier. facta.

8. DE editione veteris testamenti, quæ Hieronymi esse creditur, hoc vnum in primis certè constat, eam non esse Hieronymi, ipsomet Hieronymi teste, qui in præfatione libri Regum de sua editione loquens, dicit se nihil de Hebr. veritate mutasse. Quod sanè in vulgata editione veteris testamenti, qua nunc vtitur Ecclesia, seruatū esse non videmus: cum in ea tam multa sint, quæ ab Hebr. veritate dissentiant. Ad quod, & illud accedit, quod ex tam innumeris locis, quos Hieronymus commemorat aut se emendasse, aut aliter vertisse, aut aliter legendum censuisse, quam nunc legantur, nullus omnino in hac nostra editione locus inueniatur, qui vel Hierony-

mi castigationi, vel saltem iudicio respondeat. quod liquidò patebit, si aliqua nostræ editionis loca conferamus cum illis, de quibus Hieronymus in libro Hebraicarum Questionum sententiam suam indicauit & primum, Genesis quarto, vbi editio nostra habet: *RESPEXIT Deus ad Abel, & ad munera eius, ad Cain autem, & ad munera eius non aspexit: Hieronymus secundum Theodotionis interpretationem, legendum putauit: ET inflammavit Dominus super Abel, & super sacrificium eius super Cayn autem, & super sacrificium eius non inflammavit.* addens hanc interpretationem esse verissimam, quia Cayn aliunde scire non potuisset, quod Deus fratris sui munera suscepisset, & sua repudiasset, nisi fratris sui sacrificium iuxta Theodotionem inflammasset, ignem autem ad sacrificium deuorandum venire solitum de cælo, & in dedicatione templi sub Salomone legitur, & quando Helias in monte Carmelo construxit altare. Item de eo, quod nostra editio habet Genesis quarto: *EGREDIAMVR foras, vel in campum,* Hieronymus sic scribit: *Et dixit Cayn ad Abel fratrem suum: subauditur, ea, que locutus est Dominus, superfluum est ergo, quod in Samaritanorum, & in nostro volumine legitur: EGREDIAMVR foras. &c.* Item in Psalmo secundo, pro eo, quod nunc legimus: *APPREHENDITE disciplinam:* Hieronymus in apologia contra Ruffinum testatur, se vertisse, *ADORATE pure:* & in expositione Psalmi 126. ad Marcellam, pro eo, quod nunc in eo psalmo legimus: *FILII EXCVSSORVM:* dicit se traduxisse: *FILIOS IVENTVTIS,* sicut fecerat Theodotion: quia in Hebræo habetur *בני הצעורים* *chen bene hannehurim.* ex quibus locis, atque alijs eiusmodi pluribus, manifestum est, editionem hanc non esse Hieronymi. Quod & Paulus Forosempronienensis Episcopus (ne Munsterum interim & Lutherum adducamus & plerique alij Hebræarum literarum periti affirmant, existimantes hanc nostram editionem esse, vel Theodotionis, vel Aquilæ, vel Symmachi, quam interpres incerti nominis in Latinum verterit, & appositis Hieronymi præfationibus, illam pro Hieronymi editione vendidit. Quanquam nec ipsa Hieronymi editio (qualiscunque illa fuerit) adeò fuit omni ex parte perfecta, ut iustam reprehensionem vitare potuerit. nam ut Palladium Galatam prætermittamus, qui eam tam multis locis primus omnium reprehendit, Augustinus in prima epistola ad Hieronymum non solum Hieronymi editionem non approbat, sed Hieronymi studium in vertendo veteri testamento, ut superfluum damnat, eumque hortatur, ut à vertendis Hebraicis Scripturis tanquam à temerario incepto desistat. Ruffinus etiam in secundo libro aduersus Hieronymum, multo deteriore putat Hieronymi editionem quam Septuaginta, multisque eam criminibus accusat. Nicolaus item Lyranus Hieronymum in translatione sua ostendit reprehensibilem, cum aliis multis in locis, tum in Psalmo quadragesimo septimo, vbi in calce eius sic ait: *HIERONYMVS tamen minus bene videtur dicere, quia in omnibus biblijs Hebræis*

Gen. 4, 4, 5.

Gen. 4, 8.

Psal. 2, 12.

Psal. 126, 4.

Hieron. editio inculpatur.

Hebræis

Hebraicis, quas vidi חלמ' halmuth hic est una dictio sed quid pluribus? Hieronymus ipse in translatione sua se ipsum errasse fatetur, in cōmentarijs super Esaiam capite decimonono, vbi sic ait: MELIVS reor proprium errorem reprehendere, quam dum erubescō imperitiā confiteari, in errore persistere, in eo quod transtuli, Et erit terra Iuda Aegypto in festiuitatem. Et in Ieremia capite sexto, aliquorum vocabulorum se ignorare significatum non negavit.

Il. 19, 17.

9. SED cuiuscunque vulgata hęc editio sit, manifestum est, eam longē ab Hebraica veritate distare, & vbiq̄ue innumerabilibus mendis scaterere, variatis frequenter locorum, vrbium, hominum, animalium, ac plātarum nominibus, sicut Genesis secundo, pro eo, quod habetur חבדלח habbedolach, nostra editio habet bdelium, cum id non bdelium sed lapidē pretiosum Hebræis significet, teste Hier. à Lyrano. & pro eo quod ponitur in nostra editione:

Gen. 2, 12.

AD locum Sichem vsque ad conuallem illustrem: Hebræus habet אלון מורה elon moreh, hoc est, planitiem Moreth, quōd secundum Gerunden-

Gen. 12, 16.

fem viri nomen est. & Genesis vigesimoseptimo, pro eo, quod in Hebræo est במרמה bemirmah, quod secundum Lyranum significat, P R V D E N T E R, nostra editio habet, F R A V D V L E N T E R, & Genesis trigesimotertio pro

Gen. 27, 35.

במאהקשיתא bemeah kesitah, hoc est, CENTVM nummis, seu obolis, nostra habet, CENTVM agnis. Interdum quoque loca in tempora, & tempora in loca trāsmutat: veluti Genesis trigesimo-

Gen. 33, 19.

quinto vbi hęc verba ad literam scribuntur: וישעיהו וימסעו מבית אל ויהי ערה כבדת דארע לכונא אפרתה mibeth el, ve iehi hod chibrata ha arez labo ephratha. hoc est, Et profecti sunt de Bethel, fuitque adhuc quasi stadium terre ad locum ephratha. pro quibus editio nostra sic legit: EGRESSVS autem inde, venit verno tempore ad terram, que ducit Ephratha. Interdum ponit alia pro alijs gesta fuisse: vt cum Genesis trigesimosexto Scriptura dicit Anam inuenisse וימימי ha iemim, hoc est, nouam generationem mulorum in deserto, translatio nostra ponit aquas calidas, quæ in eo deserto nusquam inueniuntur. Aliquando ponit sensus omnino contrarios his, quæ in Hebræo habentur, & male in fide sonantes, vt Gen. sexto, pro eo, quod legitur לא ידון רוחי באדם לא יעלם lo iadon ruchi baadam leolam: hoc est: NON iudicabit spiritus meus in homine in aeternum: nostra editio habet: NON permanebit spiritus meus. quam interpretationem Hieronymus in libro Hebraicarum Quæstionum damnat tanquam crudelem, quæ Deum sanguinarium, ac truculentum faciat: cum potius sententia illa, vt in Hebræo habetur, Dei clementiam sonet: ait enim: NON iudicabit spiritus meus in homine in sempiternum, quia caro est, hoc est, quia fragilis est in homine conditio, non eos ad aeternos seruabo cruciatus, sed hic illis restituā, quæ merentur. ergo non seueritatem, vt in nostris codicibus legitur (inquit Hieronymus, sed clementiam Dei sonat. dum peccator hic pro suo scelere visitatur, ne in alio sæculo in aeternum dānetur. Ex his igitur, & his similibus locis in nostra editione contentis, colligimus, Ecclesiam ante nostra tempora nunquam habuisse inte-

Gen. 35, 16.

Gen. 36, 24.

Gen. 3, 6.

gram veteris testamenti editionem. 10. DE editionibus autem noui testamenti quid sentiendum sit, ac de ea præsertim, quæ Hieronymi tempore, & antè in Ecclesia legēbatur, Hieronymus in præfatione ad Damasum indicat, existimans eam omnino indignam, cui fides præstaretur: quia tot essent eius exemplaria, quot codices, & illa vel à vitiosis interpretibus male edita, vel à præsumptoribus imperitis emēdata peruersius, vel à librarijs dormitantibus aut addita, aut mutata, in quibus quàm plurima à Græca veritate, & à se ipsis etiam discreparēt. Noua vero editio, qua nunc vtimur, & quam non Erasmus solū, sed & multi alij eruditi viri, Hieronymi esse negāt proprium opus requireret, si singula eius errata comprehendere vellemus: Sed satis sint omnibus eius erroribus explicandis septem illi indices, quos diligentissimus Erasmus editioni suæ præposuit. in quorum primo inexcusabiles solœcismos per interpretem admissos digessit. in secūdo, omnia ferè loca obscura, in quibus magni nominis interpretes lapsi sunt, collocauit. in tertio, loca manifestè deprauiata disposuit. in quarto, loca in editione nostra redundantia. in quinto loca in editione nostra deficientia apposuit. in sexto, & septimo, loca ab interprete immutata, & perperam inuersa subiicit. Ex quibus quisque facile cognoscet, quot mendis, solœcismis, barbarismis, amphibologijs, hyperbatis, milleque alijs erroribus nostra noui testamēti editio referta sit. Restat ergo, Ecclesiam Christianorum nullam hucusque integram, fidelem, verā, ac sinceram Scripturæ sacræ translationem habuisse. quod quidem ab initio sumpsimus demonstrandum.

De editionibus noui testamenti.

Que reprehēduntur in noua editione noui testamenti.

DISSOLVTIO OBIECTORVM.

1. ETSI sciamus omnium ferè Hebræorum opinionem esse, quōd Septuaginta interpretes solū quinque libros Mosis Græcos ediderint, malumus tamen certam, ac indubitatam omnium Christianorum Patrum in hac re sententiam sequi, quàm cum Iudaizantibus hereticis incertas Iudæorum opiniones sectari. inter Patres autem D. Hieronymus præcipuè affirmat, Septuaginta non solum quinque libros Mosis, verum etiam omnes prophetarum libros transtulisse. Quod Eusebius lōgè antea testatus fuerat libro octauo Euangelicæ præparationis, in quo etiam causam reddidit, cur prophetarum libri à Septuaginta interpretibus verti debuerint, ita scribens: CVM iā Saluatoris nostri tempora viderentur propius aduenire, conduceretque maximè salutem omnium gentium, quæcunque à prophetis scripta fuerant intelligere, per linguā Græcam, quam ferè omnes gentes intelligerent Iudaicam scripturam vniuersis proposuit, aut enim ea post Saluatoris nostri tempora non habuissemus, Iudæis ex inuidia occultantibus, aut corruptiores nobis dedissent, aut si rectè haberi potuissent, in suspicionem traductores facile vocarentur. Saluator ergo noster, qui vt Deus omnia prouidebat, optimam dispositionem Ptolemæo Aegyptiorum regi immisit, vt per Septuaginta Hebræos interpretes libros prophetarum traduceret. Epiphanius verò in

Septuaginta non quinque tantum libros Mosis conuertisse.

Cap. 1.

in libello de ponderibus & mensuris, non modò legem & Prophetas, sed etiam ceteros veteris testamenti libros, quos etiam nominatim appellat ab eis traductos refert, & idem ante eum Origenes sensit, longèque ante ambos Philo Iudæus. quo cum omnis Græcorum ac Latinorum Patrum chorus consentit. Nec ab eorum cōsensu quicquam Hieronymus discrepat, quanquam (vt hæretici nobis opponunt) aliquando dissentire visus sit, sed potius ex aliorum, quàm ex sua ipsius mente dubitavit, an Septuaginta omne vetus testamentum transtulerint. Semper enim in omnibus commentarijs suis fassus est. Septuaginta interpretes totum vetus testamentum trāstulisse. Quin B & in commentarijs duodecim prophetarum, vt ipse de se contra Ruffinum testatur, semper vna cum sua editione, etiam Septuaginta interpretationem sub ipsorum nomine differuit, ac demum quid de hac re sentiret, in iisdem cōmentarijs aperuit his verbis: *QV AN QV AM eruditi solos quinque libros Mosis à Septuaginta trāstatos probent ut pote Iosephus, & Hebræi, nos tamen secuti auctoritatem veterum, Irenæi, Tertulliani, Origenis, totum vetus testamētum per Septuaginta trāstatum dicimus. Quòd si plerūque Hieronymus Septuaginta illas cellulas tāquam incerto auctore vulgatas contemnit, & Septuaginta interpretes non prophetas, ac vates, sed solūm C fuisse interpretes scripserit, nō ob id tamē inficiatur, eos Spiritu sancto illustrante trāstulisse: quinimo eos Spiritu sancto plenos, ac Spiritus sancti auctoritate commotos, verissimè transtulisse, plerisq; in locis, & maxime in præfatione libri Paralippomenon cōstanter affirmat. & quanquam eos asseueret nec interpretando prophetasse, nec spiritum habuisse propheticum, nusquam tamen negat eos Spiritu sancto imbutos ad Scripturæ trāstationem accessisse: negavit quidem eos spiritum habuisse, quo futura præuidendo diuinarent, ac scriberent, sed non negavit eos intus diuinum intelligentiæ spiritum, ac interpretationis diuinæ D Scripturæ afflatum habuisse, cuius interni luminis auspicio, quæ à prophetis scripta fuerant ex vna in aliam linguam conuerterēt. differunt autem inter se prophetiæ, & interpretationis spiritus: hic sermones interpretatur, ille verò ventura vaticinatur.*

2. *QV AN TVM* verò ad errores illos attinet, de quibus Septuaginta ab hæreticis accusantur, quòd multa prophetarum testimonia de Christo præsertim, ac sancta Trinitate silètio præterierint, Hieronymus eos multis in locis egregiè tutatur, demonstrans eos nec negligenter, nec malitiosè, sed prudenti, pioque cōsilio multa de Christi sacramentis, & sanctæ E Trinitatis mysterijs omisisse. Primo, quia cum ante aduentum Christi interpretarentur, multa vèteri Christi sacramēta. nondum plene factulis illis perspecta, scire nequiverunt. ita disponente Deo, vt omnia eius diuinitatis mysteria sub exortum euāgelicæ lucis Christi splendore pādenda seruarētur. itaq; quod illi ignorauerunt, aut non plene cognouerunt, vel dubijs, & ambiguis sententijs transtulerunt, vel omnino tacuerunt, volentes potius de inco-

gnitis bene tacere, quàm de his, quæ nō nouerant loquendo malè pronunciarè. Secundū, ne Prolemæum Alexandria regem scandalizarēt, multa de filio Dei, ac de eius aduentu occultarunt. ne fortè rex audiens Deum habere filiū, putasset Iudæos iuxtà Platonis dogma duplex habere diuinitatis numè, & duos habere Deos, quos magni idcirco faciebat, quia vnum Deū colere dicerentur. Tertio, multa quoque alia præter hæc sacramenta tacuerunt, ne omnia fidei suæ mysteria ethnicis proderent, indignum existimantes, iuxtà Christi sententiam, dare sanctum canibus, & margaritas ante porcos proijcere. His igitur iustissimis de causis tam multa à Septuaginta interpretibus omisa tradit Hieronymus.

3. *DE* his vero quæ ab eisdem addita sunt, Diuus Hieronymus in libro De optimo genere interpretandi ostendit in illis verba non esse consideranda, sed sensum, ad quem Septuaginta ipsi nihil de suo, addiderunt, licet verba quædam, quæ in Hebræo non erant, adiunxerint. Sed cum animaduerneret Hebræos quosdam sensus non posse in Græcam linguam seruato pari verborum numero ita significanter transire, ea de causa dictiones aliquas interdum addiderunt, vt quod pari verborum numero ad plenum exprimere non poterant adiectis alijs vocibus, significantius, & efficacius exprimerent. Quod & Apostoli, & euangelistæ aliquando fecerunt: sicut in Marco legimus, qui cum introduxisset Dominum ad defunctam puellam dicentem: *THABITHA CVMI*: statim subiecit. *QVOD interpretatur, Puella (tibi dico) surge*, in cuius sententiæ interpretatione duo verba, videlicet, *TIBI DICO*, quæ in Hebræo Christi dicto non sunt, de suo addidit &, vt præcipientis Christi iussum, *ἐμπατικώτερον*. hoc est significantius faceret, & sensum vocantis atque imperantis fortius exprimeret, sic & Septuaginta emphasis gratia multas plerumque voces de suo addiderunt, veluti cum inter illa verba psalmi vigesimi primi, *DEVS DEVS MEVS, VT QV ID ME DERELIQVISTI?* interposuerunt *πρόχουσοι*, hoc est, *RESPICE IN ME*: vt supplicantis, & expostulantis affectum potentius & viuidius explicarent. atque hæc vna causa est, cur Septuaginta de suo nonnulla addiderint. Altera vero est, æquiuocatio ac multiplex vocum significatio, quæ apud Hebræos magis quàm in cæteris aliarum gentium linguis accidere solet, vt vna eademque vox sæpe multa significet. Vnde Septuaginta volentes plerumque multiplex alicuius Hebraicæ dictionis significatum, ostendere, neque id vnico verbo fieri posse vidētes, pluribus appositis verbis, plures eiusdem vocis significationes interpretantur, quemadmodum Genesis tertio, memorato ab hæreticis loco fecerunt: vbi cum in Hebræo scriptum sit *אָן נָא הַיָּה לְהַגְהֵה כֹּנְחָה*, quod tam super vētrem, quàm super pectus significat, Septuaginta vtrūque vocabuli significatū exprimere cupientes verterunt. *ἐπὶ τῷ στήθεϊ σου, καὶ τῷ κοιλίᾳ πορεύσῃ σου*. hoc est, *SUPER pectus tuum, & ventrem gradieris*. Interdum quoque contingere po-

Hieronymus ab ea opinione non dissentit.

Septuaginta habuerunt Spiritum S.

Hier. in præf. Pentateuchi. Septuaginta cur multa de sanctissima Trinitate, & de Christo mysteria prætermiserint.

Matth. 7, 6.

Septuaginta cur multa addiderunt.

Mar. 5, 41.

Psal. 21, 2.

Gen. 3, 14.

re po

te potest, vt aliqua in codicibus Hebraicis, vel malitia, vel negligentia, vel imperitia scriptorum prætermiffa sint, quæ cum postea inuenta fuerint in editione Septuaginta interpretum, qui de integris adhuc codicibus transtulerunt, videantur à Septuaginta supra Hebraicam veritatem apposita. Sicut in duobus illis Deuteronomij locis ab hæreticis productis, euenisse putat Hieronymus, qui de his in commentarijs ad Galatas capite tertio sic loquitur: *INCERTVM habemus, utrum Septuaginta addiderunt, OMNIS HOMO, & IN OMNIBVS. an in veteri Hebraico ita fuerit, vt postea à Iudæis deletum sit, in hanc me autem suspicionem illa res stimulat, quod verbum OMNIS, & IN OMNIBVS quasi sensui suo necessarium ad probandum illud, quod, quicumque ex operibus legis sunt: sub maledicto sunt, apostolus Paulus vir Hebræa peritia, & in lege doctissimus nunquam protulisset, nisi in Hebræis voluminibus haberetur, Quam ob causam, Samaritanorū Hebræa volumina relegens inueni hanc cal, quod interpretatur omnis, siue omnibus scriptum esse, & cum Septuaginta interpretibus concordare. Frustra igitur illud tulerunt Iudæi, ne viderentur esse sub maledicto, si non possent omnia complere, quæ scripta sunt: cum antiquiores alterius quoque gentis literæ id positum fuisse testentur.* Hæc Hieronymus. Quod si Manichæi ex eo verbo scādalizati sunt, existimantes Mosem blasphemasse Christum, quia posuit eum sub vniuersali maledictione eorum, qui pendent in ligno, hæreticorum fuit hoc scādalum, non de Scripture occasione, sed de propria malitia sumptum. quasi non etiam Paulus apostolus, quem Manichæi veneratur, dixisset, Christum nō solum fuisse sub maledictione, sed etiam pro nobis factum esse à Deo peccatum, & maledictum. factum inquam maledictum sponte sua, non natum, vt peccatum, quod homo commiserat per lignum scientiæ boni & mali, ipse in ligno deleret appensus, vt Augustinus contra Faustum inquit. Et hæc de locis à Septuaginta superadditis.

Gal. 3, 10.

Gal. 3, 13. Christus quomodo factus sit pro nobis maledictum.

In Septuaginta nullata & cum veritate Hebræi indiscreparit.

4. DE locis autem, qui apud Septuaginta cum Hebraica veritate pugnare videntur, rectè Augustinus libro decimo octauo de ciuitate Dei capite quadragesimo quarto dixit. multa esse apud Septuaginta interpretes, quæ cum ab Hebraica veritate discrepare putetur, si bene intellecta fuerint, inuenientur ei non esse contraria, & Diuus Hieronymus in libro De optimo genere interpretandi DISCREPANT, inquit, Septuaginta interpretum, nostraque translatio, & tamen sermonum varietas spiritus vnitatem concordat. vnde credendum non est, Septuaginta aliquid vnquam in contrarium sensum vertisse. Quod si locum illum Genesis 26. alio sensu transtulerint quàm posteriores interpretes fecerint, in causa fuit, quod in codicibus sui temporis dictionem habuerint contrariam ei quam Aquila, & Symmachus in suis codicibus habuerunt, quo factum est, vt eorum interpretatio à Septuaginta interpretatione dissideret. quod enim Septuaginta in suis exemplaribus habuerunt אלו, terminante aleph, quæ, NON, negandi scilicet particulam significat, posteriores interpretes in suis codicibus, forte,

scribentium incuria, omisso aleph habuerunt אלו. quod pronomen ei, vel illi significat, vnde tam Septuaginta, quàm posteriores aptissimè, quod habuerunt in suis codicibus traduxerunt illi iuxta negantem particulam, VENERUNT SERVI, ET NUNTI AVERUNT EI, ET DIXERUNT; NON INVENIMVS AQVAM. isti verò iuxta demonstratiuam particulam; VENERUNT SERVI ET NUNTI AVERUNT EI, ET DIXERUNT EI. INVENIMVS AQVAM. Quis autem ex istis sit verus, ac germanus illius scripturæ sensus, nō est nobis admodum anxie disquirendum, cum neuter illorū dogmatibus fidei nostræ aduersetur, & vterque pariter historiæ aptari queat. mihi tamen cōuenientior videtur Septuaginta interpretatio, ne pronomen ei, semel atq; iterum, absque vlla necessitate superfluo repetatur, dum dicitur, venerunt serui, & nuntiauerunt ei. & dixerunt ei. cum satisfuerit semel dixisse, nuntiauerunt ei, & dixerunt. Nec obest quicquā, quod de putei etymologia opponit, videlicet iuramenti denominationem à non inuentis aquis deduci non posse: quoniam nec Septuaginta, nec ipse Moyses dixerunt, iuramenti cognomen fuisse deriuatum ab aquis non inuentis, sed à iuramento quod iuxta eundem puteum Isaac ferijt vnā cum Abimelech & amicis eius apud se conuiuantibus: sicut paulo supra ex ipsius historiæ verbis apparet.

Qua ratione factū sit, vt contraria aliquādo scribere videantur.

Similiter locus psalmi decimi octauī si rectè quò ad mysticam intelligentiam perpendatur cum Hebraica veritate nō pugnat: quod enim secundum mortuam literam apud Hebræos legitur: סוּלַיִם הָאֵלֹהִים בָּחַרְנוּ לָנוּ הַמִּשְׁכָּן הַזֶּה. hoc est, SOLI posuit tabernaculū in eis; Septuaginta iuxta viuificantem spiritum trāsferentes dixerūt: ἐν τῷ ἡλίῳ ἔθετο τὸ σκηνώμα αὐτοῦ, id est, IN Sole posuit tabernaculum suum. ita eis diuino spiritu dictante, vt verbis illis designaretur perenne sacramētum Christi, & Ecclesiæ, in qua velut in Sole, diuinus ille spon- sus Dei filiū (vt Augustinus in expositione eius Psalmi inquit) tabernaculum, & habitationem suam perpetuam collocavit, quem spiritualem, & mysticum sensum si impij Manichæi secuti fuissent, in tantā impietatem minime decidissent, vt vnicum illum cultum, qui soli Deo immortalī debetur, mortali & corruptibili astro exhiberent.

cur Christus in sole posuisse tabernaculū dicatur.

5. DE locis verò, quos ex ignorantia propriæ linguæ à Septuaginta male translato criminantur, respondemus, Septuaginta facile vindicari ab ista calumnia ex infinitis penè suæ editionis locis, qui cum sint longè obscuriores, ac difficiliore quàm hi, quos obtrectatores indicarūt, perspicuū fit, Septuaginta non minus Hebrææ quàm Græcæ linguæ peritos in vertēdis tā apertis vocibus, quales sunt מוֹנִים monim & חִבְרָתִי chibrath, errare non potuisse. igitur potius errore eiusmodi vitio librariorum quàm inscitia doctissimorum interpretum contigisse credendum est. ad quod asserendum, duæ nos causæ vehementer inducunt: vna, quòd Hieronymus, qui omnes defectus Septuaginta interpretū detexit, nusquā eos inscitie notauit, nec scio quomodo Ioānes Reu

Septuaginta Græca & Hebraica lingua fuerunt peritissimi.

Reuclinus, libro tertio Hebraicarum institutionum, ausus fuerit Hieronymo impingere, quod is aliquando Septuaginta interpretes imperitiæ dānarit, cum hoc in nullis Hieronymi scriptis inueniatur. Sed hoc tantum reperiatur, Septuaginta editionem vitio scriptorū corruptam, in sua puritate non permanisse. Altera verò causa est, quod multa ex his, quæ Hieronymus ex editione Septuagintā, quam ipse legerat tanquam vitiata adducit, nunc in editione Septuaginta, quam Ecclesia græca legit, emendata habentur. vt quod Hieronymus miratur vocem hippodromi fuisse positam à Septuaginta pro voce *חִיבְרַתְּ* *chibrath*, editio græca ipsorum Septuaginta nostri temporis non sic habet. sed iuxta Hebraicam veritatem sic: *ἐγένετο δὲ ἡ βίβα ἡ ἑβδομήκοντα ἐκ τῆς χιφραθᾶ.* id est, *F A C T V M* est postquam appropinquasset in *Chibratha*, Vnde liquidò apparet Græcum Hieronymi codicem in multis fuisse corruptum, & ipsum iuxta id, quod in codice suo habebat pronūciasse: nō Septuaginta reprehēdens. sed deprauationes illas coarguēs. quæ in Septuaginta editionē vitio corruptorum irreperūt.

6. ILLVD verò, quod aiunt. nouū hieronymi laborem euidētissime coarguere Septuaginta editionem, vetus calumnia est, olim quoque diuo hieronymo à suis æmulis inflicta, quam ipse per singulas sacrorum librorum præfationes sapissime confutauit, ostendens se non cōtra Septuaginta interpretum auctoritatem, sed multis alijs de causis laborem illum suscepisse: Vnde contra Ruffinum, qui illi hoc idem obiecerat, sic inquit: *EGO ne contra Septuaginta interpretes aliquid sum locutus: quos ante annos plurimos diligentissime emendatos mea lingua studiosis dedi: quos quotidie in conuentu fratrum edissero: quorum psalmos iugi meditatione decanto? stultus erā, vt quod in pueritia didici, senex obliuisci vellē? vniuersi tractatus mei horum testimonijs texti sunt. cōmentarij in duodecim prophetas. & meam. & Septuaginta editionem edisserunt. & c.* Causæ verò, quæ hieronymum ad hanc editionem impulerunt, hæ sunt.

Primò, vt ea, quæ in Septuaginta editione fuerant vitio scriptorum deprauata, ex sua interpretatione emendari possent. quam causam ipse in præfatione Paralipomenon his verbis indicat: *SI Septuaginta interpretum pura & vt ab in eis Græcum versā est editio permaneret, superfluo me Chromati episcoporum sanctissime, atque doctissime impelleres, vt Hebræa volumina Latino sermone transferrem. quod enim semel aures hominum occupauerat, & nascentis Ecclesie roborauerat fidem, iustum, erat nostro silentio comprobari. nūc verò cum pro varietate regionum diuersa ferantur exemplaria, & germana illa antiquaque translatio corrupta sit atque violata, nostri arbitrij putas, aut è pluribus indicare, quod verum sit, aut nouum opus in veteri opere cudere.*

A *festiora nostra interpretatione facerem.*

Tertio, ne Iudei ecclesiæ Christi diutius insultarent, impropertantes in hebræo non ita haberi, quemadmodum Ecclesiæ Christi & Septuaginta interpretes legunt, & ne amplius Iudæi haberent subterfugiendi diuerticula, si quando à Christianis in disputatione premerentur, ac suis armis sternerentur. nec vltra iam opus haberent Christiani, vt Iudæorum Rabbinos consulere, & eorum opem implorarent: si quando lis de Hebraica veritate nasceretur.

Quarto, vt exultantem Græciam, quemadmodum ipse in præfatione Esdræ inquit, compesceret, & Græcorum superbum factum cōprimeret, qui se Latinis in tantū preferebāt, vt dicerent, nihil diuinarum scripturarū habere Latinos, quod nō à Græcis mutuo accepissent.

Quinto, ad euitandum ingentes sumptus eorum, qui ex collatione multorum exemplarium veritatem inuenire volentes, intolerabili quidem expensa cogebantur emere exemplaria Septuaginta interpretum. Aquilæ, Symmachi, Theodotionis, Origenis, Luciani, Esichij presbyteri, quintæ, sextæ, & septimæ editionis, atq; alia multa, quæ nō sine magno pecuniarū dispendio. & à solis diuitibus parari poterant.

Sexto, vt occasionem confusionis & erroris auferret his, qui diuersa exemplaria absque hebraicarū literarum peritiā tractabant: qui cum ex ignorātia Hebraici sermonis, quis nā inter tot interpretes verius dixisset, discernere nescirent. grauius errabant. quod & sapientissimo cuidā viro suis temporibus apud Græcos accidisse, hieron. in præfatione Esdræ testatur, qui cum hebraicè nesciret, sæpe Scripturæ sensum relinquens vniuscuiusque interpretis sequebatur errorem.

Septimo, vt dissidium tam Græcarum quam Latinarum ecclesiarum circa editionem Septuaginta interpretum tolleretur: quæ licet eandem Septuaginta interpretationem publicè tractarent, non tamen, vt Hieronymus in præfatione Paralipomenon scribit, eadem eiusdem editionis habebant exemplaria, sed planè diuersa & inter se pugnantia. Nam Alexandria, & Ægyptus vtebantur editione Septuaginta interpretum, emendata ab Esychio hierosolymitanæ ecclesiæ presbytero: Constantinopolis vero vsque ad Antiochiam, legebat eandem Septuaginta editionem, sed in alijs exemplaribus emendatis à Luciano martyre, Antiochenæ quondam ecclesiæ presbytero, & postea Nicomediæ episcopo. mediæ vero inter has prouinciæ Palæstinos codices legebant, quos ab Origene elaboratos Eusebius, & Pamphilus vulgauerunt. Ad tollendam ergo tantam exemplarium contentionem, hieronymus nouam translationem de hebræo aggressus est.

Octauo, vt Latinorum studia sicut ipse contra Ruffinū testis est, in linguis adiuuaret, accenderetque animos suorum ad amorem linguæ sanctæ, & ad versandum Hebraica exemplaria, ne deinceps infidelium Hebræorum ope egeremus. Hæ igitur causæ impulerunt Hieronymum ad nouam editionem, eandemque Latinam

D. Hieronymi translatione.

Cur D. Hier. nouam editionem molitur sit.

2. Secundò, vt multa, quæ à Septuaginta fuerant omissa, vel obscure ob iam dictas causas trāslata, ipse restitueret, suppleret, ac illustraret: Sicut ipse in præfatione Iob scribens: *A VDIANT*, inquit, *canes mei idcirco me in hoc volumine laborasse, non vt interpretationem antiquam reprehenderem, sed vt illa, quæ in ea obscura sunt, aut omissa, aut certè vitio scriptorum deprauata, mani-*

tinam ecclesiam mouerunt, vt post antiquam Septuaginta editionem, nouam D. Hieronymi interpretationem reciperent. Hæc hæcenus de Septuaginta interpretibus.

De editione veteri veteris testamenti latini.

7. Ex quibus, omnino euertitur argumentum eorum, qui antiquam veteris testamenti translationem apud Latinos idcirco vitiosam esse inferebant, quia de vitiosa Septuaginta interpretum editione tanquam de vitioso fonte fluxisset. quam cum iam ostenderimus omni vitio carere, fieri non potest, vt ex ea vitium aliquod in veterem Latinorum editionem fuerit deriuatum. Quod Hieronymus multa in ea errata deprehendit, atque correxit, non ob id consequens est, vt Ecclesia Latina ante Hieronymum nullam veteris testamenti veram, ac sinceram editionem habuerit. nam etsi nonnulla exemplaria olim fuerint corrupta, quæ postea Hieronymus correxit, non ideo sequitur, vt omnes quot habuit Ecclesia codices, fuerint in vniuersum, & ex toto corrupti. Et esto, etiam omnes in aliquibus fuerint corrupti, non tamen fieri potest, vt omnes simul iisdem in locis fuerint deprauati, ita vt id in nullo exemplari integrum, & inuiolatum permanerit, quod in multis exemplaribus esset vitiatum. Sequitur ergo, vt ex pluribus corruptis codicibus, facta ipsorum ad inuicem, vel ad Græcos codices collatione, facile ab eruditis eiusmodi exemplaria in vnum conferentibus, vera, & integra cuiuscunque loci translatio haberi potuerit, & reuera ab his habita semper fuerit. Colligimus itaq; aduersus hæreticorum sententiam, quod quamquam Ecclesia in singulis seorsum codicibus sinceram & integram veteris testamenti translationem non habuit, nunquam tamen in omnibus simul & vndique collectis exemplaribus exacta, absolutaq; veteris testamenti translatione caruit, sed semper in ipsa generali codicum vniuersitate, quod in vno atq; alio codice corruptum fuit, id ipsum in hoc, vel in altero codice integrum, & incorruptum permansit: ita Scripturarum codices protegente Deo. ne Ecclesia sua per aliquod tempus diuinæ lectionis veritate fraudaretur, sed eam saltim in toto simul omnium codicum ambitu haberet, quam in singulis seorsum codicibus habere non poterat.

Quomodo Ecclesia in piitatis codicibus, integrā habuerit translationem.

De his que in eadeerāt vel abundabant.

Neque hanc nostram sententiam infirmat, quod Hieronymus dixit, veterem vulgatam editionem in multis locis deficere, vt in libro Iob, in quo octingenti penè versus deerant, & in plerisque alijs locis superfluo redundare. veluti in libro Esther, & in libro Danielis: quia quantum attinet ad ea, quæ desunt, possibile est, vt in codicibus, quos Hieronymus viderat & quibus tum Ecclesie aliquæ particulares utebantur, octingenti illi versus, & alia etiam multa deessent, quæ tamen in cæteris aliarum Ecclesiarum exemplaribus permanerent. Nam & editio antiqua libri Iob, quam Gregorius in Moralibus differuit, & Græca Septuaginta interpretum editio, quæ nunc extat, nihil minus habere inueniuntur, quam Hebraica exemplaria, & Hieronymi traductio habeant. Quantum verò spectat ad ea, quæ in vulgata editione supersunt, ma-

nifestum est, nunquam ex his translationis veritatem fuisse corruptam, eo quod non tanquam germana, ac propria immissa fuerint in illam communem editionem, sed tanquam exoterica, & apocrypha, ad supplementum historiarum extrinsecus addita, & obelis verubusque iugulantibus, tam in Græcis, quam in Latinis codicibus transfixa. quæ postea, quod pie sancteque scripta, & addita viderentur, auctoritatem successu temporis meruerunt. & in sacro canone ab Ecclesia recepta fuerunt.

8. De editione noua veteris testamenti, quam Hieronymi esse negant, respondemus, quod sicut ea non videtur esse Hieronymi, ob causas ab aduersarijs inductas, ita ob easdem causas non omnino alia videtur ab interpretatione Hieronymi. nam sicut illi ex multis locis, qui in editione nostra aliter habentur, quam Hieronymus emendauit, arguunt, editionem hanc non esse eam, quam Hieronymus de hebraica veritate transtulit, ita & nos eodem argumento ostendere possumus, eam non esse profus ab illa D. Hieronymi interpretatione diuersam, quia in illa multa loca habentur, sicut Hieronymus se emendasse testatus est. veluti illud, quod in Septuaginta interpretibus legebatur: **VIRI Sodomorum erant mali, & peccatores in conspectu Dei:** voluit ipse

De editione vulgata quomodo sit Hieronymi, sed de tota hac questione consule Bellarminum li. 2. de verbo Dei cap. 9.

legendum esse, vt nunc legitur in editione nostra, absque duobus illis verbis. **in conspectu Dei,** & Genesis 36, pro eo, quod Septuaginta habebant: **EGRESSVS inde venit in hippodromum,** dicit, se in locum hippodromi posuisse verno tempore, vt in nostra editione legitur. & ne in recensendis similibus locis editionis nostræ à Hieronymo correctis tempus teram, inspiciat quicumque volet Commentaria Hieronymi in prophetas, in quibus ille duas editiones edidit Septuaginta videlicet, ac suam de Hebraica veritate translata: & videbit editionem Hieronymi à nostra vulgata editione nihil penè discrepare. proinde credibile est, hanc nostram vulgatam editionem ex duabus Hieronymi editionibus constare. videlicet ex ea, quam Hieronymus secundum Hebraicam veritatem edidit, & ex ea, quam ipse ex Græca editione Septuaginta interpretum transtulit. vtrumque enim se fecisse testatur D. Hieron. & in Apologia contra Ruffinum, & in omnibus penè veteris testamenti Præfationibus. Quod etiam indicat Psalterium editionis nostræ. ipsum enim illud idem non est, quod ipse ad Sophronium iuxta hebraicam veritatem transtulit, sed aliud, quod se ex Septuaginta editione vertisse, in epistola ad Suniam & Fretellam scribit. Verum vtcunque sit, hoc certè verissimum est, Hieronymi editionem nunquam, aut de linguarum imperitia, aut de falsitate, vt isti fingunt, fuisse damnatam, sed mirum in modum ab Augustino, Gregorio, Isidoro, atque alijs clarissimis viris laudatam. Quod si aliquando Palladius Galata, Hieronymianæ gloriæ inuidus, quem Epiphanius ad Ioannem episcopum Hierosolymitanum scribens, tanquam hæreticum fugiendum esse monuit, itemque Augustinus, & Ruffinus, & alij quidam, hanc Hieronymi translationem accusare visi sunt, scien

Editio vulgata ex duabus D. Hier. conflata.

Hieron. inter-
pretationē cur
aliqui repre-
henderint.

Sciendum est, eos non genus formamque in-
terpretandi, ac fidem, sed occasionem, oppor-
tunitatem, & consilium translatoris impro-
basse, eò quòd nephās esse ducerēt, à Septua-
ginta interpretum inueterata iam auctoritate
discedere: & existimarent, hanc nouam Hie-
ronymi editionem non sine maxima Ecclesia-
rum perturbatione, ac fidelium scandalo in-
uulgari posse. & in hunc sensum, se fuisse locu-
tum, declarat ipsemet Augustinus, cùm de hac
re ad Hieronymum scriberet, his verbis: *E G O
sanè, malle me Gracas potius canonicas nobis inter-
pretari Scripturas, quæ Septuaginta interpretum au-
toritate perhibentur, perdurum enim erit, si tua in-
terpretatio per multas Ecclesias frequentius cœperit
lectitari, quod à Græcis Ecclesijs Latina Ecclesiæ dis-
sonabunt, maxime quia facile contradictor conuinci-
tur Græcoprolato libro, id est, linguæ notissima. si quis
autem in eo, quòd ex Hebræo translaturum est, aliquo in-
solito permotus fuerit, & falsi crimen intenderit, aut
vix, aut nunquam ad Hebræa testimonia peruenitur,
quibus defendatur obiectum. quo si etiam peruentum
fuerit, tot Latinas, & Gracas auctoritates, damnari,
quis ferat?* Quibus verbis apparet, Augusti-
num non formam interpretationis, sed in-
tempestiuum traducendi officium in Hie-
ronymo non probasse. Quòd autem Hierony-
mus se aliquando lapsus fatetur, & etiam
quædam Hebræa vocabula non intellexisse,
nihil eius editionis auctoritati derogat, cùm
ipsemet ea, in quibus se errasse cognouerit,
diligenter etiam emendarit. vt loco ab hære-
ticis de Esaia inducto fecit: in quo cùm male,
FESTIUITATEM trāsulisset, postea locum
emendans, pro festiuitate Pauorem reposuit.
De his verò vocibus, quorum se significata
ignorare ingenuè fassus est, non illi hoc, tan-
quam imperito, vitio vertendum est, sed id
vocibus iam vetustate, & antiquitate nimia
obsoletis imputandum est. Quemadmodum
& clarissimo oratori Marco Tullio nemo vitio
dabit, quòd multas voces senio antiquatas,
quæ apud Varronem & Catonem legebantur,
se se ignorare confessus sit: veluti nassiternam
scutriscum, vrpex, lessum facere, & alias eiuf-
modi dictiones, quibus nihil dissimiles sunt
omnes illæ voces, quarum se Hieronymus si-
gnificatum nescire non negauit.

Editionē vul-
gatā in sensu
ab Hebræa ve-
ritate non dis-
crepare & ide
hoc pulchre o-
stendentē Bel-
larminū in li.
eod. cap. 12.
13.

9. Ad illud verò, in quo nostram vulgatam
editionem, cuiuscunque ea sit, ceu penitus ab
Hebræa veritate discrepantem accusant di-
cimus, quod quanquam in verbis aliquando
ab Hebræo discordet, vbique tamen in sensus
veritate, & sententiæ vnitatem concordat. Nec
mirum est, si in verbis quandoque ab Hebræo
dissentit, cū ea, vt dictum est, non purè, & sim-
pliciter sit ex Hebræo fōte deducta, sed permi-
stis & confusè sumpta ex duabus Hieronymi
editionibus, quarum ipse alteram de Hebræo
fonte, alterā de Græca veritate traduxit. Quā-
quā neq; in verbis ipsis editio nostra si diligē-
ter cōsiderata fuerit ab Hebræa veritate dis-
sentiat, nisi in dictionibus quibusdā, in quibus
necessariò cogūtur interpretes ab exemplaribus
euariare, & non nihil inter se ipsos dissen-
tire, cū scilicet eis occurrunt voces quædam
ambigæ, & incertæ. Redduntur autem di-

ctiones Hebræicæ interpretibus incertæ ob
multas causas. aliquando enim codices, qui-
bus interpretes vertendo vtuntur, vocalibus
pūctis destituūtur. qualis fuit codex, quo Hie-
ronymus vsus est. & sicut nunc est volumen le-
gis, quo passim Iudæi in synagogis vtuntur.
Cū ergo literæ suis notulis distincte nō sunt,
& occurrant aliquæ dictiones iisdem literis
scriptæ, tūc ipsæ multis modis legi, & traduci
possunt. veluti vox *σω* *Sem* sine apicibus scri-
pta, additis pūctis, legi potest *σω* *Scem*, & tūc
nomen significat, vel *σω* *Sciam* & tūc *ibi*, vel *illic*
denotat. vel *σω* *Sam* quod posuit significat. vel
σω *Scam* quod *desolatam* sonat. aliquando verò,
vt diximus, occurrunt nomina quædam perue-
tusta locorum, animalium, plantarum, ac la-
pidum, quorum significationes, etiam apud
ipso Hebræos, vocis antiquitate, ac tempo-
ris diuturnitate, interiere. aliquando occur-
runt dictiones eisdem literis scriptæ, & simi-
libus penè pūctis distinctæ: sicut in his dua-
bus vocibus *σω* *Sciam* & *σω* *Scē* accidit. in qui-
bus si duo illa pūcta *Zere*.. quæ sub altera il-
larum dictionum ponuntur paulò sibi ipsis,
vel calami lapsu, vel scribentis incuria. vici-
niora fiant, formam efficient, pūcti *Patach*--
quod sub alia dictione ponebatur, & sic tran-
situs ex vno ad aliud significatum continget.
quandoque etiam contingit dictiones ob ni-
miam inter se literarum similitudinem à scri-
ptoribus variari. vt si quis pro *ל* *cal*, quod si-
gnificat *omnis*, *ל* *bal* scripserit, quod Danielis
sexto capite *cor* significat. Cū igitur his, atq;
alijs eiufmodi causis sæpe contingat interpre-
tes impediri, non sunt damnandi, si interdum
in tabulis locis à veritate Hebræicæ lectionis
deficiant. quales certè sunt quos nasuti isti
hæretici nostro interpreti obijciunt vt *הבל*
habbedolach, quod testibus Iosepho, Hierony-
mo, & R. Kimki, tam *bdelium*, quam lapidem
pretiosum, vnionem, onyem, crySTALLUM, &
carbunculū significat, & *אלון* *alon* quod non so-
lū pro conualle, & planitie, sed etiā pro quer-
cu, vt annotauit Augustinus Chisami episco-
pus traduci potest, & *במירמא* *bemirma*, quod *CUM*
DOLO, & *cum prudentia* significat, & pro *חיה*
rath, quod secundum Septuaginta *locum* signifi-
cat & secundum Hieronymum *vernū tempus*,
& secundum David Kimki *quandā itineris men-
surā*, & illud similiter, quod Genesis 6. legitur
ל *Lo Iadon*, quod tā *iudicare*, quā *manere*,
ac *veluti iudicem sedere*, significat. Vnde etiā Se-
ptuaginta, quos noster interpretes secutus est,
recte verterunt *ὁ μὴ καταμείνῃ*. *NON permanebit*:
vt sensus sit, *NON permanebit vel sedebit vt iu-
dex spiritus meus in homine*, quod perinde est, ac
si dicas: *NON iudicabit spiritus meus in ho-
mine*. Ex quibus clarè patet, editionem no-
stram raro in verbis, & nunquam in sententia
ab Hebræa veritate discrepare.

10. DE vtraque tandem Latina noui testa-
menti editione, ac in primis de noua, non ad-
modum curamus, an ea Diui Hieronymi sit,
nec ne, cū id ex scriptis eius satis apertè sciri
nequeat, appareatque magis illum veterem
noui testamenti editionem emendasse, quam
nouam in totum nouum testamentum editio-
nem

Vnde accidat
variari inter-
pretationem.

Explicatur lo-
ci qui à veri-
tate Hebræica
in nostra edi-
tione discrepa-
re visa sunt.

Hieronimus
nouū testamē-
tū emēdauit.

nem edidisse, propterea quod ipse in catalogo Virorum illustrium scribat, se se nouum testamentum Græcæ fidei reddidisse, vetus verò iuxta Hebraicam veritatem transtulisse. Quæ sanè verba indicant, ipsum posuisse discrimen inter transferre iuxta Hebraicam fidem, & reddere Græcæ fidei, atque per hæc significasse, nouum se testamentum non de Græco transtulisse, sed tantum correxisse, quod etiam in præfatione euangeliorum ad Damasum innuit, dicens; **I G I T U R** hæc præfatio præfatiuncula pollicetur quatuor euangelia, codicum Græcorum emendata collatione, sed veterum, quæ nec multum à lectionis Latine consuetudine discrepant, ita calamo temperauimus ut his tantum, quæ sensum videbantur immutare correctis, reliqua manere pateremur ut fuerant. Et in præfatione septem canonicarum ad Eustochium; **E V A N G E L I S T A S**, ait, dudum ad Græcæ veritatis lineam correximus. Ex quibus apparet Hieronymum potius testamentum nouum antea ab alijs versum emendasse, quam de Græco iterum in Latinum vertisse, & verisimile est, hanc nostram editionem esse eam, quam Hieronymus emendauit.

De erroribus verò, quos Hieronymus in veteri translatione annotauit, & recentiores in hac noua editione pariter annotarunt, ingenue fatemur & nos, multos errores ab Hieronymo emendatos in veteri translatione, & similiter in hac nostra noua editione nonnullas inueniri mēdas, solæcismos, barbarismos, hyperbata, & multa parum accommodatè versa, & minus Latine expressa, obscure & ambiguè interpretata, itemq; nonnulla superaddita, aliqua omissa, quædam transposita, immutata, ac vitio scriptorum deprauata, quæ Sanctes Pagninus, Thomas Caietanus, Franciscus Forerius, & Hieronymus Oleastrius viri ex Dominicano Ordine eruditissimi, interpretationibus, & explanationibus suis indicarunt. Non tamen ex his sequitur, Ecclesiam vsque in hanc diem non habuisse veram, sinceram, integram, ac fidelem noui testamenti editionem: quia etsi in ea eiusmodi errata inueniantur, certum est tamen, neque in veteri, neque in noua editione aliquid vnquam inuentum esse, quod fuerit vel à veritate Christianæ fidei deuiū, falsum, ac mendax, vel contrarium dogmatibus ac regulis orthodoxis, vel præter veritatem additum, vel contra veritatem mutatum, vel in præiudicium veritatis omissum, vel adeò deprauatum, ut occasionem perniciosè erran-

di attulerit, vel hæresibus, ac prauis dogmatibus materiam & fomenta præstiterit, vel ita obscure & ambiguè versum, ut mysteria nostræ fidei occultauerit, aut non ad sufficientiam, & quantum satis est ad salutem, explicauerit. Quos tamen errores, mēdas, ac deprauationes Diuus Hieronymus in veteri editione noui testamēti se consultò reliquisse testatus est, & Ecclesia similiter in noua editione ex professo reliquit. non quia tot eruditissimi, ac sanctissimi Ecclesiæ patres ea errata vel non agnouerint, vel approbauerint, sed quia ad ea dissimulanda iustis se causis impelli viderint. Primò, quòd animaduernerint nihil periculi in fide ac moribus ex his tam leuibus erratis imminere. Deinde ne fideles importunæ, ac nimium exactæ correctionis nouitate offenderentur, quorum aures vsque ab infantia, vetus illa editio occupauerat. Postremo, ut vetustam illam editionem venerarentur, quæ nascentis Ecclesiæ fidem educauerat, & crescentis roborauerat, & euexerat, utque sanctam ac venerandam illam simplicitatem antiqui interpretis, qui nõ sermonis ornatum, sed historiæ veritatē quaesuit, sua ipsorum approbatione honorarent, & vestigia maiorum suorum sequerentur, qui eosdē errores sacra quadam pietate ducti, tolerarunt exemplo sanctorum apostolorum, qui quanquam scirent editionem Septuaginta interpretum in multis reducere, & in multis deficere, eam tamen non contempserunt, sed ubiq; eam prædicauerunt, & ex ea prima nostræ fidei fundamenta iecerunt. Temerarium igitur est, imò planè hæreticum, propter leues quosdam defectus, qui in nostra vulgata editione, citra vllum fidei ac morum detrimētum, reperiuntur, eam spernere, & abijcere nouasq; & prophanas in locum eius hæreticorum translationes introducere: præsertim post Oecumenici Concilij Tridentini decretum, cuius verba vulgatam editionem comprobantia sic habet: *Sacro sancta Synodus considerans non parum utilitatis accedere posse Ecclesiæ Dei, si ex omnibus Latinis editionibus, quæ circumferuntur sacrorum librorum, quæ nam pro autentica habenda sūt, innotescat: statuit & declarat, ut hæc ipsa vetus & vulgata editio, quæ longo tot seculorum usu in ipsa Ecclesia probata est, in publicis lectionibus, disputationibus, & expositionibus pro autentica habeatur: & ut nemo illam reijcere quouis prætextu audeat, vel præsumat.* Atque hæc de translationibus diuinæ scripturæ, prolixius fortasse quàm decuit dicta sint.

Cur errores
& mēdas in
Scripturis Ec-
clesiæ patia-
tur.

De mendis
Scripturæ.

Ostium & ultimi huius libri Finis.

Deo Iesu Christo æterni Deo æterno filio Mosis & prophetarum
omnium Scripturæ, cui totius principio & fini
laus & gloria in perpetuum.

INDEX

HAERETICORVM,
QVORVM IN HOC OPERE
AVT FRAVDES ET IMPOSTV-
RAE DETEGVNTVR; AVT HAE-
RESES ET BLASPHEMIÆ
confutantur.

A Erius, & Ariani 387.d.1.589.d.2. 590.a.1	Gracirecentiores 383.b.2.465.d.2.444.e.2.526.e.1
Aetius, & Aetiani 431.b.1	Guillelmus Sanctamorenfis 546.a.2
Addas Adimantus 605.e.2	Helcheseite 586.d.1
Albanenses 435.b.1.605.e.2	Heluidius 561.d.2
Alogi 581.e.2.600.b.1	Hercleonite 505.a.2
Appelleiani 505.a.2	Hermannus Bodius 404.d.2.407.c.1.409.a.2. 446.d.e.2.436.c.1.396.c.1.379.e.2
Archontici 505.a.2	Hierax 413.c.1.357.e.2
Arrius, & Arriani 70.e.1.340.c.2.380.e.1.430.c.1. ibid.b.2.442.b.454.a.2. ibid.e.2.461.e.1.488.c.2. 495.a.2.507.c.1.556.d.1.489.b.1.491.a.1.663.b.1.	Hortensius Landus 409.c.2
Ariomanite 383.a.2.466.a.2	Hydroparastie 467.e.1
Armeni 467.d.1.528.c.1.555.e.1	Iacobus Chyus 345.c.2.383.c.1.401.a.2.429.a.2. 502.e.2.532.a.2.546.e.1
Anabaptiste 383.a.2.407.a.1.445.b.1.528.c.2.555.e.1. 561.e.1.566.a.2.575.a.2.578.b.1.582.a.1.590.a.1. & d.2.595.c.2.597.a.2.599.b.1.627.b.1.632.a.2. 635.662.c.2.e.2	Ioan. Gastius 517.a.2
Apostolici 481.a.1	Ioan. Huss. & Hussite 450.d.1
Audiani 332.c.2.342.d.2	Ioan. Oecolampadius 332.a.1.361.b.1.480.e.1
Balthassarus Lemairus 453.c.1	Ioan. Viclefus 435.b.1.546.a.2.549.e.1
Basilides 48.b.2.87.b.2.332.a.2	Iulianus Celanensis 271.d.2.514.b.1
Beatus Rhenanus 482.c.2	LEO Augustus 457.b.2
Berengarius Diaconus 498.a.2	Leucius 338.a.1
Bertramus Presbyter 497.a.2.540.b.1	Lutherus & Lutherani 374.d.2.376.b.1.378.a.1. 379.e.2.383.a.1.386.c.1.387.a.1.396.d.1.400.a.2. 404.d.2.407.d.1.409.a.2.435.b.1.439.b.2.443. 446.d.2.450.c.1.451.b.1.462.d.1.471.d.2.502.c.1. & e.2.512.b.2.528.a.1.536.a.1. & b.2.543.e.1. 546.a.2
Bogomila 505.b.2	Macedoniani 489.b.2
Caiani 80.a.2.95.b.1	Malefica mulieres, vel striges 350.b.1.535.b.1
Carpocras 505.a.2	Manichaeus, & Manichaei 78.d.1.114.d.1.115.b.1.116.a.2. 118.c.1.561.b.1.582.a.1.627.c.1.623.e.1
Cerdon 578.b.1	Marcion 578.b.1.43.d.2.87.e.1.91.a.2.423.d.2. 566.e.1
Cerinthus 43.a.2.78.a.2.405.e.2.575.b.2. 578.b.1	Marcosij 37.b.2.363.a.1
Chiliasie 559.b.1.405.b.1	Marcus Ephesus 51.e.2.456.a.1.526.d.1
Colarbastus 37.b.2	Martianus 96.d.1
Cornelius Agrippa 351.e.1.473.e.1.535.a.2	Massaliani 547.e.1
Diectinus 100.a.1	Melchisedechiani 357.d.2
Docite 100.a.2	Merimthus 575.b.1.578.b.1
Ebion 43.b.1.70.e.2.566.a.1.55.e.2.67.a.1.575.b.2	Michael Seruetus, & Seruetani 515.c.1.561.e.1. 660.c.2
Encratite 55.e.2.116.b.2	Nestoriani 323.b.1
Escharodocite 393.a.2	Nicolaita 321.d.2.89.d.1
Euchite 547.d.1	Nouatiani 470.b.2.539.e.2
Euthychiani 624.c.1	Paulus Samosatensis 431.b.1.550.d.1.623.b.2
Fabritius, & Fabritij discipulus 586.d.e.1	Paulianista 431.b.1
Faustus Mileuitanus 75.e.2.357.c.1.561.b.1.566.a.2. 582.a.2	Patritiani 605.a.2
Gaianite 393.b.2	
Gnostici 85.b.2.87.a.2.95.b.1.98.a.1.142.e.2	

INDEX HAERETICORVM.

Pelagius & Pelagiani 434.e.1.511.e.2.633.b.2.
 343.e.1.389.e.2.396.c.2
Petrus Gnaphaus 346.b.2
Petrus Ioannis 473.b.2
Phrigaste 604.a.1
Pneumatomachi 322.e.1.489.a.2
Priscillianista 44.a.2.171.b.1.357.a.1.364.d.1
Psalteri 547.d.1
Pseudoapostoli 435.b.1
Ptolemeia 505.a.2
Quartadecimani 100.e.1
Sacramentarij 396.a.1
Sebastianus Castali 632.a.2.651.c.2.652.c.1
Sebastianus Munsterus 651.d.2.652.a.1
Seuerus & Seueriani 585.c.1.605.a.2
Sethiani 106.e.2
Simon Magus 605.a.2
Stanislaus Pannonius 540.a.2
Stratitotici 85.b.2
Tratianus Syrus 67.b.1.423.e.2.586.d.1.590.a.1
Theodoretus Byzantius 582.a.2.357.e.2
Theodoretus Mopsuestenus 520.d.2

Tyberius Calaber 253.d.2
Valdenses 435.b.1
Valentini 68.b.1.87.a.2.141.e.1.605.a.2
Viclefite 435.c.d.1
Vigilantius 29.d.2.538.c.1
Wolfgangus Musculus in prafat.6
Zwinglius ibid.

AVTORES ALII, QVORVM vel errores, vel damnata dogmata in hoc opere oppugnantur.

Erasmus 40.b.2.238.d.1.453.d.1.453.c.2.458.d.2.
 470.a.1.473.c.1.474.e.2.473.c.2.482.e.2.485.e.2.
 502.a.1.511.e.1.514.b.1
Guilielmus Ocham 558.d.2
Iacobus Faber 388.d.2.514.b.1
Lucianus Monachus 512.d.1.
 513.a.1.514.b.1.516.c.2
Nicolaus Cabasilas 465.a.2
Petrus Galatinus 120.a.2
Saranallius 426.b.2

INDEX

INDEX

LOCORVM DIVINAE SCRIPTV-
RÆ, QVOS DIVERSI AVTORES
OBVARIAS, OCCASIONES SIVE
OBITER, SIVE EX PROFESSO
tractarunt.

*Quos ut faciliore negotio lector inueniat, singulis singularum paginarum
sectionis primæ literis indicibus, i. secundæ
2. apposuimus.*

GENESIS.

IN principio creauit Deus cœlũ & terram. 71.c.
200.c.2.128.d.2.331.332.327.a.328.a.1
Spiritus dñi ferebatur super aquas 329.a.b.c
Vidit Deus lucem quòd esset bona 619.e.2
Fiat firmamentum 339.c.2
Diuisit aquas ab aquis 320.a.b.1
Et factum est mane & vespere dies ibid.d.e
Congregentur aquæ, quæ sub cœlo sunt 125.d.e.2.
330.c
Posuit Deus stellas in firmamento cœli. 77.d.2.331.a.c
Faciamus hominem ad imaginem 623.c.1.331.1.
343.c.2
Fecit Deus hominem ad imaginem. 398.d.2
Ad imaginem Dei creauit illum. 333.b.1
Masculum & fœminam fecit eos 341.c.2.398.e.2
Crescite, & multiplicamini. 333.d.2.466.e.1.507.c.1
Ecce dedi vobis omnem escam 333.e.2.334.a.1
Vidit Deus cuncta quæ fecerat 337.e.2.217.d.1
2. Igitur perfecti sunt cœli 394.c.2
Compleuit Deus die septimo 334.a.b.1
Requieuit Deus die septimo 347.b.2.623.c.1.625.c.2.
399.e.1.334.e.1
Istæ sunt generationes cœli & terræ 54.d.2
Formauit Deus hominem de limo terræ 334.a.c.2
Inspirauit in faciem eius spiraculum 337.b.c.d.e
Plantauit Deus paradysum 338.a.b.c.1
Vbi nascitur bdellium 670.b.2
Posuit Deus hominem in Paradiso 340.c.2
De ligno scientiæ boni, & mali, ne com. 49.a.1
Quacunque die comederis, morte mor. 341.b.2
Adæ non inueniebatur adiutor 342.b.1
Immisit dominus soporem in Adam ibid.e
Propter hoc relinquet homo patrem, & matrem. 623.c.1
204.e.1
3. Dixit autem serpens 158.d.1
Cumque cognouissent se esse nudos 343.c.1
Adam Vbi es 618.c.2.620.e.1
In labore paries filios tuos 496.b.2
Maledictus es inter omnia animantia 337.a.2
Super pectus gradieris 672.a.2
Inimicitias ponam inter te & mulierem 343.e.1.344.c.1
In sudore vultus tui vesceris pane tuo 496.b.1
Maledicta terra in opere 409.b
Reuertaris in terram, de qua sum pes 344.e.1
Fecit Deus Adæ tunicas pelliceas 344.c.d.e.2
Ecce Adam sicut vnus ex nobis 618.e.2.660.e.1
Ne forte mittat manum suam, & sumat de ligno 618.e.2.
620.e.1
Eiecitque Adam, & collocauit ante par. 345.c.1
Collocauit ante Paradysum voluptatis 345.a.2
4. Adam cognouit vxorem suam 347.b
Nonne si bene egerit, recipies 348.e.1
Dixit Cain, egrediamur foras 348.e.2
Maledictus eris super terram, quæ aper. 409.b.1
Vagus, & profugus eris 349.a.1
Ad Orientalem plagam Eden. 340.a.1
5. Vixitque Seth postquam genuit Enos 349.b.1
Hic est liber generationis Adam 38.d.1
Non apparuit, quia tulit illum Deus

Vocauit nomen eius Nohe 350.a.1
6. Videntes filij Cei filias hominum 350.e.2
Non permanebit spiritus meus in homine 350.c.d.2
670.c.2
Erunt dies eorum 120. anni 352.d.1
Gigantes autem erant super terram 352.e.1
Delebo hominem, quem creauit, à facie 352.a.1
Nohe vir iustus, atque perfectus 353.d.2
Corrupta est omnis terra 409.b.1
7. Anno sexcentesimo vitæ Nohe 353.e.1
Cataractæ cœli apertæ sunt 354.a.b.2
8 Requieuit arca mense septimo 1
ibid.a.2
Coruus egrediens, non reuertebatur 1
ibid.b.2
Reuersa est columba, portans ramum 355.a.1
Odoratus est dominus odorem suauitatis 1
ibid.d
Sensus & cogitatio hominis prona est 439.b.1
9. Nohe plantauit vineam 355.d.1
11. Erat omnis terra labij vnus 1
ibid.a.2
Vixitque Sem postquam genuit 1
ibid.e. & seq. a
12. Vsque ad locum Sichem & conuallem 670.b.2
Dic quod soror mea sis 356.d.1
13. Viri Sodomorum erant mali 668.b.2
14. Melchisedech rex Salem
Non accipiam ex omnibus, quæ tua 358.d.1
15. Credidit Abraham Deo, & reput est illi ad. 596.d.2.
357.a.2
16. Tulit Agar ancillam suam & dedit eam 358.b.2
17. Ambula coram me, & esto perfectus 461.c.1
Circumcidetur ex vobis omne masculinum 359.d.1
Infans octo dierum circumcidatur 359.e.2
Cecidit Abraham in faciem suam, & risit 366.b.2
18. Domine si inueni gratiam 360.d.2
Negauit Sara dicens, non risi 171.b.1
Cumque surrexissent inde viri 361.a.1
22. Nunc cognoui quod timeas Deum 361.c.2
Per memetipsum iuravi dicit do. 433.e.1
Vidit post tergum arietem. 362.b.1
25. Erat autem Iacob vir simplex 521.c.2
26. Inuenimus aquam 363.b.1
27. Ego sum primogenitus tuus Esau 1
ibid.d.171.b.1
Venit frater tuus fraudulenter 670.b.2
Recte appellatum est nomen eius Iacobi 637.c.2
28. Erit mihi lapis iste in titulum 117.a.2
30. Aut da mihi liberos, aut moriar 128.e.1
Dixit Rachel, da mihi Mandragoras 366.a.1
Facta sunt pecora ferotina Laban 1
ibid.
31. Matauit mercedem decem vicibus 670.b.2
Galaad, hoc est, tumultus testis 570.a.2
32. Ecce vir luctabatur cum eo 366.d.1
Nequaquam Iacob appellabitur nomen 1
ibid.d.2
Vidi dominum facie ad faciem 609.c.2.6.a.2
35. Egredessus inde, venit verno tempore 670.c.2
Benoni, id est, filius doloris mei 570.a.2
36. Iste est Ana qui inuenit aquas calidas 670.c.2
654.b.2
Regnauit Iobab filius Zare de Bosra 52.c
37. Ioseph accusauit fratres de crimine pessimo. 160.c.1.
366.e.2
38. Ingrediens Iudas Thamar 367.b.1
42. Per salutem Pharaonis 433.a.1
48. Angelus, qui pascit me 545.c.2

INDEX LOCORVM

49. Maledictus furor eorum 336.c.1
 Manus tuæ in ceruicibus inimicorum tuorum 81.a.1

EXODVS.

1. Benefecit dominus obstetricibus 171.b
 3. Ego sum, qui sum 99.d.1
 6. Et nomen meum Iehoua non indicaui eis 76.d.1
 12. Phasē, idest transitus domini 570.a.2
 Petierunt ab Aegyptijs vasa 610.a.2
 15. Misisti iram tuam, quæ deuorauit 204.c.1
 Quis sicut tu in fortibus domine 226.a.1
 17. Delebo memoriam Amalech de sub cælo. 81.b.
 148.d.1
 19. Cuncta quæ locutus est nobis dominus 55.b.2
 20. Ego sum Deus tuus qui eduxi te de terra 59.a.2
 Deus visitans iniquitates patrum in fil. 609.b.2. 391.d.2
 Honora patrem & matrem. 118.d.609.b.1. 150.b.2
 Non concupisces, quæ proximi 610.c.1
 Non loqueris falsum testimonium 171.b.1
 Qui percusserit mulierem prænantem 342.b.1
 21. Oculum pro oculo, dentem pro dente 609.d.2
 Innocentem, & iustum ne occidas 653.a.1
 23. Non erit infœcunda & sterilis in terra tua, 619.c.1.
 621.d.1
 24. Scripsit Moyfes vniuersos sermones do. 7.b.1
 Volumen fœderis legit audiente populo 64.a.2
 Omnia quæ præcepit nobis Deus, facie. 49.a.1
 Tabernaculum verò ita facies 143.c.1
 26. Facies vestem sanctam Aaron fratri tuo 164.c.1
 Hæc erunt vestimenta, quæ facient 367.c.d.2
 Sculpes in eis nomina filiorum Israël 98.d.1
 Portabit Aaron nomina filiorum Israel in ra. ibid.
 Laminam de auro, in qua sculpes nomen do. 99.a.1
 30. Quando tuleris summam filiorum Israel 58.e
 31. Quiescat ira tua 204.c.2
 Proiecit de manu tabulas, & confregit 59.b.1
 Aut dele me de libro tuo 112.c.2. 126.d.1
 Qui peccauerit, delebo eum de libro meo 126.c.2
 33. Locutus est dominus Moyfi facie ad faciem 492.b
 34. Ignorabat quod cornuta esset facies eius 367.e.2
 35. Omne masculinum ad aper. vuluam 476.e.2

LEVITICVS.

1. Fundent sanguinem super altaris circuitum 362.c.1
 10. Vinum, & omne, quod inebriare potest 369.d.1
 Pectusculum, quod oblatum est ibid.b.2
 7. Sanguinem nullius animalis comedetis 55.c.1
 8. Moyfes congregata omni turba 368.c.2
 11. Aquilam, accipitrem, & coruum non come. ibid.
 19. Nec titulos erigētis 117.e.1
 17. Imponet incensum super ignem 370.a.1
 18. Anima carnis in sanguine est 619.d.1. 621.b.2
 19. Filij Leui non erit portico 398.a.1
 Non radetis barbam, neque stigmata 409.c.2. 410. & 411

NUMERI.

1. Tollite summam vniuersæ congregationis si. 58.d.1
 5. Si non dormierit vir alienus tecum 132.d.1
 6. Nouacula non transibit per caput 410.d.1
 11. Heldad, & Medad, super quos requie. 68.d.1
 Quis tribuat, vt omnis populus prophe. 481.b.2
 12. Locuta est Maria contra Moysem 370.d.1
 Ore ad os ei loquar 493.
 14. Tentauerunt me per decem vices 629.e.2
 17. Fueruntque virgæ duodecim 370.c.1
 19. Omnis qui tetigerit mortuum 621.c.2
 21. Vnde dicitur in libro bellorum domini 45.c.2
 24. Dixit homo cui obturatus est oculus 370.b.2
 Orietur stella ex Iacob 44.f.2
 25. Iratus dominus dixit ad Moysem 370.d.2
 33. Hæc sunt mansiones filiorum Israel 372.e.2
 34. Cum ingressi fueritis terram Chanaam 372.b.1

DEUTERONOMIVM.

1. Estis hostiæ sicut stellæ cæli 391.d.1
 3. Og rex Basan, de stirpe gigantum 352.a.2
 6. Audi Israel dominus Deus noster, Deus vnus est. 372.b.2

Dominum Deum tuum, adorabis 435.c.1
 Ligate ea in signum in manu vestra 96.c.2
 Iratus dominus clausit cælum 202.a.1
 15. Egenus & mendicus, non erit inter vos 346.a.2
 Attende tibi 213.c.1
 17. Duorum hominum testim. verum est 620.a.1
 18. Prophetam suscitabo eis 582.e.2. 609.b.2
 19. In ore duorum aut trium stabit om. ver. 582.e.2.
 584.a.2
 21. Maledictus à Deo qui pender in lig. 619.b.1. 621.a.2
 23. Gerens paxillum in balteo 119.c.1
 24. Si acceperit homo vxorem & c. det ei libellum repudij 103.d.2. 619.a.2.
 25. Quando habitauerint simul fratres 572.c.1
 27. Maledictus qui non permanserit in ver. 615.c.1
 31. Scripsit Moyfes verba legis huius, atque com. 76.1
 32. Audite cæli quæ loquor, audiat terra 408.e.2
 Cum diuideret excel. gent. 419.c.2
 Dei perfecta sunt opera 618.d.1
 Non videbis terram promissionis 360.c.1
 34. Et mortuus est Moyfes 7.b.1.a

IOSEVE.

8. Iosue succendit vrbem Hay. 373.d.1
 Scripsit Iosue super lapides Deuter. 60.c.1
 10. Nonne hæc scripta sunt in libro iustorum 80.e.2
 14. Adam maximus ibi inter Enac. situs est. 472.e.2

IUDICVM.

7. Complodere inter se lagenas 469.c.2

RUTH.

4. Hæc sunt generationes Phares 55.a.1

REGVM.

1. Reg. 1. Omnibus diebus nouacula non ascen. 410.c.1
 10. Insiluit spiritus domini malus in Saul 374.d.1
 15. Erexit sibi fornitem triumphalem 117.e.1
 Goliath de Geth altitudinis sex 352.b.2.
 2. Reg. 1. Sicut scriptum est in lib. Iusto. 80.d.2
 7. Ego ero illi in patrem 64.c.1
 19. Absalon erexerat sibi titulum 117.e.1
 22. Dominus petra mea 625.b.1
 23. Dixit vir, cui constit. est de Christo 623.d.2
 24. Inuenta sunt per Isr. octingenta. mil. vi. 57.c.2
 Considera ô Israel pro his qui mortui sunt ibid.
 3. Reg. 2. Maledixit mihi maledictione pess. 139.a.2
 3. Ecce tibi cor sapiens & intelligens 630.b.1
 Date huic infantem viuum 416.d.1
 4. Dedit Deus sapientiam Salomoni 105.e.1
 Locutus est autem Salo. tria millia p. 101.a.2
 8. In arca autem non erant nisi duæ tabulæ 59.d.2
 591.b.1
 Domine Deus Isr. non est similis tui Deus 31.b.2
 10. Regina Saba audita sapientia Salo. 374.d.1
 13. Filius nascitur dom. David Iosias no. 625.e.1
 14. Cognoui, quia vir Dei es tu, & ver. ino. 15.d.1
 16. Hoc est, Iehu filium Anani. prophetam 73.d.1
 18. Abdias tulit centum proph. in speluncis 15.a.1
 19. Tolle quæso animam meam 69.d.2
 21. Benedixit Naboth Deum, & re. 76.c.1
 23. Dauid egre. psalt. 10,a,1. 624.a.1
 4. Reg. 19. Protegam ciuitatem istam propter. 356.c.1
 22. Magna est ira tua 184.e.1

PARALIPOMENON.

1. Par. 4. Qui stare fecit so. & hæc ver. 125.d.1
 21. Num Isr. mille millia, & centum mil. 57.d.2
 24. Scripta sunt in libro Samuelis 107.b.1
 28. Dedit Dauid Salomoni filio descri. 57.e.1
 29. Gesta Dauid regis scripta sunt in vol. 107.b.1
 2. Par. 9. Scripta sunt in lib. Ahia Silon. 38.c.1
 9. In visione Addo videntis contra Ier. 72.b.1
 12. In libris Semechia prophetæ 107.e.1
 21. Qui habuit fratres filios Iosaphat 16.c.1
 Allatæ sunt ei literæ ab Helia proph. 68.a.2
 24. Scripta sunt diligentius in lib. Reg. 101.a.2
 26. Re 26.Re

D I V I N A E S C R I P T V R A E.

26. Reliqua sermonum Oziæ scripti sunt	62.a.2
30. Ezechias scripsit epist. vt facerent	64.c.1
31. Reliqua sermonum Eze. scripta sunt	64.d.1
32. Principes regis Assyri cœperunt Ma. Scripta sunt in ferm Oziæ	27.c.1 27.e.1.49.d.2
34. Reperit Helchias sacerdos li. legis	82.a.1
35. Præparate vos per domos	109.col.2
Lamentationes super Iosiam canunt.	9.b.1

E S D R A S.

1. Ef. 6. Inuentum est in libel. Egbathatanis vo.	60.e.1
2. Ef. 7. Azarias, Raam, Bets. Mefph.	49.b.2
9. Super his percutimus fœdus, & fer.	63.c.2
3. Ef. 1. Hæc autem perscr. sunt in li. hist.	10.b.1
3. Super omnia vincit ve.	36.c.2.28.d.1
4. Ef. . Accipite iocunditatem gloriæ vestræ	28.c.2
Modo coronantur, & accipiunt palmam	29.a.1
4. Animæ iustorum in promptuarijs suis	27.c.1.39.a.1
Vsq; quo domine speramus sit	28.d.2
3. Coronæ assimilabo iu. meum	29.b.1
Mundus iam senectuti appropinquat	28.d.2
6. Vocasti Henoch & Leuiathan	124.a.1.28.c.1
7. Reuelabitur filius meus Iesus	28.b.2
Promptuaria reddent animas eis commend.	27.c.1
14. Reuelans reuel. sum Moyfi super ru.	63.b.2
Recipieris cum homin. & conuers. cum fi.	28.d.2
Duodecim partibus diuisum est secundum	97.c.2
Scripti sunt libri ducenti quatuor	63.a.1

T O B I A S.

8. Non luxuriæ causa accipio vxorem	424.b.1
-------------------------------------	---------

I V D I T H.

1. Arphaxat quoque rex Medorum	21.d.1
21. Certum est, quod in perditionem dabuntur	232.b.c.1

E S T H E R.

1. In diebus Assueri regis, qui regnavit	20.2.1
9. Scripsit itaque Mardocheus omnia	ibid.d
Scripserunt Esther & Mardocheus.	63.b.1
11. Anno quarto regnantibus Ptolemæo	20.a.2
Somnium vidit Mardocheus	ibid.

I O B.

1. Vir fuit in terra Vs, nomine Iob.	30.d.2
Et erat vir simplex, & rectus	565.a.2
Ne fortè peccauerint filij mei, bened.	76.d.1
Chaldæi fecerunt tres turmas	374.e.2
Sicut domino placuit, ita factum est	375.b.1
2. Nisi in faciem benedixerit tibi	76.d.1
Benedic Deo, & morere	ibid.
Si bona suscepimus de manu domini	651.b.2
3. Pereat dies, in qua natus sum	652.a.1
6. Vtinam appenderentur peccata mea	617.a.2.652.b.1
7. Peccaui quid faciam tibi ô custos hom.	651.b.2
Suspendium elegit anima mea	637.a.2.639.e.1
9. Multiplicauit vuln. mea, etiam sine ca.	375.c.1
Si æquitas iudicij quaeritur	638.e.2
Si iustificare me voluero	411.a.2
Si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit ani.	505.e.2
Si flagel. occidat semel	637.b.2.652.a.2
Verebar omnia opera mea	376.b.1
10. Manus tuæ fecerunt me	495.e.2
13. Quis potest facere mundum de immun.	185.a.1
Et si me occiderit, sperabo in eum	638.d.2
14. Siue nobiles fuerint fil. eius, siue ign.	376.d.1
17. Post tenebras spero lucem	376.e.1
Vbi est præstolatio mea	637.b.2
19. Quis mihi tribuat, vt exarentur sermones mei	9.e.1.81.c.1
20. Deurabit eos ignis qui non succenditur	376.d.2
25. Stellæ non sunt mundæ in conspectu eius	377.b.1.365.c.1.488.b.2
27. Non reprehend. me cor meum	637.a.2.1.634.c.b
30. Versus es mihi in crud.	637.b.2

31. Si vidi Solem cum fulgeret	379.b.2
Et lib scribat ipse qui iud.	9.e.1.81.b.2
Finite sunt verba Iob	9.c.2
32. Post modicum tollet me	69.e.2
38. Nunquid ortum tuum præcepisti diluculo	377.e.1
40. Behemoth quem feci tecum	158.d.1
Ipse est principium viarum Dei	392.c.2
Mortuus est senex & plenus dierum	377.e.2

P S A L M I.

1. Beatus vir, qui non abiit	378.b.1
In lege eius meditabitur die ac nocte	97.b.1
Tanquam lignum quod plantatum est se.	86.b.2
Non resurgent impij in iudicio	378.d
Nouit dominus viam iustorum	128.d.2
2. Filius meus es tu	592.b.1.624.c.1
Dabo tibi gentes hereditatem tuam	379.d.1
Apprehendite discipl.	379.e.1.661.c.1
3. Multi insurgunt aduersum me	160.b.2
4. Cum inuocarem exaudiuit me	379.e.1
5. Perdes omnes qui loquuntur mendacium	172.d.2
6. Domine ne in furore tuo arguas me	403.e.2
8. Omnia subiecisti sub pedibus eius	367.d.2
Volucres cœli	554.a.2
9. Vidi humilitatem meam	385.a.2
13. Dixit insipiens in cor. f. non est Deus	403.d.2
Omnes declinauerunt	380.a.1
Non est qui faciat bo.	ibid.
Sepulchrum patens est guttur eorum	380.b.1
14. Qui ingreditur sine macula	380.e.1
15. Conserua me domine	380.b.2
Funes ceciderunt mihi in præclaris	158.e.2
Increpauerunt me renes mei	381.a.1
16. Igne me examinasti	385.b.2
17. Diligam te domine virtus mea,	625.c.1.626.c.1
Ascendit super Cherubim	345.c.2
18. In omnem terram exiuit so.	625.c.2
In sole posuit tabernaculum suum	381.b.1
Tanquam sponsus procedens de thalamo	519.b.1
21. Deus Deus meus	161.e.1.663.d.2
Deus meus clamabo per diem	381.e.2
Longe à salute mea verba delict.	381.d.2
Foderunt manus meas	625.a.2.625.d.2
Manducauerunt, & ador. omnes	382.a.1
22. Non timebo mala, quoniam tu mecum es	526.e.2
Parasti in conspectu meo mensam	382.c.1
Et misericordia eius subsequatur me	396.d.2
23. Quia ipse super maria fundauit eam	330.c.2
Tollite portas prin. vest.	414.d.2
24. Vniuersa viæ domini miseric. & ve.	168.a.2
30. Quoniam defecit in dolore vita mea	382.e.1
In manibus tuis sortes meæ	382.a.2
Quam magna multitudo dulcedinis	403.e.2
31. Beati quorum remissa sunt	382.e.2
Beatus cui imputabit dominus pec.	508.c.1
Conuersus sum in ærumna mea dum conf.	403.d.2
Peccatum meum cognitum tibi feci	387.b.2
Tu es refugium meum à tribulatione	526.e.2
32. Verbo domini cœli firmati	38.c.1
33. Semper laus eius in ore meo	178.c.2
Gustate, & videte, quoniam suavis	499.a.1
Declina à malo, & fac bonum	607.b.2
Aures eius ad preces eorum	332.c.2
Custodit dominus omnia ossa eorum	524.d.1
34. Iudica domine nocentes me	627.a.1.625.c.2
35. Quoniam apud te est fons vitæ	130.d.1
36. Reucla domino viam tuam	387.d.1
Adhuc pusillum & non erit peccator	383.a.2
Gladium euaginauerunt peccatores	384.d.1
Gladus intret in corda ipsorum	385.a.1
39. In capite libri scriptum est de me	128.c.1
Egô autem mendicus sum	431.e.1
40. Fallite sapienter	386.c.1
48. Homo, cum in honore esset	333.d.1
49. Sacrificium laudis honorificabit me	167.b.2.74.a.2
50. Miserere mei Deus	386.a.2
Et secundum multitudinem miserat.	386.e.2
Quoniam iniquitatem meam ego cogn.	387.e.2
Peccatum meum contra me est semper	587.a.1
Tibi soli peccaui	388.d.1
Ecce enim in iniquitatibus	388.e.2

INDEX LOCORVM

Ne proicias me à facie tua	102.e.2
53. Quoniam alieni surrexerunt.	329.c.2
54. Veniat mors super illos	525.e.2.627.a.1
57. Lætabitur iustus cum viderit vind.	130.e.1
61. Labijs exultationis laudabit os meum	178.a.2
64. Te decet hymnus Deus	ibid.c
Beatus, quem elegisti	389.d.2
65. Induxisti nos in laqueum	390.b.1
Transiuimus per aquam, & ignem	389.e.2.385.b.1
135.e.1.	
68. Saluum me fac Deus	392.a.2
Zelus domus tuæ comedit me	620.c.2
In siti potauerunt me aceto	392.b.2
Deleantur de libro viuentium	80.d.2.126.d.2
Et placebit Deo super vitulum nou.	67.c.1
70. Quoniam non cognoui literaturam	393.c.2
Memorabor iustitiæ tuæ solius	401.a.2
71. Reges Arabum, & Saba	374.e.1
Ex vsuris, & iniquitate	394.a.1
72. Pars mea dominus	471.b.2
Finitæ sunt orat, David	324.c.2. & 625.a.2
73. Superbia eorum, qui oderunt te	409.b.1
77. Aperiam in parabolis os meum	446.e.2
Misit in eos cynomiam	244.c.1
79. Qui sedet super Cherubim	245.b.2
82. Pone principes eorum sicut Oreb	625.e.2
83. Quam dilecta taber.	158.b.2.555.d.1
85. Et tu domine Deus patiens	544.e.2
86. Nunquid Sion dicit homo	244.c.1
Dominus narrabit in scriptura pop.	98.b.1
87. Longe fecisti notos meos à me	401.e.1
Elongasti à me amicum meum	ibid.
88. Visitabo in virga iniquitates eorum	595.b.350.b.1
Benedictus Deus, fiat, fiat.	655.a.2
89. Domine refugium factus es nobis	394.b.1
Priusquam montes fierent	539.a.1
Quoniam mille anni ante oculos	394.e.1
Sicut vigilia in nocte	395.b.2
90. Oratio Moyfi serui Dei	10.e.2
Qui habitat in adiutorio	395.c.2
Quoniam in me sperauit. liberabo eum	395.e.2
95. Cantate domino omnis terra	409.b.1
Lætentur cæli, & exultet terra	365.c.2
97. Flumina plaudent manibus	409.d.1
98. Adorate scabellum pedum eius	396.a.1
Psal. 42. Quare tristis incedo	408.b.1
Samuel inter eos, qui inuocant nomen	11.a.1
99. Populus eius, & oues pascuæ eius	135.a.2
100. Misericordiam & iudic. cant.	610.c.1
101. Initio tæ domine terram fundasti	525.b.1
Cæli sicut vestimentum veterascent	550.b.2
102. Qui coronat te in misericordia	396.c.1
103. Extendens cælum sicut pellem	33.c.1
Qui facit angelos suos spiritus	329.d
Draco iste, quem formasti ad illudendum ei	29.e.1.
Emitte spiritum tuum, & creabuntur	397.a.1
Qui aspicit terram & facit eam trem.	408.e.2
108. Dilexit maledictionem, & Veniet ei	397.a.1
109. Iurauit dominus	497.b.1.434.e.1
113. Montes exultauerunt sicut arietes	409.d.1
114. Conuertere anima mea	397.c.1
115. Credidi propter quod locutus sum	397.e.1
Omnis homo mendax	517.a.1
116. Laudate dominum omnes gentes exponitur.	150. &
deinceps per totum librum tertium multis modis.	
118. Beati immaculati in via	397.a.2
Concupiuit anima desid.	397.b.2.385.a.2
Portio mea domine	397.e.2
Priusquam humiliarer ego deliqui	539.a.1
Manus tuæ fecerunt me	399.b.1
Quam dulcia faucibus meis	131.a.1
Iuravi & statui	398.a.1.434.e.1
119. Hei mihi, quia incolatus	538.e.2
126. Ita filij excussorum	398.d.1.670.b.1
127. Labores manuum tuarum	398.a.2
130. A viro iniquo eripe me.	178.c.1
131. Super ipsum autem florebit sanctif.	202.b
132. Quod descendit in barbam, barbam	410.b.1
135. Qui fecit cælos in intellectu	365.d.1
Qui expandit terram super aquas	330.b.2
138. Mirabilis facta est scientia tua	399.b.2

Non est occultatum os meum	126.d.2
In libro tuo omnes scribentur	127.a.b.1
141. Educ de custodia animam meam	399.c.2
142. Non intres in iudicium cum seruo	411.a.2
144. Patiens, & multum misericors	545.d.1
145. Qui custodit verit. in sæculum	17.d.c
146. Qui numerat multitudinem stellarum	69.d.1
147. Flabit spiritus eius & fluent aquæ	328.c.2
148. Laudate dominum de cælis	167.a.2
Laudate eum cæli cælorum	329.d.2
Aquæ, quæ super cælos sunt	135.a.2

P R O V E R B I A.

Sap. 4. Iustus quacunque præuentus fuerit mortem in refrigerio erit	545.b.1
1. Parabola Salomonis	399.e.2
5. Bibe aquam de cisternis tuis	86.a.1
6. Conserua fili mi præcepta patris tui	496.b.2
7. Fili mi, custodi sermones meos	496.b.2
8. Ante omnes colles ego parturiebar	377.b.2
Ludens coram eo omni tempore	39.c.2
9. Aquæ furtiuæ dulciores	135.e.1
10. Quia ambulat in simplicitate	480.e.1
In multiloquio non deest peccatum	325.a
3. Spes, quæ differtur affligit animam	652.a.2
18. Aqua profunda verba ex ore viri	135.e.1
Qui tenet adulteram stultus & impius est	104.a.2
432.d.2	
24. Septies in die cadit iustus	405.a.1
25. Tinea ossium cor intelligens	403.c.2
27. Quomodo probatur in conflatorio arg.	178.c.1
30. Verba congregantis filij vomentis	40.c.2
Quod nomen eius, & nomen filij eius	76.b.2
Diuitias & paupertates ne dederis mihi	401.b.2
21. Visio Samuelis regis quam erudiuit eum	81.b.1

E C C L E S I A S T E S.

1. Vanitas vanitatum	631.b.2.632.b.3
Lustrans omnia in circuitu	400.b.2.361.c.1
Quid est quod factum est? id ipsum	400.d.1
Nihil sub sole nouum	631.a.2
2. Omnia quæcunque desid. oculi mei	631.b.2.632.a.2
3. Nihil melius quam lætari hominem	631.b.2
Vnus est hominum & iumentorum interitus	631.b.2.
632.b.1	
7. Non est iustus, qui faciat bonum	637.a.2
8. Deus per patientiam expectatur	558.c.2
11. Si ceciderit lignum ad Austrum	400.c.2
9. Nescit homo vtrum odio, vel amore dig.	517.a.1
12. Cumque esset sapientissimus eccles.	105.c.1
Finem loquendi pariter audiamus	631.b.2

C A N T I C A.

1. Equitatu meo in curribus Phar.	632.b.2
2. Surge propera amica mea	158.c.2
Veni columba mea	401.a.1
4. Quam pulchra es amica mea	665.a.1
6. Sexaginta sunt reginæ	632.b.2
Reuertere, reuertere Sunamitis	631.a.2
7. Caput tuum vt carmelus, nasus vt turris	665.a.1
Veni dilecte mi, egrediamur in agrum	306.b.1
Mandragoræ dederunt odorem suum	366.b.1
8. Fortis est vt mors dilectio	408.b.1

S A P I E N T I A.

1. Diligit iustitiam	401.e.2
Os quod mentitur occidit animam	171.e.1
Deus mortem non fecit	392.d.1
2. Venite circumueniamus iustum	633.e.2
Inuidia diaboli mors intrauit	391.d.1
4. Raptus est, ne malitia immutaret cor	635.a.1
7. Primam vocem emisit plorans	178.b.1
8. Amator factus sum formæ illius	634.c.1
9. Tu autem domine elegisti me regem populo tuo.	
22 a 1. 634.e.1	
18. In veste poderis quam habebat Aaron, totus erat orbis terrarum	98.a.2

DIVINÆ SCRIPTURÆ.

ECCLESIASTICVS.

2. Omne quod tibi applicitum fuerit accipe	653.a.1
7. Noli velle mentiri omne mendacium	171.c.1
15. Non est speciosa laus in ore peccat.	167.e.1
17. Quid lucidius sole? & hic deficiet	519.b.1
24. Hæc omnia liber vitæ	128.a.2
43. Deus maior est omni laude	178.e.1
44. Henoch translatus est in Paradisum	339.d.1

ESAIAS.

Audite cœli, & auribus perc. terra	409.b.1
Non offeratis mihi sacrificium frustra	159.b.1
Lauamini mundi estote	504.b.1
2. Quia excelsus reputatus est	402.b.1
4. Si lauerit Ierusalem in spiritu iudicij	38.c.2
5. Ostendam quid faciam vineæ meæ	159.a.1
6. Vidi dominum sedentem	402.c.1. 492.b.2
Seraphim clamabant alter ad alt.	402.c.1
Sanctus sanctus sanctus	346.d.2
Væ mihi, quia vir pollutus labijs ego sum	167.e.1
7. Nisi credideritis non intelligetis	113.b.2
498.c.1. 622.e.1	
Ecce virgo concipiet	572.c.2
In die illa radet dominus in nouacula	409.e.2
8. Sume tibi librum grandem & vet. vsque	65.d.2
9. Multiplicabitur imperium eius	142.a.2
Sicut in die Madian	469.d.2
Vocabitur nomen eius admirabilis	402.e.1
Magni consilij angelus	362.b.1
Omnes hypocritæ sunt & nequam	439.e.1
In ira domini subuersa est terra	385.b.2
10. Verbum abbreviatum fecit dominus	178.e.2
11. Spiritus domini spiritus sap. & fort.	494.a.1
12. Benedicam te domine, quoniam iratus	403.d.2
13. Omnis anima hominis timebit	402.c.2
Ecce dies domini venit credulis	651.a.2.
14. In cœlum ascendam super astra	353.e.1
Tu autem proiectus es	404.d.2
15. Omnis barba radetur	403.a.2 409.e.2
16. In tribus annis mercenarij	403.c.2
25. Os domini locutum est	332.a.2
29. Populus meus hic labijs me hon.	178.d.1
Timuerunt me mandato, & doctrinis hominum.	
632.b.1 118.a.1	
30. Scribe eis super buxum, in libro	46.a.1
Luna fulgebit sicut Sol	507.c.1
32. Beati qui seminatis super omnes aquas	135.e.1
34. Requirit diligenter in lib. domini & leg.	61.b.1
Complicabuntur sicut li. ecc.	77.e.1
38. Dispone domui tuæ	158.c.1
Adieci ad ætatem tuam 5. annos	391.a.2
Scriptum Ezechie regis Iuda cum ægrotas.	64.c.1
De filijs tuis qui nascentur ex te tollent, & facient eunu-	
chos in domo regis.	14.a.1. 628.d.1
40. Consolamini consolamini populum meum.	
398.c.1	
Vox clamantis in deserto	576.a.2
41. Vani sunt omnes	439.e.1
43. Ego sum, qui delco iniquitates tuas	441.c.2
48. Laude mea infrenabo te	182
49. Et dixit dominus, dereliquit me Sion	372.c.1
50. Quis est lib. repudij matris vestræ	101.13 2.2.c.b.1
51. Cœlum vt fumus liquefcet	518.b.2
52. Sordere me fecistis coram nation. ter.	264.b.2
53. Brachium domini cui reuelatum est	332.b.2
Omnes errauimus, vnusquisque in viam	439.e.1
56. Hæc dicit dominus spaonibus	621.a.2
57. Accedite huc filij auguratricis	102.c.1
58. Sicut verba libri signati	113.b.2
60. Surge illuminare Hierusalem	158.e.1
Omnes de Saba venient	374.a.2
61. Spiritus domini super me	100.b.1
63. Quis est iste, qui venit tinctis vestibus de	542.d.1
Abraham nos nesciuit	316.c.1
64. A sæculo non audierunt, neque accep.	62.d.2
75. Obluioni traditæ sunt angustia	553.a.1. 403.d.1
Ecce ego creo cœlum nouum	158.a.2. 400.a.2
563.d.1	
66. Vermis eorum non mor. & ignis non ext.	403.a.2

IEREMIAS.

1. Priusquam te formarem in vtero	477.a.1. 559.a.1
2. Me dereliquerunt fontem aquæ vitæ	135.a.2
Si laueris te nitro	404.e.1
3. Vulgo dicitur in prouerbium si dimiserit	103.b.2
Pro eo quod mœchata est aduersatrix Israël dedi ei libel-	
lum repu.	102.a.1 103.a.2
4. Iurabis, viuit dominus in veritate	404.a.2
434. 434.b.2	
7. Nolite confidere in verbis mendaci.	115.b.11
8. Stylus mendax scribarum	115.b.1. 118.a.1
9. Dispergam eos qui circumtonsi sunt	410.d.1
13. Omnis laguncula implebitur vino	404.a.2
14. Hæc dicit dominus de prophætis, qui pro.	623.e.1
17. Peccatum Iuda scriptum est stylo ferreo in vngue a-	
damantino	352.a.1
Domine, omnes à te recedentes, in terra scribentur	
74.a. 89.a.1.	
19. Conteram populum istum	405.a.1
22. Terra terra, audi verbum domini	408.c.2
Scribe virum istum abom.	407.a.1
24. Transmigr. Iuda emisi	407.e.1
25. Sefac calicem iræ Dei bibet	140.a.1
28. Catenas ligneas contriuisisti	407.a.2
29. Ponat te dominus sicut Sedechiam	407.b.2
31. Vox in Rama audita est	144.d.2
Feriam domui Israel fœdus nouum	159.a.2
Dabo legem meam in visceribus eorum	91.c.1
Si mensurari poterunt cœli sursum	102.b.2
32. Sume lib. istos, librum empt. signa.	72.a.2
36. Tolle volumen libri & scribes in eo	72.d.2
51. Scripsit Iere. omne malum, quod ventu.	ibid.

THRENI.

1. Et factum est postquam in captiuitatem	31.d.2
3. Non repellet in sempiternum dominus	103.a.2
4. Maior est iniquitas populi	407.e.2
Spiritus oris nostri dominus raptus est	72.d.2
499.b.1	

BARUC.

4. Hic liber mandatorum Dei	131.a.1
6. Habentes capita & barbam rasam	410.e.1

EZECHIEL.

1. Factum est verbum domini ad Ezechielem	687.a.2
Annus quintus regis Ioachin	574.b.1
Vbi erat spiritus illuc gradiebantur	408.a.1
2. Manus missa est, in qua erat liber inu.	161.a.1
3. Hæc dicit dominus si fortè audiant	408.c.2
4. Sume tibi laterem, & dedices in eo	161.c.2
Terra cum peccauerit mihi	408.e.2
Sume tibi nouaculam acutam	410.c.2
Signa n̄ super frongem.	115.b.d.2. 141.a.2
A sanctis meis incipite	385.d.2
10. Benedicta gloria domini ex loco eius	346.b.1
13. In scriptura domus Isr. non scribentur	61.e.1
14. Viri isti Nohe. Daniel. & Iob	628.d.1. 636.a.1
16. Sumens tibi de vestimentis	409.c.2
18. Anima, quæ peccauerit ipsa morietur	445.b.1
608.b.1. 619.b.1	
20. Dedi eis præcepta non bona	610.a.2
21. Occidam in te iustum, & impium	621.b.1
27. Charam & Eden negociatores tui	318.b.2
36. Effundam super vos aquam mundam	135.e.1
37. Fili hominis, sume tibi lignum vnum	82.a.2
39. Fili hominis vaticinare contra Gog, & Magog	
144.e.2	
44. Sacerdotes caput non radent	409.b.2

DANIEL.

1. Anno tertio regni Ioachim	412.c.1
Vt doceret eos literas & ling. Chaldæo.	46.d.2
2. Præcepit rex vt conuocarentur harioli, magi	425.a.1
Responderunt Chaldæi, regi Syriacè	14.c.1
Et regnum quartum erit	413.a.1
Nabuchod. Danielem adorauit di.	630.b.2
* 4	3. Deos

INDEX LOCORVM

3. Deos tuos non colimus	413.b.1
4. Ingrediebantur ad regem harioli magni	46.e.2
5. Apparuerunt digiti quasi manus Vt introducerent magos Chald. & ha-	48.a.2
Hæc est scr. Mene, Thekel, Pheres	6.e.2
6. Rex primo diluculo festinauit ad lacum	630.a.2
630.e.2. 27.d.2	629.a.1
7. Iudicium sedit, & libri aperti	89.c.1
Potestas eius, potestas æterna	693.a.1
Bestia quarta, regnum quartum, & decem cornua decem reges	628.a.2
12. Qui inuentus fuerit scriptus in lib.	124.d.1
Qui dormiunt in terræ puluere vig.	365.e.2
13. Erat vir habitans in Babilone	14.c.1. 415.d.2
Semen Canaan, & non Iuda	407.c.2
Sub Cino, & sub Prino.	415.d.e.2. 46.a.b.2
628.a.2. 629.b.2	
Angelus domini scindet te	412.e.1
Et rex Astyages appositus est ad patres	610.a.2
14. Venit rex die septimo vt lugeret	630.e.2

PROPHETE XII.

<i>Ose.</i> 1. Vocabo non plebem meam	166.e.2
Iudicate matrem vestram	102.b.1. 103.b.2
Desponsabo te mihi in sempiter.	102.c.2. 103.b.2
5. Virgo Isr. cecidit, & non resurget	416.e.2
4. Non visitabo filias eorum, cum fuerint	35.b.1
9. Cum recessero ab eis	66.a.1
11. Ex Aeg. vocaui fil. meum	158.a.2. 668.a.2
13. Perditio tua ex te Isr.	103.c.1
<i>Am.</i> 5. Facit oriri Arct & Oriona	429.e.1
7. Ecce vocabit ignem ad iudicium	575.c.1
9. Si descenderit vsque ad infernum	57.d.1
<i>Ionæ.</i> 1. Tollite me & mit. in mare	47.a.2
2. Abiectus sum à conspectu oculorum	103.d.1
3. Adhuc 40. dies, Niniue	158.c.1. 419.a.1
4. Præparauit dominus hederam	419.d.1. 655.b.1
<i>Mich.</i> 1. In Domo pulueris, puluere	615.d.2
4. Erit in nouiss. diebus præparatus mons	46.d.2
6. Surge, contendere iudicio aduersus montes	414.c.1
37.a.2	
7. Iram domini portabo	403.d.2
<i>Aba.</i> 1. Mundi sunt oculi tui ne vid.	410.d.1
3. Sol & Lu. steterunt in habitaculo suo	15.c.2
<i>Soph.</i> 3. Sacerdotes polluerunt san.	420.b.2
<i>Zach.</i> 3. Ostendit mihi dominus Iesus	89.c.1
4. Quid sunt duæ oliuæ	421.b.2
5. Vidi volumen volans	131.b.1
9. Tu quoque in sanguine testamenti	421.e.1
8. Iuramentum mendax ne diligatis	421.d.1
10. Super hircos visitabo	657.a.2
11. Plangent se super eum omnes tribus	487.d.1
<i>Mal.</i> 2. Onus verbi domini	421.d.2
Dilexi Iacob, Esau autem odio habui	158.a.2
52.c.2. 522.d.1	
Ecce de labore, & exufflastis illud	515.d.2
2. Labia sacerdotis custodiunt scientiam	16.d.1
Maledicam benedictionibus vestris	536.a.1
3. Ecce ego mitto angelum meum	491.d.1
Purificabo te igne	384.b.2
Scriptus est liber monumenti coram eo	87.c.2
4. Orietur sol iustitiæ	382.d.2
Ecce ego mit. ad vos Heliam	576.b.1. 577.b.1

MACCABEI.

<i>1. Macc.</i> 1. Alexander Philippi Mac.	41.a.1
Qui primus regnauit in Græcia	6458.b.2. 647.c.1
In anno centesimo trig. sep.	ibid & 647.a.2
Misit rex Antiochus libros in Ieruf.	41.d.2
Fecerunt sibi præputia	30.a.2
3. Non in multitudine victoria belli	485.a.2
4. Mensis Casteu centesimi quadrag. oct.	649.a.1. 647.e.2
6. Mortuus est Antiochus anno centesimo quadrag. no.	646.b.1. 647.c.2
Decidit in lectum, & incidit in languorem	645.e.2. 647.c.2
9. Mense primo anni centes quin. q. sec.	ibidem.
22. Iam primum missæ erant epist. ad Oniam	57.b.1
16. Cætera sermonum bellorum Ioan.	78.b.2
<i>Mac.</i> 1. Cum intrasset Antiochus temp.	648.a.1

Aristobulus magist. Ptol. regis	44.a.2. 201.b.1
2. Inuenitur in descriptionibus Ieremiæ Prophetæ	648.c.2. 21.e.2
Acceptum ignem de altari abscondet.	17.a.1
Iudas ea, quæ didicerat per bellum, col.	80.b.2
Ab Iafone Cyrenæo quinque comprehensos libros	659.b.2. 71.e.2
De Iuda Maccabæo, & fratribus eius	32.c.1.a.2
7. Nouiss. post filios, mater consumpta est	422.c.1
10. Purgato templo post biennium	554.d.2. 652.a.2
14. Eligens nobilit. mori, potius quam	653.a.2
653.a.1. 545.d.2	
3. <i>Mac.</i> 1. At Philopater cognoscens ex	32.a.1
4. <i>Mac.</i> 1. Et postquam occisus est Simon	32.a.2

MATTHÆVS.

1. Liber generationis Iesu Christi	75.a.b.c.d.1
86.2.e. 571.b.1	
Genuit Zaram de Thamar	423.e.1
Ieconiam & fratres eius	573.d.2
Iacob genuit Ioseph virum Mariæ	423.e.1. 518.d.2
Cum esset desponsata	423.a.2. 572.d.2
Noli ti. accipere Mariam	424.d.1
Quod enim in ea natum est	424.e.1
Vocabitur nomen eius Emmanuel	567.b.1
2. Magi ab Oriente veniunt	424.c.2
Vidimus stellam eius	425.a.2
Congregans omnes scribas populi	106.a.2
Videntes stellam magi	44.c.2
Secessit in Aegyptum, & erat vbi vsque	185.b.1
Tunc adimpletum est, quod dictum est per	135.d.1
Vox in Rama audita est	144.c.2. 570.c.1
Ex Aegyp. vocaui filium meum	575.c.1
Nazareus vocabitur	569.d.2. 585.c.1
3. Venit Ioan. Bapt. prædicans	429.a.2
Ego baptizo in aqua	429.e.2
Baptizabit in spiritu & igni	ibid
Vidit Spiritum sicut columbam	430.a.b.c.d.e.1
4. Ductus est Iesus in desertum	430.d.2
Tunc cœpit Iesus prædicare	430.e.2
Circuibat Iesus totam Galilæam	567.b.2
5. Beati pauperes spiritu	431.b.c.1
Beati qui lugent	431.d.2
Beati pacifici	431.e.2
Beati mundo corde	492.e.1
Luceat lux vestra coram hominibus	167.e.1
Non veni soluere legem	569.b.1
Iota vnum, aut vnus apex non præteribit	79.c.2
Qui dimiserit vxorem	432.c.1.d.e.1
Dictum est antiquis: non peierabis	343.d.1
Nolite iurare	167.d.2. 432.e.2
Sit sermo vester, Est, Non, Non	171.e.1
Nolite resist. malo	436.b.2
Diligite inimicos vestros	617.d.1. 436.c.1. 481.a.1
Si quis te percusserit in dexteram	483.d.1
Estote perfecti sicut pater vester	377.a.2
6. Nolite fieri sicut hypocritæ	437.c.2
Tu autem cum oraueris	436.a.1
Adueniat regnum tuum	436.d.2
Panem nostrum super subst.	436.e.2
Dimitte nobis debita nostra	437.a.2
Si enim dimiseritis hominibus	ibidem
Nemo potest duobus dom. serui.	437.e.2
Nonne anima plus est quam esca	438.a.1
Quærite primum regnum Dei	438.b.2
Sufficit diei malitia sua	439.a.1
Nemo potest duobus dom. seruire	612.e.2
Nolite solliciti esse	547.e.1
7. Hypocrita eijce prius	439.b.1
Si vos cum fitis mali	610.c.2
Qua mensura mensi fueritis	397.c.1
Quæcunque vultis vt faciant vobis homines	461.a.1
Arcta est via quæ ducit ad vitam	474.d.2
Nunquid colligunt de spinis vvas	439.d.1
Omnis arbor bona bonos fructus	ibidem
Aedificauit domum suam super petram	440.b.2
8. Non. sum dignus vt intres sub	484.d.2
Dic tantum verbo	440.b.2
Nam & ego homo sum sub potestate	441.b.1
Miratus Iesus dixit	620.b.1
Non	

DIVINÆ SCRIPTURÆ.

Non inveni tantam fidem	484.d.2	22. Multi sunt voc. pauci ele.	460.e.2
Multi venient ab Oriente	569.d.2	Licet ne dare censum Cæsari	484.e.2
Dimitte mortuos sep. mortu.	610.b.2.612.b.1	Erratis nescientes scripturas	406.e.2
9. Glorificauerunt Deum, qui dedit pot.	44.d.1	Diliges proximum tuum sicut teipsum	461.b.1
Vidit hominem seden. in teloneo	570.b.1.441.e.2	Quomodo ergo David vocat eum in spi.	624.a.2
Nemo mittit commissuram panni noui.	610.b.1	Super cathedram Moysi sederunt scribæ	409.a.2
Non est mortua puella sed dormit	441.b.1	Omnia quæcunque dix. vobis seruate	118.b.2
10. Estote prudentes sicut serpentes	480.d.2	Dilatant phylacteria & magnificent fimbrias	96.c.2
Nolite tim. eos qui occidunt corpus	443.d.2	Nolite vocare vobis patrem super	557.b.1
Nonne duo passeret, vneunt	444.a.1	24. Surget gens contra gentem	461.e.2
11. Tu es qui venturus es	444.a.1	Cum videritis abominationem	462.a.1
Ite & renunciate Ioanni	444.a.1	Vbi fuerit corpus, ibi congreg.	555.a.2
Ecce qui mollibus vestiuntur, in dom. re.	474.a.2	Cælum & terra transibunt	553.d.1
Hic est de quo scriptum est, ecce ego	578.b.1	De die autem illa nemo scit	463.a.1
Ipse est Helias, qui vent.	ibid.	Veniet dominus serui illius	463.e.1
Ita pater, quoniam sic fuit plac.	444.d.2	Ne forte non sufficiat nobis	463.b.2
Omnia mihi tradita sunt à patre meo	262.b.2	Qui vnum accepit, fodit in terr.	463.c.2
444.d.2		Venite benedicti patris mei	373.e.1
Venite ad me omnes qui laboratis	445.a.1	25. Ite maledicti in ignem ætern.	373.e.2.375.a.2
12. Non legistis quod fecit David	135.c.2	26. Mulier habens alabastr. vnguen.	364.d.1
Qui dixerit verbum in Spiritum sanctum	445.b.2	Vespere facto discumbebat cum	464.b.2
Regina austri venit audire sapien.	374.d.2	Prima die azymorum	465.b.1
Viri Niniuitæ surgent in iudicio	134.d.2	Accepit Iesus panem, & bened.	455.d.1
Ecce mater tua, & fratres tui	445.c.2	Hoc est corpus meum	51.d.2.466.e.2. & seq.
Quæ est mater mea, & fratres mei?	446.c.1	Non bibam de hoc genimine vitis	467.c.1
Qui facit volunt. patris mei, hic frater	628.b.2	Omnes vos scandalum patiemini	477.e.1
13. Aliud tulit fructum trigesium	507.b.2	Antequam gallus cantet, ter me negabis	486.d.1
Vobis datum est nosse mysterium	447.e.1	Cœpit contristari, & mœstus esse	467.a.2
Sinite vtraque crescere ad mes.	446.d.1	Tristis est anima mea vsque ad	467.b.2.381.d.2
Abscondit in farina satis tribus	136.d.2	Transseat à me calix iste	381.d.2
Aperiam in parabolis os meum	446.d.2	Fiat voluntas tua	381.b.2
Nonne hic est fabri filius	447.c.1	Conuertere glad. tuum in locum suum	467.c.2
14. Herodes tenuit Ioannem	448.d.1	A diuro te per Deum viuam	478.b.1
15. Quare discip. tui transgr. traditiones	117.e.2	Non noui hominem	468.d.1
Deus dicit, Honora patrem tuum	618.b.2	Continuo gallus cantauit & egr. for.	468.b.2
Hypocritæ recte de vobis dixit Esaias		27. Acceperunt triginta argenteos	469.c.1
Munus quodcunque est ex me proderit ti.	118.b.2	Abiens laqueo se suspendit	469.b.1
Non quod intrat in os coinquinat	448.a.2	Venerunt in locum, qui dicitur Golgo.	470.e.1
Dimitte eam, quia clamat post nos	544.b.1	Dederunt ei vinum bibere	470.e.2
Cum transisset inde Iesus	449.a.1	Tenebræ factæ sunt.	471.a.1
16. Tu es Petrus, & super hanc petram	449.e.1. & seq.	Heli, heli, lamahazabatani	471.d.1.475.e.1
Tibi dabo claues regni cœlorum	450.c.d.e.2. & seq.	Maria Iacob, & Iose mater	471.d.2
Qui vult venire post me	116.c.1	28. Ego vobiscum sum vsque ad consum.	561.a.2
Sunt de hic stantibus qui non gustabunt	18.c.1		
17. Et post dies 6. assumpsit Ie. Pe.	395.a.1.453.a.2	<i>M A R C U S.</i>	
Et ecce appar. Moyses, & Helias	453.b.2	1. Initium euangelij Iesu Christi	573.d.2
Hic est filius meus dilectus	622.a.2	Vox clamantis in deserto	576.a.2
Elias quidem venturus est	134.d.2	Ecce ego mitto angelum meum	577.a.1
Reges terræ à quibus tributa accipiunt.	453.c.2	Vidit Simonem & Andream	474.c.1
Ergo liberi sunt filij	454.a.1	5. Mulier esto sana à plaga tua	466.c.2
18. Vade & dic ecclesiæ	642.c.1	6 Præcepit eis, ne quid tollerent in via	474.e.1
Si ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam	118.b.2	Vngebant oleo ægros, & sanabantur	552.a.2
Sit tibi sicut ethnicus	454.d.1	7. Quare discipl. tui non amb.	618.a.2
Non dico tibi septies, sed septuaginta sept.	609.d.2	Si dixerit homo patri, aut matri, Korban	118.a.2
613.b.1		619.b.2	
Angeli eorum vident faciem patris	371.d.1	9. Et post dies sex assumpsit Iesus Pet.	474.e.2
454.c.1.478.b.2		Thabita cumi. i puella tibi dico sur.	672.b.1
19. Propter hoc dimittet homo	454.a.2	10. Ab initio masculum & fœmin. fecit	523.b.2
Erunt duo in carne vna	459.c.1	11. Cœpit eijcere vendentes, & ementes	475.a.1
Moyes mandauit dari libel. repud.	104.c.1	15. Hora tertia crucifixerunt eum	ibid.c.1
Moyes propter duriciam	618.a.2.135.c.2.454.c.2	16. Neminî quicquam dixerunt, timebant enim	231.a.2
Quicumque dimiserit vxorem	454.d.2. & seq.	Inuaserat eas tremor & pavor	17.a.2
Qui potest capere, capiat	457.d.2	Surgens autem Iesus mane prima sabbati	475.a.2
Talium est enim regnum cœlorum	457.e.2	Recumbentibus vndecim, apparuit	577.a.2
Omnia hæc custodiui à inuentute mea	456.a.1		
Vade vende omnia quæ habes	458.d.1	<i>L U C A S.</i>	
Difficile est diuitem intrare	474.c.2	1. Sicut tradiderunt, nobis, qui à principio	17.b.2
Ecce nos reliquimus omnia	398.a.1	Optime Theophile vt cognoscas	117.b.1
20. Exijt primo mane conducere operarios	458.b.2	Vxor illius de filiabus Aaron nom. Helizabeth	568.b.1.574.e.1
Dicit dominus procuratori	459.a.1	Spiritu sancto replebitur	476.d.1
Voca operarios, & redde illis merc.	459.b.1	Et postulans pugillarem scripsit	101.a.1
Erunt primi nouissimi	459.d.1	Aue gratia plena	475.d.2
Consummabuntur omnia quæ dicta sunt	606.d.2	Hic erit magnus, & filius altissi.	476.c.1
Et tertia die resurget	459.b.2	Virtus altissimi obumbrabit tibi	424.b.2
Accessit ad eum mater filiorum Zebe.	459.c.1	Ecce Helizabeth cognata tua	573.c.2
Calicem quidem meum bibetis	459.c.1	Repleta est spiritu sancto Helisab.	475.e.2
Non est meum dare vobis	459.e.2	2. Exijt edictum à Cæsare Augusto	96.a.2
Reges gentium dominantur earum	452.e.1	Gloria in altiss. deo	492.e.1
21. Osanna filio David	460.d.1	Et in terra pax hom. bo.	476.a.2
Et eijciebat vendentes, & ementes	460.a.1		
Et peregre profectus est	460.a.2		
Hic est hæres	460.b.2		

INDEX LOCORVM

Postquam impleti sunt dies pur. Mariæ	ibid. b. 2	Vt omnes crederent per illum	49. b. 2
Omne masculinum adap. vuluam	476. e. 2	Erat lux vera	491. c. 1
Animam tuam pertranſibit gladius	362. e. 1	Qui non ex ſang. neque ex vol. carnis	439. a. 2
477. c. 1. 487. b. 1.		Verbum caro factum eſt	665. c. 1
Vt reuelentur ex multis cordib. cogita.	477. b. 2	De cuius plenitudine om. accep.	492. b. 1
Et non cognouerunt parentes eius	477. e. 2	Lex per Moſem data eſt	167. b. 1
Et ipſi non intellexerunt verbum	478. a. 1	Deum nemo vid.	492. c. 1. 609. b. 2
Jeſus proficiebat ætate, & ſapient.	478. c. 1	Super quem videris deſcendere ſpiritum	587. a. 2
Erat ſubditus illis	493. e. 2	2. Conuerſus Jeſus, & videns eos ſequ.	493. c. 1
3. Anno quintodecimo Tyberij Cæſaris	593. b. 1	Deſiciente vino, dicit mater eius	491. b. 2
100. e. 1. 116. d. 2		Hoc fecit initium ſignorum in Cana	582. a. 2. 584. a. 1
Facite fructus dignos pœnit	38. a. 2	Hoc iterum ſecundum fecit ſignum	582. b. 2. 584. c. 1
Venerunt publicani, vt baptizarentur	478. e. 1	Nolite facere domum patris mei domum	394. a. 1
Milites, eſtote contenti ſtipendiis veſt.	484. b. 2	Quadrageſta & ſex annis ædificatum eſt	142. d. 2
Ipſe vos baptizabit in ſpiritu Sancto & igne	384. d. 2	494. b. 1	
447. c. 1		3. Qui credit in filium Dei non iudicatur	438. d. 2
Ioſeph, qui fuit Heli, qui fuit		Non ad meſuram dat Deum ſpiritum	494. e. 1.
Qui fuit Caynam	478. b. 2. 631. a. 1	Io. 13. Si non lauero te non habebis	503. d. 2
4. Duxit illum diabolus in momento tempo.	631. a. 1	Io. 13. Exemplum dedi vobis	ibid.
Traditus eſt ei liber Eſaiæ proph.	103. d. 2	4. Omnis qui biberit ex aqua	135. e. 1
6. Date mutuam, nihil inde ſperantes	125. a. 2	Spiritus eſt Deus	489. a. 1. 495. a. 2
Benignus eſt ſuper bon. & mal.	609. e. 2. 612. e. 1	Ego miſi vos metere, quod non labor.	495. b. 2
7. Tu eſ qui venturus eſ	479. a. 1	Credidit homo ſermoni, quem	496. a. 1
9. Erant autem Moſes, & Helias	479. a. 2	Credidit ipſe & domus	ibid.
10. Deſignauit Dominus alios ſept.	479. e. 2	5. Erat Hieroſ. probatica piſci.	583. c. 1. 585. b. 1
Gaudete quoniam nomina veſtra ſcripta ſunt in cœlis		Tolle grabatum tuum, & ambula	307. e. 2
88. e. 1. 99. d. 1		Pater meus vſque modo operatur	399. e. 1
In eadem domo manete, manducantes, & bib.		Quicquid videt filius patrem facere	606. c. 2
480. e. 1. 546. b. 2		Scrutamini ſcrip. quia	128. b. 2. 607. b. 1
Qui vos audit, me audit	478. b. 2. 118. a. 2	Et qui accuſat vos Moſes	582. b. 2
Nomina veſtra ſcripta ſunt in cœlis	126. b. 1	Si Moſi credid eritis, & mihi cred.	582. b. 2. 507. d. 2
11. Si Sathanas in ſe ipſum diuiſus eſt	392. d. 1	6. Operamini non cibum qui perit	496. a. 2
21. Dic fratri meo, vt diuidat hæredit.	451. c. 2	Hoc eſt opus Dei	496. d. 2
Congregabo omnia, quæ nata ſunt	480. a. 2	Nemo poteſt venire ad me, niſi	497. a. 1
Cum vadis cum aduerſario tuo	481. c. 1	Ego ſum panis vitæ	497. a. 2
13. Contendite intrare per anguſtam portam	569. b. 2	Patres veſtri manducauerunt manna	497. e. 1
15. Fili, tu ſemper mecum eſ	481. b. 2	Niſi manducaueritis carnem filij hominis	86. a. 1
16. Lex & proph. vſque ad Ioann.	610. b. 1	369. b. 2. 396. a. 1	
Mendicus nomine Lazarus	481. d. 2	Spiritus eſt qui viuif. caro non prodeſt	499. a. 1
Crucior in hac flamma	340. d. 2	7. Offende ipſum mundo	507. e. 1. 446. a. 1. 493. e. 2
Si Moſem & prophetas non audierunt	482. d. 2	Flumina de ventre eius fluent	594. b. 1
17. Ite, & oſtendite vos ſacerdotibus	ibid. b. 1.	Jeſus nondum fuerat glorificatus	444. a. 2
18. Deus propitiuſ eſto mihi peccatori	ibid. e. 2	Siquis ſitit, veniat & bibat	135. e. 1
Nemo bonus niſi ſolus Deus	616. b. 1	Jeſus perrexit in montem oliueti	501. a. 2
Vade vende omnia quæ habes, & da.	458. d. 1	Mulier hæc in adult. deprehenſa eſt	25. a. 1
Nemo eſt qui relinquat vxorem	609. b. 2	Jeſus autem inclinans ſe. digito ſcrib.	81. a. 1
19. Si quid defraudaui reddo quadruplum	449. b. 1	Qui ſequitur me, habebit lumen vitæ	148. b. 2
Videns Jeſus ciuitatem Fleuit	581. b. 1	Tu de te ipſo teſtimonium perhibes	592. b. 2
20. Quod mortui reſurgent oſtendit Moſes	581. a. 2	584. e. 1. 622. a. 1	
21. Cœlum & terra tranſibunt	519. b. 2	Quo ego vado, non poteſtis venire	501. d. 2
Reſpicite & leuate capita veſtra	141. d. 2	Principium, qui & loquor vobis	502. a. 1
22. Cum vos mitterem ſine maſſupio	482. e. 2	Si manſeritis in ſermone meo	501. e. 2
Qui habet ſacculum, tollat peram	ibid. & ſeq. a	Omnis, qui facit peccatum ſeruus eſt	502. b. 1
Qui non habet glad. vendat. tunicam	89. d. 1	Semen Abrahæ ſumus	502. e. 1
Ecce duo gladij hic	458. a. 1. 485. e. 2	Vos ex patre diabolo eſtis	611. a. 2
Satis eſt	ibidem	Qui ex deo eſt, verba Dei audit	506. a. 2
Apparuit ei angelus de cœlo confortans eum	468. a. 1	9. Rabbi quis peccauit aut hic, aut	391. a. 2
24. d. 2		Nonne duodecim horæ ſunt diei?	594. d. 2
At ille negauit eum dicens, mulier	486. b. 1	In iudicium veni in hunc mundum	
Egreſſus foras fleuit amare	486. d. 1	10. Omnes quotquot ante me venerunt, fures ſunt & la-	
23. Filia Hieruſalem nolite flere ſuper	486. c. 2	trones	523. e. 1. 524. a. 1
Hodie mecum eris in paradiſo	487. e. 1	11. Eamus & nos, & moriamur cum eo	502. b. 2
Quia neſciunt quid faciunt	460. d. 2	Pater, ego ſciebam quia ſemper me audis	381. a. 2
Et hæc dicens, expirauit	487. b. 2	Soluite eum, & finite abire	136. a. 2
24. Et dum fabularentur	631. d. 1	12. Pauperes ſemper habebitis vob.	502. d. 2
Et incipiens à Moſe	607. a. 1	Hi ergo acceſſerunt ad Philippum	503. e. 1
Palpate, & videte quia ſpiritus	607. d. 2	Niſi granum frumenti cadens in terra	378. e. 2
Hæc ſunt verba quæ locutus ſum	ibid.	Princeps huius mundi eiſcietur foras	606. a. 2
Tunc aperuit illis ſenſum ſcriptur.	113. e. 2	13. Ante diem feſtum Paſchæ	464. d. 2
Interpretatus eſt quæ de ipſo erant in lege, prophetis &		Qui lotus eſt, non indiget niſi vt pedes	503. c. 1
ſalmis	607. d. 2. 113. e. 2	14. In domo patris mei manſiones multæ	372. a. 2.
		Ergo ſum via, verit. & vita	167. b. 1
		Qui videt me, videt & patrem	465. a. 1
		Amen dico vobis, qui credit in me, opera	18. e. 1
		Ego rog. pat. & alium paracl. dabit vobis	503. a. 2
		505. b. 1	
		Qui diligit me, diligitur à patre meo	508. e. 1
		Pater maior me eſt	490. b. 2
		15. Ecce iam mundi eſtis propter ſerm.	584. b. 2
		Si non veniſſem & locutus non fuiſſem	398. c. 1
		Spiritus veritatis, qui à patre proce.	506. e. 2
		Cum venerit paracletus quem ego miſi.	494. c. 2
		16. Af	16. Af

IOANNES.

1. In principio erat verbum	101. a. 1. 655. e. 1
Verbum erat apud Deum	488. c. 1
Et Deus erat verbum	488. d. 2
Omnia per ipſum facta ſunt	445. d. 2
Et ſine ipſo factum eſt nihil	489. a. 2
Vita erat lux hominum	490. e. 1
Lux in tenebris lucet	491. b. 1
Hic venit in teſtimonium	ibid.

DIVINÆ SCRIPTURÆ.

16. Arguit mundum de peccato	508.b.1
De peccato quidem, quia non crediderunt	ibidem
Exiit à patre, & venit in mundum	655.b.2
17. Ut cognoscant te solum verum Deum	555.c.2
Clarifica me pater	508.b.2
Tui erant, & mihi eos dedisti	508.c.1
18. Ne contaminarentur, vt comed.	464.d.2
19. Propter parasceuen Iudæorum	ibid.
Iesus Nazarenus rex Iudæorum	99.c.2
Quod scripsi, scripsi	100.a.
Cum ergo accipisset Iesus acetum	508.d.1
Erat enim magus ille dies sabbati	465.c.1
Videbunt in quem transfixerunt	554.b.2
20. Cum sero esset die vna sabbatorum	508.d.2
Accipite Spiritum sanctum, & quorum	347.b.2
49.b.2. 494.a.2	
21. Pisce oues meas	509.c.1
Sic eum volo manere donec veniam	18.c.1
509.a.2. 385.c.1	
Scimus quia verum est testimonium eius	506.e.1

ACTVS.

1. Primum quidem sermonem &c. ð Theophy.	117.e.1
Accipietis virtutem superuenientis	494.a.2
Non est vestrum scire tempora	395.b.2
Suspensus crepuit medius	510.e.1
Cecidit fors super Mathiam	382.b.2
2. Per manus iniquorum affigentes inter	665.a.2
3. Aurum & argentum non est mihi	398.a.1
Deus prænuñciauit per os omnium	606.e.1
4. Domine qui fecisti cælum & terram	129.b.1
6. Non est æquum nos relinquere verbum	472.a.3
Stephanum, Philippum, Prochorum	101.a.1. 511.a.1
7. Et Eruditus fuit Moses in omni sap.	41.e.1
8. Omnes dispersi erant per regiones	85.a.1
Simon qui ante fuerat in ciu. magus	114.a.2
Quomodo possum hæc intelligere, nisi	114.b.1
Ecce aqua, quis me prohi. baptizari	417.e.2
9. Saule, Saule, quid me persequeris	129.b.1
Durum est tibi contra stimulum	511.e.1
11. Agabus significabant famem magnam	50.a.1
12. Considerans autem Petrus venit ad domum	17.d.1
13. In psal. 2. Scriptum est, filius meus es tu	592.a.1
Dabo vobis sancta David fidelia	624.d.1
14. Per multas tribulationes oportet ingredi	474.c.2
15. Ut quid tentatis imponere iugum	609.e.2
16. Respondit Iacobus, viri fratres	511.c.2
Apostoli & seniores fratres, his qui sunt Antiochiæ salu-	
tem	55.b.1
17. Assistentes domui Iasonis	71.b.2
Inueni aram, in qua scriptum erat Ignoto Deo	43.d.2
Ipfus enim & genus sumus	44.d.1
Dionysius Areopagita, & mulier nomine Damaris.	
60.2. 511.d.2	
18. Præcepit Claudius discedere omnes Iud.	50.a.1
19. Ioannes baptizauit baptismo pæn.	430.b.2
Multi ex his qui fuerant curiosa sect.	55.a.2
20. Attendite vobis, & vniuerso gregi	549.a.1
Mementote verborum domini, beatius est	125.a.2
23. Neque angelum esse, neque spiritum	119.b.1
26. Audiui vocem loquen. Heb. ling.	511.a.2

AD ROMANOS.

Paulus seruus Iesu Christi, vsque ad dom.	141.a.1
Segregatus in euangelium	511.e.2. 570.d.2
Per prophetas in scripturis	489.b.1. 606.d.1
Factus est ex semine Dauid sec. carnem	687.a.
588.d.2	
Gratia vobis & pax à Deo patre	489.b.1
Iustitia Dei reuelatur ex fide	512.c.1
An diuitias bonit. & patientiæ	545.b.1
Curcumcisio prodest, si legem serues	512.e.1
2. Sepulchrum patens est guttur eorum	380.b.1
528.b.2	
3. Omnes peccauerunt, & egent grat.	523.e.2
Vbi est gloriatio tua?	512.b.2
Arbitramur hominem iustif. per fidem.	599.c.2
Credidit Abraham Deo	596.c.1.2
Et signum dedit circumcissionis	559.a.2
4. Lex iram operatur	83.d.2

Et non infirmatus est in fide	360.a.2
Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris	53.a.1
Per vnum hominem peccatum intrauit.	Ibidem c
5. In quo omnes peccauerunt	515.a.2
Peccatum autem non imputabatur	508.c.2
Regnavit mors ab Adam	391.d.2
Per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti	
sunt multi	513.a.2
Lex subintrauit vt abundaret delictum	83.d.2
Regnavit peccatum in mortem	526.c.1
Christus resurgens à mortuis	602.a.2
Mors illi vltra non dominabitur	373.e.2
Stipendia peccati mors	383.a.1
6. Vt seruiamus in nouitate spiritus	56.a.2
Sine lege peccatum erat mortuum	517.d.1
7. Occasione accepta peccatum per mandatum	83.b.2
Lex quidem sancta est	118.c.1
Scimus, quia lex spiritalis est	517.e.1
Ego autem carnalis venundatus sub peccato	517.b.2
Non enim quod volo bonum hoc facio	405.a.1
Habitat in me peccatum	405.a.1. 508.c.2
Gratia Dei per Iesum Christum	489.b.1
Nihil damnationis est his qui sunt in Christum	
503.e.2	

In similitudinem carnis peccati	418.d.1
8. Sapere secundum carnem mors	83.d.1
Non sunt condignæ passionis	459.c.1
Vanitati creatura subiecta est	518.e.1
Ipsa creatura liberabitur à seruitute	519.b.2
Omnis creatura ingemiscit & part.	408.e.2. 488.c.1
Spiritus orat gemitibus inenarrabilibus	369.a.2
Secundum propositum vocati sunt sancti.	397.a.2
458.e.2. 522.b.1	
Quos præsciuit, hos & prædest. & vocauit	523.b.2
520.e.2. ibid.d.2. 522.c.2	
Certus sum enim quia neque mors	520.e.1
Tristitia mihi est magna & continuus	58.d.2
Optabam anathema esse	127.c.1
Qui est super omnia Deus	489.a.1. 655.d.1
Qui filij sunt promissionis	606.b.2
Cum nondum nati essent neque	158.a.2. 491.a.1
Non ex operibus sed ex vocante	458.e.2
Iacob dilexi, Esau autem odio habui	102.e.1
103.e.1. 520.e.2	
Nunquid iniquitas est apud Deum	522.b.1
Miserebor cui miserebor	ibid.d.1
Non est volentis neque currentis	232.b.2
Cui vult miseretur, & quem vult indur.	523.c.2
Substinuit in multa patientia	545.e.1
Israël sectando legem iustitiæ	103.e.1
10. Habentes zelum Dei & non secund.	324
Finis legis est Christus	606.e.1
Corde creditur ad iustitiam	497.a.1
Non omnes credunt euangelio	507.a.2
11. Dico ergo, Nunquid Deus repulit populum.	102.a.2
Nam & ego Israëlita sum	103.a.1
Nunquid sic offenderunt, vt caderent	373.e.2
Cum intrauerit plenitudo gentium	403.d.2
O altitudo diuitiarum	518.b.2
12. Exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem.	
391.d.2	
Hoc faciens congeres carbones super	483.b.2
13. Ideoque necessitate subditi estote	484.d.2
Carnis curam ne feceritis	55.d.1
14. Non est regnum Dei esca & potus	406.e.2
Omne quod non est ex fide peccatum est	374.d.2
15. Quæcunque scripta sunt	606.e.2
Christum ministrum fuisse circumc.	606.b.2
16. Salutate Phlegontem, Herman.	70.b.1
Salutat vos Iason	71.d.2
Salutat vos Caius hospes meus	65.c.1

AD CORINTH I.

1. Paulus, & Sosthenes fratri	114.b.2
Obsecro vos per nomen domini	525.b.2
2. Non veni ad vos in sublimitate ser.	591.b.2
Sapientiam loquimur inter perfectos	589.c.1
Si cognouissent, nunquam dominum gloriæ	460.b.2
Quod oculus non vidit, nec auris aud.	68.b.2
3. Dei agricultura estis	441.d.2
Fundamentum aliud nemo potest ponere	449.a.2
Si quis superædificauerit supra fundam. vsque ad illud	
quasi	

INDEX LOCORVM

quasi per ignem	526.a.1.303.e.2.365.c.2
4. Itaque nolite ante tempus iudicare	80.a.2
Quid habes homo, quod non accepisti	396.e.2
Imitatores mei estote	409.b.2
5. Scripsi vobis in epistola, ne commisceamini	62.c.2
6. Abluti estis, sanctificati estis	503.d.2
7. De quibus autem scripsistis mihi bonum	55.a.2
Præcipio non ego sed dominus, uxorem à viro non discedere	164.a.2.527.c.1
Circumcisus aliquis est, ne atrahat præp.	494.d.2
8. Præterit figura huius mundi	553.e.2
Scimus quod idolum est nihil	490.b.1
9. Neque si comederimus abundabimus	448.d.2
Qui euangelium annunciant de euang.	546.c.2
10. Cum liber essem ex omnibus	587.d.1
Nolo vos ignorare fratres, quia patres, 497.c.2.	606.d.2
Petra erat Christus	621.d.2
Omnia contingebant illis in figuram	608.b.1
In quos fines seculorum deuenerunt	394.b.2
Vnus panis & vnum corpus	382.e.1
11. Imitatores mei estote	409.b.2
Vir, si contra nutriet, ignominia est	410.a.2
Probet autem se ipsum homo, & sic de pane	57.a.2
Propter hoc inter vos infirmi	448.b.2
12. Posuit in ecclesia apostolos	527.d.2
13. Tunc cognoscam sicut cognitus sum	383.e.2
14. Si orem lingua, spiritus meus orat	527.e.2
15. Plus omnibus laboraui	396.d.1
Sicut in Adam omnes moriuntur, ita in	511.b.2
Nouissima autem destruetur mors	373.d.1
Omnia subiecit sub pedibus	368.a.2
Si in hac tantum sperantes sumus	528.b.2
Corrumpunt bonos mores colloquia mala	62.c.1
71.a.2	
Non quod futurum & corpus feminas	378.a.2
Et corpora cœlestia, & corpora ter.	438.e.1
Seminatur corpus animale, surget spir.	ibid.
Factus est primus homo Adam in anim.	526.d.2
Quemadmodum portauimus imaginem	343.a.2
Omnes quidem resurgemus	530.e.1
16 Si quis non amat. dom. Iesum anath. fit	531.e.1

AD CORINTH. II.

1. Paulus Apostolus & Timotheus	117.a.1
2. Litera occidit, spiritus autem viuificat	213.c.2
3. Epistola estis Christi ministrata à nobis	73.a.2
Ministratio mortis literis deformata	610.b.1.612.d.2
Vsq̄ue in hodiernum diem idipsum velamen	114.d.2
606.e.2	
4. Habentes eundem spiritum fidei	606.d.1
5. Omnes nos oportet manifestari ante tribunal	391.a.2
Neminem nouimus secundum carnem	588.d.2
Eum qui non nouit peccatum, pro nob.	621.a.2
8. Misimus cum illo fratrem nostrum, cuius	18.b.1
Ostensionem charit. vestræ ostendite	532.e.1
10. Arma militiæ nostræ	469.e.2
In captiuitatem redigentes omnem intel.	526.e.1
11. Damasci præpositus gentis Arethæ	178.b.1
12. Siue in corpore, siue extra corpus	412.a.2
Raptus in paradysum Dei	339.d.1
Arcana Dei, quæ non licet homini loqui	95.c.1
Datus est mihi stimulus carni meæ	49.e.1
Donate mihi hanc iniuriam	620.b.1
13. An experimentum quæritis eius qui in me	588.a.2

AD GALATAS.

1. Non ab hominibus, neq̄, per hominem.	533.a.1.591.e.2
Si quis euangelizauerit præter id quod	531.e.1
Emulator existens patrum traditionum	11.c.1
Cum autem visum est ei qui me segregauit	546.b.2
458.b.2.511.c.1.533.e.2	
Veni Hieros. vt viderem Petrum	534.a.1
Iacobum fratrem Domini	534.c.1
2. Contuli cum eis euangelium	594.a.2
Ne forte in vacuum currerem	534.d.1.534.e.1
Cum autem venisset Cephas Antiochiam	46.a.2
Dixit Cepha coram omnibus	535.a.1
Christo confixus sum cruce	129.a.2.639.d.1
Viuo ego, iam non ego	409.b.2.688.a.2
3. O infensati Galatæ, quis vos fasci.	535.b.1

Maledictus omnis qui non perman.	535.d.1.664.d.1
Factus pro nobis maledictum	621.a.2
Si data esset lex, quæ posset viuific.	537.e.1
Conclufit Deus omnia sub peccato	403.d.2
Lex fuit pædagogus in Christo	608.b.1
4. At vbi venit plenitudo temporis	394.b.2
Misit Deus filium suum, factum de multipl.	ibid.
Misit Deus spiritum filij sui	506.d.1
Ad infirma & egena element.	610.a.1
Abraham duos filios habuit	134.d.2.35.e.2
Quæ sunt per allegoriam dicta	606.b.1
5. Fides quæ per charit. operatur	496.d.1
Vtinam abscendantur qui vos conturbant	587.b.2
Spiritum pugnat aduersus carnem	537.d.2
6. Vnusquisque onus suum portabit	538.a.1
Communicet, qui catechizatur	546.d.2
Operemur bonum ad omnes	559.d.1
Mihi absit gloriari nisi in cruce	116.c.1
Ego stigmata domini Iesu	129.b.2

AD EPHESIOS.

1. Elegit nos ante mundi constitutionem, & prædestinauit nos, vt essemus sancti	538.c.2
Redemptionem per sanguinem eius	540.a.1
Spiritum reuelationis in agnitione eius	541.b.1
2. Secundum seculum mundi huius	51.a.1
Secundum principem potestatis aeris	541.b.2
Gratia saluati estis	396.e.1
Ipsius factura sumus	399.a.1
Fecit vtraque vnum, reconcilians	82.d.2
Veniens euangelizauerit pacem	541.d.2
3. Paulus vincit Iesu	ibid.e.2
Vt innotesceret principatibus	542.a.1
4. Vnus Deus, vna fides, vnum baptis.	92.b.1
Qui descendit, ipse est qui ascendit	542.e.2
In ecclesia posuit primum apostolos, alios pastores, & magistros	542.c.2.44.e.2
Renouamini spiritu mentis vestræ	514.d.2
Deponentes mendacium, loquimini veritatem	171.a.2
357.a.2	
Qui furabatur, iam non furetur	496.e.2
Estote imitatores Christi	409.b.2
Stultiloquium, aut scurrilitas	167.d.2
Nemo vos seducat inanibus verbis	404.c.1
Venit ira Dei in filios diffidentia	201
Surge qui dormis	472.b.2
Cantantes & psallentes in cordibus	543.b.1
Ecclesia subiecta est Christo	ibid.d.1
Sacramentum hoc magnum est	ibid.a.2
6. Non est nobis colluctatio aduersus carnem	543.e.2
Induite vos armaturam Dei	483.a.2
Gladius spiritus, quod est verb. Dei	469

AD PHILIPPEN.

1. Paulus & Timotheus serui Iesu	117.a.1
Episcopis. qui sunt Philippis	548.c.2
Quid eligam ignoro	529.b.2
Cupio dissolui	348.d.1
2. Qui cum in forma Dei esset	489.b.1
Non rapinam arbit. esse se æq̄.	490.b.1
Propter quod & Deus exaltauit illum	75.a.2
In nomine Iesu omne genu flectatur	379.e.1
3. Qui spiritu seruimus Deo	563.d.2
4. Cum Clemente & cæteris cooperatores	50.b.1
Quorum nomina scripta sunt in libro vitæ	126.c.1

AD COLLOSSEN.

1. Pacificans per sanguinem crucis suæ	368.e.1
545.c.1	
Ad omnem patientiam, & longanim.	545.d.1
In quo creata sunt omnia visib. & inuisib.	545.d.1
2. In quo sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ	19.b.1
Delens quod aduersus nos erat Chirographum	48.d.2
3. Induentes nouum hominem	343.a.2
Verbum Christi habitat in vobis	545.e.2
4. Vigilantes in omni patientia	550.e.2
Salutat vos Lucas medicus	17.d.1
Ea quæ Laodicensium est epistola vobis legatur	92.a.1

DIVINÆ SCRIPTURÆ.

AD THESSALON. I.

1. Paulus & Syluanus, &c.	114.d.2
2. Destruet illustratione aduentus sui cum	508.a.1
4. Mortui qui in Christo sunt resurgent	348.c.1
5. Omnia probate, quod bonum est, tenete	10. e.2

AD THESSALON. II.

1. Paulus, Syluanus, & Timothæus	117.a.1
2. Rogamus vos fratres per aduentum domini enim lesu.	421.c.1.91.a.1.322.d.2
State & tenete traditiones	218.a.2
3. De cætero fratres orate pro nobis	507.e.2
Qui non vult operari, nec manducet	546.b.1
Salutatio mea manu Pauli	589.a.2
Ne intendas genealogijs interminatis	623.b.1
13.b.2.65.e.1	

AD TIMOTHEVM. I.

1. Scimus quia bona est lex	611.e.1
Iusto non est lex posita	610.b.1
3. Vnius vxoris virum	548.a.1
Apparuit angelis	548.c.1
4. Ineptas & aniles fabulas deuita	118.c.1
5. Siquis suorum maxime domesticorum	492.a.1
6. Dignus est operarius mercede sua	548.e.1
Nihil intulimus in hunc mundum	480.d.2
Habentes victum, & vestitum	370.c.1

AD TIMOTH. II.

1. Certus sum autem quod & in te	506.c.1
2. Iuxta euangelium meum	17.d.2
Nouit dominus qui sunt eius	1.6.a.2
Stultas & sine disciplina quæstiones deuita	609.e.1
611.c.2	
Cum modestia corripientem eos qui resi	531.a.2
3. Iamnes & Mambres resistebant Moy.	71.e.1
Tu verò permane in his quæ didicisti	607.a.2.
Omnis scriptura diuinitus inspirata	607.b.2
4. Lucas est mecum solus	17.c.2
Penulam quam reliqui Troade	589.d.2
Salutant te Linus & Claudia	82.d.2

AD TITVM.

1. Ante tempora secularia	548.c.2
Constituas per ciuit. presbyteros	548.d.2
Vnius vxoris vir	549.d.2.
Cretenses semper mendaces	6.c.2.599.b.2
Constitentur se nosse Deum, factis	491.e.2
Aduentum gloriæ magnæ Dei	49.a.1
Genealogia, & pugnas deuita	611.d.2.118.a.1
65.a.1.609.e.1	
Præpara mihi hospitium	588.b.2

AD HEBRÆOS.

1. Multifar, multisque modis	324.c.1.606.d.1
Nouissime locutus est nobis in filio	394.b.2
Per quem fecit & secula	441.a.2.591.a.1.592.a.2
Qui cum sit splendor gloriæ	594.c.1
Tanto melior angelis factus	591.a.1.592.a.2
Cui dixit aliquando angelorum filius meus	606.a.2
44.b.2	
Ego ero illi in patrem	144.b.1.591.b.1.593.b.1
Vnixit te Deus, Deus tuus	550.d.1
Ipsi peribunt, tu autem permanebis	550.a.2
Omnes sunt administratorij spiritus	401.c.1.418.c.1
2. Ab eis qui audierunt in nos confirmataj	591.c.1
Minuisti eum paulo minus	550.c.2
1. Pet. 5. Salutatio vos Ecc. in Baby.	396.c.1
Pro omnibus mortem gustauit	489.e.2
5. Pontifex debet pro se & populo offerre	598.b.2
Cum clamore valido & lacrymis	381.b.2.471.c.1
6. Impossibile est, eos qui illuminati	591.c.1
592.a.2	
Confidimus de vobis dilectissimi meliora	506.c.2
Nec enim iniustus est Deus vt obliuif.	ibid.d.2
7. Melchisedech rex Salem	591.b.2

8. Tabernaculi veri quod fixit Deus	551.b.2
Quod antiquatur, & fenescit, prope interitum est.	610.c.1
9. In qua vna aurea habens manna, & virga Aaron.	59.d.1.591.d.1.592.c.2
10. Non possunt auferre peccata	502.c.1
Non relinquitur hostia pro peccato	411.c.1
59.c.1.592.b.2	
Quanto putatis deteriora mereri suppl.	404.c.1
Per velamen id est carnem suam	368.e.1
Nam & vinctis compassi estis	590.b.2
1. Fide intelligimus aptata esse sæcula	608.d.1
Fide Henoch translatus est, vt non vider.	72.b.1
Sine fide impossibile est placere Deo	507.b.1
Expectabant fundamenta habentem ciuit.	432.d.2
Obturauerunt ora leonum	627.c.2
Alij dissentiunt	503.c.2.468.b.1
Ne sine vobis consummar.	528.e.2
13. Amplius deprecor vos hoc facere	590.e.1
Recognoscite fratrem vestrum Timoth	592.a.1

IACOBI.

1. Iacobus Dei & dom. nostri Iesu seruus	596.e.2
2. Quicumque totam legem seruauerit	396.d.2
Vis scire ô homo inanis, quia fides	512.d.2
Abrah. pat. vest. nonne ex operibus	596.d.2
3. In multis offendimus omnes	596.d.2
4. Petitis & non accip. quia male pet.	391.d.1
5. Sufferentiam Iob audistis	636.a.1
Fratres mei, ne iuretis	551.c.1
Vngentem eum oleo sancto	ibidem

PETRI.

2. Ecce pono in Sion lapidem	498.c.1
Vos estis genus electum, regale sacer.	411.d.1
Qui peccatum non fecit	381.c.2
3. Parati semper ad satisfactionem	480.c.1
Expectabant Dei patientiam	
Vna dies apud Deum quasi mille an.	394.a.2
Cælum & terra igni reposita sunt	173.a.1
Cæli magno impetu transient	552.e.2
Elementa calore soluentur	554.d.2
Clarissimus frater noster Paulus scripsit	481.c.2
590.d.1	
Per Syluanum fidelem fratrem	114.c.1

IOANNIS.

2. Vnctio quam accepimus ab eo	408.c.1
3. Dilectissimi, nunc filij Dei sumus	394.a.2
Tunc videbimus eum sicuti est	348.e.2
5. Tres sunt, qui testimonium dant in cælo	19.c.1
597.2.599.b.1	
Est peccatum ad mortem pro eo dico	559.b.2
1. Presbyter electæ dominæ	397.c.1
2. Filij nouissima hora est	364.a.2
1. Presbyter Caio charissimo	597.e.1.599.a.1

IUDÆ.

1. Iudas Iesu Christi seruus	555.d.1
Commonere vos volo, quoniam Iesus	ibid.e.1
Increpet te Deus ô diabole	8.d.1.
1. Prophetauit autem & de his septimus ab Adam Henoch dicens	597.b.2.600.a.1

APOCALYPSIS.

1. Ego sum Alpha & Omega, principium & finis	39.b.1
178.a.1	
Ego Ioannes frater vester	601.a.2.601.d.2
Fui in spiritu in die Dominica	603.b.1.633.a.1
Habet clauas mortis & inferni	489.e.1
2. Et ang. Eph eccl. scribe	478.a.2
Dereliquisti charitatem tuam	370.d.2
Facta pessima Nicolaitarum	90.a.1
Esto fidelis vsque ad mortem	507.e.2
Tenentes doctrinam Balaam qui docebat Balac.	370.d.2
Vincenti dabo calculum candidum	46.e.1.
Et angelo Thyatiræ ecclesiæ	505.a.1.604.a.1
3. Qui vicerit, non delebo eum de lib. vitæ	126.a.2
Li	Qui

IND. LOCOR. EX PAT. COMMENT.

Qui vicerit, scribam super eum nomen Dei	80.a.2	Quicumque, accipit chara. nominis bestiae	48.c.2
5. Vidi librum scriptum intus & foris, signatum septem figillis	111.c.2	17. Babylon magna mater fornicationum	88.a.1
Cum aperuisset librum vigintiquatuor seniores ceciderunt coram agno	113.d.2	In libro vitae à constitutione mundi	143.a.1
Dignus es domine aperire librum	437.c.2	Decem cornua, quae vidisti, decem reges	629.d.2
6. Ecce equus pallidus	555.e.1	Aquae multae populi multi	138.e.1
Vidi sub altare Dei animas	29.d.2	19. Beati qui ad cenam nuptiarum	602.b.1
Vsquequo domine non iudicas & vindicas	78.a.1	Ne feceris, quoniam conseruus tuus suum	628.d.2
Caelum recessit sicut liber inuolutus	116.c.1	639.b.1	
7. Signemus seruos dei in frontibus	384.b.1	Ecce equus albus, &c. vsque ad Rex regum & dominus dominantium	74.c.1
Stabant in conspectu agni amicti stolis	135.e.1	20. Non acceperunt characterem bestiae	48.c.2
Deducet eos ad vitae fontes aquarum	557.a.1	Beatus qui habet partem in resurrectione prima.	602.c.1
10. Vidi angelum fortem descendentem de caelo amictum nube, &c. vsque ad venter meus	556.a.2	604.c.1	
12. Dabo duobus testibus meis, & prophetab.	88.d.1	Et regnabunt cum Christo mille annis	602.c.2
Occisi sunt in terrae motu nomina virorum septem milia	230.a.1	Liber aptus est, qui est vitae vniuscuius.	120.c.2
13. Et vidi de mari bestiam	132.a.2. 128.d.2	Qui non inuentus est in libro vitae	126.e.1
In libro vitae agni, qui occisus est	48.b.2	21. Vidi caelum nouum, & terram nouam	553.c.1
Nisi habeat characterem bestiae	90.a.2	Vidi ciuit. san. Hieruf.	602.c.1
Numerus nominis bestiae, sexcenta sexaginta sex.	90.a.1	Habens fundamenta duodecim	449.d.2
14. Nomen eius, & nomen patris scriptum in frontibus eorum		Non egebit amplius lumine solis	130.e.1
		Qui scripti sunt in libro vitae agni	126.e.1
		22. Lignum vitae afferens fructus duodecim per singulos menses	86.b.1
		Et nomen eius in frontibus ipsorum	90.c

Indicis locorum Diuinae Scripturae Finis.

INDEX

I N D E X

L O C O R V M A M B I G V O R V M

Q V I P A S S I M I N C O M M E N T A R I I S

E X P O S I T O R V M D I V I N Æ S C R I P T V -

R Æ I N V E N I V N T V R , E T I N H O C O P E R E

piè ac germanè explicantur.

<i>Ambrosius compse episcopus.</i>	
In com. Gen. cap. 3. locus de Mose nondum mortuo.	346.c.2
In com. ad Rom. 8. locus de vniuersali omnium hominum ad salutem prædeterminatione	539.e.2
In com. ad Rom. 9. locus de causa reprobationis ex delictorum præuisione	527.c.2
In com. 1. ad Corin. 7. locus de repudianda vxore adultera	527.b.2
In com. ad Heb. 1. locus de cœli conflagratione	550.b.2
Ibid. De terra post diem iudicij ab hominibus habitanda	530.d.1
In com. 3. De cœlis in fine sæculi exurendis	552.e.
Ibid. De terra post resurrectionem à pijs viris incolenda	553.a.1
Libr. 5. Annotationum. in Caietanum, Tractatus de repudianda vxore adultera	456.c.1
<i>Ambrosius Mediolan. episcopus.</i>	
Libro 1. Hexaameron cap. 5. locus de angelis ante mundum conditis	327.d.2
Lib. 1. Hexaameron ca. 6. Locus de materia cœli.	339.b.1
Lib. de Paradiso, locus de paradiso	347.b.1
Lib. 2. de Cain & Abel, c. 9. locus de morte Moysis	347.b.1
Lib. 2. de Cain & Abel cap. 4. locus de auctoritate ligandi & soluendi	347.a.2
Libro 2. de Cain & Abel, cap. 2. locus de animabus sanctorum post mortem	348.a.1
Lib. de bono mortis cap. 10. Locus de animabus sanctorum vsque ad diem iudicij	ibidem
Lib. de Noë & arca cap. 4. loc. de gen. gigantum	352.c.2
Lib. de Abraham cap. 3. locus de præda militari.	358.d.1
Libro de Abraham cap. 4. locus de congressu Abrahæ cum Agar	358.c.2
De adulterio ante legis promulgationem	ibid.d.2
In præfatione psalmi primi, De musica cœlorum.	378.d.1
In expositione psal. 36. De imaginibus igne post hanc vitam probandis	385.a.1
In com. Psal. 118. De iuramento	396.b.1
In com. Psal. 118. De peccatis infidelium	ibid.c.
In com. Luc. 1. De omnipotentia animæ Christi	474.c.1
In commenta. Luc. 2. de apertione ventris Mariæ	ibid.e.2
In com. Luc. 22. De iure belli	483.b.1
In com. Luc. 22. De negatione Petri.	480.b.1
In com. Luc. 22. De confes. & satisfact.	ibid.e.1
In com. Luc. 23. De lugenda Christi morte.	ibid.e.2
In comment. ad Romanos 5. Locus de peccato originali.	55.b.1
In com. ad Rom. 8. De causa electionis	52.a.1
In commentar. ad Roman. 9. De causa prædeterminationis.	534.a.2. 522.c.1
In comment. 1. ad Cor. 7. De marito vxorem repudiante, & vxore maritum repudiante	527.c.1
In com. ad Gal. 1. De Ioseph. bigamo	534.d.1
In com. ad Gal. 2. De Ioseph. bigamo	447.b.1
In com. ad Galat. 2. De quatuor apostolorum præceptis	534.d.1
In com. ad Ephes. 3. De restauratione angelorum	542.a.1
In com. ad Ephe. 4. De episcopi & presbyteri dignitate.	549.b.1
In epist. ad Sabinum, locus de Paradiso	339.b.1
In ser. 46. locus de confessione, & satisfactione	486.b.1
In ser. 81. locus de possessionis propretate	480.c.2
Libro 1. de virginibus, locus de causa lapsus angelici	352.c.2
Lib. 3. de virginibus, Locus de his, qui sibi mortem intulerunt	417.a.2
In oratione funebri pro Theodosio, locus de adoratione dominicæ crucis	413.d.2
In libro ad eos, qui mysterijs initiantur, cap. 8. & 10. Lo-	
cus de Eucharistia	498.e.2
Libro sacramentis, locus de euchar.	499.a.1
In libro de incarnationis dominicæ sacramento, locus de Christo in sapientia proficiente	478.b.1
Lib. 1. de vocatione gentium, c. 3. De virtutib. infidelium	
Lib. 3. de sacramentis cap. 1. de locus de bapt.	504.d.1
Lib. de his qui mysterijs initiantur cap. 6. locus de baptismo	ibid.e.2
Libro de viduis locus de iure belli	483.c.1
<i>Anselmus Cantuarenis episcopus.</i>	
In com. epist. ad Roman. 5. locus de charitatis essentia.	513.b.1
In com. ad Titum 1. De epif. & presb. dignitate	549.e.1
In com. ad Tit. 1. De electione, bigami	549.d.2
<i>Anselmus Laudinensis.</i>	
In glossa Deut. 6. a. De Trinitate	372.e.1
In glos. Es. 14. De requie damnatorum	402.e.2
In glos. ad Rom. 14. De operibus infidelium	525.c.1
<i>Apollinaris Laodicenus episcopus.</i>	
In com. ad Gal. 2. de Petro reprehenso	534.b.2
In com. 1. Cor. 15. Deus non moriturus	532.b.1
In libris cont. Dionysiu De mille annorum secul.	405.d.1
In libris varijs locus de Trinitate, & de Christi incarnatione	199.e.2
<i>Arnobius.</i>	
In com. psal. 14. de Mariæ mundatione	380.a.2
In com. psal. 50. de peccato originis	388.c.2
	393.c.1
In comm. psal. 108. de prædeterminatione, & reprobatione.	397.b.1
<i>Athanasius.</i>	
In serm. de passione Domini. Locus de iuramento	472.e.2
	434.a.1
In serm. super Omnia mihi tradita sunt. locus de angelis Deum non videntibus	444.e.2
<i>Augustinus Chisami episcopus.</i>	
In Cosmopœia super cap. 1. Gen. Cœlum Empyrium non esse creatum	327.d.1
In annotationibus Gen. 2. loci tres primus de Paradiso, secundus de Henoch & Helia, tertius de causa Adæ.	339.b.2. 340.a.1
In Annotat. Deut. 5. locus de Trinitate	372.d.2
<i>Augustinus Hipponensis.</i>	
Libro 1. de Gen. alleg. cap. 3. de fide & charitate	328.e.1
Libro 2. de Gen. alle. cap. 8. de tempore quo creatur anima	337.c.1
Libro 1. de Gen. alleg. cap. 19. de humano coitu.	333.d.2
Lib. 1. de Gen. alleg. c. 20. De cibo animalium	336.a.1
Lib. 1. de alle. c. 23. de sacrificijs Iudæorum	336.a
Lib. 2. de Gen. alle. ca. 29. de alienis peccatis, & de natura mali	337.a.2
Libro 2. de Gen. ad lit. cap. 17. De angelis, & dæmonibus	329.a.
Libro 3. de Genes. ad lit. cap. 27. de imaginis amissione.	37.a.2
Libro 7. de Gen. ad lit. cap. 24. De tempore creationis animarum	337.e.1
Lib. 7. de Genes. ad lit. c. 24. de animæ creatione.	398.e.2
Lib. 12. de Gen. ad lit. cap. 22. de locis inferorum, & supplicijs animarum	340.b.2
Lib. 12. de Genes. ad lit. cap. 27. & 28. de Mose, & Paulo Deum videntibus	341.b.1
Lib. 12. de Gen. ad lit. cap. 33. de inferno	341.e.1. 376.e.2
In enarratione psalmi 3. Locus de Eucharistia	379.d.2
In enarratione 2. psalmi 21. locus de timore & dolore Christi	381.c.2
Enarratione 2. in psal. 30. locus de fortibus	382.b.2
In præfatione psal. 13. locus de oper. infidelium.	387.c.1
In enarratione psal. 36. locus de loco animarum sanctorum ante diem iudicij	383.a.1

INDEX LOCORVM AMBIGVORVM

In enarr. psal. 88. de merito	395. e. 2	Lib. 3. de doct. Christ. cap. 16. De eucharist.	497. c. 2
In enarratione psalmi 98. Locus de merito operum.		De eccles. dogmatibus ca. 11. quod nihil sit incorporeum	438. c. 1
396. c. 1		præter Deum	438. c. 1
In enarr. psal. 98. de Eucharistia	396. a. 1. 448. b. 2	In lib. de fide & oper. cap. 19. De repudio	455. d. 2
In enarr. psal. 102. de merito operum	396. c. 1	In lib. de prædest. sanctorum, Locus de libero arbitrio.	
In enarr. psal. 144. De merito	ibidem	536. e. 1	
Lib. 1. de serm. dom. in mon. cap. 25. de gradibus confan-		Libro 1. de peccatorum meritis cap. 16. Locus de suppli-	
guinitatis	432. d. 1	cio infantium	37. d. 1
Libro. 1. de serm. dom. in mon. cap. 26. De diuortio		Libro 5. Hypognosticon, Locus de supplicio infantium	
432. c. 2		ibidem	
Lib. 1. de serm. dom. in mon. cap. 43. de peccato irremis-		Libro 6. Hypognosticon, De causa Reprobationis	523
sibili	436. d. 1	d. 2	
Lib. 2. de ser. dom. in mon. cap. 10. de homine dominico,		Lib. 15. de Trin. c. 13. De præscientia Dei	520. e. 2
ibidem e. 2.		In epist. ad Hieron de Petro reprehenso	534. d. 2
Lib. 2. de serm. do. in mon. cap. 22. de odientibus Deum		In epist. 57. ad Dardanum, De eucharist.	448. a. 2
437. e. 2		In epist. 105. ac Sixtum presby. De merito	396. c. 1
Lib. 2. de serm. dom. in mon. cap. 24. & 25. De prædicato-		In epist. 48. ad Vincentium, De hæreticis ad fidem non	
ribus victus gratia prædicantibus	438. c. 2	cogendis	446. a. 2
Libro 2. de serm. domin. in mon. cap. 25. De cibo & potu.		In epist. 23. ad Bonifacium De euchar.	497. e. 1
439. a. 1		In epist. ad Hilarium Syracusanum De libero arbitrio.	
Lib. 2. de serm. dom. in mo. cap. 29. De vestitu monacho-		536. a. 2	
rum	437. c. 2	<i>Basilii.</i>	
Lib. 2. de serm. in mon. cap. 30. De ecclesia sine peccato,		Hexameron serm. 1. & 2. De angelis conditis ante mun-	
439. b. 1		dum.	327. d. 1
In Ioan. tractatu 1. De peccato	490. a. 1	In concione super Psal. 114. De Merito	397. c. 1
In Ioan. tractatu 3. De merito	39. c. 1	In com. Esaiæ cap. 3. De angelis	402. c. 2
In Ioan. tract. 25. de eucharistia	437. a. 1	In concione de diuite Locus de suffragijs defunctorum.	
In Ioan. tract. 26. De initio fidei	497. a. b. 1	480. a. 2	
Ibid. de effectu Eucharistia	ibid. e. 1	In concione de diuite, Locus de proprietate possidendi,	
Ibid. de veritate corporis Christi in Eucharistia	ibid. a. 2	ibidem	
In Ioann. tractat. 50. De primatu Petri, & de Eucharistia,		In lib. contra Eunomium de filio Dei, quod dignitate sit	
502. e. 2		à patre secundus	490. e. 2
In Ioan. tract. 105. De Christo	507. b. 1	In libro quæstionum super varijs scripturæ locis quæst.	
In Ioan. tract. 2. De sic, & si	509. a. 2	278. De precibus ecclesiæ vulgari lingua dicendis.	
Ibid. De Petri clauibus	510. b. 1	528. c. 1	
De verbis dom. sec. Matt. ser. 13. De ecclesia super Petrum		<i>Beda.</i>	
fundata	449. d. 1	In com. Geneseos 2. Locus de Paradiso terrestri	340. d. 1
De verbis Apostoli serm. 3. De libero arbitrio	531. b. 2	In com. Esa. cap. 4. De igne purgationis	385. b. 2
In lib. 50. Homiliar. hom. 1. De merito	396. d. 1	Libro in Marcum 2. De Ioseph patre Christi	447. d. 1
Sermone de tempore 16. Locus de dilectione inimicorum		Lib. 2. in Lucam De dubitatione Ioannis	479. a. 1
517. e. 1		Lib. 5. in Lucam De confessione	482. b. 2
In serm. ad infantes ad altare, De Eucharistia	498. c. 1	Lib. 6. in Lucam De lugenda morte Christi	48. e. 2
In ser. de Baptismo paruulorum, Locus de pœnis infan-		In com. Act. De Dionysio Arcopagita	511. d. 2
tium	375. c. d. 1	In com. Iac. 5. de extrema vnctione	552. d. 1
In lib. quæstio vtriusque testamenti. Quæst. 73. De gladio		In com. 2. Pet. 3. De elementis in fine sæculi dissoluen-	
Mariæ animam pertranseunte	477. b. 2	dis	554. e. 2
In quæstionibus vet. & nou. testa. quæst. 09. De Melchi-		In com. 1. Ioan. 5. De peccato irremisibili	555. b. 1
sedech	362. b. 1	<i>Bernardus.</i>	
Lib. quæst. euangelicarum quæst. 3. De tributo	454. a. 1	Sermone 15. in psalmum 90. Locus de merito bonorum	
Lib. 3. quæstionum quæst. 56. De conceptione corporis		operum	395. e. 2
Christi	494. b. 1	Serm. 5. in cant. De angelis corporeis	401. c. 1
Lib. 83. quæstionum, quæst. 68. de causa electionis, & re-		Serm. 7. in cant. De angelis custodibus	ibidem
probationis	522. d. 1	Serm. 61. in cant. De iustorum meritis	ibid. a. 2
Lib. 83. quæstionum, quæstio. 67. de imaginis amissione		Homil. 3. super historiam dominicæ annunciationis,	
519. d. 1		Locus de Maria gratia plena	475. d. 2
Libro 1. quæstionum ad Simplicianum quæst. 2. de cau-		In ser. 3. festiuit. omnium sanctorum, locus de animabus	
sa Reprobationis	523. b. 1	sanctorum nondum fruentibus	555. e. 1
Libro 2. quæstionum ad Simplicianum quæst. 1. De libe-		In ser. 4. eiusdem festiuitatis locus idem	ibid. c. 2
ro arbitrio	374. c. 1	Libro 1. de consideratione ad Eugenium, locus, De sæcu-	
In libro sex quæstionum contra Paganos, quæst. 6. Lo-		lari pontificis regno	451. c. 2
cus de tempore incarnat. Christi	458. d. 2	<i>Cassiodorus.</i>	
In libro propos. epistolæ ad Roman. de homine sub lege		In com. psal. 46. De modo orandi Deum	486. d. 1
posito	517. e. 1	In com. psal. 50. De sacerdotali, ac regia potestate	388. d. 1
Libro propositionum ex epist. ad Rom. de causa præde-		In com. psal. 70. de mercatura	393. c. 2
stinationis	522. d. 1	In com. psal. 238. De anima Christi	399. c. 2
In com. epist. ad Gal. 2. de Petro reprehenso	534. d. 2	<i>Clemens Alex.</i>	
In com. ad Gal. 5. De impeccabilitate	537. d. 2	Lib. 3. & 5. Stromatum, Angelos concubuisse cum fœmi-	
In com. ad Gal. 5. De charitatis gradibus	538. d. 1	nis	351. b. 1
In lib. de opere Monachorum, Locus de Monachis ad		Lib. 2. Stromatum. De pœnitentia non iteranda	471. a. 1
laborem manuum adigendis	546. b. 1	Lib. 4. dispositionum De Cepha	535. b. 1
Libro de fide ad Petrum cap. 3. & cap. 27. Locus de infan-		Lib. 2. pædagogii, de corpore & sanguine domini.	540. c. 1
tium pœnis	375. d. 1	<i>Clemens Romanus.</i>	
In Enchiridion ad Laurent. cap. 93. Locus de infantium		In liturgia, locus de forma consecrationis	51. b. 1
tormentis	ibid. c. 2	466. a. 1	
In Enchiridion ad Laur. cap. 110. De refrigerio damna-		Lib. 2. recognitionum, locus de cœlis in fine sæculi dis-	
torum	442. c. 2	soluendis	553. a. 2
Lib. 13. conf. cap. De firmamento	330. a. 1	Lib. 2. hypotyposeon, De sanctis nondum fruentibus.	
Libro de Agone Christiano ca. 30. Locus de Petro repre-		556. a. 2	
hensio	534. d. 2	Epist. 1. ad Iacobum fratrem domin. De summi pontificis	
Libro soliloquiorum cap. 28. de causa reprobationis,		depositione	5. b. 1
523. c. 2		Lib. 3. Recognitionum, De cœli interitu	77. a. 2
Lib. 2. de doct. Christ. cap. 8. de autore. lib. Sap.	401. e. 2	<i>Chri</i>	

EX PATRVM COMMENTARIIS.

<i>Christianus Drubmarus.</i>		Probl. 58. de maledictione terræ	350.a.1
In com. Matth. 26. locus de Eucharistia	467. b. 1	Probl. 101. de ebrietate Nohe	355. e. 1
<i>Chromatius Aquileie Episcopus.</i>		Probl. 337. de causa circumcisionis	359. e. 2
In com. quinti capitis in Matth. locus de repudio vxoris adult.	432. b. 2. 455. d. 2	Probl. 150. de Abraham ex astris præuidente Saræ sterilitatem	360. a. 1
In com. Matth. 5. de iuramento	433. b. 1	Probl. 240. De augmento filiorum Israel à duodecim Zodiacy signis proueniente	ibidem
<i>Cyprianus.</i>		Probl. 335. de Aegypto ab Arietis constellatione pendente ibidem b	
Epist. 5. locus de electione episcopi	368. d. 2	<i>Hennadius Massiliensis presbyter.</i>	
<i>Cyrillus Alexand.</i>		In lib. de ecclesiasticis dogmatibus cap. 74. locus de catholicis defunctis	544. e. 2
In lib. de Antichristo. locus de mundi duratione	453. a. 1	Lib. de eccl. dogm. cap. 11. locus quòd nihil sit incorporeum nisi Deus	438. c. 1
In Gen. cap. 2. de spiraculo Adæ	336. d. 2	Lib. de eccl. dog. cap. 70. locus de cœlorum purgatione	554. b. 1
Lib. 1. allegor. in Pentat. de coitu angelorum	351. b. 1	<i>Germanus Constant. episcopus.</i>	
<i>Cyrillus.</i>		In lib. de Theoria ecclesiasticarum rerum. Locus de mundi duratione	395. c. 1
Hierosolym. cathechesi 6. locus de forma consecrationis	466. b. 1	<i>Gilbertus Pictaunorum episcopus.</i>	
<i>Didimus.</i>		In libro Theologicarum quæstionum. Locus de suffragijs damnatorum animas refrigerantibus	443. c. 1
Alexandrinus in com. ad Gal. 2. locus de Petro reprehenso	534. b. 2	<i>Gregorius Ariminensis.</i>	
<i>Dionisius Corinthiorum episcopus.</i>		Lib. 2. sent. dist. 31. quæst. 3. Locus de damnatione infantium sine baptismo decedentium	376. b. 1
In epist. ad Philemonem Rom. locus de legendis hæreticorum libris	530. d. 2	<i>Gregorius Nazianzenus.</i>	
<i>Diodorus Tarsensis.</i>		In sermone de natali. Angelos Conditos ante mundum	327. c. 2
In com. Genes. De stellis	329. e. 1	In Theolo. sua. Locus de pœna peccati Adæ	389. e. 1
In com. epist. 1. ad Corinth. de his qui non moriuntur.	530. a. 1	<i>Gregorius Nyssa.</i>	
<i>Dorotheus Tyri episcopus.</i>		Libro de creatione hominis cap. 28. Locus de origine & occasione humani coitus	335. b. 1
In Synopsi diuinæ scripturæ locus de prophetia Salomonis	399. e. 2	Libro philosophiæ 2. cap. 6. De animæ creatione	399. d. 1
<i>Epiphanius.</i>		<i>Gregorius Papa.</i>	
Lib. 1. aduersus hæreses. locus de Iuramento	434. b. 1	Lib. 9. moralium cap. 16. de infantium supplicijs	375. b. 1
In epist. ad Ioannem Hierosolymæ episcopum, locus de sacris imaginibus	413. d. 1	Lib. 9. moralium cap. 17. de operibus iustorum	376. a. 1
Lib. 3. aduer. hæret. contra Antidicomarianitas, locus de Iosephi digamia	447. e. 2	Lib. 11. moral. cap. 13. de cognitione beatorum	ibid. b. 1
<i>Eucherius.</i>		Lib. 13. moral. cap. 20. de purgatorio	ibidem e. 1
Lib. 1. com. in Genesim. locus de Paradiso ante mundum condito	340. b. 1	Lib. 15. moral. cap. 17. de igne inferni	ibidem b. 2
<i>Eusebius Cesariensis.</i>		Libro 10. moral. cap. 1. de generatione æterna filij Dei	377. e. 1
In Chronicis, de supputatione annorum mundi	349. e. 2	Libro 33. moral. cap. vltim. De certitudine non peccandi	ibidem e. 2
Lib. 5. euang. præp. de gigantibus dæmonū filijs.	358. d. 2	Hom. 5. in Ezech. de charitate	408. a. 1
In com. psalmi 15. de filio dei	386. d. 2	Hom. 10. in Ezech. De remissione peccatorum	
In epistola ad Constantiam Augustam. Locus de adoratione imaginis Christi	413. a. 2	Hom. 10 in euang. de angelis animalibus	424. b. 2
Lib. 2. eccl. hist. ca. Locus de Iosephi digamia	447. e. 2	In libro sacramentorum. Locus de suffragijs animas beatorum adiuuantibus	444. b. 1
In com. ad Gal. 2. de Petro reprehenso	535. a. 1	In lib. 40. homiliarum hom. 6. de dubitatione Ioannis	486. b. 2. 442. c. 2
<i>Eusebius Cesariensis.</i>		In lib. 40. homiliarum. hom. 37. de fide	508. d. 2
In com. Gen. 1. de stellis	329. e. 1	<i>Guillelmus Altitod. epif.</i>	
In com. ca. 2. de vocabulo Sabech.	362. b. 1	In fine summæ Theologicæ. Locus de suffragijs in inferno proficientibus	453. c. 1
In hom. super Luc. 7. de dubitatione Ioannis	479. b. 1	<i>Guillelmus Parisiensis.</i>	
In com. ad Gal. 2. de Petro reprehenso	534. c. 2	In libro de vniuerso parte prima de diluio Nehetico	354. d. 2
<i>Euthymius.</i>		<i>Hieronymus Sauranola Vide pag. 340. 2. & 241. a. b. c. 1.</i>	
In com. psal. 50. Locus de peccato originali, & de humano coitu	389. b.	<i>Hieronymus Stridonensis Presbyter.</i>	
In com. Matth. 5. de repudianda vxore adultera	432. b. 2	In principio quæstionum Hebraicarum. Locus de Paradiso ante mundum condito	339. e. 2
456. b. 2		In translatione Numerorum cap. 17. De duodecim virgibus	370. a. 2
In com. Matth. 5. de iuramento	444. e. 1. 433. b. 1	In translatione num. 24. de homine cui obturatus est oculus	370. b. 2
In com. Matth. 12. de Ioseph digamo	446. d. 1	In comment. Iob. cap. 25. de anima an incorporea sit.	377. b. 1
In com. Matth. 13. de hæreticis non occidendis	447. c. 2	In com. Psalm. 2. De loco eiusdem psalmi, osculamini filium	379. e. 1
In com. Matth. 26. de celebratione Paschæ, & de fermentati consecratione	464. b. 2	In com. psalm. 13. de octo versiculis eidem psalmo superadditis	380. b. 1
In com. Matth. 26. de triplici Magd.	ibid. d. 1	In com. psalm. 21. de oratione Christi	381. e. 1
In com. Matth. 26. de iure belli	467. c. 2	In epistolari expositione psal. 89. ad Cyprianum. de mundi duratione	394. e. 1
In com. Matth. 27. de Iudæ suspendio	471. a. 1	In com. psal. 90. de argumento eiusdem psalmi	395. c. 2
In com. Luc. 2. de Maria deitatem Christi non semper agnoscente	477. e. 2	In com. eccl. cap. 1. de anima stellarum.	400. a. 1
In com. Luc. 23. de fruitione sanctorum	487. b. 2	In com. 11. cap. ecclesiast. de purgatorio.	ibid. d. 2
In com. Ioan. 1. de punctuatione sententiæ Ioan.	489. b. 2	In præfatione cap. de authore Sapientiæ	401. e. 2
In com. Ioan. 2. De Mariæ virg. fide	494. a. 1	Lib. 3. in Esaiam. de rasura barbæ	403. b. 1
In com. Ioan. 2. de videro Deum	493. a. 1	Lib. 6. in Esaiam. de palam peccantibus	ibidem
In com. Ioan. 14. de processione Spiritus sancti	514. a. 2	Libro in Esaiam 18. de memoria beatorum	ibid. d.
494. c. 2		Libro in Esaiam 18. de igne inferni, & de duratione pœnarum inferni	
In com. Ioan. 15. de processione Spiritus sancti	503. a. 2		
<i>Faustus Gallorum Episcopus.</i>			
In libro de gratia dei, & humana mentis arbitrio. Locus de causa reprobationis	524. a. 2		
<i>Franciscus Georgius.</i>			
Problemate 26. 27. de hominis anima	338. c. 1		
Probl. 27. de hominis creatione	337. c. 1		
Probl. 31. vsque ad problema 48. de paradiso	338. c. 1		
Problem. 29. de Androgyni creat.	443. d. 1		
Probl. 54. de gigantibus	344. b. 1		
Probl. 59. de pelliceis primorum parentum	ibid. b. 2		

INDEX LOCORVM AMBIGVORVM

inferni	ibidem a. 2	In epitaphio Fabiolæ, Locus de repudio mariti	457.a.1
In com. Jerem. cap. 4. De iuramento	404.a.2	Libro primo, aduersus Iouianum, De potestate Petri	533.b.1
Lib. in Jerem. 3. De verè iustis	ibidem		
Ibidem. De regia & Sacerdotali potestate	404.c.2		
388.e.1		<i>Author commentariorum in Paulum, qui Hieronymo tribuuntur.</i>	
Lib. 4. in Ierm. De Millenaria opinione	405.b.1	In com. ad Rom. 5. De peccato origin.	516.b.1
Lib. in Jerem. De libero arbitrio	407.b.1	In com. ad Rom. 7. De peccato origin.	517.e.1
Lib. 5. in Jerem. De Susannæ historia	ibidem b. 2	In com. ad Rom. 8. De carne Christi	518.d.1
Libro 13. in Ezech. De ronsione & abrasione clericorum	409.b.2	Ibidem, De prædestinationis causa	522.d.2
In præfatione translationis in Daniele. De appendice libri Danielis	412.c.1	In com. ad Gal. 4. de peccatis sanct.	538.a.1
In com. Danielis 2. De regno Romanorum.	413.a.1	In com. in 1. Tim. 3. De presbyteri, & episcopi dignitate	549.d.1
In com. Danielis 3. De imaginibus	ibid.c.1		
In com. Dan. 9. De hæreticis	410.d.1	<i>Hilarius.</i>	
Libro 3. comment. in Amos De Purgatorio	385.d.2	In com. Psal. 2. Locus de initio Genes.	379.b.1
417.d.1		In com. psal. 2. de Origenico dogmate	ibid.d.1
In com. Ionæ primo, De his qui castitatis seruandæ gratia se interimunt	417.a.2	In com. psal. 118. De igne quem, animæ post hanc vitam intrabunt	385.a.2
In com. Ionæ 4. De hedera Ionæ	419.d.1	In com. psal. 52. de Petri negatione	389.a.2
Lib. 2. com. in Mich. De angelis iudicandis	ibid.e.2	In com. psal. 53. de doloribus Christi	389.b.2
In com. Abac. cap. 1. De scientia Dei	420.c.1	In com. psal. 64. de meritis operum	ibid.d.2
In com. Sophon. cap. 3. Locus de ministro Eucharistiæ, de ministro Confirmationis, de ministro Ordinis sacri, de Communionem sub vtraque specie	420.b.2	In com. psal. 68. de doloribus Christi	392.a.2
Lib. 2. in Zach. De iuramento	421.c.1	In com. psal. 118. de psalmis, alphab.	397.b.2
Lib. in Zach. 2. De sinu Abrahamæ	ibidem e.1. 434.b.2	In com. psal. 118. de igne conflagrat.	ibid.d.2
In com. Malach. cap. 1. De causa electionis & reprobationis	422.c.1	In psal. 122. Locus de dissolutione cœlorum	553.c.2
In com. Mal. 2. De Eucharistia sub vtraque specie exhibenda	532.a.2	In com. psal. 118. de possessione cleric.	397.c.2
In com. super Matth. cap. 1. De coniugio Mariæ & Ioseph	423.c.1	In com. psal. 126. de filiis excussorum	398.d.1
In com. Matth. cap. 5. De iuramento	433.b.1	In com. psal. 127. De laborib. manuum	ibid.b.2
In com. Matth. 6. De pane in oratione dominica petendo	436.e.2	In com. psal. 129. De animæ creat.	ibid.d.2
In com. Matth. cap. 16. De potestate ligandi & soluendi peccata	456.b.2	In Matth. Canone primo, De Ioseph digamo	424.c.1
In com. Matth. 17. De Mosis corpore	453.b.2	448.a.1	
In com. Matth. 17. De tributis persoluendis	453.c.2	In Matth. can. 4. de repudio	431.b.1
In com. Matth. 23. De faciis collo appensis	461.a.2	In Matth. can. 4. de iur.	ibidem
In expositione parabolæ de filio prodigo. Locus de libero arbitrio angelorum	481.b.2	In Matth. can. 4. de adulteræ vxoris repudio	456.d.1
In com. Matth. 26. De timore Christi	469.b.2	In Matthæum canone 5. Quod nulla creatura sit incorporea	434.c.1
In com. ad Gal. 1. De Petri potestate	538.a.1	In Matth. can. 14. de arte ferraria Ios.	447.b.1
In com. ad Gal. 2. De potestate Petri	533.e.1	In Matth. can. 7. de mundi duratione	403.a.2
In com. ad Gal. 1. De causa electionis & reprobationis	534.c.1. 534.e.1	In Matth. can. 20. de morte Mosis	459.e.1
In com. ad Gal. 2. De Petro reprehenso	534.c.2	In Matth. can. 21. de Osanna	460.d.1
In com. ad Gal. 5. De fascinatione	535.d.2	In Matth. can. 17. De meritis sanct.	463.b.2
In com. ad Gal. 3. De maledict. Dei	536.a.1	In Matth. can. 31. de Christi pauore, & oratione	467.a.2
In com. ad Gal. 4. De præfectis cœnobiorum	537.b.1	In Matth. can. 31. de Petri negat.	470.d.1
In com. ad Gal. 5. De damnatis	538.a.1	In Matth. can. 33. de diuinitate humanitatem Christi morientis deserente	473.c.2
In com. ad Gal. 6. De suffragijs sanct.	ibidem	Lib. 12. de Trinit. de angelis	327.c.2
In com. ad Eph. 1. De animabus ante mundum	539.e.1	<i>Hippolitus Romani portus episcopus.</i>	
In com. ad Eph. 1. De eucharistia	540.b.1	In libro de Antichristo, Locus de duratione mundi	395.e.1
In com. ad Eph. 1. De supplicijs damnatorum	ibid.e.1		
In com. ad Eph. 1. De angelis	541.e.1	<i>Hugo Carenfis.</i>	
In com. ad Eph. 1. De stellis & ang.	ibid.a.2	In postilla super Lucam 9. Locus de Moyse & Helia, in Christi transfiguratione apparentibus	479.a.2
In com. ad Eph. 2. De dæmonibus	ibidem c. 2	In postilla super Lucam 22. Locus de potestate victus acquirendi apostoli concessa, & locus de iure belli	482.c.2
In com. ad Eph. 2. De purgatione angelorum	ibid.d.2		
In com. ad Eph. 2. De anima ante corpus creata	398.d.2	<i>Iacobus Apostolus.</i>	
In com. ad Eph. 3. De animarum carcere	541.e.2	In euangelio secundum Hebræos, Locus de spiritu sancto matre Christi	68.b.1
In com. ad Eph. 3. De cognitione angelorum	542.d.1	In Proto euangelio, Locus de aqua expurgationis ob suspicionem adulterij, à Maria & Ioseph bibita	71.a.1
In com. ad Eph. 4. De episcopo non docente	542.b.2	In Liturgia, Locus de forma consecrationis	465.d.2
In com. ad Eph. 4. De angelis & dæmonibus	ibid.e.2	In Liturgia, Locus de sanctis nondum fruentibus	555.c.2
In com. ad Eph. 5. De cantu ecclesiast.	543.b.1		
In com. ad Eph. 5. De ecclesia malorum	ibidem	<i>Iacobus Sadoletus.</i>	
In com. ad Eph. 6. De luctatione Iacob	ibid.e.2	Lib. 2. com. in epist. ad Rom. Locus de causa prædestinationis & reprobationis	520.d.2. 523.a.1
In com. ad Titum 1. De angelis ante mundum conditis	548.d.2	<i>Ioannes Cassianus.</i>	
In com. ad Titum 1. De episcopi & presbyteri dignitate	ibidem	Libr. 8. collationum, Locus de tempore angelicæ creationis	328.a.1
In com. ad Tit. De bigamo eligendo	549.d.2	Libro 7. collationum, cap. 13. de substantia angelorum	329.e.1
In com. ad Tit. 2. De Pane quotid.	ibid.e.2	Ibid. 12. collationum, cap. 8. de coitu angelorum cum fœminis	350.e.2
In epistola ad Dardanum, De terra promissionis spiritaliter intelligenda	372.b.1	Libro 20. collationum, cap. 8. de Confusione	387.b.2
In epist. ad Oceanum, De bigami electione	549	Libro 7. collat. cap. 13. Quod nihil præter Deum sit incorporeum	438.d.1
Ad Hedibiam quæst. 10. De prædestinatione	522.b.1	Libro 3. collationum, cap. 11. de humanæ salutis initio	551.a.2
In epist. ad Minerium & Alex. De legendis hæreticorum	530.e.1	Lib. 17. coll. à Cap. 17. vsque ad 25. de necessitate mentiendi	
In epist. ad Euagrium De potestate	533.a.1		

EX PATRVM COMMENTARIVS.

tiendi	364.a.1	529.e.1	
Lib. coll. 17. De Petri simulatione	534.b.2	Hom. 18. in 2. ad Cor. De eucharistia sub vtraque specie exhibenda	532.c.1
<i>Ioannes Chrysostomus.</i>		In com. ad Gal. 1. De potestate Petri	533.a.1
Hom. 4. in Gen. Vnum tantum esse cœlum	329.b.2	In comment. ad Galat. 2. De simulatione Petri, & Pauli	534.c.2
Hom. 6. & 13. in Gen. De stellis	331.b.1	Hom. 1. ad Ephes. De causa electionis	471.e.2.
Hom. 6. in Gen. De satisfactione	ibid.e.2	537.c.2	
Hom. 12. in Gen. De spiraculo Adæ	336.b.2	Hom. 2. ad Eph. De causa electionis	521.d.1
Hom. 15. in Gen. De fornicatione Eua	340.e.1	Hom. 2. ad Eph. De pœnitentia	539.e.2
Hom. 15. in Gen. De iuramento	343.d.1	Hom. 2. ad Eph. De peccato originali	513.d.2.
Hom. 18. in Gen. De coitu primorum parentum	347.e.2	544.a.1	
Hom. 22. in Gen. De angelorum appellatione & coitu	380.a.2	Hom. quæ de profectu euangelij inscribitur, Locus de inuocatione sanctorum	544.b.1
Hom. 23. in Gen. De angelis deum videntibus	353.d.2	Hom. 3. ad Philip. De cathecumenis defunctis	536.d.2.
Hom. 26. in Gen. De columba Nohe	555.a.1	544.b.2	
Hom. 27. in Gen. De circumcissione	ibid.c.1	Hom. 2. ad Col. De patientia Dei	545.d.2
Hom. 30. in Gen. De vnitae linguarum	ibid.a.2	Hom. 3. ad Col. De angelis custodibus	ibid.c.2
Hom. 31. in Gen. Loci tres		Hom. 8. ad Col. De Fascinatione	ibid.e.2
1. De Abraham d' licente vxorem esse sororem	356.c.1	Hom. 9. ad Col. De lectione scriptur.	546.a.1
2. De mendacio officioso	357.c.1	Hom. 3. in 2. ad Theff. De scripturarum facilitate	546.a.1.
3. De vxore seruandi mariti causa adulterante	ibid.	481.c.1	
Hom. 39. in Gen. De circumcissione	359.d.1	Hom. 11. in 1. ad Tim. De episcopi & presbyteri dignitate	548.c.1
Hom. 49. in Gen. De fidelitate Abrahæ	360.b.1	Hom. 15. in 1. ad Timoth. De possessione clericorum.	548.e.1
Hom. 42. in Gen. De gratia & libero arbitrio	361.a.1	Hom. ad Heb. De Christi persona	550.d.1
Hom. 47. in Gen. De iuramento	397.c.1	Hom. 7. ad Heb. De monachorum obligationibus, & peccatis	550.c.2
Hom. in Gen. 49. De Mariæ virg. fide	362.d.1	Hom. ad Heb. 11. De iuramento	433.c.1
Hom. in Psal. 4. De inuocatione sanctorum	379.e.2	Hom. 12. ad Heb. De salutis nostræ initio	551.a.2
Hom. in Psal. 5. De iuramento	433.c.1	Homil. 14. ad Hebr. De figura & immobilitate cœli	552.b.2
Hom. in Psal. 13. De gladio Mariæ animam pertransiente	380.a.1	Hom. 28. ad Heb. De fruitione sanctorum	ibid.c.2
Hom. in psal. 22. Locus de eucharistia	382.c.1	Hom. 31. in epist. ad Hebræos de confessione	551.d.1.
Hom. 2. in Psal. 50. De pœnitentia frequenter iteranda	386.b.2	387.c.1	
Hom. 2. in Psal. 50. De satisfactione	ibid.e.2	Hom. prima ad pop. Antioch. De blasphemis	548.c.1
Hom. 2. in Psal. 50. De confessione	387.a.1	Hom. 8. ad pop. Antioch. De iuramento	433.c.1
Hom. 2. in Psal. 50. De peccato orig.	388.d.2	Hom. 16. ad pop. Antioch. De iuramento	433.c.1
Hom. in Psal. 109. De iuramento	397.c.1	Hom. ad Nephytos. De peccato originali	52.e.1
433.c.1		Hom. de Anathemate, Locus de viuus & mortuis non communicandis	511.e.1
Hom. in Psal. 115. De vocatione	397.e.2.	Homilia de pœnitentia & confessione, Locus de confessione	387.d.1
433.c.2		Hom. 8. De pœnitentia, Locus de confessione	ibid.e.1
Hom. 2. in Matth. De lectione scripturarum	480.a.1.	Hom. 5. De incomprehensibili Dei natura, Locus de confessione	ibid.a.2
23.d.1		Libro primo de compunctione cordis, Locus de iuramento	433.a.2
Hom. 3. in Matth. De Thamar	423.d.1	Libro primo de sacerdotio, Locus de simulatione Petri & Pauli	534.b.2
Hom. 10. in Matth. De baptif. Ioan.	329.a.2	Libro primo adu. vitup. vitæ monast. Locus de iuramento	433.c.1
Hom. 12. in Matth. De columba	430.b.1	Libro 3. adu. vitup. vitæ monast. De Monachorum obligationibus, & peccatis	550.e.2
Hom. 17. in Matth. De iuramento	433.b.1. & a.2.	In liturgia, Locus de suffragijs defunctorum	442.b.1
456.e.1		In Liturgia: Locus de forma consecrationis	466.d.1
Hom. in Matt. 17. De repudio	432.a.2	<i>Autor operis imperfecti in Matthæum, quod Chrysostomo tribuitur.</i>	
Hom. 18. in Matt. De vindicta	436.b.1	Hom. 1. in Matt. Locus de matrimonio	423.d.2
Hom. 19. in Matt. Locus de oratione vocali.	ibid.a.2	Hom. 81. in Matt. De secundis nuptijs	424.d.1
Hom. 24. in Matt. De priuatione diuinæ gloriæ	441.e.2	Hom. 1. in Matt. De spiritu sancto	ibid.e.1
Hom. 31. in Matt. De vocat.	474.b.1. 441.e.2	Hom. 3. Locus de baptifmo	429.e.1
Hom. 31. in Matt. De suffragijs tam damnatos quam beatos adiuuantibus	442.a.1	Hom. 4. Locus de Trinitate	430.a.2
Hom. 37. in Mat. De fide antiquorum	444.b.1	Hom. 5. Locus de trinitate	ibid.d.2
Hom. 45. in Matt. De Maria virgine.	445.e.2	Hom. 6. Locus de rebaptizandis	ibid.e.2
Hom. 46. in Matt. De Maria virg.	ibid.d	Hom. 9. Locus de coactè peccantibus	431.d.2
Hom. 47. in Matthæum, De hæreticis non occidendis.	446.d.1	Hom. 11. Locus de eucharistia	432.c.1
Hom. 53. in Matt. De restitutione	449.a.1	hom. 11. Locus de eucharistia	432.c.1
Hom. in Matt. 56. De vocatione	458.a.2	hom. 12. Locus de iuramento	ibid.e.2
Hom. in Matthæum 66. De morte Ioann. Euangelistæ.	459.b.2	hom. 19. Locus de trinitate	439.c.1
Hom. in Matt. 79. De castitate, & ieiunio	463.e.1	hom. 22. Locus de trinitate	441.b.1
Hom. 83. in Matthæum De vino consecrando	467.d.1	hom. 25. Locus de anima	443.e.2
Hom. 85. in Matth. De belli iure	470.a.1	hom. 25. Locus de Pilato	444.a.1
Hom. 86. in Matthæum De possessionibus clericorum	471.c.1	hom. 27. Locus de lege Mosis	445.a.1
Hom. 89. in Matt. De Christo lancea percusso	473.d.1	hom. 31. Locus de fidei causa	447.e.1
Hom. 89. in Matt. De Maria matre Iacobi	ibid.d.2	hom. Locus de secundis nuptijs	455.d.2
Hom. in decollat. Ioan. Baptistæ, De angelis mulierum amore lapsis	448.d.1	hom. 32. Locus de adulteræ vxoris repudio	456.d.1
In concione prima de Lazaro Locus de fide antiquorum	444.b.1. 481.d.2	hom. 32. Locus de corporeis rebus	457.e.2
Concione tertia de Lazaro, Locus de electione diuinæ scripturæ omnibus necessaria	482.a.	hom. 34. Locus de trinitate	459.a.1
Hom. 4. de Lazaro, Locus de confessione	481.d.2	hom. 35. Locus de filio dei	ibid.a.2
Homil. de Publicano in Luc. 18. Locus de confessione	482.d.1. 441.e.2	hom. 34. Locus de fruitione sanctorum	ibid.e
Hom. 39. in 1. ad Corinth. De peccato originali.	513.e.1		
Hom. 39. in 1. ad Cor. De statu piorum defunctorum ante diem iudicij	528.c.2		
Homil. 42. in 1. ad Corin. De his qui non morituri sunt			

INDEX LOCORVM AMBIGVORVM

hom. 35. Locus de Trinitate	ibid. e. 2	in com. Ioan. 1. De sola fide ad salutem necessaria	491. b. 1
hom. 38. Locus de mercatura	460. a. 1	ibid. De fide per peccatum amissa	ibid.
hom. 42. Locus de Trinitate	461. a. 1	ibid. De operibus extra gratiam	439. d. 1.
hom. 44. Locus de euangelijs collo appensis	ibi. b. 2	49. b. 1	
hom. 48. Locus de Homoufio	ibid. e. 2	in com. Ioan. 4. De fide	496. a. 1
hom. 49. Locus de modo cognoscendi veram ecclesiam	462. a. 1	ibid. De fide peccantium	496. b. 1
homil. 50. Locus de Christo ignorante diem iudicij	463. b. 1	in com. Ioan. 6. De labore manuum	496. a. 2
hom. 53. Locus de malis sacerdotib.	463. d. 2	in com. Ioan. 13. De peccato originali & actuali.	503. b. 2
hom. 1. siue in præfatione homiliarum in Ioannem. De angelis à Ioanne edoctis	487. d. 2	in com. Ioan. 14. De certitudine gratiæ	505. b. 1
hom. 4. in Ioannem. De punctuatione sententiæ Ioannis	489. e. 1. & a. 2	in com. Ioan. 16. De fide	506. e. 2
hom. 74. in Ioannem. De filio secundum deitatem minore	490. e. 2	in com. Ioan. 17. De prædestinatis	507. c. 1
hom. 10. in Ioan. De legendis scripturis	482. c. 2 491. a. 1	ibid. De certitudine gratiæ	508. c. 1
hom. 14. in Ioan. De visione Dei	492. c. 1	in com. Ioan. 19. De peccatis post iustificationem remanentibus	ibid. e. 1
hom. 16. in Ioan. De lectione scripturarum	482. d. e. 1	<i>Iosephus.</i>	
hom. 17. in Ioan. De salutis initio	493. d. 1	Lib. 1. antiquit. De causa mortis Adæ	344. e. 1
hom. 20. in Ioan. De Mariæ virginis fide	ibid. e. 2	Lib. 1. antiquit. De vita hominum ad 120. annos coarctata	352. c. 1
hom. 14. in Ioan. De angelis filium Dei ante ipsius incarnationem non videntibus	492. c. 1	Lib. 2. antiquit. De Mosis vxore	370. c. 1
hom. in Ioan. 5. De lectione scripturarum	501. a. 2	Lib. 8. antiq. De regina Saba	374. d. 1
hom. 9. in Actus. De iuramento	510. e. 1	<i>Irenæus.</i>	
hom. 10. in Actus. De iuramento	ibid.	Lib. 5. aduersus hæres. cap. ultimo, De mundi duratione	394. b. 2
hom. 14. in Actus. De septem diaconis	511. b. 1	in comm. Apocalyp. De aureo mille annorum sæculo	405. d. 1. 559. d. 1
hom. 27. in Actus. De suffragijs defunctorum	511. b. 2	Lib. 5. aduers. hæreses, De sanctis nondum fruuentibus	556. a. 1
hom. 2. ad Rom. De scrutatoribus diuinorum	512. e. 1	<i>Iudas Syrus.</i>	
hom. 7. ad Rom. De circumcissione	512. e. 1	in comm. De duratione mundi	305. b. 1
hom. 8. ad Rom. De scrutatoribus diuinorum	513. a. 1	<i>Iulius Afer.</i>	
hom. 10. ad Rom. De peccato originali	513. e. 1	in epist. ad Origenem, De Susannæ historia	415. a. 2
hom. 12. in epist. ad Rom. De iuramento, & dilectione inimicorum	516. a. 2	<i>Iustinianus Imperator.</i>	
hom. 13. ad Rom. De naturalibus in homine passionibus	517. b. 2	Locus de carne Christi impassibili	393. e. 1
hom. 13. ad Rom. de legis Mosaicæ, & naturalis comparatione	518. b. 1	<i>Iustinus Martyr.</i>	
hom. 14. ad Rom. De cælorum corruptione & interitu	518. e. 1	in apologia ad senatum, Angelos coisse cum fœminis	353. b. 1
hom. 14. ad Rom. De diuinæ gloriæ priuatione	519. e. 2	in apologia ad Anton. Pium, Angelos coisse cum fœminis	ibid.
hom. 16. ad Rom. De causa prædestinationis	525. b. 1	in lib. quæstionum quæstione 71. De orbis duratione	394. b. 1
hom. 18. ad Rom. De Petri primatu	525. b. 1	in apologia prima ad Antonium, Locus de marito fœdæ libidinis ab vxore repudiato	456. d. 1
hom. in illud ad Rom. 16. Salutate Priscam & Aquillam, Locus de potestate victus acquirendi apostolis concessa	483. d. 1	in lib. quæstionum, quæst. 60. & 76. De dormitione sanctorum	556. b. 1
hom. eadem. De iure belli	483. d. 1.	<i>Zæclantius.</i>	
hom. 3. in 1. ad Corin. De lege diuina naturalibus viribus implenda	525. b. 2	Li. 3. diu. inst. ca. 24. Cælum nec esse sphericum nec mobile	327. a. 1
hom. 9. in priorem ad Cor. De purgatorio	526. c. 1	Lib. 2. diu. instit. cap. 14. Locus de abbreviatione vitæ humanæ	351. c. 1
hom. 17. in 1. ad Cor. De peccato originali	513. e. 1	Lib. 2. diu. institutionum cap. 15. De causa ruinæ angelicæ	352. e. 2
homil. 35. in 1. ad Corinth. De precatationibus ecclesiasticis vulgari cuiusque gentis lingua pronuntiandis	528. d. 1	Lib. 7. diu. inst. cap. 21. De sanctis in die iudicij igne examinandis	384. e. 1
<i>Author explanationis in Marcum Chryso-</i> <i>mo ascripta.</i>		Lib. 7. diu. inst. cap. 7. De mundi duratione	394. d. 2
in Marc. hom. 4. De piscatione apostolorum	474. d. 1	Lib. 7. diu. inst. cap. ultimo De aureo mille annorum sæculo	405. e. 2
in Marc. hom. 10. De die octaua	474. e. 2	Lib. 7. diu. inst. cap. 21. De communi animarum custodia vsque ad diem iudicij	557. a. 1
in Marc. hom. 13. De eiectis de templo	475. a. 1	<i>Latinus interpres.</i>	
<i>Ioannes Damascenus.</i>		In Gen. 6. Locus ambigüe versus	330. b. 2
Lib. 1. de fid. ort. cap. 11. De processione Spiritus sancti	492. d. 2	In Luc 10. De numero discipulorum Christi	479. e. 1
De fide ort. lib. 2. Locus de tempore creationis angelicæ	329. e. 1	<i>Leo papa.</i>	
De fide orth. lib. 2. cap. 3. Locus de substantia angelorum	329. a. 1	in ferm. 22. de passione domini, Locus de negatione Petri	470. a. 2
Libro quarto De fide orth. in fine, Locus de igne inferni	377. a. 1	<i>Zicentius.</i>	
in ferm. De mortuis adiuuandis, Locus de suffragijs damnatorum animas recreantibus	442. b. 2	In carminibus ad Augustinum, locus de cælis sonum edentibus	362. e. 2
<i>Ioannes Ferrus.</i>		<i>Marius Victorinus.</i>	
in com. Matt. 7. De operibus extra gratiam	439. d. 1	in poëmamate de Agone Maccabæorum, Locus de matre Maccabæorum gaudij oppressione extincta	422. d. 1
in com. Matt. 6. De fide formata & inform.	ibid.	<i>Maximus Taurinensis.</i>	
in com. Matt. 9. De sacerdote absolvente	445. d. 1	in ferm. de pœnit. Locus de confessione & satisfactione	486. b. 2
in com. Matt. 11. De absolutione	ibid.	<i>Melito Sardenfis.</i>	
in com. Matth. 16. De temporali pontificis summi potestate	451. a. 2	in libro de deo corpore induto, Locus de deo corporeo	332. e. 1
in com. Matt. 20. De merito operum	459. b. 1	<i>Methodius.</i>	
in com. Mat. 26. De iure belli	451. d. 2	in ferm. de resurrectione, Angelus de cælo ad fœminarum concubitum descendisse	353. b. 1
485. e. 2		<i>Nepos Ægyptius.</i>	
		in com. Apocal. De aureo mille annorum sæculo	559. d. 1

EX PATRVM COMMENTARIIS

<i>Nicolaus Cusanus.</i>	
In sermone super Psalmum 30. Locus de Christi doloribus	382.e.1
<i>Nicolaus Lyrensis.</i>	
In postilla. 2. Reg. 24. De peccato Dauidis populum numerantis	384.b.2
In postilla Luc. 12. De iure belli	485.e.2
<i>Oecumenius.</i>	
In com. Act. 1. Locus de morte Iudæ	510.e.1
In com. Act. 6. De septem diaconis	511.b.1
In com. Act. 13. De Iacobo	ibid.c.2
In com. ad Rom. 8. De causa electionis, ac prædestinationis	522.e.2
In com. 1. Cor. 5. De his qui non morientur	530.b.1
In com. ad Gal. 1. De Petro reprehenso	534.c.2
In com. ad Gal. 2. De Cepha	535.b.1
In com. ad Gal. 2. De Ioseph digamo	447.e.2
In comment. ad Hebræos 11. De fruitione sanctorum	551.c.2
In com. epist. Iacobi 5. De iuramento	552.e.1.
	434.e.2
In comm. 2. Petri 3. De cælis in fine sæculi exurendis	554.a.1
<i>Olympiodorus.</i>	
In com. Ecclesiasticis, Locus de Purgatorio	400.e.2
<i>Origenes</i>	
In tomis Genes. cap. 1. De aquis super, & sub firmamento	330.b.1
In tomis Gen. cap. 1. De diuinationibus ex obseruatione stellarum	331.a.2
In tomis Gen. ca. 2. De paradiso	338.b.1.d.2.339.b.1. & 42
In tomis Gen. cap. 3. De amissione imaginis	343.e.1
In tomis Gen. ca. 3. De tunicis pelliceis	344.b.2
In tomis Gen. cap. 6. De gigantum natura	352.e.1
Homil. 1. in Gen. De Mei. hist.	357.a.2
Homil. in Genes. octaua de filio Dei, qui angelus fuerit.	61.e.2
Homil. prima in Leuiticum, De Christo pro angelis passo	368.c.1
Hom. 6. in Leu. De episc. electione	ibid.d.2
Hom. 7. in Leu. De Christo lugente peccata nostra & De fruitione sanctorum	369.d.1
De Eucharistia	ibid.b.2
Hom. 9. in Leu. De eucharistia	370.b.1
Hom. 15. in Leu. de possessione clericorum	ibid.
Hom. 20. in Numer. de angelis in die iudicij iudicandis	370.d.2
Hom. 21. in Num. de Visione. beatorum	371.d.2
Hom. 27. in Num. de tempore quo sancti incipient videri deum	ibid.e.2
Hom. 8. in Iosue, de inferni supplicij aliquando finiendis, & dæmonibus aliquando saluandis	373.c.1
In com. Iob lib. 1. cap. 1. Locus de Trinitate	374.b.2
De operibus infidelium	ibid.e.2
In paraphrasi Iob cap. 3. 8. De Homousianis	377.e.2
In comm. Psalmi primi, de filio dei an sit factus vel genitus	378.b.1
In com. Psal. 1. de resurrectione	378.d.1
In com. Psal. 15. de homine impeccabili	381.a.1
In comment. Psalmi. 18. de corpore Christi in Sole posito	381.b.1
Hom. 3. in Psal. 36. de igne quem post hanc vitam omnes adibunt	384.d.1
Hom. in psal. 65. de resurrectione	389.e.2
Hom. in psal. 65. de incarceratione animarum in corpora	390.b.1
Homil. in psalm. 89. de animis ante corpora creatis	394.c.1
Hom. in psal. 141. de incarceratione animarum	399.e.2
In comm. Ecclesiasticis cap. 1. de multitudine mundorum	400.d.1
In comm. super Esaiam capit. 6. de duobus Seraphinis	402.d.1
Homil. in Ierem. 2. de æterna generatione filij Dei	377.a.2
Hom. 13. in Ierem. de igne purgatorio	404.e.1
In comment. Ierem. 24. de animarum incarceratione	407.e.1
In com. Ierem. 28. de animarum incarceratione	ibid.a.2
Hom. 4. in Ezech. de anima terræ	408.e.2
Hom. 7. in Ezech. de imitatione Christi	409.c.1
In com. Zach. de Trinitate	421.c.1
In com. Malach. 1. de autore libri Malachiz & angelorum incarnatione	ibid.e.2
In Matth. tract. 5. de Magia	424.c.2
In Matth. tract. 33. de iuramento	434.a.1
In Tomo super Matt. 12. de peccato in spiritum sanctum	445.e.
In Tomis super Matth. 15. de Eucharistia	448.a.2
In Tomis super Matthæum 16. de ecclesiz fundamento.	450.c.1
In Matt. tract. 1. de Pontificis potestate	40.d.1
In tomis super Matthæum 13. de bigamia Ioseph.	448.a.1
In Matt. tract. 7. de repudio vxoris adulteræ	456.e.1
In Matth. tract. 7. de iure belli	ibid.e.2
In Matth. tract. 3. de tribus Magdalenis	464.c.1
In Matth. tract. 35. de adiuratione dæmonum	470.b.1
In Matth. tract. 35. de iuramento	ibid.c.1
In Matt. tract. 35. de pœnitentia non iteranda	ibid.b.2
In Matt. tract. 31. de Adæ Caluaria	471.e.1
In Matth. tract. 35. de tenebris in morte Christi	473.a.1
In Lucam hom. 13. de angelis in die iudicij iudicandis	472.a.2
In Luc. hom. 14. de Maria post partum purgationibus indigente	ibid.b.2
In Luc. hom. 14. de purgatione post resurrectionem necessaria	ibid.d.2
In Lucam homilia 14. de Mariæ vulua in partu aperta	477.c.
In Luc. homil. 17. de Maria in morte Christi dubitante	ibid.e.1
In Luc. hom. 20. de Maria diuinitatem filij non semper agnoscente	478.a.1
In Luc. hom. 3. de angelorum eruditione, errore, & pœnna	ibid.e.1
In Luc. hom. 35. de angelis nondum deum videntibus & nondum de salute sua certis	481.d.1
In Matt. tract. 7. de iure belli	483.b.1
In Ioan. tomo primo, de animarum incarceratione	488.a.1
In Ioan. tomo 1. de stellis animatis	ibid.d.1
In Ioan. tomo 1. de Christo pro angelis passo	ibid.a.2
In Ioan. tomo. 2. de Trinitate	ibid.d.2
In Ioan. tomo 2. de Patris & Filij discrimine	489.c.1
In Ioan. tomo 2. de Filio Dei	490.c.1
In Ioan. tomo 2. de filio & Spiritu sancto	491.a.1
In Ioann. tomo 2. de anima Ioann. Baptistæ ante corpus	ibid.c.1
ibid. de angelorum incarnatione	ibid.d.1
ibid. de causa electionis, & reprobationis	ibid.
In Ioan. tomo 13. de Trinitate	495.a.2
ibid. de angelis qui animas corporibus inferunt	ibid.c.2
In Ioan. tomo 18. de peccatorum remissione	501.d.2
In Ioan. tomo 20. de animabus	502.e.1
In Ioan. 20. De anima Christi	ibid.b.2
In Ioan. De Thoma	ibid.
lib. . in epist. ad Romanos de causa prædestinationis	511.e.2
lib. . in epist. ad Rom. de iustificatione per solam fidem	512.c.d
lib. 7. in epist. ad Rom. De diuinæ præscientiæ effectu	520.a.2
lib. 7. in epist. ad Romanos, De causa prædestinationis	421.b.2
lib. 1. in epist. ad Rom. De causa electionis ac prædestinationis	ibid.c.2
lib. 8. in epist. ad Rom. De igne expiationis post hanc vitam	525.b.1
In com. ad Gal. 2. De simulatione Petri & Pauli	534.a.2
lib. 1. com. ad Eph. De animabus ante mundum	538.c.2
lib. 1. com. ad Eph. de scientia animarum ex reminiscencia	541.c.1
In com. ad Eph. 5. De fœminarum trāsformatione	541.a.2
lib. stromat. 5. De Christo	407.a.1
<i>Papias.</i>	
Locus de historia adulteræ	25.a.1
Locus de morte Iudæ	510.e.1. & a.2
In libris dominicorum verborum, Locus de aureo mille annorum sæculo	405.d.1
<i>Philastrus.</i>	
In catalogo hæreseon cap. 108. De coitu dæmonum cum fœminis	351.a.1
In catalogo cap. 99. de tempore creationis animæ	399.b.1

INDEX LOCORVM AMBIGVORVM

in catal. hær. cap. 106. Locus de lingua <i>Philo Iudæus.</i>		Gen. 8. a. De cessatione diluuij	354. b. 2
in libro de opificio sex dierum Locus	518. e. 2	Gen. 8. a. De cornu non reuertente	ibid. c. 2
in libr. de opificio sex dierum, Locus de angelis creantibus	341. b. 2	Gen. 11. b. De generatione Cainam	355. e. 2
in lib. de opif. sex dierum, Locus de stellis habentibus animam	332. b. 2	Gen. 1. b. De annis genealogiæ Sem	356. a. 1
lib. primo Allegoriarum Locus de diebus mundanæ creationis	334. b. 1	Esa. 9. b. De magni consilij angelo	402. a. 1
in lib. de opif. sex dierum, Locus de imagine dei in homine	337. b. 2	Esa. 2. d. De vaticinio prætermisso	ibid. b. 2
in lib. de opif. sex dierum non longe à præfatione, Locus de imagine Dei in mundo	ibid. d. 1	Ionæ 3. De diebus euerfionis Niniuæ <i>Seuerus Sulpicius.</i>	419. a. 1
lib. primo Allegoriarum Locus de Paradiso	339. c. 1	in dialogo Gallus, Locum habet de aurea mille annorum ætate	405. e. 1
lib. 2 Allegoriarum in fine, Locus de morte Adæ	341. b. 2	in vita Martini, Locus de iure belli <i>Socrates.</i>	483. e. 1
lib. de gigantibus, Locus de angelorum corporibus & animabus stellarum	350. e. 1	lib. eccles. hist. 6. cap. 21. Locus de pœnitentia. <i>Strabus.</i>	386. c. 2
lib. de gigantibus, De angelis fœminarum concubitu permittis	352. e. 1. & sequent.	in glossa psal. 21. Locus de eucharistia.	382. a. 1
lib. de congressu quærendæ eruditionis gratia, Locus de pœnis inferorum in sola peccatorum conscientia positus	358. a. 2	in glossa psal. 70. Locus de pœnis inferni	394. b. 1
lib. de Profugis, Locus de anima sensitiua ab angelis creata	359. a. 1	in glossa Oseæ cap. 5. Locus de restitutione pœnitentium ad pristinam dignitatem	416. e. 2
lib. de Somnijs, Locus de cœlis vocalem sonum emittentibus	362. b. 2	in glossa Thren. 4. De hypocrysi	407. e. 2
<i>Petrus Aliacus.</i>		in glossa Matth. 21. De Iudæis Christum agnoscentibus.	460. b. 2
In quæstionibus super Genesim, Quæstione 30. Locus de diluuiio Noetico ab astrologis prænoscebili, & de natiuitate Christi ab astrologis præuisa	354. b. 1. 415. a. 2	<i>Theodulus.</i>	
In lib. de legibus & sectis, idem		in com. epist. ad Rom. Locus de causa prædestinationis.	522. e. 2
In lib. de concordia Astrologiæ, & Theologiæ, idem		<i>Theodoretus.</i>	
Petrus Comestor Mag. Hist.	48. a. 2	in quæst. Genes. q. 40. Locus de Cherubino paradisi custode	346. b. 1
Locus de paradiso	340. e. 1	Quæst. 39. in Genes. De scripturis sanctis	345. d. 1
<i>Petrus Lombardus.</i>		in com. Psal. 50. De peccato originis	513. a. 2
In com. epist. ad Rom. Locus de essentia charitatis	513. b. 1	in com. ad Rom. 5. De peccato originali	ibid.
Lib. 1. sent. dist. 17. idem	ibid.	in com. ad Rom. 9. De electionis causa	521. b. 2
Lib. 2. sent. dist. 18. Locus de potestate ligandi & soluendi	450. c. 2	in com. 1. ad Cor. 3. de Purgatorio	526. a. 2
<i>Præpositius Leodiensis presbyter.</i>		in com. 1. Cor. De his qui non morientur	530. b. 1
In compendio Theologiæ, Locus de refrigerio damnatorum	443. d. 1	in com. ad Gal. 2. De Petro reprehenso	534. a. 2
<i>Primasius.</i>		in com. 1. Tim. 3. De cognitione angelorum	548. c. 1
In com. ad Gal. 1. De Petri potestate	533. d. 2	in com. ad Heb. 1. De Patre filium causante	550. b. 1
<i>Procopius Gazæus.</i>		in com. ad Heb. 8. De figura & immobilitate cœli.	551. b. 2
In com. super primo ca. Gen. De motu & figura cœli quid secundum fidem tenendum sit	326. c. 2	in com. Heb. 11. De animabus sanctorum nondum fruuentibus	ibid. c. 2
In com. Gen. 1. De Antipodis	330. c. 2	Locus de angelis filium Dei ante illius incarnationem non videntibus	492. a. 2
In com. Gen. cap. 2. De abortu	340. b. 1	in Epitome diuinorum decretorum, Locus de peccato originali	388. e. 2
In com. Gen. ca. 3. De Cherubinis	377. a. 1	<i>Theodorus Heracleæ Episcopus.</i>	
In com. Gen. ca. 4. De coitu primorum parentum	348. a. 1	in com. Gen. 4. De Cherubinis	845. a. 2
In com. Gen. 7. De cœli figura, & motu	354. b. 1	in com. 1. Cor. 15. Locus de his qui non morientur	530. a. 1
In com. Gen. De columba super Christum descendente	360. d. 2. 430. c. 1	<i>Theognostus.</i>	
<i>Prudentius.</i>		in lib. de peccato in spiritum sanctum, Locus de peccato irremissibili	445. a. 2
In hymno de nouo lumine paschalis sabbathi, Locus de refrigerio damnatorum	442. e. 2	<i>Theophylactus Bulgaria Episcopus.</i>	
In hymno pro exequijs defunctorum, Locus de sanctis nondum fruuentibus	557. d. 1	in com. Matth. cap. 5. De repudio vxoris adulteræ.	432. a. 2. 455. c. 2
<i>Rabanus.</i>		in com. Matth. 5. De iura.	433. b. 1. 434. d. 2
In com. Gen. 1. Locus de numero binario	330. a. 2	in com. Matt. 1. De Maria virgine	446. b. 1
<i>Rupertus Linconiensis episcopus.</i>		in com. Matt. 13. De Ioseph. bigamo	447. e. 2
In fine summæ Theologiæ, Locus de refrigerio damnatorum	443. c. 1	in com. ad Gal. 2. De Petro reprehenso	534. b. 2
<i>Sedulius.</i>		in com. Matt. 19. De tepudio	455. c. 2
In collect. epist. ad Rom. 9. Locus de causa prædestinationis	522. e. 2	in com. Matt. 22. De electione ex meritis.	460. e. 2
In collect. ad Eph. 3. De cognitione angelorum	542. e. 1	in com. Matt. 27. De morte Iudæ	510. b. 2
In coll. 1. Tim. 3. De electione bigami	548. b. 1	in com. Matt. 27. De Maria vir. matre & nouerca	473. e. 2
In coll. ad Tit. 1. De episc. & presbyteri dignitate	549. e. 1	in com. Mar. 16. De gratia, & libero arbitrio	522. b. 2
<i>Septuaginta interpretes.</i>		in com. Luc. 7. De tribus Magdal.	464. e. 1
Gen. 2. a. Locus de die sexta creationis	334. a. 1	in com. Luc. 2. De gladio Mariæ animam feriente	477. c. 2
Gen. 3. De Adam posito ante ostium paradisi	345. e. 1	in com. Luc. 10. De mendicitate	479. e. 2
Gen. 4. a. De increpatione Cain	348. e. 1	in com. Luc. 23. De lugenda morte Christi	486. b. 2
Genes. 4. b. De verbo Cain ad Abel, Egrediamur foras.	ibid. e. 2	in com. Luc. 23. De sanctorum fruitione	487. e. 1
ibid. e. 2		in com. Ioan. 1. De punctuatione sententiæ Ioan.	489. b. 2
Gen. 4. b. De maledictione Cain	349. a. 1	in com. Ioan. 2. De Mariæ virginis fide	494. a. 1
Gen. 5. a. De supputatione annorum quibus vixerunt viri illustres.	ibid. a. 2	in com. Ioan. 1. De videndo Deum	493. c. 1
Gen. 6. a. De angelis filias hominum amantibus	350. b. 1	in com. Ioan. 3. de processione spiritus sancti à patre	494. c. 1
Gen. 7. b. De numero annorū & mensium diluuij.	353. d. 2	in com. Ioan. 6. de libero arbitrio	530. b. 1
		in com. Ioan. 8. de autoritate sacerdotis peccata remittentis	502. a. 1
		in com. 1. Cor. 14. de precationibus ecclesiasticis vulgari lingua faciendis	528. d. 1
		in com. 1. Cor. de non morituris	530. b. 1
		in com. ad Heb. 8. de statu & figura cœli	551. b. 2
		in com. ad Heb. 11. de fruitione sanctorū	551. c. 2. 557. c. 1
		<i>Tertullianus.</i>	
		lib. de Paradiso. Locus de animabus vsque ad diem iudicij	556. c. 1 libro

EX PATRVM COMMENTARIIS.

Libro de habitu mulierum, Angelos coiffe cum fœminis 353. b. 1	in com. Luc. 14. de votis monasticis ibid. e. 1
in lib. de spe fidelium, Locus de aureo mille annorum sæculo 405. d. 1. 559. e. 1	in com. Matt. 21. de subtractione gratiæ 460. a. 2
in lib. de anima cap. 3. 2. De anima corporea 438. e. 1	in com. Matth. 22. de potestate implendi legis præcepta. 461. b. 2
lib. 4. adu. Marcionem, de repudio 456. c. 1	in com. Matt. 27. de forma consecrationis 465. e. 2
lib. de carne Christi in fine, Locus de vulua Mariæ virginis in partu aperta 477. c. 1	in com. Mar. 6. de votis monasticis 474. e. 1
lib. 4. adu. Marcionem de animabus sanctorum nondum fruentibus 556. c. 1	in com. Mar. 15. de Christo crucifixo hora tertia 475. b. 1
lib. de anima, Locus de recepraculo animarum omnium ante diem iudicij ibid.	in com. Mar. 16. De autoritate vltimi capitis Marci euangel. 475. b. 2
<i>Triphylus.</i>	in com. Luc. 3. De generatione Cainam 478. c. 2
in Ioan. 5. de grabbato languidi 307. e. 2	in com. Luc. 22. de angelo Christum confortate. 486. a. 1
<i>Thomas Aquinas.</i>	in com. Ioan. 6. de eucharistiæ esu 501. e. 1
in com. Ioan. 12. Locus de Philippo 503. d. 1	in com. Ioan. 8. de historia adulteræ ibid. a. 2
<i>Thomas Caietanus.</i>	in com. Ioan. 8. De loco τῆς ἀρχῆς 502. a. 1
in com. super 1. Gen. cap. An Geneseos initium ad mysterium Trinitatis spectet 326. b. 1	in com. Ioan. 20. de confessione 508. e. 2
in com. Gen. 1. de Spiritu sancto 328. e. 1	in com. Ioan. 21. de prædestinatis 509. c. 1
in com. Gen. 2. de formatione Euæ 342. e. 2	in com. Act. 6. de septem Diaconis 511. a. 1
in com. Gen. 18. De Trinitate 360. e. 2	in com. Act. 9. de calcitrante aduersus stimulum. ibid. e. 1
in com. psal. 15. De psalmoreum recta interpretatione. 380. b. 2.	in com. 1. ad Cor. 7. de repudio 527. b. 2
in com. psal. 32. de Spiritu sancto 383. c. 1	in com. 1. ad Cor. 11. de confessione ante communionem. ibid.
in com. Psal. 103. de Spiritu sancto 397. a. 1	in com. 1. Cor. 12. de scripturis ibid. d. 2
in com. Matt. cap. 2. de vaticinio Balaami 425. e. 2	in comment. 1. Cor. 14. de Missis vulgari lingua dicendis. ibid. e. 2
in com. Matth. 3. de columba 430. a. 2	in com. ad Eph. 5. de matrimonio 541. a. 2
in com. Matth. 5. de mendicitate 431. b. 1	in com. ad Heb. 1. de autore epist. ad Heb. 550. a. 1
in com. Matth. 6. de remissione iniuriarum 437. b. 2	in com. ad Heb. 2. de Christo à Deo minuto ibid. b. 2
in com. Matt. 11. de causa reprobationis 444. d. 2	in com. Iac. 1. de epist. Iacobi 551. e. 1
in com. Matt. 12. de peccato in Spiritum sanctum 445. b. 2	in com. Iac. 5. de extrema vnctione 552. a. 2
in com. Matt. 13. de vaticinio 77. Psal. 446. e. 2	in com. 1. Ioan. 5. de Trinitate 555. a. 1
in com. ad Gal. 2. de Ioseph bigamo 448. b. 1	in com. Iudæ. de epist. Iudæ ibid. d. 1
in com. Matt. 18. de angelis custodibus 454. b. 1	<i>Valentinianus Imperator.</i>
in com. Matt. 18. de excommunicatione ibid. c. 1	In collectaneis Legum, Lex de gemina vxore accipienda <i>Victorinus Martyr.</i>
in com. Matt. 19. de gradibus matrimonij licitis ibi. a. 2	in com. Apocal. Locus, de aureo mille annorum sæculo 465. a. 1. 405. a. 2
in com. Matt. 19. de repudio vxoris adulteræ ibid. e. 2	in com. Apocal. 6. de sanctis nondum fruentibus 557. b. 1
in com. Matt. 19. de pluralitate vxorum 457. b. 1	in com. Apoc. 11. de Hieremia nondum mortuo 559. a. 1
in com. Matt. 19. de votis monasticis 458. d. 1	<i>Zacharias Papaprimus.</i>
	In epistola decretali, locus de repudio 455. e. 2

Finis huius Indicis.

INDEX

I N D E X

R E R V M M E M O R A B I L I V M , Q V Æ
H O C O P E R E C O N T I N E N T V R .

& quid significant	37.b.2.141.a.2	Ægidius Foscarius Mutinæ episcopus	308.a.1
Aaronis pontificalis ornatus	165.a.1	Ægyptiorum euangelium	38.e.2
Aaronis virga frondescens	593.b.1	Ægyptiorum sapientia in quatuor partes diuisa, id est, in Mathematicam, Naturalem, Diuinam, & Moralem	37.a.1
Abacuc leuites	37.e.2	Ægyptiorum scriptura tripliciter distincta, videlicet in epistolarem, sacerdotalem, & Ieroglificam	39.a.2
Abacuc scripta, vita, raptus, mors	15.c.2.	Ægyptij quomodo nomen Dei scripserint	49.c.2
629.a.1.412.e.1		Ænigmata Ægyptiorum	ibid.b.2
Abaneth sacerdotale	64.a.1	Ænigmata Scytharum	ibid.c.2
Abbatis nomine an præfati cœnobiorum appellari possint.	537.b.1	Æquiocatio nominum falsę inscriptionis causa.	321.e.2
Abdiæ Babylonij pseudepigrapha	43.b.1	Ær animalia habet nobis inuisibilia	352.e.2
Abdiæ prophetæ scripta	37.e.2	Ær, & aqua, num in fine sæculi omnino dissoluentur.	554.e.2
Abgari regis epistola ad Christum	74.b.2	Ætiani baptismatis forma	431.a.1
Abominatio à Daniele præuisa	657.a.2	Ætiologica diu. scripturæ expositio	135.a.2
Aborsus procuratio an sit peccatum	342.b.1	Aggæi prophetæ diuinationes, vita, & obitus	13.e.2
Abrahæ apocalypsis	38.a.1	Aggæus psalmodum autor	11.a.1
Abraham ante fidē vnde omnes virtutes habuerit.	361.a.1	Aglaophon dialogus	378.d.1
Abraham, viri per actionem perfecti imago	176.d.2	Agnus septioculus, & septicornis	112.d.2
Abraham, viri speculatiui exemplar	176.d.2.30.2.a.1	Agnus occisus ab origine mundi	129.a.1
Abrahæ cum Agar congressus quid significet.	362.b.1	Agrippæ consulis pantheon	81.e.2
Abrahæ congressus cum Agar num fuerit adulterium.	358.c.2.	Aguris Hebræi scriptura	40.c.2
Abraham num de Sara mentitus sit	356.c.2	Ajax in spongiam incumbens	90.c.2
Abraham num infidelitate peccauit	360.b.1	Albertus Durerius pictor nobilis	165.a.1
Abraham ex astrologia Sarę sterilitatem præuidisse, quidam falso docent	360.a.1	Allegorica diuinæ scripturæ expositio	135.d.1
Abrahæ sinus	529.c.1.556.d.1.557.a.1	Allegorica expositio literalem sequitur, sed moralem præcedit	235.e.2.236.a.1
Abfalonis titulus	117.c.1	Alexander Magnus audita Danielis prophetia lætatus.	619.e.2
Absoluentes peccata an verè absoluant	445.c.1	Alexander Magnus nulli mortalium in epistolis salutem dixit præterquam Phocioni & Antipatro	41.a.1
Abyssus iudiciorum Dei	353.c.2	Alexandri Magni epistola ad Aristotelem de libris Metaphysicis	ibid.d.1
Acacius monoculus	192.e.1	Alogi sine verbo	582.d.1
Achiæ Silonitis libri, vita, & obitus	38.a.1	Alienigenæ scripturæ	108.a.1
Acindini iudicium	156.a.2	Alphabeti Hebraici, elementaris expos.	141.a.1
Achrostica Sibyllæ Erithrææ animæ carmina in Christum edita	110.e.2	Alphabetum Græcum multis hæresibus ab hæreticis contaminatum	37.b.c.2
Actuum apostolicorum liber in Hebræam linguam translatus	18.c.1	Alphabetici psalmi, qui, & quot	397.b.2
Actorum apostolicorum autor, & argumentum.		Altare Dei, Christi humanitas	555.a.2
ibid.		Altari seruientes ex altari viuant	546.c.2
Actus apostolorum, qui hæretici oppugnarunt.		Ambrosianæ dictionis character	194.d.1
Actus Andræ	41.a.1	Ambrosianæ expositionis methodus	ibid.a.2
Actus Ioannis	78.c.1	Ambrosius Philonem imitatus	195.a.1.199.c.1
Actus Pauli, & Teclæ	84.a.1	Ambros à Basilio Hexameron mutuatus	194.e.1
Actus Petri	96.e.1	Ambrosii scripta Origenicis sermonibus plena	194.b.1
Actus Pilati	100.e.2	Ambrosij à Theodosio Imperatore encomium	ibid.a.1
Actus Thomæ	116.a.2	Amos prophetæ scripta	14.c.2
Adæ genealogia	38.c.1	Ammonius falso à Porphyrio accusatus	196.d.2
Adam nominis, elementaria expositio	139.b.2	Amen verum	498.a.2
Adam nominis, numeralis expositio	142.b.2	Amen pro omnibus respondens	528.e.1. & a.2
Adæ reuelatio	38.c.1	Ana quid in deserto inuenerit, ingens quæstio	663.c.1
Adam an creatus sit mas & fœmina simul	530.b.1	Anabaptistæ Chiliastarum defensores	407.a.1
Adam ex ablatione costæ, num fuerit diminutus.	343.a.1	Anabaptistarum de morte Christi controuersia.	665.a.2
Adæ somnus num fuerit verè somnus	342.e.2	Anagogica diuinæ scripturæ expositio	135.d.1
Adamo non peccante, vtrum hominum generatio non fuisset	333.b.1	Analogica diuinæ scripturæ expositio	ibid.e
Adam vtrum peccando imaginem amiserit	385.a.2.	Anastasius Antiochiæ episcopus à Iudæis fœda morte affectus	197.a.1
520.a.2		Anastasiij episcopi contra Iust in. Imp. opus	393.a.2
Adæ peccatum num mortem corporalem ei intulerit.		Anathema quid sit	414.b.2
344.a.2.341.b.2		Anathemate an mortui, & viui plectendi sint	531.e.1
Adæ felix culpa	524.e.1	Ancyra, & Ancyranos	159.a.2
Adam expulsus, num ante ostium paradisi positus fuerit	345.d.2	Andreas Alciatus	207.b
Adæ peccatum mors triplex secuta est	341.c.2	Andræ apostoli acta	41.b.2
Adæ posterij quomodo in Adam peccarint	514.c.2	Andreas Monachus homilias Græcas falso Gregorij Papæ titulo edidit	236.c.1
Adam an sepultus in monte Caluariæ	472.e.1	Androgynus	341
Adam sepultus iuxta Hebron	472.d.2	Andromedæ astrum	428.e.2
Adiuratio dæmonum an interdicta sit	470.a.1	Andr. cur dicatur infernus	342.a.2
Adiurationis genus duplex	ibid.b.1	Angelicæ ruine causa, superbia fuit	353.e.1
Adonaj significatio	361.a.1	Angeli num in scripturis aliquando filij Dei appellantur	350.a.2
Adrianus Papa II.	52.d.1	Angeli an ante mundum creati sint	327.d.1
Adulteræ historia apud Ioannem, cuius autoritatis sit.	25.	Ange	
a.1.67.b.2.501.b.2			
Adulterium an ante datam legem crimen fuerit.	358.c.2		
Adulteriũ seruandi mariti causa num vxori liceat.	356.c.1		
Adulterium an separet matrimonium	432.a.2		

MEMORABILIVM.

Angeli an sint animalia	402.c.2 424.b.2	Anselmi admonitio de Patrum scriptis	325.b.c.d.2
Angeli, ac daemones num corporei sint	401.c.1.	Antichristus quo nomine vocandus sit	90.c.1
329.a.1		A	51.a.1
Angeli tribus de causis corporibus non indigent.	329.	Antidoti Patrum	325.d.2
a.2		Antigraphus	140.b.1
Angeli num Dei naturam videant	488.c.2.731.d.1	Antiochenæ virg. seipsas occidentes an laudandæ.	418.
Angeli & boni, & mali, an ad virtutem, & vitium flecti queant	481.b.2	c.1	
Angelicæ ruinæ causa an fuerit luxuria	352.c.2	Antiochi plausibilis dicendi pompa	148.a.1
Angeli an creauerint hominem	332.c.1	Antiochi Epiphaniis leges impiæ Iudæis impostæ.	41.
Angeli an corporibus animas inferant	495.c.2	d.e.2	
Angeli vtrum cum fœminis coire queant	360.c.2	Antiochi Epiphaniis horribilis mors	42.b.1
Angeli num ob amorem mulierum lapsi	448.d.1	& de eius morte controuersia	645.b.2
Angeli an aliquando incarnati	441.e.2.491.c.1	Antipodes qui sint, & vtrum sint	330.b.2
Angeli an ex diuinis scripturis aliqua didicerint	487.d.2	Antiquitas, veræ ecclesiæ index	462.c.2
Angeli an ab hominibus erudiantur	478.e.1	Antisima	380.b.2
Angeli ecclesiarum	ibid.a.2	Antonij ad Didymum de cæcitate consolatio	223.b.2
Angeli an singulis hominibus ad custodiam deputentur.		Antropophagi	500.a.1
454.c.1.545.c.2		Apelles post tabulam latitans	321.a.1
Angeli duo an cuilibet homini assistant, bonus & malus	371.b.1	Apex quid sit	79.d.2
Angeli num deserant, quos in custodiam acceperunt.	401.	Apices cur supra literas antiqui posuerint	ibid.
d.1		Apile	148.c.1
Angeli an ante passionem Christi mysterium redemptionis cognouerint	492.c.1	Apocryphorum diuinis voluminibus insertorum catalogus	272.2
Angeli Christum consolantis historia cuius autoritatis sit	486.a.1	Apocalypsis autor, autoritas, tempus	26.d.2
Angeli Christum consolantis historia ab hæreticis oppugnata	578.a.b.1	Apocalypsis esse Ioannis Apostoli demonstratur.	600.
Angeli an à Christo purgati	541.a.2 & d.2	b.1	
Angeli an adhuc de salute sua incerti sint	481.d.1	Apocalypsin Ioannis, Alogi Cerintho ascribunt.	ibid.
Angeli in die iudicij num iudicandi sint.	474.a.2.370.d.371.a.1	b.1	
Angelorum eruditio, errores & pœnæ	478.c.1. & a.2	Apocalypsis à quibus hæreticis labefactata	ibidem
Angelus cur noluerit à Ioanne adorari	630.c.1	& quibus argumentis 601. d. e. 2 & quomodo eorum argumenta diluantur	602.a.b.2
Angelus librum Malachiæ an scripserit.	421.c.1	Apocalypsis carnaliter ab Irenæo exposita	270.c.1
Animâ an incorporea	329.a.1.371.a.1.438.d.1	Apocalypseos promissiones spiritualiter intelligendæ.	ibid.d.e.2
Animam quomodo veteres corpoream esse docuerint.	433.c.1. & a.1	Apocalypsin exposituro non ingenium, sed diuinitio necessaria est	306.d.2
Animâ cur sanguis dicatur	620.e.1	Apologia Græcorum de purgatorio in concilio Basiliæ exhibita, confutatur	526.d.1
Animâ ante mundum creata	398.d.2 399.a.2	Appollinarius senior omne fere vetus testamentum Græcis carminibus reddidit	199.a.1
Animæ an ob scelera ante mundum peracta in corpora detrudantur	407.c.1.311.d.2.488.a.1.592.a.2	Appollinarij senioris pœmata antiquorū pœtarum pœmatibus paria	ibid.c.1
Animâ nū ante corpus creata.	337.b.1.398.d.2 399.a.2	Appollinarij senioris pœmatibus Christiani in locum Homeri utebantur	ibid.d.1
Animâ sola an sit homo	334.a.2.443.c.2	Appollinarij iunioris Dialogi in diuinam scripturam.	ibid.e.1
Animâ sensitua hominis num ab angelis creata	39.a.1	Apollinarius iunior libris orbem terrarum replens	ibid.
Animâ num primâ die cum angelis creata sit	337.e.1	a.2	
Animæ an secum afferant rationales seminales	50.c.1	Apollinarij iunioris, magnum, maius, maximum.	ibid.
Animarum scientia an ex reminiscencia	541.c.1	c.2	
Animæ sanctorum an in cœlo sint	383.a.2	Apollinarij opera Athanasio ascripta	322.a.2
Animæ sanctorum vtrum ante diem iudicij fruuntur diuina visione	348.a.1.383.a.b.2.372.b.1	Apollinis Pythij de Christo oraculum	91.a.1
Animæ beatorum num videant omnia, quæ hic aguntur	376.c.1	Appollonius Tyanæus naturali Magia vtens	425.b.1
Animarum tres status, in tabernaculis, in atrijs in domo Dei	555.c.2	Appollonium Tyanæum ex peritia veræ Magiæ mirandæ fecisse scribit Iustinus martyr	55.d.2
Animæ occisorum sub altare Dei	555.e.1	Apophthegmata trium custodum Darij regis	56.a.b.2
Animæ omnes vsque ad diem iudicij vbi sint	ibid.a.2	Apostoli post acceptum spiritum impeccabiles	432.
Animarum promptuaria & habitacula	28.a.b.2.557.c.1.	b.1	
383.a.2		Apostolorum sanctio de suffragijs in Missa, pro defunctis	56.b.2
Animarum supplicia post hanc vitam num corporea sint	340.b.2	Apostolorum præcepta quatuor gentibus imposita.	534.
Animæ damnatorum an in supplicijs aliquid refrigerij sentiant	442.b.1	c.1	
Animæ damnatorum an supplicia num aliquando finient	441.b.2.401.c.2	Apostolorum canones quot, & cuius autoritatis.	52.a.b.c.
Animæ pœnitentiæ, num statim post mortem beatæ sint	371.c.2	d.e.1.42.a.b.2	
Animalia ex igne genita apud Macedonas	352.e.2	Apostolorum canon de barba & capillis	40.b.1
Animalium imagines apud Ægyptios quid significant.	39.c.2	Apostolorum canon de sacerdotib. malis	463.c.2
Animalia quatuor ab Ezechiele, & Ioanne descripta quid significant	111.c.2	Apostolorum symbolum quis ediderit	42.c.2
Annorum mundi supputationes multæ ac variæ.	349.	Apostolorum scripta varia	42.d.1
c.d.1		Apostolis vtrum sibi victum parare licuerit	483.c.2
Anni mundi apud LXX. perperam supputa.	ibid.e.1	Apostolis an licuerit gladio vti	484.d.1
Annorum mundi vera apud Hebræos supputatio.	349.	Apostoli an mendicauerint	480.c.1
c.2		Apostolorum piscatio	474.d.1
Annorum & mensium diluuij numerus deprauatus.	353.	Apuleius de Magice insimulatus	56.b.1
e.2		Aquarum in sacris literis significatio multiplex	135.
Annotatoria diuinæ scripturæ expositio, quæ, & quotuplex	162.a.2	d.1	
		Aquæ supra & infra firmamentum quid sint	330.b.1
		Aquarum circa templum Hierosolimitanum amplissima receptacula	585.c.1
		Aqua expurgationis mulieribus de adulterio suspectis bibenda	132.a.1
		Aquam expurgationis à Maria virgine bibitam quidam falsò scripserunt	71.b.1

INDEX RERVM

Aquila, accipitris, & coruinæ carnis cibus cur à Moyse interdictus	40. b. 2	Astrologum iudicarium Augustinus in ecclesia non recipit, nisi publicè abiuratum	56. b. c. 1
Aquila ob Matheseos studium ab Ecclesia cictus.	20. d. 1	Astromantia quæ, & qui Astromantæ	427. b. 1
Aquila translatio qualis	ibid. e. 1	Assueri epistola	44. b. 2
Aquila translationis exordium	ibid.	Assumptio Abrahamæ, liber ita inscriptus	38. a. 1
Ariæ Atheniensium inscriptio quid significet, & quæ eius fuerit occasio	43. d. 2	Assyriorum monarchiam tredecim annorum millibus ante Alexandri Magni regnum incepisse, quidam falso scripserunt	41. e. 1
Ara aurea, & ærea	557. b. 1	Attici sermonis leges	232. b. 2
Ara in honorem Christi ab Octauio Augusto erecta.	91. b. 2	Atrium. Aula, & Adita tres partes Mosaici tabernaculi.	143. c. 2
Aradum & Antaradum	53. c. 2	Aurora, libri titulus	298. a. 2
Arati Phænomena à Paulo citata	44. c. 1	Athanasius iuramento se purgans	435. c. 2
Aratoris poemata in ecclesia S. Petri magno plausu lecta	200. a. 2	Athanasij Sinopsis	202. b. 2
Arbores inflectentium, & docentium similitudo	472. d. 1	Athanasij dicendi ac docendi genus	203. c. 1
Arca fœderis continens tabulas legis, manna, & virgam quid significet	59. c. 1. 593. b. 1	Augustinus omnia opera sua tripliciter diuidit, scilicet in epistolas, tractatus, & libros	204. b. 1
Arca fœd. à Ieremia occultata	646. e. 2	August. opera trifariam edita, dicendo, dictando, scribendo	204. d. 2
Architæ Tarentini Categoria perperam Aristoteli ascripta	322. b. 1	August. stilus ac dictionis genus	ibid.
Arcturus	535. a. 2	August. ad vtilitatem populi barbaris vsus.	205. c. 1
Argumenta & summaria singulorum diuinæ scripturæ capitum colligere difficillimum	154. e. 1	August. modus docendi	205. b. 1
Aristophanis Acharnes	637. b. 1	August. in quibus communibus locis versetur.	205. e. 1
Arrianorum dogma de Trinitate	324. c. 1	Augustinus diu. scripturam prius allegorice, deinde ad litteram exposuit	138. a. 1
Arij Lacedæmoniorum regis epistola	57. b. 1	Augustinus in explanatione Geneseos, omnes expositores vincens	206. b. 2
Aristæ Ptolemæi hyperalpistes	299. d. 1	August. in lectione suorum operum tria tempora seruari iubet	205. a. 1
Aristobuli Iudæi com. in Mosem	44. a. 2	August. cur de Physicis nihil certa asseueratione decreuerit	206. b. 2
Aristotelis metaph. qualis	41. c. 1	Augustinianæ mensæ distichon	244. d. 2
Aristotelis de Sibyllis iudicium,	111. e. 1	Augustini Abbreviatores	211. c. 2
Aristotelis de his, qui sibi necem inferunt sententia.	646. e. 2	Augustini animam migrasse in Thomam	305. a. 1
Arnobius libros fidei suæ obsides præbuit	201. e. 1	Augustini patria metu legum imperialium ad fidem conuersa	446. a. 2
Arnobij in psalmos commentarij pseudepigraphi,	ibid.	Aug. Iustinianus linguarum omnium peritissimus	103. b. 2
Arma ecclesiæ, fides & oratio	483. a. 2	Aug. Iustiniani Octapla in totâ diu. scripturæ corpus	ibid.
Armis secularibus an vtendum	469. e. 2. 470	Aurea mille annorum ætas	559. c. 1
Arphaxath quis fuerit	640. b. 2	Auspiciores falsa credulitas Romanos iuuat	428. a. 2
Artaxerxis epistola	44. b. 2	Autores singulorum veteris testamenti voluminum, qui, & quot fuerint	16. a. 2
Artaxerxes cognomento Nabuchodonosor	543	Azimorum dies primus quis	461. b. 2
Artis suæ instrumenta cui libet habenda	477	Azimum an consecrare liceat	465. a. 1
Artis exponendi sanctas scripturas definitio, & diuisio,	133. a. 1	B ABEL turris	355. c. 2
Asamonæ filij	22. e. 2	Babylon magna mater fornicationum quid significet	88. a. 1
Asaph psalmos duodecim composuit	11. a. 1	Balaam vaticinia & doctrina	44. d. 2
Ascensio Moysis liber apocryphus	26. a. 2. 89. a. 1	Balbuties vsque ad miraculum eloquens	231. e. 1
Asiaticum dicendi genus	130. a. 2	Balthassari Assyriorum regi manus in pariete scribens apparet	84. a. 2
Asinus rude animal, Ammonij auditor	196. d. 2	Balthassar à cubicularijs interfectus, & Babylon capta.	85. a. 1
Asinum adorari à Christianis ethnici scriptores falso scripserunt	86. d. e. 1	Baptismus an sit omnibus ad salutem necessarius,	544. d. 2
Asteriscus quid	159. b. 2	Baptismus Ioannis an conferat gratiam	429. a. 2
Astra an sint animata	400. b. 1	Baptif. Christi an conferat spiritum sanctum	ibid. e. 2
Astra in genituris, nec efficiunt, nec inclinant, nec significant	426. d. 1. & a. 2. 41. a. 2	Baptif. an infantibus detur in remissionem peccatorum	514. a. 1
Astra fabulosis nominibus scriptura sancta vocat.	429. e. 1	Baptizati ab hæreticis an rebaptiz.	430. e. 2
Astrorum physici influxus	428. a. 2	Baptismi Actiani forma	431. a. 1
Astrorum imaginarij afflatus	ibid. b. 2	Baptismus Paulianorum	ibid.
Astrologi dæmonum confœderati	427. b. 2	Bar apud Hebræos polysemum	429. a. 1
Astrologi iudicantes de his, quæ à libera hominum voluntate pendent damnandi	331. a. 2	Barabas Iudæus Hieronymi præceptor	241. a. 2
Astrologi quatuor de causis multa vera prædicant.	427. d. 1	Barbarum, siue, De persecutione barbarum liber.	409.
Astrologi multa casu diuinant	ibid. e. 1	Barbam radere, & capillos tondere an clericis conueniat,	ibid.
Astrologorum cæcas mentes Deus aliquando agitat.	ibid.	Barbæ rasura quid significet	41. a. 2. 410. a. 1. 474. a. 2
Astrologi quanto magis vera dicunt, tanto magis cauendi	ibid. c. 2	Barbari res defunctorum cum defunctis cremant.	526. b. 2
Astrologorum singularis & præcipua demonstratio eueritur	427. d. 1	Bardefanis Syri liber de fato cõtra Abidam Astronomum	428. a. 2
Astrologorum, & Asinæ Balaami similitudo	424. d. e. 2	Barnabas & Paulus cur non se permiserint à Lycaonibus adorari	630. a. 1
Astrologorum frigidæ excusationes	426. a. 2	Barnabæ epistolæ fragmentum	45. c. 1
Astrologia iudicaria omnibus libris damnata	ibid. c. 1	Barnabas euangelij tactu ægros curans	461. d. 2
Astrologia iudicaria ars non est, sed impostura, & fraus	427. a. 1	Barptolemæi euangelium	45. a. 2
Astrologia diuinatoria duplex, Physica, & Fictitia.	428. a. 2	Barptolomæi collectanea ex Augustino à Lutheranis falsata	213. b. 2
Astrologia, Physica, & Fictitia tripliciter differunt.	ibi.	Baruch libri argumentum, autor, autoritas, tempus.	21. a. 2
Astrologiæ iudicariæ scripta omnia Christianis interdicitur	426. c. 2		

MEMORABILIVM.

Basilica Sibillæ Cumeæ	108.a.2	vero demittere	410.a.2
Basilus à Græcis Inerabilis appellatus	212.b.2	Capitulum numeralis diuisione an in scripturis sanctis	153.d.2
Basilij oratio omnium hominum sermones excedens.		semper fuerit	131.a.1
ibid.c		Capra Amalthæa	428.e.2
Basilij Hexaemeron præstantia	ibid.d	Capricorni sidus	5.c.1
Beatitudinis duplex status, consummabilis, & cõsummatus	558.b.2	Carmine siue poëtici diuinæ scripturæ libri.	540.a.1
Beati num Deum videant	371.c.2	Caro, & sanguis Christi duplex	501.b.1
Beati omnia legunt in lib. vitæ	130.b.1	Caro Christi non mâducanda, nisi prius adoretur.	369.c.2
Beda in extremo orbis angulo natus, omnem orbem ingenio perstrinxit	212.c.2	Caro & sanguis Christi an idem sint quod eius doctrina	5.c.1
Beda, nondum septimum agens annum, monasticis initiatur	ibid.	Carminea vet. testamenti scripta quæ sint	616.b.2
Beda vehementissimus stupor	581.a.2	Carmina vet. testamenti cuius generis sint.	ibid.e.2
Belis historia in Danielis volumine cuius sit autoritatis	630.b.c.2	Carminum Hebraicorum leges cur interpretes in transferendis diuinis libris non seruauerint	617.a.1
Bellorum domini volumen quid sit	43.b.2	Carminum Hetruscorum varietas	101.c.1
Bellandi potestatem an Christus apostolis concesserit.	484.e.1	Cassianus martyr pugillaribus interfectus	463.e.1
Bellum gerere an liceat Christianis	483.a.1. 469.c.2.	Castitas sine elemosyna an quicquam profit.	526.d.2
457.d.2		Castitas Gentilium qualis	34.c.1
Bellum propter pacem, & non pax propter bellum.	485.a.1	Catalogus Protocanonicorum diuinæ scripturæ.	34.d.1
Bella verè iusta, & Christiana, quæ sint	485.c.1	Catalogus Deuterocanonicorum vtriusque testamenti.	34.d.1
Belli victoria non ex multitudine speranda	485.a.2	Catalogus Apocryphorum bibliæ	312
Benedicendi verbum apud Iudæos sæpe pro eius opposito sumitur	76.b.1	Catalogus expositorum diuinæ scripturæ iuxta ordinem diuinorum librorum digestus	318.
Benedict. pontificiæ apud Græcos ritus	395.e.1	Catalogus expositorum diuinæ scripturæ iuxta varias exponendi methodos digestus	544.b.2. 526.d.2
Benedicti Papæ XI. decretum de gloria sanctorum.	558.d.2	Cathecumenis vita functis an suffragia ecclesiæ profint	544.b.2
Bernardi stylus, ex diuinæ scripturæ centonibus concinnatus	216.b.c.1	Cathecumeni sine baptismo decedentes an beatitudinem assequantur	173.a.1
Bernardi spiritus	305.c.2	Catena anonyma	ibid.
Biblica scripta triplici discrimine distincta, hoc est in canonica primi ordinis, in canonica secundi ordinis & apocrypha.	1.2. & 3.	Catena proonyma	305.d.2
Biblia vulgaria an omnibus legenda	544.e.2	Catena aurea	298.e.1
Bibliopolarum imposturæ	217.c.2.	Catena argentea	49.e.1
244.d.2		Cato de re rustica	168.b.1
Bibliorum vulgaris lect. quibus concedenda	245.c.2	Cebes Thebanus	546.e.1
Bibliotheca Ptolemæi	299.a.1	Celeuma diuinum	654.a.2. 659.a.2
Bibliothecæ sanctæ necessitas & vtilitas	fol. 4. in præf.	Cellulæ 70. interpretum in Pharo	61.e.2. 571.d.1
Bibliotheca sancta vndecim deprauationibus corrupta in præfat.		Celsus Epicurus aduersus Christianos scripsit libros, quos veridici sermonis adtitulauit	174.e.1
Bibliothecæ sanctæ autor ab Astrologo reprehensus.	427.c.1	Cento ex Virgilij carminibus in psal. centesimum decimum sextum	174.
Bigamus an ad episcopatum elig.	547.a.2. 549.d.1	Centones qua lege ex carminibus poëtarum colligantur.	535.b.1
Binarius numerus an infamis	330.e.1	Cephas à Paulo reprehensus an fuerit Petrus	49.b.2
Blasphemia aded fuit Iudæis inuisa, vt eam proprio nomine appellare noluerint	76.a.2	Cephæ discipuli Christi, epistolæ duæ	480.e.1
Blachernicum aduersus imagines sanctas conciliabulum	414.d.c.2	Centumviri Romanorum	159.e.2
Blasphemi quomodo tractandi	548.e.1.a.2	Ceraunion quid significet	566.e.1
Boni & mali notitia duplex	619.e.2	Cerinthus Ioannis Apostoli hostis	582.b.1
Bruti epistolæ fictitiæ	321.a.2	Cerinthi Apocalypsis	78.a.2
Buxeus liber	46.a.1	Certitudo triplex, moralis, Physica, Theologica.	505.e.1
C ÆREMONIÆ cur in sacris institutæ.	81.e.1.	Certitudo gratiæ an omnibus fidelibus insit.	505.b.1.
ab.1		508.c.1	
Caina hæresis	548.b.1	Certus an sit quispiam, se non semper peccare.	377.e.2
Caina generatio in genealogia Sem num superaddita sit	355.e.1. 478.e.2. 581.a.2. 579.c.1	Chi, siue γ literæ significationes	141.b.2
Calcidius Platonius de stella Magis apparente.	575.a.1	Chaldæorum sapiëntia quinque ordinibus distincta.	46.c.2
Caluaria decollatorum locus	564.e.2	Chaldæorum Magia qualis	47.a.1
Caluaria defuncti hominis Macharium alloquens.	442.b.2	Chaldæorum Mathematica qualis	ibid.
Callymachi Cyrenæi carmina, ac tempora	46.a.2	Chaldæorum Augures qui	ibid.a.2
Callymachi poëmata vtrum Paulus approbauerit.	61.e.2. & 62.a.1	Chaldæorum Harioli quales.	48.a.1
Canones euangelici	157	Chaldæorum venefici quales	ibidem.
Canopus stella	429.c.1	Chaldæorum sapientia diuinitus infusa quæ sit	48.b.1
Canthelius de stirpe Corneliorum	419.e.1	Chaldaicæ translationis autores	301.c.2
Cantici Cantorum expositio sextuplex	244.a.2	Chaldaica editio Thalmudist. nugis corrupta	223.b.2
Canticum Cant. à quibus hæreticis, & quibus argumentis oppugnatum & eorum solutio	632.e.1	Cham filij Noë prophetia	48.b.1
Canticum Cantic. Mariæ virg. & Christi colloquium.	193.c.1	Cham septem liberales artes quatuordecim columnis inscripsit	48.a.2
Cantici Cant. translatio ethnica	652.a.1	Cham filij Noë Magica scripta	48.e.1
Cantus an in diuinis laudibus adhibendus	543.a.2	Cham verenda patris detegens, hæreticorum figura.	378.b.2
Cantus sacer qui magis mouet quàm res cantata, noxius.	ibid.c.2	Character bestiæ in Apocalypsi descriptæ quid significet.	48.a.2
Capillos tondere cur viris natura ostenderit, foeminis		Charitas tribus modis consideranda	408.a.2
		Charitas qua Deum diligimus, an sit spiritus sanctus.	516.a.2
		Charitate pari an omnes diligendi	578.e.1
		Charitas semel habita an possit amitti	408.a.1
		Charitas an à damnandis haberi possit	ibid.b

INDEX RERVM

Chaltea mensis	646.a.1	Christus an pro angelis passus sit	368.b.1
<i>Χηρμα</i> ingens hiatus	421.d.2	Christi passio an angelis, & demonibus profuerit.	543.
Cherubim, magna potentia præditum significat	345.a.2	a.1	
Cherubini an sint rationales spiritus, vel spectra	Ibidem	Christi dolorum inepta quædam amplificatio	473.
Cherubim ad custodiam paradisi positus quid sit	ibid.	b.1	
e.1		Christi mors, an & quomodo lugenda	486.c.2
Chiliastarum opinio duplex	405.b.2	Christus an adhuc luceat peccata nostra	364.d.2
Chiliastarum opinio an damnanda sit	ibid.b.1	Christus an angelis prædicauerit	478.a.2
Chiliastas Anabaptistæ defendunt	406.c.2	Christi corpus an in Solis globo resideat	381.b.2
Chirographum decreti duplex à Christo deletum	48.b.2	Christus an secundum præsentiam corporis nobiscum sit	503.a.1
Chiromantia	426.c.2	Christus, celeri spoliū, & veloci præda dictus	65.d.2
Chrisma an quilibet sacerdos conficiat	420.d.2	Christus quomodo similis Moyse	611.b.1
Christus cur dicatur figura substantiæ patris	592.e.1	Christus an ante incarnationem fuerit ab angelis cognitus	548.d.1
Christum an <i>Υεπιτρος</i> , vel <i>Υεπιτρος</i>	378.d.1	Christus an à Iudæis agnitus	460.b.2
Christus magni consilij angelus	402.c.2	Christus cur liber vitæ dicatur	128.e.2
Christus an inceperit esse	507.c.1	Christus quomodo maledictum, & peccatum appelletur	621.c.2
Christi anima an prius fuerit in cælo quàm in carne.	502.b.2	Christus omnes veteris testamenti scripturas exponens.	21.e.2
Christo an duæ insint personæ	550.d.1	Christus diuinas scripturas quadrupliciter exposuit.	135.b.c.2
Christi anima an æqualem habeat cum Deo omnipotentiam	474.b.2	Christi scriptura in pauimento templi exarata	73.b.2
Christus an ignorauerit diem iudicij	463.b.1	Christus cur nihil literarum monumentis mandauit.	735.b.2
Christi anima an sit omnia	403.a.2	Christi epistola ad Abgarum	74.b.2
Christus an sapientia profecerit	478.b.1	Christi epistola animata	73.d.2
Christus an à Deo minutus	550.b.2	Christi imago ad Abgarum regem missa, Edessam incendio liberat	74.c.2
Christus an homo dominicus dici possit	436.e.1	Christi Magia ab ethnicis conficta, & ab Augustino confutata	75.a.2
Christus cur prioribus sæculis non fuerit incarnatus	456.e.2.523.b.1	Christi opera, magicæ arti ascribi nequeunt	ibid.
Christus anno 42. Augustinatus	89.b.2	Christus solus an imitandus	409.d.1
Christi natiuitas an ex astrologicis obseruationibus prænosci potuerit	425.b.2	Christi, & Moysi anthitesis	584.d.2
Christi corpus an prius in ventre formatum, quàm à deitate assumptum	494.b.1	Christianæ vitæ summa in contemplatione, & actione posita	610.e.2
Christus ex clauso virginis vtero natus	380.a.1	Christiani accusati ab ethnicis, quòd asinum colerent.	86.e.2
Christi Caro an inclinationem habuerit ad peccandum	518.d.1	Christianos perfectos Paulus cur epistolam Christi appellet	74.b.1
Christus vnde carnem traxit ex Dauid	379.e.1	Christianus an de ecclesia decidere possit	440.b.2
a.b.2.572.d.1		Chrysoptomi natiua sermonis Attici puritas	237.b.2
Christi progenitores adoptiui, legales & naturales.	571.d.e.1	Chrysoptomi aurea paradoxa	232.a.1
Christus ex regibus, & sacerdotibus natus	573.c.d.2	Chrysoptomi in Homilijs artificium	254.b.1
Christi genealogiam Faustus ab euangelio Matthæi resecat	568.b.2.71.a.b.2	Chrysoptomo allegoriarum rarus vsus	255.c.2
Christus quod miraculum primum omnium ediderit.	584.d.1	Chrysoptomus ab Augustino defensus	514.a.2
Christus qualia testimonia de seipso protulerit	ibidem d.e	Chrysoptomus propter homiliam in Herodiadem exul.	258.c.2
Christus & Apostoli an mendicauerint	431.c.1	Chryf. in proæmijs prolixitas damnata	254.c.1
Christi transfiguratio post sex dies quid significet.	394	Chrysoptomi de purgatorio testim.	526.b.1
e.1.a.2		Chrysoptomus cur tam vehemens liberi arbitrij assertor.	361.d.2
Christus an luna 14. celebrauerit pascha	464.b.2	Chrysoptomi abbreviatores	264.a.1
Christi corpus verè in Eucharistia contineri multa Ambrosij, & Aug. loca ostendunt	500.b.2	<i>Χρυσοπτοι</i>	309.a.2
Christus manibus suis corpus suum gestans	501.a.1	Cibus & potus, an mali sint	438.d.2
Christi corporis præsentia duplex	499.a.2	Cicero sibillæ acrosticha de Christo Latinè vertit.	110.b.2
Christus quibus verbis consecrauerit	465.d.1	Cicero à Philosopho non eloquentiam, sed eruditionem requirit	177.a.1
Christus an in azymo consecrauerit	464.e.2	Cidaris sacerdotalis	165
Christi humanitas an fuerit doloris, & miseriæ capax,	392.a.2	Circuncisio an signum tantum sit	359.d.e.1
Christus an naturaliter sitiret ac doleret	389.b.2	Circuncisio an gratiam conferat	ibid.
Christus an inferni dolores expertus sit	382.d.1	& seq.	
Christus an vere timuerit, & vere pro se orauerit	381.c.2	Circuncisio octaua die fit duabus de causis	ibid.e.2
Christi pœna grauior quàm hominis culpa	639.d.1	Circuncisionis causæ sex	301.a.2
Christi sanguinem sudantis. historia cuius autoritatis sit	14.a.2	Circuncisionis astrologicæ causæ irridentur	360.a.1
Christus quo die occisus	463.b.1	Circuncisis quomodo præputium reducatur.	301.a.2
Christus an crucis supplicio obierit	625.a.2.627.a.	Claudius Cæsar tres literas alphabeto addens	50.a.1
652.d.2		Claudianus Viennæ episcopus	393.c.1
Christus an hora tertia crucifixus	475.b.1	Clemens an fuerit ante Linum, & Clerum Romanus Pontifex	50.c.1
Christus an clauis cruci affixus, vel vinculis eidem alligatus	625.c.1	Clerici vnde dicti	471.c.1
Christus an pro omnibus crucifixoribus orauerit	382.	Clericis num liceat temporalia possidere	397.e.2
c.2		Clerici ob curam temporalium spiritualia non dimittant.	471.d.2
Christi oratio an exaudita fuerit	ibid.	Clerici an immunes à tributis princip.	453.d.2
Christi morientis diuinitas, an ab humanitate se disiunxerit	473.c.2	Clerici cur tondeantur causæ quatuor	411.c.d.1
Christo moriente an tenebræ vniuersum orbem obscurarint	473.a.1	Coaceruatio, siue Coaceruatus exponendi modus.	174.d.2
Christus an ante mortem lancea percussus	473.	Cœcilia euangelium in sinu gestans	461.d.2
c.1		Cœlum an vnum tantum sit	329.c.2
Christo moriente vndecim vrbes in Thracia corruerunt.	437.b.1	Cœlum empyrium an creatum sit	327.d.1
ic.		Cœlum	

MEMORABILIVM.

Cælum an sphericum sit, ac mobile	326. b. 2. 334. a. 1.	Conc. Niceni decr. de rebaptizandis	431. a. 2
354. b. 1		Conc. Niceni II. decr. de angelis	329. d. 1
Cælum an sit multorum Deorum domicilium	326. b. 2	Conc. Niceni II. de Cherubinis sententia	337. a. 2
Cæli an ob peccatum Adæ corruptibiles facti sint	518. c. 1	Conc. Niceni can. de veneratione imaginum	414. d. 1
Cæli num vocalem sonum emittant	362. c. 2	Conc. Toletani can. de tonsura clericorum	444. a. 1
Cælorum innouatio	519. a. b. 1	Conc. Triburensis decr. de repudio	456. b. 1
Cælum duplex visibile, & invisibile	553. b. 2	Conc. Triden. decr. de peccato originis	516. a. 2
Cælum quomodo sit complicandum vt liber	77. a. b. 1	Conc. Triden. can. de libero arbitrio	546. e. 1
Cælum visibile an in fine seculi destruendum sit.	ibid.	Conc. Triden. canones de communione sub vtraque specie	532. b. 2
552. e. 2. 553. e. 1. 77. a. 1		Conc. Triden. can. de confessione ante communionem.	527. d. 2
Cælum liber vniuersitatis	426. b. 1	Conc. Triden. decr. de confessione	520. b. 2
Cæli cataractæ quæ sint	354. b. c. 1	Conc. Triden. can. de vnctione extrema	552. d. 2
Cæli & oui similitudo	553. b. 2	Conc. Triden. decr. de recipiendis omnibus sacrorum voluminum partibus quomodo intelligendum	27. c. 2
Cælestium corporum doctrina philosophiæ contraria, non est secundum fidem nostram asserenda	327. a. 1	Conc. Trident. decre. de Biblijs vulgari idiomate versis.	482. d. 1
Cœnæ dominicæ apud Gnosticos execranda mysteria.	85. d. e. 2	Conc. Trident. can. de non legendis hæreticorum scriptis	531. b. 1
Coitus vim etiam ante peccatum habuit homo, sed sine peccato	333. a. 2	Concilij Tridentini canon de pontificia potestate.	450. a. 2
Columba qualem ramum attulerit	153. b. 2	Conc. Triden. can. repudia interdicens	456. a. 2
Columba super Christum descendens an fuerit animal.	360. d. 2. 430. b. 1	Concilij Tridentini canon de repudij prohibitione.	57. e. 1
Columnæ vitreæ immensæ magnitudinis	381. d. 1	Conc. Trident. can. super gratiæ certitudine	508. e. 1
Collatiua diuinæ scripturæ expositio	167. c. 1	Conc. Trident. decre. contra Astrologos	426. b. 1
Collectanea diuinæ scripturæ expositio	171. a. 2	Conc. Triden. can. de operibus extra gratiam	437. c. 2
Collectiua sanctæ scripturæ expositio	154. d. e. 1. a. 2	Conc. Trident. can. de discrimine episcopi & presbiteri.	549. c. 2
Commentatio diu scripturæ, quid sit	162. a. b. 1	Conc. Triden. can. de translationibus diuinæ scripturæ.	655. b. 2
Compendij metrici exemplum	181. e	Concil. in Trullo decr. vt vinum aqua mixtum consecratur	467. d. 1
Compendij columnaris exemplum	ibid.	Concil. Viennensis decr. de anima corpus informant.	334. b. 1
Compendij arborei exemplum	181	Conc. Vormaciensis decretum de suspicionibus expurgandis	132. c. 1
Complutensis diuinæ scripturæ editio	220. c. 1	Concionandi morem vetustis patribus vsitatum quis primus apud Italos reuocauerit	231. a. 2
Conceptio & generatio num fuissent, si Adam non peccasset	389. b. 1	Concionatorum verba non semper eo rigore accipienda quo dicuntur	481. d. 2
Concilij Africani decretum de causa mortis Adæ	344. b. 2	Constantinopolis terræ motibus magnis concussa.	346. a. 2
Concilij Ancyran de maleficis mulieribus, vel stryigibus sententia	352. b. 1	Concordantiarum biblicarum vtilitas maxima.	150. a. b. 2
Concilium Aursicanum	25. e. 2	Concordantiaria diuinæ scripturæ expositio	178. a. 2
Concilij Braccarensis decretum de funere noxiarum, & cathecumenorum	544. d. 2	Concordia veræ ecclesiæ signum	462. b. 2
Concilij Basileensis, canon de communione sub vtraque specie	532. b. 2	Confessio auricularis an à Christo instituta	508. e. 2
Concilij Calcedonensis decretum de Trifagio	346. b. 2	Confessio sacramentalis vtrum necessaria	387. a. 1
Concilium Carthaginense tertium	25. e. 2. 21. c. 1. 22. e. 2	Confessio sacramentalis an ante communionem sit necessaria	527. a. 2
Concilij Carthaginensis canon de lectione hæreticorum voluminum	531. a. 1	Confessio de quibus peccatis facienda	482. b. 2
Concilij Carthagin. decretum de barba & capillis clericorum	411. a. 1	Confessionem cur Nectarius substulit	382. b. 2
Concilij Constantien. canon de Eucharistia sub vtraque specie	532. e. 2	Confessio publica in theatro ecclesiæ	387. e. 2
Concilij Constantien. canon de mendicitate religiosorum	546. a. 2	Consanguinitatis gradus vtrum Adam non peccante fuissent	432. e. 1
Concilij Constan. decretum contra damnantes iuramenta	435. c. 1. 442. c. 1	Consecrandi Eucharistiam apud Græcos ritus	465. b. 2
Concilij Constantinop. V. canon de excommunicatione mortuorum	531. c. 2	Consecrandi Eucharistiam vera forma	466. a. 2
Concilij Constantinop. V. decretum de Trifagio.	346. a. 2	Consultorum prudentia, & consulentium stultitia astrologica prognostica verificant	427. e. 2
Concilij Elibertini decretum de imaginibus	413. d. 1	Corbe filij tres, composuerunt vndecim psalmos	11. d. 2
Concilij Elibertini decretum de nocturnis vigilijs abrogandis	482. a. 1	Cornelius cur à Deo vocatus	521. a. 2
Concilij Elibertini decretum de repudio vxoris adulteræ	456. a. 1	Cornelius Agrippa Strigum defensor	535. a. 2. 350. b. 2
Conciliabuli Ephesini tertij decr. imp.	413. d. 2	Cornelij Taciti impostura aduersus Iudæos	86. d. 1
Concilium Florentinum	301. e. 2	Corporea num omnia sint	438. a. 2
Concilij Florentia. decretum de processione spiritus sancti	495. c. 1	Corporea omnia vtrum sint mala	458. d. 2
Concilij Florentini can. de forma consecrationis.	466. a. 2	Corpus cur à Græcis εἶδος, id est fluuius dicatur.	378. b. 2
Concil. Florent. decr. de gloria sanctorum	558. e. 1	Corpus an idem numero per omnem vitam circumferamus	ibid.
Concil. Hebdomianum	530. c. 2	Corpus Christi duplex, verum, & mysticum	466. b. 2.
Concil. Hierosolymitani decr. epistola	55. a. 1	498. e. 1	
Concilij Hilerdensis canon de pœnitentibus	417. a. 1	Corpus Christi an & quomodo vbique sit	500. a. 2
Concilium Laodicenum	26. d. 1	Coruus de arca emissus, num in arcam redierit	354. b. 2
Concil. Laodiceni decr. ne episcopus à populo eligatur.	368. b. 1	Cosmopeia Empedoclis, & Philonis	300. d. 2
Conc. Lateran. magnum	22. c. 1	Creationis angelorum tempora non temere statuenda.	317. a. 2
Concilij Lateranen. decretum de angelorum creatione.	348. b. 2	Credere, & manducare	497. b. 1
Concilij Moguntiaci decr. de repudio	456. c. 1	Creatura aliqua an sit incorporea	447. d. 1
		Crurifragium crucifixorum præter legem	627. a. 1

INDEX RERVM

Crux Christi angelis quomodo profuit	543.a.1	Dei eligentis, & equorum domitoris cōparatio	521.a.1
Crucis picturata laus	115.c.d.2	Deus cur Adæ peccatum, quod prænouerat non impedijt.	619.c.2
Crux Christi quando reperta	100.a.1	Deus an scientiam habeat minimarum rerum	418.d.1
Crux vltima litera alphabeti Hebr.	116.a.1	Dei essentia num ab aliqua creatura conspici queat.	492.d.1
Ctheftias Gnidius	642.c.2	Deus an ab angelis videatur	352.e.2
Cubicrus Perfa	605.d.2	Dei essentiam num Moses & Paulus viderint	341.a.1
Cumana Sybilla quæ fuerit, & quid de Christo prædixerit	108.a.b.c.d.e.1	Deus quomodo à mortalibus videatur	ibid.
Cumæ Sibyllæ domus à Iustino mart. descripta	108.c.2	Deus per similitudines in vet. testam. visus	493.a.1
Cumæ Sibyllæ de Christo vaticinium	108.a.1	Deus triplici modo videri non potest	493.b.1
Curiosarum artium libri	55.b.2	De vet. & noui test. idem	610.b.2
Cymbalum mundi	242.b.1	Deus an ore laudandus	178.a.2
Cyclopolis in Galateam cantus	633.b.1	Deus alia ratione laudandus quàm homo	ibid.a.b.2
Cypriani Carthaginensis eloquentia qualis	222.a.1	Dei essentia silentio veneranda, effectus verò voce laudandi	ibid.c.2
Cypriani Theologi epitaphium	130.c.1	Deus an super Cherubin Seraphim sedere dici possit.	345.c.2. & seq. a.1
Cyrilli rationes adu. animarum incarcerationem	390.c.1	Deus non fuit lanius, nec pelium sutor	344.d.2
Cyri pædia	176.a.2	Deus an legem in tabulis scripserit cum punctis	211.b.1
Cyrilli de orbis duratione sententia	395.b.1	Dei admiratio	618.b.1
Cyri Persarum regis scripta	56.d.2	Dei risus qualis sit	639.b.2
Cyropolis	303.b.1	Deus practicus quomodo crudelis dicatur	639.a.2
D æmonum corpora	541.d.2	Deus quomodo crudelis dicatur	ibid.
Dæmones quomodo futura prænoscant	427.b.2	Deus medicus præstantissimus	378.c.1
Dæmones quomodo ex mulieribus filios generent.	351.b.1	Deus iuste excæcans, & indurans	610.d.1
Dæmonum supplicia falsis gaudijs permixta	443.c.2	Deus an alicui maledixerit	549.a.1
Dæmones num aliquando ad beatitudinem restituendi	373.d.1	Deus an concupisc. malas immittat	610.e.1
Dæmones an liceat adiurare	470.a.1	Deus an odio haberi possit	445.b.1
Damasus Papa I.	51.b.1	Deus cur præcepit Iudæis furari Aegyptios	610.e.1
Damnationis nomen ad purgatorium extendi	443.a.2	Deus ononychitis	87.a.1
Damnatorum supplicia an finienda	540.a.2	Deuteronomion legis Moſis lapidibus à Iosue insculptum	60.e.1
Daniel sacerdos filius Abdæ	22.c.2	Deuteronomion in templo ab Helchia repertum	81.a.1
Danielem prophetam qui hæretici oppugnent.	627.c.b	Deuteronomion Chryſ. temporibus inuentum	76.d.2
quibus argumentis læcessant. 628.b.c.1. quomodo eorum argumenta confutentur	629.d.c.2	Δευτερονόμιος Iuoaiça	60.e.1
Danielis vitæ ac mortis tempora	14.e.1	Diabolus an cogat ad peccandum	431.c.2
Danielis volumen quatuor monarchiarum gesta complectens	627.b.1	Diaconi ab Apost. electi num vere diaconi essent	511.a.1
Danielis liber partim Hebraice, partim Chaldaice, partim Græce editus	14.a.1	Diadema pontificum	165.b.2
Danielis liber lectorem omnium historiarum peritum exigit	627.c.2	Diagoræ & Protagoræ exusta volumina	56.c.1
Daniel in omni Chaldæorum sapientia eruditus.	46.d.e.2	Dialogi continuati, & interrupti discrimen	168.a.1
Danielis appendix cuius autoritatis sit	22.c.c.628.a.1	Dianam & Herodiadem Striges colunt	351.b.1
Danielis supplementum quid contineat	22.b.2	Diatessaron euangelicum quid sit	301.b.2
Danielis volumen apud Græcos incipit ab historia Sufannæ	23.a.1	Diaulos	168.c.1
Danielis somnialia	56.c.2	Dictionary diu. scrip. expositio	178.a.1
Daniel cur passus sit se à Nabuchodonosor adorari.	628.b.2.630.a.1	Didymus amisso visu omnes scientias didicit	212.c.2
Daniel bis in lacum deiectus	630.b.2	Didymi stylus Apostolicus	218.a.1
Dauid an fuerit propheta	625.d.e.2.626.b.2	Diei secundæ opus cur Deus non appellauerit bonum.	336.a.2
Dauidis regis scripta omnia	57.d.1	Dies domini magnus	577.d.1
Dauid scripsit psalmorum tria millia	11.a.2	Dies duplex naturæ institutæ, & destitutæ	78.d.1
Dauid an omnes qui habentur psalm. ediderit.	624.e.2.626.a.1	Dies mundanæ creationis, an sint veri dies	334.c.1
Dauid populum describi iubens	57.c.2	Diluuium Noëticum an ab Astrologis prævideri potuerit	354.b.1
Dauidis Theologica poësis	219.b.1	Diluuij cessantis dies, male supputati	ibid.a.2
Decalogus quo ordine in tabulis dig.	59.a.2	Diodorus Tarsensis ita historicum sensum amauit, vt historicum negligeret	213.c.1
Decapla.	147.	Dionysij Areopagitæ scripta omnia extantia, & non extantia	60.b.1
Declamationis & Homiliæ discrimen	166.e.1	Dionysius, in oriente Christo, Solis eclypsin in Ægypto vidit	473.c.1
Demetrius Phaleræus	299.a.2	Dionysius, Sabellium oppugnans, in Arrianismum imprudenter labitur	328.a.1
Descriptio templi à Dauide	57.d.1	Dionysij martyris de lectione hæreticorum voluminum visio	531.a.1
Desperandum de nullo, nisi de se desperante	387.c.1	Dirythmica poësis	183.a.1
Deus quomodo ab Aegyptijs describarur	42.a.1.49.a.2	Discipuli Christi, an duo & septuaginta	479.e.2
Dei Hebraica nomina	632.d.e.2.633.d.e.1	Disputationis sacræ methodus	130.c.2
Dei nomen cur Salomo in Canticon Cantic. non posuerit	632.d.e.2.633.	Diuinationes natalitiæ	427.b.1
Dei essentia quid sit	186.a.2	Diuinationo moralis, vera prædicens	428.a.b.1
Deus an forma sit	588.b.1	Diuitiarum affluentia non repugnat Christianæ perfectioni	472.b.1
Deus an sit corporeus	332.a.2	Diuites nihil pauperibus dantes, sunt prædones	170.d.e.2
Dei cum articulo, & sine apud Græcos discrimen.	99.d.2	Diuitum, & locos in teatro occupantiũ simile.	480.b.2
Deum vnum cur tribus nominibus appellarit.	372.a.b.2	Diues epulator	419.a.2
Deus cur Deus, & dominus appelletur	373.b.1	Diuortium an ob qualecunque vitium fieri liceat	432.e.2
Deus an ante conditam lucem in tenebris versaretur.	618.b.2	Dius historicus	70.d.1
Deus quid faciebat antequam conderet mundum.	400.b.2	Doctoribus ecclesiæ victus exhibendus	471.a.2
		Dominicus pro Sauonarolæ doctrina sese incendio exponens	241.c.1
		Dominicæ diei institutio	601.e.1
		Donatistæ timore legum imperialium ad fidem conuersi	

MEMORABILIVM.

fi	447.a.1
Donati regulis verba diu. script. subijcienda non sunt.	
236.b.1	
Dorothei Synopsis	243.e.1
Drusij Gallorum	351.a.2
E bionis etymologia	586.a.1
E bbionei Clementis Itinerario utebantur	54.b.1
Ecbaranz, & Egbatanz discrimen	643.a.b.2
Ecclesia an edificata sit super Petrum	449.e.1
Ecclesia num edificata sit super omnes fideles	450.1
Ecclesia duplex	64.d.2
Ecclesia vera quibus notis dignoscatur	ibidem
Ecclesie apostolicæ continuatæ successio scripturæ diuinæ approbatrix	561.a.2
Ecclesia cunctas hæreses sola perimens	ibidem
Ecclesia an sine vilo peccato sit	439.b.1
Ecclesiasticus liber à quibus hæreticis, & quibus rationibus oppugnatus, & eorum solutio	632.c.1
Ecclesiastici autor, autoris temporis, & autoritas	21.c.2
Editionum diu. script. varietas vnde prodierit	616.b.2
Editio vulgata in dogmatibus nusquam errans.	668.b.2
Editio vulgata an sit Hieronymi	565.b.2
Editionum diu. script. numerus, autores, & autoritas.	
653.b.1	
Editionis vulgatæ errores quosdam ecclesia tribus de causis emendare noluit.	669.b.1
Egloge diu. scripturarum quid sit, & quotuplex	154.c.2
Eleazar Iudæus coram Vespasiano dzmoniacum curans.	
109.a.2	
E lectio & reprobatio an ex meritis præuisis	422.a.1
460.e.2, 520.c.2	
E lectionis ac reprobationis Iacob & Esau ratio.	279.d.2
E lectionis diuinæ & humanæ comparatio	520.c.2
E lectorum numerum solus Deus nouit	523.b.2
E lementaria diuinæ scripturæ expositio duplex	138.e.2
E leemosynæ pro defunctis elargiendæ	516.d.e.2
E limelech annis post Iosue ducentis stare fecit Solem.	
125.b.c.2	
E lysijs campi	556.b.2
E mpedocles Aetneus	55.a.1
E mbryo non est homo	330.a.2
E narratiua diuin. scripturæ expositio quomodo componitur	166.c.1
E nchiridion quid sit	155.b.1
E ncyclicæ lectiones	299.b.2
E u xv. v. o. v. a. i. d. i. a	300.b.2
E noch. an mortuus sit	69.d.2
E nochi liber	595.b.1, 596.d.e., 597.e.2
E panorthoses	277.b.1
E phesina synodus Nestorium iurare præcipit	435.e.1
E phod sacerdotale	165.b.1
E pimenides septem & quinquaginta continuos annos in spelunca dormiens	61.e.1
E piphanus Pentaglottus	215.a.1
E piphanus cur imaginem Christi abstulerit	414.d.1
E piscopi duo in qualibet ecclesia, visibilis, & inuisibilis	
371.a.1	
E piscopi plures vnus ciuitatis esse non possunt.	548.d.1
E piscopi an ex autoritate populi sint eligendi	369.b.1
E piscopus an presbytero maior	548.d.2
E piscopi Græcorum quo gestu populo benedicant	345.b.1
E pistimon, senarij nota, literæ gemma similis	475.a.2
E pist. ad Heb. autor, autoritas, & argum.	25.c.1
E pist. ad Heb. cæteris Pauli epistolis cultior	504.c.1
E pist. ad Heb. esse Pauli quæ rationes ostendant	590.e.1
E pistolam ad Heb. qui hæretici repudiauerint & quibus argumentationibus eam oppugnauerint	ibidem
590.b.2	
E pistolas canonicas qui hæretici impugnent quibus armis	596.d.2
E pistolarum canonicarum defensio	596.c.2
E pistolaris diu. script. expositio	170.c.1
E pistolarum in diu. scripturam Chiliades mille	230.a.1
E pitalamion Christi & ecclesie	631.a.1, 309.d.2
E pitome sacra	308.c.2
E pitomaria diu. scrip. explicatio	154.b.2
E ques, albo equo insidens, quid in Apocalypsi denotet.	
52.e.2	
E quus pallidus	437.d.2
E saia voluminis argumentum, stylus, ac tempus	12.d.e.2
E saia librum cur potissimum Christus in synagoga legerit.	45.a.2

E saia primum caput viginti quatuor libris, in viginti annis expositum	176.d.1
E saia apochrypha	63.a.2
E scha Iosephi vxor	448.b.1
E schara quid significet	393.b.1
E scharodocitæ hæretici	ibid.a.2
E sdras nouas literas Iudæis dedit	8.9
E sdras crucem in thau transformans	116.b.1
E sdras diuinas scripturas à Chaldæis incensas, & à se memori ter retentas fidelissime, vt prius erant, restituit.	
9.b.1	
E sdræ primi ac secundi volum. autoritas	8.d.e.2
E sdræ libri ducenti & quatuor, quando scripti, & quid contineant	59.b.c.2
E sdræ liber secundus ab hæreticis oppugnatus	65.c.1
E sdræ tertius apud Græcos in canone receptus, & inter scripta Esdræ, primo loco numeratus.	9.a.2
E sdræ quartus cur sacris volum. insertus	28.e.2, 29.c.1
E sdræ quartus cur inter apocrypha reiectus	19.a.1
E sdræ opinio de animarum promptuarijs vsque ad iudicij diem	29.b.1
E sdræ sententia de creatione duorum animalium Leuiathan, & Enochi	28.e.2
E sdræ opinio de mundi duratione	29.b.2
E sdræ vaticinium de aduentu, & morte Christi	28.a.2
E sopi arguta septem literarum expositio	139.e.1
E sopi cornicula	322.a.2
E sse Dei quid sit	155.c.1
E ssenorum secta, & eius dogmata	119.c.1
E ssenorum de iuramento sententia	435.d.2
E sther libri argumentum, autoritas, autor, & autoris tempora	20.b.c.d.1
E sther volumen aliter apud Græcos quàm apud Hebræos & Latinos incipit & desinit	ibid.c.1
E sther volumen cur à quibusdam patribus non sit in canone receptus	5.b.2, 20.d.1
E sther volumen cur inter canonicos primi ordinis non ponatur	9.c.1
E sther libri supplementum apocryphum	20.b.1, 17.a.2
E sther volumen à quibus hæreticis & quibus agumentis oppugnatum, & eorum solutio	641.b.2, 643.c.2
E ua an ex Adæ costa formata sit	340.d.1
E uangelium quid significet	570.e.2, 7.a.1
E uangelistarum dissonantia, ingens veritatis argumentum	565.c.2
E uangelistarum de verbis domini dissonantia	569.b.1
E uang. in principalib. dogmatib. nihil discrepant.	566.a.2
E uangelium Hæbræorum triplex	66.c.1
E uangelica loca, ex euan. Hæbræorum desumpta	67.c.1
E uang. Nazaren. quale sit, & cuius autoritatis	ibidem
E uangelium Encratitarum	ibidem
E uangelium Hebionitarum	ibid.
E uangelium Ægyptiorum	41.a.1
E uangelia & cruces collo suspendere an liceat	461.b.1
E uangelizantes ex euangelio viuant.	546.b.2
E ucharistia	359.d.2, 467.a.1
E ucharistia adoranda	396.a.1
E uchar. verum Christi corpus continet	497.b.2
E uchar. tria continet	499.d.1
E uchar. an typicum symbolum	448.a.2
E ucharistia accidentia, panis & vini vocabulo appellantur	382.a.b.1
E ucharistia consecrationem quot, & quibus verbis Græci faciant	51.e.2
E uchar. quibus verbis consecratur	500.e.2
E ucharistia an ab improbo sacerdote consecrari possit.	420.d.2
E ucharistiam ex farina, & humano semine Manichæi conficiebant	86.b.1
E ucharistiam edendi modus duplex	499.a.2
E uchar. an sub vtraque specie omnibus exhibenda.	532.c.1, 421.a.2
E uchar. ne amplius daretur in manus, meritò cautum fuisse	482.a.1
E uchar. num peccatoribus deneganda	382.a.1
E ucharistia effectum an peccata venalia impediunt	497.a.2
E ucherij pseudepigrapha	215.e.2
E udociæ clarissima femina Homero centones	216.d.e.1
E udocia officiosum mendacium multorum malorum	

INDEX RERVM.

occasio	216 b.1	rem patre, & ab eo dignitate secundum	ibid.
Eusebius Cæsar. Constantini Magni elogio laudatus	216. b.2	Filius Dei quomodo à catholicis caufatus dicatur	550. b.1
Eusebius Origenis admirator, & imitator	ibid. e.1	Filius cum patre mundum creans	612. a.1
Eusebius cur aliquando Homoufij nomen non receperit	ibid.	Filius Dei an ante incarnationem angelicam naturam assumpserit	361. e.2
Eusebius symboli, quid nunc in eccles. canitur	ibid.	Filius Dei an ante incarnationem fuerit angelis inuisibilis	492. d.1
Euseb. in temporum supputatione reiectus	642. e.1	Filij Dei mulierum amore capti, qui fuerint	348. c.1
Eusebius Emese. de studio Matheseos accusatus	218. c.1	Filiorum nomen tripliciter intellectum	612. b.1
Eusebius Vercellensis Arrianismi simulatione illudit	219. b.1	Filij excussorum qui sint	397. d.1
Excommunicare viuos, vel mortuos an liceat	631. c.1	Filiorum generationi non vacantes cur lex maledixerit.	621. a.2
Excom. iniuste lata, an sit alicuius momenti	450. e.2	Fines duo non constituentur	438. c.2
Excommunicatis conuiuentes an excom. sint	454. d.1	Firmamentum quid sit	330. a.1
Exequias defunctorum, presbyteri psalmodum cantu & accensis facibus olim celebrabant	527. a.1	Flamma diuitem in inferno crucias qualis fuerit	340. b.2
Experimenta periculosa, an ad expurgandam innocentiam sint adhibenda	13. b.2	Flumina quatuor paradisi	338. a.2
Expositionum diu. scrip. partitio varia	134. d.2	Fœdera apud omnes gentes victimarum sanguine confirmata	65. a.1
Expositionis sacræ duplex genus, historicum & mysticum.	133. d.2	Fœderis Iudaici scriptura	ibid.
Expositionis mysticæ species tres	134. a.2	Fœderis volumen à Moyse scriptum, quale fuerit	ibid.
Expositionis mysticæ necessitas & vtilitas	137. b.1	Fœminæ ad Dianæ, & Herodiadis cultum à dæmonibus per aëra asportatæ	350. c.1
Expositionis historicæ vtilitas	136. d.2	Fœminarum transformatio	541. a.2
Expositionum diu. scrip. Methodi 24.	146. c.1	Fœminæ cum dæmonibus coeuntes	351. a.1
Expositores aliquot, quibus in expositione Cantici Cant. mori contigit	12. a.2	Fœminæ pueros fascinantes	535. a. b.2
Expositio in primum Esaie cap. 10. annorum spacio elaborata	306. e.1	Fœtus humani conceptus 45. diebus absoluitur	494. b.1
Expurgatio mulieris de adulterio suspectæ	131. c.1	Formes peccati	508. c.1
Ezech. prophetia, prophetandi tempus & mors	13. c.2	Fornicatio an matrimonium separet	456. a.1
Ezech. obscuritas Vergilianis versibus notata	13. c.2	Franciscus Petrarcha Latinæ linguæ iam extinctæ primus instaurator	250. e.2
Ezechielis initium & finem Iudæi non legunt nisi post annos triginta	13. c.2	Fratres Christi qui fuerint	448. a.2
Ezechielis sciographia	162. a.2	Frater fratris defuncti vxorem accipiens	572. d.1
Ezechielis apocryphus	64. d.1	Fraternitatis oppugnatio	436. d.1
Ezechielis psalmus	11. e.2	Fridericus Imp. à pontifice deiectus imperio	463. a.1
Ezechielis tragœdia	219. e.2	Fruitiio beatorum	459. c.1. a.2
Ezechielis regis Hierosolymitani scriptura	64. c.1	Fundamentum ecclesiæ Petrus	449. a.2
F aber Ferrarius an fuerit Ioseph pater Christi	447. b.1	Fundamenta ecclesiæ duodecim	449. b.2
Fabri nomen æquiuocum	447. c.1	Fures & latrones ante Christum venientes	623. c.1
Fabiola repudiato marito, alteri nubens	456. e.1	G ad prophetæ historiarum liber	65. c.1
Fabulæ nomen ambiguum	631. b.1	Gaius euangelij Iohannis scriptor	65. d.1
Fabiola publicam pœnitentiam peragens	459. a.1	Galilæorum secta, & eius dogmata	119. a.1
Falconillæ anima ab inferno liberata	442. a.2	Gallus Gallinaceus	449. a.2
Falx volans	13. a.2	Galli cantus quid significet	470. b.2
Fauni cum mulieribus coeuntes	356. e.1	Gallus seueri dialogus	403. e.1
Fascinationis genus duplex	535. b. c.2	Gehennon	156. d.1
Felicitate peccantium nihil infelicius	486. a.1	Gelasius Papa	22. a
Fermentum an à Græcis rite consecretur	465. a.1	Gelasii decretum de com. sub vtraque specie	532. a.2
Fidei recta definitio	440	Geminorum vita & mores cur diuersa	426. e.1
Fides vera quæ sit	496. a.1	Genealogiæ & fabulæ à Paulo damnatæ quæ sint.	616. c. d.2
Fidei sterilis, & operosæ discrimen	49. d.2	Genealogia Adæ	38. d.1
Fides informis an sit vana & historica opinio	507. a.2	Genealogia Christi	356. a.1
Fides iustificans an sit sola in Deum fiducia	440. 495. c.2	Genealogia Christi, an ad Euangelium Matthæi spectet.	567. b.2
Fidem veram vtrùm habeant peccatores	496. a.1	Genealogiæ Christi à Matthæo, & Luca descriptæ discrimen & concordia	567. c.2
Fides an in solis sit prædestinatis	507. e.1	Genealogiæ Sem.	356. c.1
Fides non ex proprio iudicio, sed è scripturæ, & ecclesiæ testimonio probanda	562. e.1	Generations ab Adam per Cayn vsque ad Nohe cur Moses tacuerit	38. d.1
Fidei mysteria an humanis rationibus comprobanda	508. e.2	Geneseos initium an ad mysterium trinitatis pertineat	326. d.1
Fides an prophetarum testimoniis probanda	523. a.1	Geneseos principij elementaris expositio	340. a.1
Fides se totam verbo Dei, & ecclesiæ authoritati committens	562. e.1	Genesisium quid	571. c.1
Fidem intelligentia sequitur non præcedit	498. a.2	Genesisiologia	427. a. b.1
Fides credentium an electionis æternæ causa	521. c. d.1. 522. c.1	Genethliomantia	ibid.
Fides an ex meritis præcedentibus	525. b.1. 496. a.2	Geomantia	ibid.
Fides, & charitas an sint ex nobis	328. e.1	Geometria	39. a.1
Fides an sola iustificet	512. c.1	Germani episc. Constantinop. de sæculi duratione opinio	395. d.1
Fides sola an ad salutem sufficiat	491. c.2	Gigantes an fuerint homines, qui alios magnitudine superauerint	352. c.1
Fides an per peccatum amittatur	496. b.1	Gigantes num naturalite gigni possint	329. b.2
Fides in Christum, an ante Christi aduentum fuerit necessaria ad salutem	444. c.1	Gigantes an ex dæmonibus, & mulieribus geniti	329. b.2. 352. c.2
Fidei ratio quomodo omnibus reddenda	480. a.2	Gilbertus antipapa	198. a.1
Fides etiam hosti seruanda	484. e.2	Gilbertus episc. Pictauenfis in Synodo Remensi recantans	231. c.1
Figura cœli tempore natiuitatis Christi	426. e.1	Gloriæ diuinæ priuatio an grauior sit inferni suppliciiis	440. a.1. 59. c.2
Filius Dei	459. a.2	Gnosticorum horrenda mysteria	85. d. e.7
Filius quantum ad deitatem an sit patre minor	490. c.1	Goliath	
Filium quò ad originem Græci patres asserunt esse mino-			

MEMORABILIVM.

Goliath gigantis magnitudo	542.a.2	Herodes Iudæorum genealogias exussit	101.e.
Gorgias Leontinus primus orationem ostentatione corrupit	232.a.2	Herodes Sanedrium interficit	574.e.1.
Græcorum scripta olim nec spirituum, nec accentuum notas habuere	29.d.2	Hesychij stylus	240.a.1.
Græci codices ad correctionem Latinorum consulendi	565.e.1	Hexamerō ; 2. magnis voluminibus expositum	241.a.1.
Græca & Latina bibliorum exemplaria an alicubi falsa	565.a.1	Hexapla	146.b.2.
Gratiæ communis, & specialis discrimen	477.a.2	Hierax Aegyptius	357.d.2.
Gratiæ subtractio	460.a.2	Hieronymi præceptores	241.a.2.
Gratiæ carentia non est culpa Dei, sed hominis	447.b.2	Hieronym episc. consultor.	Ibidem.
Gratia diuina vtrum nos præueniat vel præueniatur à nobis	361.b.1	Hieronym. Origenis sectator præcipuus	241.a.2.
Gratiam quomodo meretur donis naturæ bene viens	44.b.2	Hieronymi stylus & oratio	242.e.1.
Gratiam se habere, an omnes fideles certò sciant	505.a.1	Hieronymus omnem diu. script. Dalmatica lingua vertit	Ibidem.
Gratiæ certitudo qualis in diuina scriptura probetur	505.a.2	Hieronymi translationem omnibus tam Græcis, quàm Latinis translationibus meliorem	204.b.1. 58.a.2.
Gratiæ plenitudo quomodo in sanctis fuerit	473.d.2	Hieronymum quæ causæ impulerint ad nouam editionem diu. scripturæ.	343.d.1.
Gregoriani styli æqualitas	33.a.1	Hieron. exegetica, quatuor ordinibus distincta	241.b.2.
Gregorius Papa coarctato explanationis genere deletatus	235.d.2	Hieronymus diu. script. prius allegoricè, deinde ad literam exposuit.	138.a.1.
Gregorij Papæ opera post mortem eius ab æmulis combusta	Ibidem 240.b.2	Hieronymi in dictandis exegeticis celeritas	242.e.2.
Gregorius Papa græcæ linguæ inscius	236.d.1	Hieronymus cur interdum in commentarijs suis male sentire videatur.	241.d.1.
Gregorij Papæ opera græce versa	237.d.2	Hieronymus psalterium ter transtulit	243.c.2.
Gregorij operum abbreviatores	237.d.1	Hieronymi de scriptis Augustini iudicium	295.b.1.
Gregorius magnis doloribus pressus, Iobi dolores exposuit.	236.e.a.2	Hieronymi pseudepigraphon catalogus	243.b.2.
Gregorius Traiani animam ex inferno educit	442.c.2	Hieronymi sauonarolæ scripta aliquot dånata	241.b.c.1.
Gregorius Nazianzenus, primus post Ioannem Euang. Theologi cognomen adeptus	232.a.1	Hierosolymitani senatus epistolæ	71.b.1.
Gregorius Naz. apud Græcos irrefragabilis	Ibid.b.2	Higinus septimus post Petrum pontifex	19.c.1.
Gregorius Naz. apud Constantin. episc.	242.a.2	Hilarius Gallicano cothurno elatus	248.d.1.
Gregorij Nazianzeni catalogus diu script. carminibus editus	5.d.1	Hilarius eloquentiæ Rhodanus	Ibidem.
Guillelmus Sanctamorijs sanctæ mendicitatis persecutor	431.b.2	Hymnus trium puerorum cuius sit autoritatis	217.c.2.
H AERESIS excogitata à Colarbasio, & Marco super alphabeto Græcorum	37.c.2	Hipomnemata quæ sint	162.b.2.
Hæresis, quæ ex diuinis scripturis confutari non potest	561.c.1	Hippolytus Origeni symmachos	248.b.1.
Hæresis aduersus nouum testamentum pugnans	561.b.1	Hyppoliti de orbis duratione, sententia	395.b.1.
Hæretici imitatores. Cham, qui patris verenda nudauit.	324.b.2	Hirami Tyrionum regis epistolæ Problematicæ	70.d.2.
Hæretici veterum autorum falsatores	325.c.2	Historica expositio omnium difficilior	138.b.1.
Hæretici sententias patrum ad suas hæreses detorquent	324.p.1	Historici de se ipsis loquentes, tertia persona vtuntur	570.a.1.
Hæretici possessionum ecclesiæ inuasores	452.a.1	Homerus cur Iliadem ordinatur à syl. a. 7	142.b.1.
Hæretici dum nostra dogmata impugnant, sua euertunt.	562.d.1	Homerus quandoque dormitans	325.a.1.
Hæreticorum scripta an legenda	530.a.2. 272.a.2	Homerocentones	173.c.2. 217.a.1.
Hæreticorum libros cur veteres legerint	53.a.1	Homiliæ componendæ methodus	66.b.2.
Hæreticorum libri, angues in verba latentes	272.a.1	Homo an creatus sit prius in specie quàm in indiuiduo	334.c.1.
Hæretici num ad fidem cogendi	446.e.1	Homo num ad imaginem Dei factus sit	337.c.2.
Hæretici pertinaces an occidendi sint	Ibid.	Homines iusti angelorum nomine vocati	353.b.2.
Hæres vineæ Christus	460.b.2	Hominem natura malum asserit Manichæus	362.e.2.
Hebraicæ voces ob multas causas ambiguæ	667.a.2	Hominum statura cur nunc minor sit, quàm fuerit olim	28.d.e.
Heliopolis	473.c.1	Homouision, & Homiuision	199.a.1. 461.a.1.
Hannibalis diuinatio	427.c.2	Homouisij vox in Nicæna synodo multum exagitata	217.c.1.
Harmonia Ammonij	155.e.2	Honorius Augustudunensis	23.b.1.
Harmoniæ ex dictis diui. script. quales sint	Ibidem	Horoscopus natiuitatis Christi	444.a.2.
Harmonia literalis, siue literaria	156.c.1	Hugo Victorinus Augustini lingua	229.b.1.
Harmonia numeralis quomodo concinnatur	157	Hugonis Victorini exegetica quinque classibus distincta	250.a.1.
Hebræorum diu. script. interpretum catalogus	309.a.2	Humbertus Bungundus	498.a.2.
Hedera lonæ	419.c.1	Hyades	354.d.1.
Heldad, & Medad scripta	68.d.1	Hydromantia	426.b.2.
Helena crucem adorans	414.b.1	Hypocrijs an sit graue peccatum	408.a.1.
Helix Apocalypsis	68.b.2	I ACOB NOMINIS prophætica appellatio	638.a.b.
Helix traditio de duratione mundi	68.b.2. 395.d.2	Iacobum fratrem domini quidam veteres tertium decimum apostolum dixerunt	35.c.a.2.
Heloim, cur plurali numero in principio Geneseos positum	326.e.1	Iacobi apost. sacra Lyurgia, siue Missa	70.c.2.
Henoc voluminis argumentum, autoritas, & tempus	69.a.1.	Iacobi apost. euang. secundum Hebræos	70.d.2.
Henoc an mortuus sit, & vbi sit, opiniones variæ	69.b.2. 337.d.2.	Iacobi apost. Protoeuangelium	70.e.2.
Henricus Meclinius	354.a.2.	Iacobi apost. expositio in Matthæum	Ibidem.
Henricus tertius, à pontifice deiectus imperio	453.e.2.	Iacobi epist. cuius autoritatis sit	25.a.2. 596.b.2.
Heraclitus Ephesus	554.a.1.	Iacobi epist. quibus argumentis impetita	Ibid.
Herbæ in cibum animalibus datæ quid significant	334.b.1.	Iacob patriarchæ scala, qui liber sit	70.d.2.
Hermas Pastoris autor	70.b.1.	Iacob vtrum corporea luctatione cum angelo dimicauerit	366.d.1.
		Iacobo angelus colluctatur non contra ipsum, sed contra alterum	Ibidem.a.2.
		Iacobo colluctatur dæmon in specie Esau	Ibidem.a.1.
		Iacob titulus	117.e.1.
		Iannes & Iambres scripta	70.d.2.
		Iasonis Cyrenæi historia	71.d.2.
			Iason

INDEX RERVM

Iafon Troadis episcopus	ibid. d. 2.	Inscriptio vestitus filij Dei	76 e. r. a. 2.
Iafonis, & Papisci volumen	ibid.	Inscriptiones librorum diligenter examinanda	320. e. 2.
Idiota quis sit	528. d. 1.	Inscriptionum falsarum causæ variæ	323. a. 1.
Idiotismus est hebræis vsitatus, vt datiuo pro genitiuo vtantur	49. d. 1.	Inscriptiones librorum falsæ, quibus notis deprehendantur	323. a. b. 1.
Idithum scripsit psalmum trigessimum nonum	11. b. 1.	Inscriptiones operum eorum interdum ab autoribus omitantur	321. a. b. 1.
Iddo Videntis commentaria	72. a. 1.	Interficere seipsum an liceat seruandæ castitatis gratia	417. a. 1.
Idumæa regio, & lingua	72. a. 1.	Interpretationes nominum hebræorum in sacris literis vnde sint	567. b. 1.
Iehoua Dei nominis significationes, & mysteria	76. d. 2.	Inuentiua ex positoria artis pars secunda	145. b. 1.
Iehoua Dei nomen mixtæ pontificali insculptum quid significet.	99. b. 1.	Inuocatio sanctorum	544. b. 1.
Iehu propheta commentaria	73. b. 1.	Ioachim, Iesu filius, libri Esther scriptor	20. c. 1.
Ieiunium sine eleemosina an quicquam proficit	463. c. 1.	Ioachim, & Ioakim discrimen	574. a. b. 1.
Ieremias an mortuus	464. b. 2. 459. e. 1.	Ioachim rex Ieremiæ lamentationes combussit	31. e. 2.
Ieremiæ prophetia, character vita, mors	13. a. b. c. d. 1.	Ioan. Bapt. anima, num ante corpus fuerit	491. e. 1.
Ieremiæ epistola, eiusque argumenta, & autoritas	21. d. 2.	Ioan. Bapt. verus Helias	577. a. 1.
Ieremiæ psalmi duo	11. c. 1.	Ioann. Bapt. dubitatio	444. a. 1.
Ieremiæ scripta omnia	72. b. 1.	Ioan. Bapt. præ gaudio & admiratione dubitans	479. e. 1.
Ieremiæ elementarium vaticinium	31. d. 2.	Ioan. Bapt. an de morte Christi, vel de eius descensu ad inferos dubitauerit	479. a. 1.
Ieremias an post destructionem Hierosolymæ vel ante, lamentationes ediderit	31. e. 12.	Ioann. Bapt. sciuit, Christum descensurum in infernum, non solum virtute, sed etiam cum anima	479. e. 1.
Ieremiæ in threnos præfatio apocrypha	31. c. 2.	Ioannis Euangelistæ vita, & mors	18. a. 1.
Ieroglyphicæ scripturæ partitio, species, & exempla	39. a. b. c. 1.	Ioan. euang. Theologus appellatus	600. a. 2.
Iesu nomen quibus literis græci scribant, & earum mysteria	109. e. 2.	Ioan. euang. an fuerit occisus	459. b. 2.
Iesus & Maria quam vitæ in Aegypto duxerint	185. b. e. 1.	Ioannis epistola protocanonica	19. c. 2.
Iesu Syrach tempora & scripta	22. c. 1.	Ioannis secunda, & tertia epistola	26. d. e. 1. 597.
Iezabellæ reginæ epistola	76. b. 1.	Ioan. epist. ad Parthos	19. d. 2.
Iezabella in Apocalypsi quid significet	603. e. 2.	Ioann. euang. à quibus hæreticis, & qualibus argumentis impugnantur	511. c. d. e. 1.
Ignatij martyris ad Mariam epist.	85. b. 1.	Ioannis mos est, sequens membrum ex præcedentis fine inchoare	480. e. 2.
Ignis sacer in puteo occultatus	646. a. 2.	Ioan. euang. hebraicè versum	18. b. 1.
Ignis expiatorius	525. b. 1. 44. e. 1.	Ioan. Apostoli epistolæ septem	78. b.
Ignem gehennæ vtrum omnes post hanc vitam adituri sint	384. e. 1. 403. b. 2.	Ioannes omnium euangelistarum nouissimus scripsit euangelium	17. e. 2.
Ignis inferni an sit corpor.	376. b. 2. 403. b. 2.	Ioannis in euangelio scopus	583. c. 2.
Ignis cremans & non consumens	390. c. 1.	Ioan. an cap. 6. de manducatione sacramenti corporea loquatur	501. a. 2.
Ignis mundanæ conflagrationis, resurrectionem præcedet	385. a. b. 1.	Ioan. octauum cap. cuius autoritatis sit	501. b. 2.
Ignis mundanæ conflagrationis non ascendet ad loca sanctorum.	385. c. 1.	Ioan. Apocalypsis	78. a. 2.
Ignis conflagrationis an sanctos purgabit	397. c. 2.	Ioan. Macc. cognomento Hyrcani gesta incluta	32. b. 2.
Imaginis nomen in sacris literis quid significet	343. b. 2.	Ioan. Macc. commentarij	78. b. 2.
Imaginis & similitudinis discrimen	ibid. d. 2.	Ioannes Osluniensis episc.	51. c. 2.
Imagines sacræ an colendæ sint	413. e. 2.	Ioannis patriarchæ Antiocheni liber de potestate concilij	51. d. 2.
Imagines cur Elibertina synodus prohibuit	414. b. 2.	Ioannis Pici de Kabala Iudæorum sententia	63. e. 2.
Imaginum euerfores in Nicæna synodo abiurantes	41. c. d. 2.	Ioan. Rosensis episc. martyrium	243.
Imitandus & Christus, & sancti	409. d. e. 1.	Ioan. Thess. episc. de angelis sententia	329. e. 1.
Impeccabilis an quispiam fieri possit	381. b. 1. 432. a. 1.	Iob libri autor, tempus, argumentum, lingua, stylius, ac diuisio	9. e. 1.
Impeccabiles an sint, qui sub gratia viuunt	537. e. 2.	Iob historia à quibus hæreticis, & quibus argumentis impetita, & eorum solutio	633. e. 2.
Imperatoris est, leges ab episcopis accipere, non dare	414. c. d. 2.	Iob vxoris oratio apocrypha	30. d. 2.
Indulgentiæ eccl. quid conferant	332. b. 1.	Iob historia an conficta	635. e. 2.
Indumenti pontificalis mysteria, & eorum interpretatio	97. d. 2.	Iob libri appendix apocrypha, quid contineat & seq.	29. e. 2.
Infantes ab Herode occisos gentilium historici testantur	574. e. 1.	Iob imprecationes, & maledictiones quomodo intelligendæ	638. a. 2.
Infantes num damnatorum supplicij puniantur	375. c. 1.	Iob genealogia apocrypha	30. a. 1.
Infantium sine fide defunctorum pœna mitissima	442. b. 1.	Iob an verè fuerit homo	638. d. 2.
Infernus an sit sola peccatorum conscientia	318. a. 2.	Iob quomodo irreprehensibilis, & peccator	639. a. 1.
Inferni loca an sub terra sint	341. a. 2.	Iob nominis interpretatio	636. e. 2.
Inferni loca an sint corporea	340. b. 2.	Iob amici quales	636. a. 2.
Inferni supplicia num æterna sint	373. b. 1.	Iob ileus, siue Genesis exactius explicata	80. e. 1.
Inferni supplicia num peccatis grauiora sint	394. a. 1.	Ionathæ Iudæi de Trinitate dictum	301. e. 2.
Inferni supplicia quibus modis mitigari putatum sit	442. d. e. 2.	Ionathæ ad Spartanos epistola	73. 6. 2.
Inferni tormenta fallacis gaudij illusionem permixta	443. b. 2.	Ionæ hedera	419. d. 1.
Infidelium vita omnis, an peccatum sit	525. c. 1.	Ionæ prophetæ prophetia, vita, mors	15. b. 1.
Infidelibus an peccata remittantur	398. b. 1.	Ioseph viri ciuilis imago, & exemplar	291. b.
Inimicorum dilectio, an sit consilium vel præceptum	416. a. 2.	Ioseph fratres an accusauerint eum de crimine pessimo	366. e. 2.
Inimicorum dilectio tribus distincta gradibus	517. b. 1.	Ioseph patris Christi virginitas	448. d. 1.
Inimicis benefacere partim præcipitur, partim consultiatur	475. b. 1.	Ioseph pater Christi an bigamus fuerit	424. e. 1. 117. d. e.
Iniuriarum remissio	457. c. 2.	Ioseph pater Christi an filios plures habuerit	117. d. 2.
Innocentium pœnas quomodo Deus irrideat	639. b. 1.	Ioseph Mariæ potius custos quam maritus	424. b. 1.
Innocentij tertij decretum de vnitatem vxoris	457. d. 1.	Iosephi patres adoptiui, naturales, & legales	572. c. 1.
Innocentij octauij decretalis aduersus striges	351. a. 2.	Ioseph quod genus fabrilis artis exercuit,	447. b. 1.
Initium salutis nostræ vnde	551. a. 2.	Ioseph oratio	146. a. 1.
Inquisitoria diu. scripturæ expositio	170. d. 1.	Ioseph ænea statua Romæ posita.	269. a. 2.
		Iosue	

MEMORABILIVM.

Iosue prius Osee appellatus	7.e.2	Iurare per euangelia an liceat	434.c.2
Iosue liber collectus ex libro iustorum	ibidem	Iuramenta improbantium catalogus	433.a.2
Iota, & apex in euangelio quid significant	61.b.2	Iurandi facultatem Lutherani, & Anabaptistæ Christianis interdicit	435.a.1
Iouis sepulchrum in Creta	62.a.1	Iurantium rationes & argumenta	433.a.2
Iouiniani lex de Christianis gentilium literatura imbuendis	199.e.1	Iurare per creaturas an peius sit quàm iurare per creatorem	433.a.1
Ira, & odium in Deo sunt non secundum affectum, sed sec. effectum	184.b.2	Iuramenti prohibitio tres habet gradus	516.d.2
Iris in capite angeli quid significet	58.a.2	Iurantibus tria circa iuramentum spectanda	435.a.2
Iris seueritatis signum	354.e.1	Iuramentum duplici de causa venerandum	435.b.1
Isogrammatica poësis	183.c.1	Iustinianus Augustus Escharodocita	393.c.1
Isis Ægyptiorum	41.e.1	Iustinianus imperator apostolorum canonum meminit	52.a.2
Israelis vocabulum quid significet	366.d.2	Iustificatio ex fide & operibus	598.c.1
Iudæ apostoli obitus, & sepulchrum	26.a.2	Iustorum liber	80.1
Iudæ epistolæ autoritas	599.a.2 26.a.2	Iustus an aliquis in hac vita esse possit	494.a.2
Iudæ epistola cur olim non fuerit à quibusdam veteribus recepta	26.a.2	Iustus an in quolibet bono opere peccet	376.b.1
Iudæi Ischariotis euangelium	80.b.2	Iustos cur Deus vnà cum iniustis flagellet	621.a.1
Iudas laquei suspendio an perierit	471.b.1 510.a.2	K ABALA Iudæorum quid sit	63.e.1
Iudæ Maccabæi commentaria	80.b.2	Kabala duplex, vera, & falsa.	ibidem
Iudæ pro mortuis oblatio, & oratio	442	Kabalistica literarum expositio vnde originem habuit	85.a.1
Iudæorum sectæ quatuor	119.a.1	Kabalistica singularum literarum expositio qualis sit	340.a.b.2
Iudæi sub Romanis vitæ ius habebant in suos	416.a.2	Kabalistica in principium Genesios expositio	239.a.2
Iudæi eadem Hebraica verba, diuersis sonis, & accentibus legunt, pro varietate regionum, & lectorum arbitrio	80.b.2	Kabalistica expositio in dictum ex nono Esaiæ	142.a.1
Iudæi an in Babylone linguam sanctam oblitiscunt	147.e.2	Kabalistica in versiculum psalmi tertij expositio	160.b.2
Iudæi an in terris gentium immolarint	334.c.1.2.2	Kabalistica expositio maledictionis Sem.	139.a.2
Iudæi an in sempiternū à Deo electi vel reprobati	102.c.1	Kabala Iudæorum quis primus inter Christianos explicatam fecerit mentionem	142.c.1
Iudæi an Christum agnouerint	460.b.2	Kikajon rabuscula	419.a.2
Iudæi in circuncisione infantium Helix sellam adornant	577.a.1	Korban traditio extra legem	653.d.1
Iudicij dies coronæ similis	29.b.1	L ABORARE manibus, an omnibus præcipiatur	496.a.2
Iudiciorum Dei abyssus	524.e.1	Labor manuum quibus necessarius	546.d.2
Iudicium libri autor, tempus, ac gesta	8.a.1	Laberinthi Cretensis & Ezechielis similitudo	13.b.2
Iudicium Alciati de legum interpretibus	187.c.1	Lactantius Crispi Cæsaris præceptor	201.d.2
Iudicium Aloisij Veronen. episcopi de Ioan. Pici Heptaplo	268.a.b.2	Lamentationum Ieremiæ præfationem cur Iudæi non recipiant.	37.c.1
Iudicium Aniani de eloquentia Chrysof.	234	Lamentationum Ieremiæ præfatiuncula cuius sit autoritatis	ibid.
Iudicium Augustini de translatione Hieron.	243.b.1	Lamiarum impia exercitia	356
Iudicium Authoris de expositoribus diuinæ scripturæ	187	Lamiarum inquisitores	350.d.2
Iudicium Claudiani Vien. episc. in Eucherium	226.e.2	Lamuels institutio	81.b.1
Iudicium eiusdem de Hilario	438.b.1	Lampades & luminaria olim in funeribus Christianorum visitata	526.e.1
Iudicium Cypriani, Lactantij, & Hieronymi de Tertuliano	302.a.2	Lampridius historibus ethnicus de episcoporum electione	369.c.1
Iudicium episcoporum Gallix de sententia Augustini circa electionem ac reprobationem	524.e.1	Lapillus candibus nouo nomine inscriptus, in apocalypsi quid significet	45
Iudicium Gennadij de Augustino	375.d.2	Laudandus an sit Deus	178.e.1
Iudicium Gennadij, & Bedæ de Tichonio	397.a.2	Laudis sacrificium omnium gratissimum	16.c.1
Iudicium Gregorij de translatione Hieronymi.	243.a.1	Laudandi Deum quis sit præstantior modus	166.c.2
Iudicium Gregorij Nyseni de Basilij Hexaemero	235.b.1	Laudes cur à nobis maxime requirit Deus	167.c.1
Iudicium Isidori Hispalen. de Hiero. editione	243.b.1	Laudare Deum, est res omnium difficilima	167.c.1
Iudicium Isidori Pelusi de Chrysof. eloquentia	255.b.2	Latini à Theophylacto iniuste reprehensi	494.c.2
Iudicium Hieron. de August. operibus	205.b.2	Latro vim cœlesti regno inferens	493.a.2
Iudicium Hieron. de Eusebio Cæsaren.	228.a.1	Latro, & Paulus cur non antea vocati	521.e.1
Iudicium Hieronymi de Victorini stylo, & eruditione	309.a.1	Lazari mendici, & diuitis narratio historia est, non parabola	438.d.1
Iudicium Hieronymi Veronen. episc. de Cornelio Betonino episcopo	221.b.1	Lazarus an resurrectionem crediderit	444.d.1
Iudicium Photij de homilijs Chrysof. in Gen.	258.a.2	Lazarus in qua ætate resurrexerit	117.d.2
Iudicium Porphyrij de Origene	278.d.e.1	Lectores incauti, omnia sine delectu vorantes	325.e.1
Iudicia priscorum Patrum de Origene.	273.a.2	Lectores indiscreti Zeli	ibid.a.1
Iudicium Sozomeni de Apollinario	199.e.1	Legentium volumina patrum, triplex varietas	324.e.2
Iudicium Spiridionis de Triphylij sermonibus	308.a.1	Legum interpres qui præ cæteris eligendi	187
Iudith voluminis author, & autoritas	1.a.b.c.1.640.c.1	Leo, & Constantius ob exustas imagines in concilio Nicæno damnati	414.d.2
Iudith liber, quibus argumentis ab hæreticis impetatur, & eorum solutio	639.d.2	Leo 3. ad Francos, & Leo 9. ad Germanos imperium transfulere	453.a.1
Iulij Africani consulentis de historia Susannæ, epistola ad Origenem	415.a.2	Leonis quarti decem contra sortes	382.c.2
Iulius Cæsar barbam vellicans	411.d.2	Leo Papa nonus	52.a.2
Iulianus Christianas omnes græcas disciplinas interdicat.	199.d.1	Leonis PP. epist. ab hæret. falsata	322.c.2
Iulianus impe. Cumeæ sybillæ carmina excurrens	109.c.1	Leonis decretum de animæ creatione	399.a.1
Iuliani de libero arbitrio damnata sententia	215.a.1	Leo Byzantius concordiam à fortuito risu, persuadens	44.b.1
Iurare Dei quid sit	397.b.1	Leonina poësis,	182.e.2
Iurare pro confiteri & laudare	434.b.2	Leprosi sacerdotibus se ostendant	450.a.2
Iuramenti prohibitio an sit consilium, vel præceptum	516.a.b.2	Leulatham, & Enoch duo maxima animalia	29.a.1
Iurare Deum in veritate & iustitia an liceat	434.b.1	Leuitæ ex publico aliti	471.b.c.1
Iurare per creat. an liceat	432.b.2	Leuitarum possessio nulla	398.a.1
	434.b.2 435.a.2		Leui

INDEX RERVM

Leuitatan Thalmudistarum fabula	296.e.1	Liberum arbitrium an cum gratia possit ab omni culpa abstinere	409.b.1
Lestrigones	35.e.1	Lignum vitæ cur Deus Adæ prohibuit	610.b.1
Lex Mosaica num minora præceperit quàm lex naturæ	58.b.1	Limbus puerorum	515.e.1
Lex pædagogus ad Christum	613.b.1	Lingua vna, an ante conditam turrim omnibus fuerit	355.a.2
Lex Mosis litera occidens dicta	89.a.1	Limmiscus quid	100.a.1
Lex Mosis quomodo mala dicatur	610.a.2	Lini pontificis scripta	82.e.2
Lex Mosis an iusta	445.a.b.1	Linus, & Cletus an in pontificatu Clementem præcesserint	51.b.c.1
Lex prophetæ quomodo vsque ad Ioannem	611.a.2	Litera occidens apud Paulum quid significet	82.e.2
Lex cordi inscripta, quid sit	81.e.1	Litera occidens etiam in nouo testamento inuenitur	83
Lexice siue vocabularia diuinæ scripturæ expositio.	162.a.1		
Libanij de Chrysoft. eloquentia elogium	234.d.2	Litera Pythagoræ quid significet	141.e.1
Liber bellorum domini	45.b.2	Literæ mysticæ apud Græcos quæ sint	141.a.2
Liber buxeus	45.a.2	Literæ numerum significantes	142.d.c.1
Liber census filiorum Israël	49.a.2	Literæ vocales apud Hebræos nullæ	147.e.2
Libri curiosarum artium	55.a.2	Liturgiæ Iacobi, Clementis, Basilij, Chrysofomi	346.a.1
Liber desideratus à Iob	81.a.2		465.c.2
Liber deuoratus à Ioanne quid significet	61.a.1	Lyrani sententia de censu populi à Dauide habito reijcitur	57.a.2
Liber diu. scient. triplex	127.2.e.2	Lisæ epistola	83.c.2
Liber æternæ prædestinationis	80.e.2	Locorum communium ex sanctis literis exceptorum methodus	356.e.2.a.2
Liber ab Ezech. deuoratus	120.a.2	Locus de Purgatorio ex Theodoretij commentarijs sublatu	304.a.1
Liber generationis cæli, & terræ	54.c.2	Locus rhetoricus à Fortuitis	44.b.1
Liber generationis Iesu Christi in principio Matth. quid sit	74.e.2	Locus de fletu Christi apud Lucam à quibusdam timidis reiectus	24.d.e.2
Liber grandis apud Esaiam quid sit	66.a.1	Locus de fletu Christi ab hæreticis oppugnatus	579.d.1
Liber lamnis & Mambri	71.e.1		581.d.2
Liber de infantia saluatoris	71.e.1	Locus ex Genes. cap. 18. an ad Trinitatem spectet	361.a.1
Liber iustorum	80.e.2		
Liber inuolutus apud Esaiam, & Ioannem, quid significet	77.a.1	Locator quidam iumentorum apud Carthaginem. Deum asiniungium pro artis in signe habens	86.e.1
Libri iudiciales apud Danielelem quid significant	80.e.1	Loci in sacris ab hæreticis deprauati	14.b.2.55.b.1
Liber legis ab Helchia repertus	81.a.1		226.566.d.2.578.d.2.580
Liber de legali sacerdotio Christi	75.e.2	Loci in com. patrum ab hæreticis corrupti.	23.b.2
Liber monumenti, siue memorialis	87.d.2		322.c.2.325.e.1.378.c.2.467.b.1.490.e.2.526.b.1.555.d.2.555.d.2
Liber Mortis	88.b.1	Loth filiarum incestus	537.b.2
Liber repudij, quem Deus synagogæ tradidit qualis sit	or d.2	Loth. vxor relabentiæ exemplum	608.a.1
Liber septem sigillorum in reuelatione Ioannis quid significet	111.b.2	Lucæ ætas obitus, & sepulcrum	17.c.2
Liber signatus apud Esaiam quid significet	ibidem	Lucæ euangelium à quibus fuerit hæreticis reiectum, & quibus argumentis exagitarum	578.b.1
Liber verborum domini	125.a.2	Lucæ euangelistæ sententia à Marcione deprauata	578.c.1
Liber vitæ æternæ, siue beatitudinis sempiternæ	130.a.1	Lucam fuisse autorem epistolæ ad Hebræos quidam veteres tradidere	83.e.1
Liber vitæ quotuplex sit, & quid signif.	126.e.1.a.2	Lucas Mariæ virginis imaginem primus pinxit.	Ibid.
Liber vitæ an omnes homines in se conscriptos habeat	126.a.2	Lucani de mundi conflagratione opinio	14.b.1
Liber volans	120.e.2	Lucianæ exemplaria	273.b.1
Liber vitæ vniuscuiusque	129.b.c.2	Lucretij de mundi exitio sententia.	174.a.1
Liber vitæ agni	128.e.1	Lunæ eclipsis vnde fit	447.a.2
Liber viuentium	126.c.1	Lusus Ismaelis cum Iacob mysterium	137.b.1
Liber vitæ mandatorum Dei	118.e.1	Lutherus, ecclesiasticas traditiones abijciens, confutatur	118.a.2
Libris cur primi sæculi homines vterentur	81.d.1	Lutherani contra suas leges hæreticorum combustores	63.d.2
Libros sanctos quomodo Iudæi inscribant	7.a.b.1	M ACCABÆORVM primi & secundi autor, autoritas, tempora	22.e.2
Librorum sacrorum quanta vtilitas	4 in præf.	Maccabæorum tertij libri argumentum author, autoritas, tempora	31.e.2
Librorum diu. scripturæ partitiones septem	4.c.1	Maccabæorum tertius liber, ad Maccabæorum historiam nihil attinet	32.a.1
Librorum diuinæ scripturæ triplex supputatio	2.b.1.b.2	Maccabæorum libri quarti argumentum, author autoritas, tempora	1.b.1
	3.a.1.b.c.2	Maccabæorum libros Hebræi inter agiographa recipiunt	34.a.1
Libri protocanonici ex nouo testamento qui, & quot sint	6.c.2	Maccabæorum libri à quibus hæreticis, & quibus argumentis oppugnati, & eorum defensio	644.a.2
Librorum vet. testamenti catalogus à Gregorio Theol. Græcis carminibus contextus	5.a.2	Maccabæi vnde cognomen acceperint	23.b.2
Librorum noui testamenti catalogus à Gregorio Theol. Græcis versibus contextus	33.c.1	Maccabæorum militaris tessera	23.a.1
Librorum multitudo, quæ in sanctis scripturis commemoratur. inuentu difficilis	2.b.1	Maccabæorum mater, num gaudio perierit	421.d.1
Libros sanctos vnde constet esse falsatos	561.a.2	Maccarium Caluaria hominis defuncti alloquitur	442
Libri quos hæretici sanctis patribus ademerunt	7 in præf.		b.2
Libri ab hæreticis transformati	6	Macedonia animalia habet ex igne genita	352.e.2
Libri à librarijs falso inscripti	5	Macrobij testimonium de infantibus ab Herode occisis	575.a.1
Libri cur falso inscribantur, causa multæ	321	Magdalenæ, an tres, vel vna, vel duæ	464.b.c.1
Libros vnde autorum, quibus inscribuntur, esse constet	561.b.2	Magica ars an sit mala	434.c.2
Libros Hæreticorum comburere, omnibus gētibus commune est	56.c	Magicæ artis duplex genus, verum ac falsum	55.c.2
Libri orientalium quales	130.e.1		Magicæ
Librorum Iudaicorum forma	77.a.b.1		
Libri Numæ in agro Petilij reperti, & à Senatu Romano exusti	56.c.1		
Libri, & cæli mutua similitudo	77.b.1		
Liberum arbitrium an sine gratia bene operari queat.	336.e.1		

MEMORABILIVM.

Magica artis, alia naturalis, alia dæmonica	424.c.2	Mariæ in morte Christi dolor	477.b.2.487.a.1
Magia vera, & laudabilis quæ sit	48.b.1	Mariæ animus quo gladio in morte Christi percussus	477.d.1
Magiæ falsæ partes ac species	56.a.1	Maria in dubitatione stuporis & admirationis hæsitans	477.c.1
Magia falsa omnibus legibus damnata	ibid.	Maria an in morte Christi hæsitauerit	362.e.1.380.a.1
Magia ex Medicina, Mathesi & religione conflata	55.e.2	Mariæ assumptionis, varia apud veteres sentent.	87.a.1
Magicarum artium libri	55.b.2	Maria virgo an in iudicium ventura sit, vt cum cæteris iudicetur	397.d.1
Magica artis libri sub titulo Iesu Christi ad Petrum, & Paulum, ab hæreticis conficti	75.a.2	Mariæ virginis scripta omnia	85.c.1
Magi ex genere Balam, Balaam vaticinio edocti ad Christum ex oriente venerunt	44.d.e.2	Marito an liceat vxorem dimittere, & alteram ducere	527.c.1
Magorum euangelica historia à Manichæis repudiata	569.c.2	Marlupium apostolicum	483.a.2
Magister sententiarum	288.a.1	Martini episcopi de bello sententia	ibidem
Magister historiæ scholasticæ	287.b.2	Martyria virginum se ipsas occidentium, cur ecclesia celebret	418.d.e.2
Magni cognomen	193.b.1	Mathematicorum vanitas	426.b.2
Malachia prophetia, vita, & mors,	16.b.1	Mathusalem annorum famosa quæstio	378.c.1
Malachiam prophetam Origenes angelum credidit incarnatum	ibid.	Matres gaudio nimio extinctæ	422.a.2
Maleficæ mulieres ad Dianæ cultum per aëra raptæ	351.c.1	Matrimonium an licitum sit	226.a.2
Mali non tollendi cum ruina bonorum	446.a.2	Matrimonij gradus qui liceant	454.a.2
Malum naturale an sit in rerum natura	344.a.1	Matrimonium an sit sacramentum illud de quo Paulus loquitur ad Ephesios	543.a.2
Malum felicius ignorari quam sciri	619.e.2	Matrimonij præcipua forma	226.a.1
Manassæ regis oratio cuius auctoritatis sit	27.e.1	Matrimonium explendæ libidinis causa non contrahendum	226.a.2
Manasses libros legis domini aboleuit	82.a.1	Matrimonium à Matcione, & Montano damantum.	226.
Mandragoræ à Rachele expetitæ quid sint	365.c.2	Matrimonium Mariæ & Ioseph, quale	226.
Mandragora circea amoribus deseruiens	365.c.2	Matrimonium an adulterio separetur	432.a.2
Mandragora morion dementiam inducens	365.a.2	Matthæi ætas, obitus, an sepulchrum	17.a.1
Manducatio carnis Christi	396.a.1	Matthæi euangelium	ibid.c.1
Manichæi Persæ scripta omnia	114.d.1	Matthæus quando, & vbi euangelium scripserit	ibid.
Manichæus manna effusor.	605.a.2	Matthæi euangelium Hebraicè scriptum quis inuenit.	270.b.1
Manichæus paracletus	685.d.2	Matthæi euangelium Barnabæ manu scriptum, quando & vbi inuentum	45.e.1
Manichæi vetus testamentum abijciunt	118.c.1	Matthæi euangelium aliter dissecant Græci, aliter Latini	17.c.1
Manichæi nomen in femore Manichæorum scriptum	715.b.1	Matthæi euangelium à quibus hæreticis, & quibus argumentis oppugnatum	565.e.2
Manna Eucharistiæ figura	497.b.2	Matthæus an Hebraicè scripserit euangelium	270.b.1
Manuum labores manducare	398.a.2	Matthæi euangelistæ liber de infantia Saluatoris.	87.a.2
Marcus Petri interpres	578.a.1	Matthæi euangelistæ liber de stirpe Mariæ	ibid.
Marci euangelium	17.d.1	Matthæi euangelium	ibid.b.1
Marcus gesta Christi non seruato eorum ordine scripsit	575.d.2	Matthæi traditiones	ibid.
Marci principium à Porphyrio lacesitum	576.e.1	Matildes illustriss. scæmina	198.a.1
Marci vltimum caput cur aliquando veteres aliqui non receperint	17.b.2	Massa humani generis in Adam perditæ	523.a.2
Marci vltimum caput quam auctoritatem habeat	576.d.2.475.b.2	Massam perditionis Augustinus primus omnium docuisse dicitur	524.b.2
Marci de Christi resurrectione à cæteris euangelistis dissonantia tollitur	577.a.2	Massa perditionis quinque & viginti argumentis ab Ambrosio oppugnata	524.b.2
Marci euangelium à quibus hæreticis, & quibus rationibus oppugnatum	575.b.2	Maximinus Imperator Actuum Pilati compositor	99.c.2
Marcus cur Esaiam pro Malachia citauerit	ibid.&576.b.1	Meditatiua diuinæ scripturæ expositio	168.a.2
Marci euangelistæ de vita Barnabæ commentarius	84.e.1	Meditatiuæ expositionis exemplum	169.a.2
Marcus Tullius sibyllina de Christo vaticinia transtulit	110.	Meditationis scholasticæ leges	185.a.1
Marcosii hæresis de sonitu cæli	363.a.1	Meditationis sublimis exemplum	169.b.2
Mardochæi ætas, & interitus	20.a.2	Meditationis demissæ exemplum	185.b.1
Mardochæus librum Esther scribit	20.c.1	Medusæ astrum	428.d.2
Maris ænei capacitas	585.c.1	Melchisedech an homo fuerit	357.b.2
Maris rubri transitus quid significet	306.a.1	Melchisedech an fuerit spiritus sanctus	358.b.1
Maria mater Christi an à Matthæo dicatur mater Iose & Iacobi	473.b.2	Melchisedechi genealogia	116.b.2
Mariæ virginis statura & corporis habitus ab Epiphanio descriptus	84.b.1	Melchisedechiani hæretici	357.d.2
Mariæ virginis imago à Luca depicta	84.a.1	Melitonis opus de transitu Mariæ virginis ab incerto auctore confictum	87.d.1
Maria ex tribu David & Leti.	573.a.1	Mem clausum in medio dictionis quid significet.	146.b.2
Mariæ virgini spiritus sanctus cum omnibus virtutibus essentialibus illabitur	474.a.1	Menander poeta	87.a.1
Maria virgo an per ingressum Christi in eius vterum, mundata sit à peccatis	300.a.2	Menandri versus à Paulo citatus	ibidem
Mariæ virginis vulua an in partu aperta	477.c.2	Mendacium in diuinis literis nullum	565.e.2
Maria virgo an post partum purgatione egerit	474.d.2	Mendacio vti vtrum liceat viro bono.	363.d.1
Maria virgo an recte dici queat Gratia plena	473.d.2	Mendacio officioso multi sapientes ac optimi viri vsi sunt	363.e.2
Maria an semper agnouerit Christum esse Deum	177.e.2.362.a.1	Mendacio vtentium duplex ordo	364.a.2
Maria num semper de Christo decentem habuit opinionem	493.b.2	Mendacij & hellebori vsus idem	364.a.1
Maria virgo an inani gloria laborauerit	445.e.1	Mendacio vtendū Priscillianistæ hæretici docent.	364.d.1
Maria virgo, an aliquando infidelitatem passa fuerit	362.e.1.380.a.2	Mendicitas an prohibita	547.c.2
Mariam Christo morienti assistisse, cur tres euangelistæ non scripserint	474.a.1	Mendicitas Christi, & apostolorum	431.b.1.480.e.1
		Mendicantium religiones	431.e.1
		Mendicantibus religiosis an omisso manuum labore ex mendicitate victum parare liceat	496.a.2
		Mendicitas religiosorum an approbanda sit	ibid.

INDEX RERVM

Mercatura an damnanda sit	460.a.1.393.b.2	& clarissime scriptis	257.b.2
Mercurius, cur Trismegistus dictus sit	40.b.1	Moyſes Ieroglyphica diſciplina in ſacris literis vtitur.	
Mercurij volumina triginta ſex millia & quingenta viginti quinque	ibid.	36.e.1	
Mercurij trismegifti volumina quæ tempore Clementis extabant, & quæ nunc extant	ibidem	Moyſes composuit pſalmos vndecim	10.b.2
Merita an ſint electionis, & vocationis cauſa.	389.b.2	Moyſis Aſcenſio, liber ita inſcriptus	89.a.1
397.d.1.401.a.2		Mofes alter non fuit inter Moyſem, & Moſen	503.b.2
Merita iuſtorum an æter. vita digna ſint,	396.d.1	Mofes an mortuus ſit	346.c.2
Meritum noſtrum facit gratia	396.c.2	Moyſis mortem, quæ in fine Pentateuchi legitur, quis ſcripſerit	7.a.2
Merita noſtra Dei ſunt dona	361.b.2	Moyſis libros, qui hæretici reiſciant 6' 8.a.1. Quibus argumentis inſeſtant. 631.c.2. & quibus reſponſis eorum obieſta reſellantur	619.c.1
Merita noſtra coronat Deus vt dona ſua.	306.e.1	Moyſis Pentateuchum Iudæi ſine punctis in ſynagogis habent	148.a.2
e.2		Multiloquium non ſine peccato	324.c.2
Merita noſtra tunc magna ſunt, cum minima reputantur	361.b.2	Mundus paruus homo	140.a.2
Merita noſtra bifariam conſideranda	396.b.2	Mundus triplex, ſublunaris, celeſtis, vlttramundanus	
Merita de congruo, & de condigno	459.b.1	143.c.d.2	
Merita vnius an alteri proſint	465.a.1	Mundus inuiſibilis an ante hunc viſibilem mundum creatus ſit	326.d.1
Melliſ euangelica	446.b.2	Mundum hunc num alij mundi præceſſerint, & poſt eum alij futuri ſint	400.b.c.e.1
Methaſtheniſ Perſæ Chronographia veriſſima	642.a.2	Mundus num die ſexto completus	334.b.1
Methodi ſacrarum expoſitionum viginti quatuor	146.a.1	Mundus an Dei filius ſit	367.b.2
Michaeliſ cum diabolo diſputatio	89.a.1	Mundum cur Deus fecit	400.b.2
Micheæ propheta vaticinia, vita, obituſque	16.a.1	Mundus hominiſ gratia conditus	519.a.1
Militare an Chriſtianiſ liceat	484.b.2	Mundus num magis ſit ad imaginem Dei quàm homo	
Militibus ad pugnam euntibus quid meditandum	484	337.c.2	
e.2		Mundum Adæ peccato corruptum, per Meſſiam inſtaurandum eſſe, tradunt Rabbani	54.c.2
Militibus prædari num liceat	358.d.1	Mundum ſenſcere, & ad finem properare	28.d.2
Millenariuſ numeruſ indefinitam annorum multitudinem ſignificans	559.a.2	Mundus in reſurrectione immortalitate donaduſ	519.a.1
Mille annorum aurea ſæcula	406.a.2	Mundi totiſ duratio	453.e.1
Millenarij, qui, & quot fuerint	405.c.1	Mundi ætas an ſex tantum annorum millibus conſtet	
Millenariuſ error vnde ortum habuerit	559.d.e.2	394.c.1	
Millenariuſ bipartita opinio	405.c.2	Mundi totiſ duratio in duodecim partes diuiſa	29.c.1
Millenariuſ opinio an reprobanda ſit	405.b.1	Mundi totiſ duratio ſeptem hominum vita meſſuratur	
Millæ & publicæ precatioſ an vulgari lingua dicendæ ſint	528.b.2	68.d.2	
526.b.2		Mundi interituſ	518.a.2
543.a.2		Mundi interituſ tempora ſecundum Iudam	415.b.1
Myſteriuſ quid	512.b.1	Mundi conſſagratio reſurrect. præcedet	386.b.1
Myſteria diuina ſcrutanteſ, num damnandi ſint	165.b.1	Mundi renouatio	552.c.2
Mitra pontificia	474.c.1	Mundi renaſcentiſ, & oui ſimilitudo	77.c.2
Monachiſ traditioneſ an ab euāgelio diſcrepent	437.c.2	N ABOTH ab Iezabela iniuſte accuſatuſ, & occiſuſ	
Monachorum veſtituſ an licituſ ſit	550.c.2	76.a.1	
Monachorum & ſæculariuſ an pareſ ſint obligationeſ, pariſq; earundem tranſgreſſionum delicta	546.b.1	Nahum prophetaſ prophetia, vita, moſ	15.a.2
Monachi an adigendi ſint, vt manuum labore ſibi victum parent	546.b.1	Nazaræorum radendi moſ	410.c.2
Monachorum genera quatuor iuſte à labore manuum ceſſare poſſunt	547.d.1	Nathan prophetaſ ſcripta	89.a.2
Monachorum quicuſque illi ſint, non eſt illicitum manibus laborare	547.c.1	Nathan prophetaſ vita, & obituſ	89.b.2
Monachos qualeſ improbet Auguſtinuſ	546.d.2	Naturaliuſ rerum Theorematuſ non temere à Chriſtianiſ affirmanda nec neganda	329.c.2
Monachorum celeuma	156.a.1	Nauis argolicaſ aſtrum	354.a.2
Monoteſſaron euangelicuſ quid ſit	ibid.	Necromantia	46.a.2
Monoteſſaron ſophiæ	182.e.2	Negociatio bona, & mala	460.a.1
Monorythmica poeſiſ	226	Negociatio quæ licita, & inclita ſit	394.a.1
Montani de matrimonio ſententia	88.b.1	Nehemia Neceliæ filiſ	89.c.2
Mortuſ liber ponenduſ ſit, ſicut & vitæ liber	ibid.	Nepotiſ Aegyptij epiſcopi mille annorum fabula	275.a.2
Mortuſ liber an ſit indelebilis	465.a.2	Nero epiſtolas Pauli admirans	94.c.1
Moruſ duplex	514.a.1	Nero vrbis Romanæ incenſor	94.c.2
Moruſ prima, & ſecunda	515.e.1	Nectoriani libroſ Apollinarij in Athanaſij libroſ tranſformarunt	322.a.2
Moruſ ſecunda, duplex eſt	344.8.1	Nicæna ſynoduſ epiſt. Pauli ad Hebræoſ comprobat	
Moruſ homini inſiſta nō lege naturæ, ſed peccati	529.d.2	590.b.1	
Morituſ an ſint omneſ	357.a.2	Nicias ex ignorantia lunariſ deliquij claſſem perdidit	
Mortem ſibi inferre an liceat ſeruandæ caſtitatiſ cauſa	526.b.2	428.a.2	
357.a.2		Nicodemi euangelium	89.c.1
Mortui eleemoſyniſ, & orationibuſ iuuandi	129.d.2	Nigidij Figuli rota	426.e.1
Mortui in iudicio ex libro vitæ iudic.	466.d.2	Nigidiuſ prædixit Octauium fore orbis dominum	ibid.
Mulier profluuiſ ſanguiniſ laborans	486.b.2	Nihil & peccatum, idem	490.a.1
Mulierum Chriſti mortem lugentiuſ ſtetuſ	554.e.2	Nihil ſunt homineſ, cum peccant	ibid.
Muloſ quiſ primuſ inuenerit	370.b.1	Nihil diaboluſ	490.b.1
Mofeſ an duuſ habuerit vxoreſ	40.a.2	Nicolauſ Methonenſiſ epiſc.	51.c.2
Mofeſ in omni Aegyptiorum ſapientia inſtructuſ	362.b.2	Nicolauſ Gabafiſ Theſſal. epiſc.	751.d.2
Mofeſ cœleſtiſ harmoniæ ſono reſectuſ, cibi per dieſ 40. oblituſ eſt	341.b.1	Nicolaitaruſ ſcripta	89.c.1
Mofeſ & Pauluſ an Dei eſſentiam viderint	367.c.1	Niniuitarum pœnitentia	419.a.b.1
Mofiſ facieſ num cornuta fuerit	360.d.1	Nohe qualiſ ebrietat	264.a.1
Mofiſ ingratiſtudo ad aquam contradicteſ.	127.b.c.1	Nohe tempore an terræ maledictio ablata ſit	350.1.1
Mofeſ & Pauluſ quomodo petierint deleri de libro vitæ	479.a.2.453.a.1	Nohe quomodo conſolatuſ ſit humanuſ genuſ	350.b.1
127.b.c.1		Nohe primuſ terram aratro proſcidit	ibidem
Moyſeſ, & Heliaſ num verè in tranſfiguratione Chriſti apparuerint	637.b.2	Nominuſ impoſitio, vel tranſmutatio myſtica, & prophetica	
Mofeſ de mundi opificio non obſcure, ſed ſimpliciſſime		Nominuſ Antichriſti à Ioanne deſcripti interpretatio.	143
		Nomen	

MEMORABILIVM.

Nomen Dei quod nemo nouit nisi ipse	76.c.1	Osanna quid significet	460.c.1
Nomen Dei sanctorum frontibus inscriptum	90.a.1	Osee vaticinia	14.a.2
Nomina, cognomina, genus & dignitatem virorum illustrium Iudaei vnica dictione comprehendunt	310.	Ophis	39.c.2
Notariaca diu. scripturae expositio	157.b	Otto Imperator quotidie barbam radens	411.d.2
Notarum quibus olim diu. scriptura exponebatur catalogus	ibidem & seq.	PACTOLVS caeno quam fluente ditior	530.a.2
Notae in libris Platonice posita	ibid.	Palastinae descriptio	91.c.1
Notae, quae falsas librorum inscriptiones indicant	23.a.b.1	<i>paracletus</i> Salomonis	635.a.1
Notae ac signa verae ecclesiae	462.a.1	Pandectae quid sint	155.c.2
Notaria ars quae sit, & cur damnata	79.b.2	Pandesiaca diu. scripturae expositio	186.d.2
Nouum testamentum a quibus haereticis, & quibus argumentis oppugnatum	561.a.1	Panis spectrum iuxta Parthenium	45.a.1
Numeralis diu. scripturae expositio	142.a.1	Panis, quem in oratione petimus, an corporeus	436.c.2
Numerorum error apud Marcum	475.b.1	Panis supersubstantialis	437.a.1
Numeri ternarij, & senarij characteres apud Graecos valde similes	475.c.1	Panis ante consecrationem, panis est, post consecr. corpus Christi est	520.a.1
Numenius Pythagoricus	71.a.2	Pannum nouum veteri non insuendum, quid significet	613.a.1
Nutricis, & mundi comparatio	518.d.2	Panius, Brachmanis & Gymnosophistis praedicans	286.a.1
Nuptiae agni	604.a.1	Pantheon Godefridi	234.b.1
Nuptiae secundae an licitae	454.d.2	Papae qualis, & quanta sit dignitas	451.c.2
O BELVS quid	159.c.2	Papae oecumenicus Christiani orbis pastor	480.d.2
Obstetrices Phataonis quomodo pro mendacio remuneratae	170.d.c.2	Papa an habeat saecularis imperij potestatem	451.a.2
Oculorum corporalium iactura leuis	223.b.2	Papa vtrunque gladium habens	452.a.1
Oculus obturatus	370.a.2	Papa in regni temporalibus potestas	452.b.1
Octapla Augustini Iustiniani in omnem diu. scripturam	203.a.2	Papias episcopus	17.a.2.25.c.1
Occulta crimina an experimento ignis expurgati debeant	132.a.2	Papiae sententia de adulterae historia	25.c.1
Octauij Augusti scripta	90.b.2	Paradisus terrestris an sit	338.a.1
Octauius aram Christo erexit	90.c.2	Paradisus terrestris num conditus sit ante mundum	340.a.1
Octauij de Herode rege apophthegma	575.a.1	Paradisus an post lapsum Adae deserit	339.b.2
Ode in psal. centesimum decimum sextum	170.a.1	Paradisus terrestris num orbem Lunae attingat	340.c.1
Odit omnes, qui malos odit	93.b.2	Paradisus terrestris num ab Henochi & Heliae habitetur.	339.c.2
Odire Deum an aliquis possit	438.a.1	Paradisi veritas quibus argumentis labefactetur, & eorum solutio	338.a.2
Oenomantia	426.b.2	Paradisi terrestris allegoria	339.a.1
Offendens in vno quomodo omnium reus	597.c.2	Paradoxa aeterna	255.a.1
Og gigantis magnitudo	352.c.1	Paranetici diu. script. libri qui sint	655.a.1
Og regis liber	91.b.1	Paraphrastica diu. script. expositio quae, & quotuplex.	160.c.2
Ononychitis Deus	86.a.2	Paralipomenum libri auctor, tempora, ac gesta	7.d.2
Oniae epistolae	91.b.1	Paralipomenon appendix	27.b.1
Onocentaurus	535.c.2	Pascha quando celebrandum	456.c.1
Opera Dei quae erroris speciem praeserunt quomodo explicanda	510.c.1	Partitoria diu. script. expositio	152.b.2
Opera ante vitam	491.a.2	Passio Christi, pro die passionis Christi	498.a.1
Opera bona an sint merit.	396.d.1	Passionis, & propassionis discrimen	381.d.2
Opera extra gratiam facta, num omnia sint peccata	439.d.1.492.b.1	Passiones naturales an fuerint in homine ante peccatum	517.b.2
Opera bona extra gratiam facta, quo sensu mala dicantur	439.c.2	Pastoris libri tres quid contineant, & eorum auctor, auctoritas, ac tempus	79.b.1
Opera infidelium an peccata sint	383.a.1	Pater in diuinis an sit causa filij	550.b.1
Opera veterum patrum, quae videntur esse peccata, quomodo defendantur	611.a.2	Pater quomodo adhuc operetur, cum septima die quiescerit	612.b.1
Opus imperfectum in Matthaeum an Chrysostomi sit.	261.d.c.2	Patrum vitia nec probanda, nec prodenda	324.c.2
Oratio vocalis	436.a.2	Patres an liceat appellare monachorum praefectos	537.c.1
Orantium attentio duplex	386.c.1	Patritij homerocentones	174.c.1
Orare licet quod desiderare licet	437.a.2	Patientia duplex	545.c.1
Orationes & preces ecclesiae an ignota lingua agendae sint	386.d.1	Patientiam Deo an sacrae literae tribuant	ibid.
Orandum pro mortuis sanxerunt apostoli	526.b.2	Pauli Aemilij in repudiata vxore apophthegma	104.c.2
Orationes pro sanctis defunctis	442.d.1	Paulus an Petro dignitate par	525.a.1
	558.a.1	Paulus & Matthaeus cur a Deo vocati?	521.c.2
Ordines sacros an quilibet sacerdos conferre possit.	418.a.1	Paulus a Luca, & Marco euangelij narrationem accepit.	17.b.2
Origenis elogium ex vetustis patribus	28.a.2	Paulus a quibus instructus	544.b.c.1
Origenis ex Porphyrio encomium	278.e.1.c.1	Paulus dum scriberet, an semper spiritum sanctum habuerit	589.a.2
Origenis multiplex sapientia	ibid.	Paulus & Iacobus de Iustificatione concordantes	598.c.1
Origenica opera quinque ordinibus diuisa	278.e.2	Paulus quomodo Christum secundum carnem nouit, non nouit	588.c.2
Origenis libri praeo similes	530.b.2	Pauli zelus erga Iudaeos	591.c.2
Origenes longe maior in veteri quam in nouo testamento	279.a.1	Paulus quomodo factus sit omnibus omnia	589.a.2
Origenes in expositione Canticum se ipsum vincens	289.d.1	Paulus quomodo sub diuersis personis locutus	589.a.2
Origenes allegoriarum inuentor.	378.c.1	Paulinae salutationis tessera	591.d.2
Origenis scripta ipso viuentis ab haereticis falsata	522.c.2	Paulus lingua sua eloquentior	593.c.2
Origenis Tetrapla, Hexapla, Octapla	279.b.2	Paulus quot epistolas scripserit	18.b.2
Origenis epistola ad Iulium pro Susanna historia	415.c.2	Pauli epistolarum argumenta sing.	ibid.
Orion	354.c.1.428.d.2	Pauli epist. Nero cum admiratione legens	93.b.1
Oronno pagas tribunus militum	40.a.1	Pauli epist. qui haeretici, & quibus rationibus insectati fuerat	586.a.1
		Paulus an fuerit auctor epist. ad Heb. dubitare non licet	595.b.1
		Paulus cur epist. ad Hebr. nomen suum non praeposuit	321.b.1

INDEX RERVM

Pauli epist. ad Achæos	94.a.1	b.c.1	
Pauli epist. ad Cor. tertia	92.b.2	Petro cur nomen immutatum sit	637.e.2
Pauli epist. ad Laodicenses	91.c.2	Petri primatus	450.a.1
Pauli ad Thess. epist. tertia	93.a.1	Petrus an cæt. apost. dignitate superior	513.a.1. 534.a.1
Pauli ad Senecam epist.	93.b.2	Petri potestas triplex. ordinis, apost. & regni	534.a.1
Pauli Apocalypsis	84.c.2	Petrus an sit petra super quam fundatur ecclesia	449.e.1
Pauli Actus	95.a.2	Petrus ecclesiæ fundamentum	449.a.2
Pauli euangelium	91.b.2	Petro an sola prædestinatorum cura data sit	509.e.1
Paulus Emoclenus oratione sua Ephesini concilij schisma sustulit	286.a.2	Petrus an in persona propria clauces acceperit	510.a.1
Paulinus pro sedimendo captiuo se ipsū vendēs	196.b.2	502.e.2	
Paulianistæ	431.a.1	Petrus cœlestis regni ianitor	450.a.1
Paulimentum Epiphaniij	578.b.1	Petrus an negauerit Christum esse Deum	470.c.1
Peccatum an sit nihil	420.a.1	Petrus Christum negans an fidem amiserit	389.a.2
Peccatum originis	514.a.1. 388.c.2. 389.b.1	Petri fletus & lacrymæ	486.d.1
Peccatum originale an vllum sit	514.b.1	Petrus & Paulus an simulatione vsi sint	363.b.2. 534.a.2
Peccatum originis an pedum ablutione tollatur	504.d.2	Petrus per ludibrium rarus	411.d.1
Peccatum pro peccati fomite	504.e.2	Petri epist. Protocanonica	19.d.1
Peccatum in regeneratis habitans	404.e.2	Petri epist. secunda	595.e.1. 598.d.2
Peccata ad agonem relicta	405.a.1	Petri scripta apocrypha	95.c.2
Peccatum omnia simul dimitti	504.e.2	Petri obitus	19.a.2
Peccatum ab Adamo contractum an culpa sit, vel occasio	388.a.1	Petrus Galatinus Thalmudicorum librorum defensor confutatus	120.c.1
Peccatum Adæ num ad posteros transferit culpa, vel pœna	513.e.1	Phalaridis epistolæ	321.a.2
Peccatum Adæ an ad posteros transferit non propagatione, sed imitatione	516.a.2	Pharisæorum secta, & eius dogmata	118.d.2
Peccatum Adæ an transferit ad posteros non culpa, sed occasione tantum	515.a.2	Pharisæorum supercilium	450.a.2
Peccatum Adæ an solam corporis mortem intulerit	513.e.1. 388.e.2	Pherecidas Cyrus	39.e.2
Peccatum originale an post baptismū remaneat	514.b.2	Philippus qui gentiles duxit ad Christum, an is sit, qui Eunuchum baptizauit	503.e.1
Peccatum Adæ an posteris vtile fuerit	515.a.1	Philippi euangelium	98.a.1
Peccatum radicale	514.e.1	Philistion minus	415.c.2
Peccator ex alterius peccato an aliquis efficiatur	513.a.2	Philones apud Iudæos duo	634.e.1
Peccatum alienum vtrum alteri noceat	344.a.1	Philo platonizans, Plato philonizans	289.e.2
Peccata actualia, an post iustificationē remaneant	508.e.1	Philo Iud. tripliciter diu. scrip. expo.	290.a.b.1
Peccata, quæ à iustis vitari nequeunt	639.a.1	Philo Iudæus ab omnibus vetustis patribus laudatur	290.a.1
Peccatum an sine altero condonetur	408.b.2	Philonis exegetica in sex ordines distributa	290.b.1
Peccator geminam dignitatem amittit	513.b.2	Philonis Iudæi Chronographia defenditur	
Peccata quomodo à Deo, & quomodo à sacerdote remittantur	441.d.e.1	Philosophia peripatetica tota ex libris Mosaicis hausta	492.c.2
Peccatores an sint ecclesiæ membra	543.d.1	Philosophorum opera qualia	525.e.2
Peccandi millies, millies pœnitendum	386.a.2	Philosophi an præcepta diu. legis transcenderint	525.d.2
Peccata sanctorū an ad pios sēsūs liceat deflectere	577.e.2	Philosophos Christianorum concordia ad Christum perduxit	608.a.2
Peccati occasio per quatuor gradus ad peccatum ducens	513.b.2	Philosophorum principes in doctrina discordes	608.d.1
Peccare aperte an leuius sit, quàm simulare sanctitatem	403.a.1	Philosophorum animas in inferno prædicationem Christi expectasse, easque tunc saluatas esse docuit Clemens	444.e.1
Peccatum irremissibile	436.d.1	Phrygastarum prophetisæ	604.c.1
Peccati in Spiritum san. blasphemia an ad personam spiritus sancti pertineat	445.a.2	Physica diu. script. expositio	142.c.1
Peccatum in Spiritum san. an sit omne peccatum post baptismum commissum	445.e.1	Phylacteria angelorum	103.a.1
Peccata omnia an aliquando remittenda	508.e.2	Phylacteria scribarum	97.a.1
Pedes baptizatorum cur post baptismum ecclesia Romana non abluat	505.a.1	Picturata poësis	183.c.1
Pedum ablutio post baptismum an sit ad salutem necessaria	504.e.2	Pierius Alexandrinus, Orig. iunior appellatus	192.a.2
Peierantium supplicia	130.d.1	Pilatus an poterat dimittere Christum	444.a.1
Pelagiani proprijs meritis salutem quærunt sine gratia	366.c.1	Pilati ad Tyberium de Christi miraculis epist.	100.a.2
Pelagiani sententias Augustini & Chrysostomi ad hæreses suas detorquent	514.a.1	Pilati titulus dominicæ cruci inscrip.	100.a.1
Pelagiæ, & sororum ascita mors	417.c.1	Pilati obitus	100.c.2
Pellicæ tunicæ primorum parentum an fuerint veræ pellicæ	344.b.2	Piscina probatica vnde virtutem habuerit	583.c.2
Pellicæ tunicas vnde Deus primis parentibus paraauerit	ibidem	Piscinæ probaticæ hist. cuius autoritatis	583.e.1
Pentateuci autor quis	6.e.2	584.e.2	
Pentateuchus quomodo, & in quot partes, ac versus ab Hebræis diuidatur	7.a.2	Pyromantia	325.a.2
Pentateuchus quot annorum historiam contineat	7.d.1	Pythagoras, & Socrates cur nihil scribere voluerunt	75.c.1
Pentateuchi inscriptiones aliæ apud Hebræos, aliæ apud Græcos sunt	7.b.1	Pythagoræ <i>μετεωρολογίας</i>	304.a.2
Pentateuchi inscript. quis fuerit author	7.d.1	Planetarij casu diuinantes	427.d.e.1
Peregrini titulus	321.a.2	Platonis androgynus	342.d.1
Perfectis iurare non licet in causis proprijs & inter ipsos versantibus	435.b.c.2	Patonis de mendacio sententia ab Orig. laudata	363.e.1
Petiurium	433.e.1	Platonis de cœli interitu sententia	174.a.1
Personæ diuinæ vtrum dii appellari poss.	326.b.1	Platonis de sibyllis iudicium	107.a.2
Pesuchim in Hebraicis biblijs an semper fuerint	153	Plauti pœnulus	637.a.1
		Pleiades	354.e.1. 533.a.2
		Pneumatomachi hæretici	323.a.1
		Poculum redargutionis	132.c.d.1
		Pœnitentiæ duæ ante baptis & post	465.b.1
		Pœnitentia an lapsis deneganda	539.a.2
		Pœnitentia an iteranda sit	386.a.2
		Pœnitentia an sine confessione, & satisfactione sit valida	487.e.1
		Pœnitentia num profit his qui Christum abnegarunt	470.a.2
		Pœnitentes num ad pristinam dignitatem restituendi	606.c.2. 416.e.2

MEMORABILIVM.

Pœnitentium locus in vrbe Roma	387.e.2	Profodia græcorum diu. script. vtilissima	49.b.1
Pœnitentiæ pub. in veteri eccl. ritus	ibid.	Profopopeia montiũ saltantiũ, ac terræ cantatis	499.e.2
Pœtica scholastica occasio, ortus, & varietas	184.b.1	Proto euangelium	91.e.2
Pœsis isogrammatica	183.a.1	Prouidentia diuinæ circa saluandos octo sunt gradus	
Pœsis Leonina	182.e.1	ex quibus alij æterni, alij temporales	523.d.1
Pœsis monorythmica	ibidem	Prouidentia Dei circa damnandos octo gradibus distinguitur, ex quibus alij æterni alij temporales	524.d.1
Pœsis picturata	ibid.	Proximus quomodo diligendus	41.c.1
Pœsis rythmica	182.e.1	Psalterium in quinque libros diuisum	11.a.2
Pœsis dirythmica	183.b.1	Psalmodum autores numero decem	19.a.1
Pœtica diu. script. expositio	169.c.2	Psalmodum volumen qui hæretici reiiciant 623.a.2. quibus obiectionibus labefactet 625.a.b.1. & quomodo eorum diluantur obiect.	402.e.2
Pœta sub fœlicibus astris nati.	429.e.1	Psalmi alphabetarij qui, & quot sint	11.a.2
Polybius Megalopolita	650.b.1	Psalterij appendix apocrypha	31.a.1
Pomponij Virgiliocentones	174.e.1	Psalmi literaliter loquentes de Dauide, num' de Christo ad literam exponi possint	403.c.2
Pontificis Aaronici ornatus	165	Psal 77, vaticiniũ an de Christo intelligendũ sit	447.a.1
Pontificis Romani in eligendis episc. prærogatiua	379.c.1	Psal. 22. & 114. olim in exequijs mortuorum decantati.	527.a.1
Pontifex Romanus an extra causam hæresis vel schismatis possit à Concilio deponi	51.c.1	Psal. 118 Græcis & Latinis versibus alphabetico ordine incipientibus redditus	250.e.2
Pontificia potestas an ex quocunq; peccato amittatur	450.d.	Psalmodum electio suauissima	166.e.2
Porcius Latro	321.a.2	Psalmodum imprecationes, & execrationes quomodo intelligendæ sint	626.a.1
Porcinæ carnis esus cur à Mose interdictus	40.b.2	Psalms 151. extra numerum aliorum positus	31.b.1
Porphyrius contra Danielelem	404.c.1	Psalmodia psalentium sapienter	386.e.1
Porphyrius aduersus Christianos vol.	199.c.1	Ptolemæus Philopater Aegypti rex Iudæos elephantis proterendos obiecit	32.b.1
Porphyrius ab Eusebio Cæsariensi oppugnatus	227.a.2	Ptolemæus vetus testa. in tres diuidunt partes	119.e.1
Potestas temporalium quomodo apost. interdicta	462.a.1	Puerorum sine bapt. decedentium locus	515.a.2
Potestas temporalium monarchica, & pastoralis	460.c.1	Pugillar Zachariæ	10.d.1
Præcepta conubialia Plutarchi	496.a.2	punctorum in sacris literis permutatio quas hæreses peperit	655.d.1
Præcepta dei quomodo Ezechiel dicant non esse bo.	610.a.2	Puncta vocalia Iudæi non habebant Hieronymi tempore	80.d.1
Præcepta. vet. testamenti duplicia scil. vitæ significandæ & vitæ agendæ	61.a.1	Puncta vocalia cur à Iudæis excogitata	148.b.2
Præcepta legis ab apostolis recusata, quæ sint	612.b.2	Puncti vocales hebr. à quibus, & quando inuenti	47.a.1
Præcepta diuina an sine gratia possint impleri	461.b.1	Puncta vocalia Hebræorum quo tempore scripturis sanctis apposita	148.d.2
	431.a.2	Punctuaria scripturæ expositio	148.a.2
Præceptiua locutio flagitium iubens, figuratè intelligenda	491.a.2	Punctuatio loci, sine ipso factum est nihil	489.a.2
Præcepti significatio varia	491.b.2	Pullorum in nido educatorum, & apost. simile	483.e.2
Prædestinatio quid sit	521.d.2	Purgatorius ignis	34.b.2
Prædestinationis notitia	126.d.1	Purgatorium an post hanc vitam	400.d.2. 407.b.2
Prædestinatorum in libro vitæ conscriptio	126.d.1	Purgatorio igne an post resurrectionem opus sit	476.b.1
Prædestinationis, & reprobationis causæ	512.a.1	Purgatorium an agnouerit Chrysostr.	56.d.2
Prædestinatio an ex meritis prædestinatorum à Deo præuisis	521.a.1	Purgat locus ex Theodoro abrasus	520.a.1
Prædestinatorum salus octo diuinæ prouidentia gradibus perficitur	523.b.1	Purim solemnitas	20.c.1
Prædestinamur ante mundũ, vocamur de mundo	524.a.1	Q UADRAGINTA dies septuaginta Interp. apud Ionam mutarunt in tres	417.a.1
Prædestinati, præelecti, & præuocati, qui sint	526.b.1	Quadragesima & sex anni in nomine Adam inuenti, si Græce scribantur	142.b.1
Prædestinati an deleri possint de libro vitæ	126.a.1	Quadragesima sex anni ædificationis templi quid significant	494.b.1
Prædestinationis sententiam quæ incommoda sequi videantur	524.e.1	Quæstiones Augustini in Heptateuchum magis inquirunt quàm decernunt	20.d.1
Prædestinationis noua opinio	520.a.1	Quæstionis implicitæ character.	160.b.2
Prædestinati an soli credant	507.d.1	Quæstionaria scholasticorum methodus	169.e.2
Prædicatoribus an prædicare liceat victus gratia	438.b.2	Quartadecimani hæretici	109.e.1
Presbyter, & episc. idem ordine, iurisdic. diuersi	421.b.1	Quartadecima luna	465.a.1
Præscientia Dei an sit causa rerum, vel contra	520.a.2	Quartus Esdræ quos errores contineat	29.b.1
Præscientia prædestinatione prior	521.d.1.c.2	Quaternitatis dogma	340.d.2
Præscientiæ, & prædestinationis discrimen	522.a.b.2	Quatuor animalia Apoc. & Ezechielis	184.d.2
Præteritum pro futuro script. diu. tropus	587.d.1	Quatuor bestia Danielis	112.a.2
Primasius gemmas de Tichonij stercore colligens	293.a.1	Querimonia Sarauallij	428.c.1
Primasius ita gratiam defendit, vt aliquoties libertatem offendere videatur	Ibid.	Quies Dei ab operibus	612.e.1
Principium octauæ cap. apud. Ioannem an Autenticum	512.d.1	Quinarij quatuor librorum veteris testamenti	5.b.1
Priscillianistæ sentiunt licere mentiri	170.b.c.1	Quinta editio	160.d.2
Proba urbem Romanam Gothis ex misericordia prodens	293.b.c.1	Quintilla prophetissa	604.a.1
Problema, & problematica quæstio	170.b.2	Quintus septimus Florens	302.e.1
Proclus Constantinop. episc. prophetas prophetice exponens	144.b.2. 293.e.1	R ABANVS commentariorum Hieron in Threnos author	348.c.1
Prochorus euangelij Ioannis scriptor	100.e.2	Rabbi quidam lepido astu Deum simul ac diabolum deludens	124.c.2
Promptuaria animarum	351.a.1	Rabbini Tyberiadis in lingua sancta cæteris exercitiores	80.b.1
Prophetica diu. script. expositio	144.a.2	Radendi barbæ vsus vnde venerit	411.e.1.a.2
Prophetarum testimonia an ante fidem, & post fidem sint necessaria	56.a.2	Radere caput, & barbam an sacerdotibus liceat	498.e.2
Prophetia de Messia prudenter exponen.	348.b.1	Rapsodia ethnica in sacras literas expositio	173.a.2
Prophetarum libros quinam hæretici repudient. 621.e.2		Rapsodia ecclesiastica	173.a.1
quibus oppugnent argumentis. 621.b.2. & quomodo eorum argumenta dissoluantur	622.d.1	Rapsodia agiographica	171.a.1
Propositum, secundũ quod sancti vocatur quid sit	522.e.2		
Proprietas ex præoccupatione cõmunium orta.	480.b.2		
Propria quæ sint	418.c.1		
Proprium possidere an liceat	480.a.2		

INDEX RERVM

Rapsodi cum iudicio legendi	474.e.1	Salomonem cur Deus labi permisit	632.c.2
Rationale pontificium	165.e.1	Salomonis libri res Protocanonici	12.b.1
Razias se ipsum occidens an laudandus	418.e.2	Salomonis Sapientia autor, & autoritas	22.a.1
640.b.1.653.b.1		Salomonis oratio cur in fine eccl. ponatur	31.a.2
Rebaptizantium poenitentia nulla	592.a.2	Salomonis De templi descriptione liber	104.d.1
Regia potestas an sacerdotali superior.	404.c.2	Salomonis sapientia liber canonicus	633.a.2
Rex cur apud Iudaeos sacerdote maior, apud Christianos autem minor	388.d.1	Salomonis sapientia secretioris liber	104.a.1
Regnum Christi perpetuum	592.e.2	Salomonis Cantorum libri quinque mill.	104.b.1
Regulae, quibus scriptura adulterata a veris discernuntur	579.b.2	Salomon quot psalmos composuit	10.e.1
Regulae tres ad explicandas sententias patrum de Eucharistia necessariae	499.e.1	Salomonis Parabolarum libri tria millia	104.b.1
Regulae Thichonij septem	306.c.2	Salomonis Naturalium disputationum volumen	104.c.1
Regum libros qui scripserint	8.b.1	Salomonis Aenigmatica epistola	105.e.1
Reprobatio an ex meritis reprobatorum, vel ex sola Dei reprobantis voluntate	444.d.2.523.d.2	Salomonis exorcismorum liber	105.b.1
Reprobatio diuina	102.b.c.2	Salomonis poenitentis prophetia	38.d.2
Reprobationis aeternae opinio ab episcopis Galliae damnata	202.a.1	Salomonis Canticum & initium Ezech. & Gen Iudaei ante annos 39. non legunt	12.e.1
Reprobatorum calamitas	524.c.1	Saluandorum duplex ordo	520.a.1
Repudij diuini liber	101.e.2	Salutis nostrae initium an ex nobis sit	493
Repudij humani liber, qualis sit	103.d.2	Samaria a Ioanne Maccabaeo destructa, & vestigia ipsius aquarum alluione deleta	32.a.2
Repudij lex a Moysse scripta quomodo intelligenda sit	104.a.1.619.a.2	Samaritanorum Pentateuchus	105.e.2
Repudij libellus qua Formula a Iudaeis scribatur	104.a.1	Samsonis sibi mortem inferentis oeconomia	418.e.2
Repudij licentia Romanis legibus cohibita	104.d.2	Samuelis prophetae scripta omnia	106.a.1
Repudiandae uxoris formula Romanis vsitata	ibidem	Sapientiae Salomonis liber a quibus haereticis, & quibus argumentis oppugnatus atque eius defensio	635.b.1
Repudiare uxorem adulteram, & aliam ducere an liceat.	104.d.2.456.a.1	Sapientiae Syrach appendix apocrypha	32.a.2
Repudiare maritum adulterum, & alium ducere an liceat uxori	457.c.2	Sanctis Pagnini editione Iudaei ceteris praefertunt	97.a.2
Repudij tractatores quatuor classibus distributi	457.b.2	Sancti a nobis imitandi	409.a.2
Restitutionem in quadruplo fieri iussit Moyses	449.a.1	Sancti quidam quomodo pleni gratia dicantur	473.e.2
Restitutio an debeat superare rapinam	ibid.	Sancti quomodo consummati	217.a.2
Resurrectio an ab his credita sit, qui Christi tempora praecesserunt	481.e.2	Sancti an statim post diem iudicij ad Dei contuitum eleuentur	37.c.2
Resurrectio duplex, prima & secunda	559.b.2	Sancti an adhuc gloria fruuntur	487.e.1.348.a.2
Resurrectiones duae an futurae sint, & aurea mille annorum inter utranque aetas	559.c.1	Sancti in caelo an praeteritorum malorum recordentur.	403.d.1
Resurrectio an futura sit in indiuiduo, vel in specie	378.a.1.193.d.1	Sancti defuncti an pro nobis orent	538.a.1
Resurrectiones, & renascentis frumeti similitudo	378.a.2	Sancti utrum orandi sint, ut pro nobis orent	544.b.1
Rethicus gallicano cothurno elatus	296.a.1	379.e.2	
Rhetorum progymnasmata	321.e.2	Sanctorum intercessio quibus prodest, & quomodo	544.e.1
Reuelatio Adae	38.d.1	Sanctorum vestibulum	529.d.1
Risus, & ridere Dei quid sint	639.b.2	Satisfactio post poenitentiam utrum necessaria	336.b.1
Romae incendium a Nerone factum	94.d.2	Satisfactionis vis	386.e.2
Roma cur olim Babylon dicta fuerit	88.a.1	Satisfactionem contemnere, peius est quam peccare	331.e.2
Romanae ecclesiae quantum deferat Ambrosius	462.c.2	Saucomaria	49.e.1
Romanae urbis direptio	306.a.2	Saul ambiguitate Hebraicae scripturae deceptus	147.c.2
Romani ab auguribus feliciter decepti	447.a.1	Scala Iacob, libri titulus	66.c.1
Romanorum regnum	408.d.1	Schelus, & schelus etymologia	628.b.2
Romanorum legum expositio quomodo, & quando incipit	176.e.1	Schinus, & prinus, quid significant	412.d.1.426.e.1
Romani Senatus epistola	104.d.2	Scholastica diu. script. explanatio	276.d.1
Romana ecclesia oes verae ecclesiae notas habens	462.d.2	Scholasticae veteris, ac nouae discrimen	Ibidem
Romani pontif. qualis, & quanta dignitas	452.a.1	Scholasticae expositionis ortus, & occasio	176.b.c.1
Romanorum pontificum in varios reges & imperatores censura	452.e.2	Scholasticae expositionis methodus in decem varietates, diuisa	176.b.1
Roseum memoriale diuinorum	289.a.1	Scholasticorum docendi methodus quinque adminiculis utens	177.b.1
Rythmica poesis	181.e.1	Scholasticorum phrasis, & stylus	176.c.2
S ABECH quid significet	362.c.1	Scholasticos de eloquentiae inopia non esse damnandos	177.a.1
Sacer, & sacrum ambiguae voces	95.c.2	Scholasticorum poesis	182
Sacerdotis Mosaici, & euangelici discrimen	451.b.1	Scholastici compendij vniuersalis exemplum	179.c.2
Sacerdotis potestas num regia praeferenda	388.d.1	Scholasticae meditationis methodus	179.b.2
Sacerdos malus an sit vere sacerdos	463.c.2	Scholasticae lecturae exemplum	17.c.2
Sacerdotes num habeant ligandi & soluendi potestatem	40, 450.b.2	Scholasticae Quaestionis methodus	178.c.1
Sacerdotes an absoluant, vel absolutos tantum pronuncient	435.e.2.513.a.1	Scholasticae concionis methodus	178.a.1
Sacerdotes quomodo ligent ac soluant	459.e.1	Scilus nechudoth nota quid notet	160.e.2
Sacerdotibus an liceat temporalia possidere	370.b.1	Sciographica diu. script. expositio	162.a.2
Sacramenta similitudinem gerunt rerum contentarum	498.e.1	Sciographica pontificalis vestimenti	163.a.2
Sacras literas qui prophetice exposuerint	144.a.2	Scintilla scripturarum quid.	155.a.2
Sacrificia Iudaica cur Deus praecipit	620.a.2	Scribae apud Iudaeos qui fuerint	406.b.c.2
Sadduceorum secta, & eius dogmata	119.b.1	Scribarum stylus mendax, quid significet	115.a.1
Saeculum futurum, & futura saecula differunt apud Origenem	377.a.2	Scribae scripturas diu. corrigere volentes, corruerunt	115.b.1
Salomon utrum propheta fuerit	399.d.2	Scribarum phylacteria quae verba continerent	96
Salomonis iudicium de duabus meretricibus	416.e.1	d.2	
		Scriptor quilibet lectorem sibi similem inuenit	138.b.1
		Scriptores canonici qui sint	1.b.1
		Scriptores ex ardore dicendi, aliquando modum excom.	325.a.1
		Scripturae diu. ad beatitudinem necessariae	3.b.1
		Scriptura diu. ad contemplationem, & actionem necessariae	608.a.1
		Scripturarum biblicarum partitio ab Autore in tres sectiones	

MEMORABILIVM.

ctiones distributa, hoc est in Protocanonicas, Deuterocanonicas, & Apocryphas	34.c.1	Seniores 14. in Apocal. quid significant	213.e.1
Scripturarum Protocanonicarum vet. testam. catalogus.	6.b.2	Seannacherib epistolæ	107.b.1
Scripturarum Protocanonicarum noui testa. catalogus.	16.b.2	Septenarius numerus perfectus	39.e.2
Scripturarum Deuterocanonicarum vet. test. catalogus.	20.a.1	Septem candelabra phialæ, cornua, & tubæ Apocalypseos quid significant	603.c.1
Scripturarum Deuterocanonicarum noui test. catalogus	23.e.2	Septem viri, quorum vita omnem mundi durationem complectitur	69.c.1
Scripturæ canonicæ, & apocryphæ quid sint	1.b.c.1	Septuaginta duorum discipulorum numerus	480.a.1
Scripturarum in sacris voluminibus citatarum, partitio trimembris	36.b.1	Septuaginta interpretum nomina	398.b.2
Scripturæ historicæ, quæ sint	36.e.2	Septuaginta 22. libros vet. testamenti verterunt	661.d.2
Scripturæ mysticæ & simbolicæ quæ sint	37.a.1	Septuaginta Interp. editio cur cæteris prælata	648.b.1
Scripturæ pseudepigraphæ quæ sint	37.a.2	Septuaginta Interp. quæ loca in interpretata omiserint.	659.e.1
Scripturæ sanctæ libri septem partitionibus distributi.	4. & seq.	Septuaginta Interp. tribus de causis multa de Christo, & de Trinitate non verterunt	663.2.398.b.2
Scriptura sancta octo modis diuisa	179.e.1	Septuaginta interp. in supputandis annis generationum Adæ, aduersantur Hebraicæ veritati	38.e.1
Scripturæ sanctæ librorum supputatio triplex	2.3.4	Seraphim clamantes	402.d.1
Scripturæ canonicæ an illæ tantum quas apostoli approbarunt	527.b.2	Serpens tentator, vincens, & victus	620.b.1
Scripturæ sanctæ duplex sensus	133.d.2	Serpentina prudentia columbinæ simplicitati miscenda	485.e.1
Scriptura sancta fideli speculo similis	611.a.1	Seth posterius in scriptura filij Dei, & angeli dicti sunt.	353.a.2
Scripturæ sanctæ litera an alicubi falsum dicat	345.c.1	Seth libri septem	106.e.2
Scripturarum sanctarum concordia discordes philosophorum sectas ad Christum traxit	608.c.1	Seuerianus Chrysof. parum fidus	299.d.2
Scripturas sanctas cur Deus apparenter discordare voluerit	ibid.	Si, & sic apud Ioannem	51.a.2
Scriptura sacra sine ecclesiastica autoritate non sufficit.	462.a.2	Sibillæ quæ, & quot fuerint, & quæ oracula de Christo ediderint	107.c.1
Scripturæ diuinæ certiores sunt quam scientia, quæ sensuum ope acquiritur	607.e.2	Sibyllarum carmina pseudepigrapha Octauius Aug. cremauit, germana verò reseruauit	90.e.2
Scripturæ diu. lectio an omnibus necessaria sit ad salutē.	482.b.1	Sibyllarum oracula à Paulo citata	107.b.1
Scripturarum lectio an magis ad laicos, quàm ad clericos pertineat	481.a.2	Sibillæ oraculum de nomine Adam	139.b.2
Scripturarum lectio an ab ignorantibus omittenda sit.	481.e.2	Sibillæ de vltima orbis conflagratione vaticinium	174.a.1
Scripturæ diu. lectionem an occupatis omit. liceat.	481.e.2	Sibillæ Cumææ antrum Iustinus mar. inuisit	107.c.d.1
Scripturarum lectionem ex inopia librorum omittentes, an excusandi sint	482.a.1	Sidera an sint animantia rationalia	321.b.1.
Scriptura sancta num omni ex parte facilis sit, & omnibus aperta	482.d.1	Signa cur verbis addita	82.a.2
Scripturas diu. triplici de causa Deus voluit esse difficiles	114.a.1	Silvani epistolæ	14.b.1
Scriptura diu. an in maternas cuiusque gētis linguas vertenda sit	481.e.2	Silvani cum feminis coeuntes	351.e.1
Scripturas diu. in vulgarem linguam, qui veterum transtulerunt	ibid.	Similia quæ sint	610.a.1
Scripturæ sanctæ perperam ab hæreticis translata	6.b.1	Simonis Magi scripta, & statua eius Romæ posita	114.b.1
Scripturæ diu. interp. qui præ cæteris eligendi.	187.c.1	Simplicitas stulta, & prudens	480.e.1
Scriptura diu. quomodo sine vllis comment. ex solo codice concordantiarum bibliæ exponi queat	150.a.2	Sinus Abraham vbi sit	421.e.1
Scripturarum quadruplex apud Iudæos expositio	119.c.2	Sisinnius Nouatianorum episcopus	386.d.2
Scripturæ diu. expositor scripturæ simplicitatem imitari debet	241.c.2	Sicophantæ librorum	321.d.2
Scriptura diu. male significantibus vocibus in bonis rebus vtens	526.b.1	Sillabica siue indicatoria diu. scriptu. expositio	149.c.1
Scriptura adamantina	38.a.2	Sillegma, expositionis sacre modus	174.d.2
Scriptura domus Israel	61.b.1	Syllogismus mentiens, quid sit	62.e.1
Scriptura duorum lignorum	82.a.2	Syluani cum mulieribus coeuntes	351.e.1
Scriptura manus in pariete scribentis	84.e.a.2	Simmachus bis circumcisus	301.e.1
Scytharum, duce Ruga, in Italiam aduentus	293.e.1	Simphonia euangelica	153.c.2
Seba, & Sceba quid differant	374.d.1	Sinopsis Athanasij	196.d.1
Seditio in ecclesia Africæ excitata ob hederam	318.d.2	Syrach Sapientiæ autor, & autoritas	22.c.1
Seditiones ciuium imminentis ruinæ præfagia	417.b.2	Sirenæ	345.a.2
Sem, & Iaphet nuditatem patris tegentes quid significant	325.b.2	Socrates, & Heraclitus Christiani	444.d.1
Semehiæ prophetæ scripta	106.c.2	Socrates moriens, se ad Deos festinare dicebat	28.b.1
Semeiace maledictionis elementaria interpretatio.	139.a.2	Sol iustitiæ	38.e.1
Semehiæ Nehelamitis accusatorius libellus	106.c.2	Sol, Luna, & stellæ omnes vtrum angeli sint ambigit Augustinus	365.a.2
Senecæ ad Paulum epist.	94	Solem adorant Manichæi	381.b.1
Senecæ liber de verborum copia ad Paulum apost.	94	Sol corruptibilis	519.a.1
Senecæ de extrema mundi conflagratione sententia.	173.a.2	Soliloquium animæ ad Deum	169.a.1
Senensium captiuitas prædicta	417.b.1	Sophonix vaticinium vita, obitus	16.a.1
Senex contuitu oculorum animantia occidens	535.b.1	Sophonix se ipsam perimens	418.a.2
		Sortes Virgilianæ	427.b.2
		Sortium vsus an apud Christianos licitus sit	382.a.2
		Sortium legitimarum condiciones quinque	382.b.2
		Softenes an epistolam ad Corinth. simul cum Paulo scripserit	114.a.2
		Spartanorum libri	114.b.2
		Spatister	301.a.2
		Specula ex sacris lit. excerpta quid sint	607.a.1
		Specula menstr. mulieris intuitu inf.	535.b.2
		Spes audenter, pauor timidè res aggr.	428.e.a.2
		Spiraculum Adæ infusum an sit anima rationalis.	336.b.2
		Spiritus sanctus an à patre solo procedat	503.a.2
		Spiritus sancti processionem ab vtroque veteres Græci docuere	495.a.1
		Spiritus qui ferebatur super aquas an sit spiritus sanctus,	

INDEX RERVM

328.d.2		Talmud Hierosolymitanum	ibid.
Spiritus aquis superlatus tria significat	328.c.2	Thalmudica volumina à quibus, & quando edita.	119.
Spiritus sanctus an pro semine ingressus sit in Mariam.		a.2	
423.d.2		Thalmudicorum voluminum partitio argumenta, catalogus	121.b.1
Spiritus sanctus non fugatur humanæ vitæ ministerijs.		Thalmudicorum errorum, ineptiarum, & blasphemiarum catalogus	123.b.1
589.c.2	114.b.c.2	Thalmudici libri quoties ab ecclesia damnati & exusti.	147.e.2
Spiritus paraclæti volumina	159.c.1	Thalmudica volumina decem millia ignibus tradita.	311.a.1
Stauron	77.e.2	Thamar socero congregiens, num adulterium commiserit	367.b.1
Stellæ cur in firmamento positæ	331.b.1	Tharasis Constantinopolitanus	52.d.1
Stellæ num cælo infixæ sint	332.e.2	Thargum Chaldaicum	161.a.1.311.b.2
Stellæ an sint animatæ	361.e.2	Tarquinius Sibyllæ Cumanæ librum trecentis aureis emit	108.d.2
Stellarum anima assistens, non informans	361.b.1	Tatiani de matrimonio sententia	424.b.1
Stellæ num peccatis obnoxia sint	429.d.1	Thau litera frontibus gemetium inscripta quid significet	115.b.2
Stellæ an futuros hominum euentus signif.	571.a.1	Tecla Falconillæ animam ex inferno liberat	442.c.2
Stellarum fato neminem subdi.	354.e.1	Teclæ & Pauli actus	95.d.2
Stellæ aquaticæ	ibid.	Thephulin Iudæorum quæ verba contineant, & qua superstitione scribantur	97.b.2
Stella navis siue Canopus	410.d.1	Themistica diu. script. explanatio	175.e.1
Stigmata non faciendæ	147.b.2	Themistius philosophus	160.e.2
Stigmatica diu. scriptu. expositio		Tempus ante firmamenti constitutionem quale fuerit.	334.a.2
Stilico omnia Sibyllarum carmina prorsus aboleuit.	111.b.2	Tenebræ an moriente Christo totum orbem contexerint.	472.c.2
Stolæ albæ	558.a.1	Theodorus argentarius	357.e.2
Stratiaticorum execranda mysteria	85.d.2	Theodorus, & Theopompus ob diuinæ scripturæ abusum puniti	624.a.1
Strigum impia mysteria	300.e.1	Theodoretus in docendo facilitas	303.b.1
Striges num vere cum dæmonibus misceantur, an sola imaginatione	351.b.2	Theodosius ab Ambrosio de ecclesia eiectus	452.d.c.2
Striges quomodo ex dæmonum concubitu filios generent	ibid.	Theophilus ad quem Lucas scripsit, quis fuerit.	217.b.1
Striges num infantulos fascinare queant	535.c.1	Theophilus à se interdicta Origenis scripta legens	530.c.2
Striges à Cornelio Agrippa defensæ	350.b.2	Theopompus	248.b.1
Striges Innocentij decreto damnatæ	530.b.2	Terentij Varronis temeritas	428.a.1
Stromata quid	280.b.1	Terra an sit anima rationali prædita	408.c.2
Stylus quid sit	223.e.1	Terra num post diem iudicij ab hominibus habitanda.	553.c.1
Styli coniectura quanti faciendæ sit	323.d.2	Terra promissionis num ad literam intelligenda sit	372.a.1
Stylus magis indicat cuius non sit opus, quàm cuius sit.	ibid.	Terræ maledictio an ablata fuerit	350.b.1
Stylus illustriorum aliquot patrum	ibid.	Terræ promissæ angustia & sterilitas	372.c.1
Suffragia sibi post hanc vitam parare num liceat.	458.a.1	Terræ motus in morte Christi vndecim Thraciæ vrbes euertit	473.c.1
Suffragia, quæ fiunt pro defunctis, an prosint & beatis, & damnatis	441.c.2	Tertius epistolam Pauli ad Romanos obscuriorem reddidit	115.e.1
Summa totius artis exponendi sacra volumina	188.	Tertulliani stylus & eruditio	302.c.1
Summa omnium librorum veteris testamenti quot annos contineat	23.c.1	Tertulliani opus falsò ascriptum Cypriano	322.c.1
Summistæ, Rapsodi & Centonarij quo iudicio legendi.	347.b.2	Tetrapla	146.b.2
Super præpositio positiuis adiuncta quid apud Hebræos notet	331.b.1	Theslaradecades generationum Christi	569.a.1
Superbia angelicæ ruinæ causa	353.e.1	Testamentum vetus cur vetus appeletur	611.a.1
Supputatio annorum ab orbe condito vsque ad Christum.	347.1.b.2	Testamentum duodecim patriarcharum	69.a.2
Supputatio lxx. interpretum de annis virorum illustrium duos peperit errores	ibid.	Testimoniorum vete. testamenti necessitas, & vtilitas.	566.a.2
Supputatio annorum genealogiæ Sem apud lxx. redundans	356.c.1	Testimonia veteris testamenti cur in nouum inducta.	566.a.2
Supputandi annos mundi varietas inter Hebræos & Græcos vnde orta sit	38.e.1	Testimonia ex vet. testamento à Mattheo citata, cuius autoritatis sint	575.a.1
Supputatio annorum mundi à Græcis collecta improbat	347.b.1	Testimonia vet. testamenti à Manicheis ex nouo testamento reiecta	569.c.d.2
Supputatio regum Persarum, & Medorum, quæ vera, & quæ falsa	643.b.2	Testimonia gentilium poetarum à Paulo citata	599.b.2
Supputatio populi à Dauide facta, quomodo in 2. Regum minorem summam habeat, in primo autem Paralip. maiorem	57.a.2	Tiara sacerdotalis	165.a.2
Susannæ historia cuius sit autoritatis, & à quibus oppugnata	407.b.2.630.a.2	Thyatiræ vrbs. & ecclesia	601.e.2
Susannæ encomion	416.d.2	Tyberij Cæsaris scripta	116.e.2
Suspendium spiritale	639.b.1	Ticonij regulæ	307.d.c.1
T abernaculi Mosaici physica expositio	143.c.1	Tikum sofrin quid significet	615.b.2
Tabellaria diu. script. expositio	165.c.2	Timothei scripta	116.e.2
Tabulæ cæli	79.a.1	Thita & Taf quid significant	141.a.2
Tabulas decalogi an Titus inter spolia Hierosolymitana in triumphum adduxerit	59.e.1	Titanum fabulæ	354.b.1
Tabulæ decalogi à Deo scriptæ, & à Moyse fractæ	59.b.c.1	Titianus pictor celebris	84.c.1
Tabulæ decalogi quanto tempore in arca permanerint	59.e.1	Titulus dominicæ crucis	99.e.2
Tabula vniuersalis totius artis exponendi sacra volumina	188.	Titulus Iacob	117.b.1
Thaddæi euangelium	115.d.1	Titulorum appellatio in diuin. literis quid significet.	117.b.1
Taf, & Thita quid veteribus significabant	115.b.2	Titulorum fictio quibus notis discernitur	320.
Talaris sacerdotum tunica	165.a.1	Thomæ apostoli apocrypha	116.b.2
Talmud Babylonicum	120.b.1	Thomæ apostoli ad Clementem epistola	116.2
		Tho	

MEMORABILIVM.

Thomæ Apostoli ad condiscipulos exhortatio	500.e.1	Vetus testamentum tam ad fidem quam ad mores vtilissimum	608.b.2
Thomæ Anglici opera D. Thomæ ascripta	322.a.1.	Vetus testamētum Christianorum gratia editum	606.b.2
304.c.2		Veteris testamenti patres terrenas Mosaicæ legis pollicitationes contempserunt	610.e.2
Thomas Aquinas quatuor implacabiliter pugnantia mirabiliter coniunxit	304.b.2	Veteris testamenti compendium in epistola ad Hebræos	607.a.1
Thomas Aquinas primus inter Latinos omnem Aristotelis philosophiam exposuit	ibid.	Veteris testamenti non omnia seruanda, sed omnia credenda	566.c.1
Thomæ Aquinatis opera Græcè verba	305.e.2	Veteris testamenti præcepta, quæ nam à Christianis seruanda	610.a.1
Thomæ Aquinatis de Astrologicis diuinationibus sententia	429.e.1	Vetus testamentum cum nouo non pugnat	608.b.1
Thomas Aquinas amicè ac beneuolè errores patrū semper excusans	371.c.2	Veteris testamenti loca quæ locis noui testam. repugnare videntur	609.a.2. & quomodo concilientur. 611.a.2
Thomas Aquinas duram Augustini sententiam contra infantes mirigans	375.e.2	Veteris testamenti loca quædam olim deprauata	515.a.1
Thomas in exposit. cantici cant. moriens	305.e.2	Vetus testamentum à quibus hæreticis oppugnatum.	608.b.2
Tobiæ voluminis argumentum autor, & autoritas	20.c.2	Vetus testamentum quibus argumentis ostendant hæretici fuisse corruptum.	613.d.1. & quomodo eadem argumenta dissoluantur
Tobiæ liber Chaldaicum Hieronymi & eius diei labore transtulit	c.2	Veteris testamēti scripturas nulla ex parte falsatas ostenditur	613.a.2
Tobiæ liber Hebraica lingua scriptus, & ex vrbe Constantinopolitana nuper allatus	21.a.1	Vetus testamentum nec ante Christum, nec post à Iudæis falsatum	613.c.1
Tobiæ voluminibus ab hæreticis oppugnati defensio.	640.b.1. 642.b.1	Vicisse hostes fraude magis quam aperto Marte, gloriofus est	363.d.e.2
Tondendi vsus vnde corperit	410.d.2	Victoriarum dies candido lapillo notati	45.d.1
Tonsura capitis quid significet	410.b.2	Victorini martyris stylus rudis, sensus nobilis	308.d.1
Traditiones Iudæorum	117.b.2	Victorinus Massilien. stylo grauis sententia leuis.	309.a.1
Tragicomœdia Iudæorum	636.a.1	Vicifusus omnia iuramenta damnans	435.e.1
Traiani anima ex inferno liberata	442.c.2	Vigilanti; hæretici error de orationibus sanctorum post mortem	29.b.1
Translatoris sancti officium	146.a.2	Vindicta quomodo in veteri testamento præcipiatur & in nouo prohibeatur	612.a.2
Translatori sacro, an liceat aliquando in scripturarum translatione aliqua de suo addere	663.a.2	Vindicta num in iudicio petenda	436.b.1
Translationum diu. scripturæ numerus, autores, & autoritas	653.a.1	Vino sine aqua, an in consecratione vtendum	467.c.1
Translationum diu. scripturæ methodus, & varietas.	245.c.2	Vinum nouum in vtres veteres non mittendum, quid significet	612.c.2
Translationes diu. scripturæ à quibus hæreticis, & quibus argumentis improbatæ ac earum defensio.	653.c.2	Virgæ ad Mosem allatæ an plures quam duodecim fuerint	370.a.1
Translationum diu. scripturæ, alia Iudæorum alia Paganorum	652.a.1	Virgilij de futura sæculi aurei sententia	406.c.d.1
Translationis diu. scripturæ ab hæreticis editæ, omnino abijciendæ	654.b.1	Virgilij oraculum ex Cumæa Sibilla	109.a.1
Translatio vulgata nusquam in dogmatibus errans.	668.a.1	Virgilij versus de animis stellarum	365.c.1
Tributum duplex	453.c.2	Virgilij versus de mundi anima	400.c.1
Tributa an clericos obligent	453.c.2	Virgiliocentones	174.d.1
Tributis an Christiani omnes obligentur	454.a.1	Virgilianæ sortes	427.a.2
Triphylij affectata eloquentia à Spiridione reprehensa.	307.d.2	Virginis astrum, Christo oriente, coortum	425.e.1
Triphyli in dictum Ioan. damnanda expositio	ibid.	Virtutes infidelium an peccata sint.	525.b.2
Trinitas	377.d.2. 301.e.1. 430.a.2. 439.c.1. 440. 458.c.2. 459.e.2. 489.b.1. 491.b.2	Visio diuinæ gloriæ	543.c.1
Trinitatis testimonium ex epistola Ioannis	597.a.2. 599.b.1	Vitam humanam an Deus ad 120. annos coarctauerit.	352.b.1
Trisagium quid significet, & vnde originem habuerit.	346.b.2	Vitæ longeuæ homines	643.d.1
Trisagium ab hæreticis corruptum	346.a.2	Vitæ libri quinque quid significet	126.b.1
Tropologica diu. scripturæ expositio	135.d.1	Vitas sanctorum quatuor de causis diuina scriptura describit	611.c.1
Tunicæ pontificis talares	165.c.1	Vnctionis extremæ sacramentum an ex verbis Marci 6. & Iac. 5. capitibus colligatur	552.a.2
Tutaphoth Iudæorum	97.a.2	Vnctio extrema num à quolibet laico ministrari possit.	552.c.1
Typographorum imposturæ	in præf.	Vranion	158.e.2
Valentiniani Augusti lex de duabus vxoribus simul accipiendis	457.b.2	Vrias testis infidelis	65.e.1
Valentinianus Aug. absque baptismo saluus	545.b.1	Vs Iobi patria	638.a.2
Varronis, & Catonis verba quædam vetusta.	667.d.1	Vtris aqua repleti, & corporis similitudo	390.a.1
Vasa alia in honorem, alia in contumeliam	524.b.1	Vulphilas Gothicarum literarum inuentor	309.e.1
Vasa misericordiæ	521.b.2. 522.c.1	Vxor, mater, & filij quando relinquendi	612.b.1
Venera passio num ante peccatum Adæ fuerit	527.c.1	Vxorum pluralitas an iure naturæ vel diuino prohibeatur	455.e.2
Vendentium in templo duplex eiectio	475.a.1	Vxores duas simul duci posse Valentinianus lege sanxit.	457.b.2
Verba, hoc est corpus meum, an sola sufficiant ad consecrationem	465.b.2	Vxorum pluralitas ex particulari œconomia permessa.	456.b.1
Verbi ad Deum relatio	488.e.1	Vxor adultera dimittenda	432.a.2
Veritas Christus	167.a.1	Vxorem adulteram dimittere, & aliam ducere an liceat	456.a.1
Veritas omnium vitrix	56.e.1	Vxori an liceat maritum adulterum repudiare, & alium ducere	527.c.1
Versiculi octo in psalmo 13. vnde additi sint	381.b.1	Vxor mariti seruandi causa pudicitiam vendens	357.c.1
Versus in quos diu. scriptura diuiditur quales sint.	153.e.1	Vxoris sororem iniens, neutram habeat	456.a.1
Vestrum contemptus laudabilis	474.a.2	Vocalibus rarè vtuntur Iudæi in medio dictionis	80.c.1
Vestitus monastici abiectio an probanda	437.d.2	Vocalia puncta Iudæorū scripturis sanctis addita.	617.e.1
vestimenti pontificalis inscriptio triplex	98.d.1	Vocationis gentium vaticinia	166.e.1
Veterum errata quibus rationibus excusanda	324.e.2		Voca
Veterum verborum liber	125.b.2		
Vetus testamentum à malo Deo non esse	606.c.1		

INDEX RERVM MEMORAB.

Vocatio Dei an ex meritis præuisis	458.b.2.	Zachæus quadruplum pro rapto restituens	449.b.1
397.c.1		Zachæus vim cœlesti regno inferens	493.b.2
Vota monastica	461.a.1	Zebaoth Dei nomen	633.e.1
X anthus Esopi herus	139.d.1	Zebedæi filij cur Boanerges dicti	637.e.2
X enion	149.a.1	Zelotipiæ liber	131.e.2
Xenophon Thematicæ expositionis autor	175.e.1	Zelotes quomodo sit Deus puniens vsque in quartam generationem	612.b.2
Xenophontis œconomicus	669	Zelus quid sit	620.b.2
Xerxis epistolæ	131.d.2	Zenonis Achilles	544.c.1
Xyphodes Darij miles	42.e.1	Zenonis pseudepigrapha	309.e.1
Xyphi Pythagorici enchiridion	322.a.1	Zepherinus Papa	98.d.2
Y psilon literæ Pythagorica expositio	141.d.1	Zona pontificia	145.a.2
Y psilon non subscriptum	159.a.1	Zorobabelis de veritate sententia	28.b.1
Y psilon ypogrammenon	131.e.2	Zoroaster veræ magiæ corruptor qua natus est die solus omnium risit	47.c.d.1.55.d.2
Z achariæ scripta, vita, & mors	16.a.1	Zoroaster Bactrianorum rex primus falsæ Magiæ inventor	47.a.2.55.d.2
Zachariæ patris Ioan. Baptistæ liber	131.d.2	Zoroaster de arte Magica vices centum millia versuum scripsit	55.d.2
Zachariæ Pugillar	101.d.1		
Zachariæ Papæ decretum de repudio	466.a.1		
Zachæus Cæsareæ episcopus à Petro ordinatus	1. c.1.		
c.1			

Finis huius Indicis.

EXCVDEBAT

STEPHANVS SERVIN.

1591.

Syn

*Syngrapha Theologorum, quos iuxta pias Ordinis Prædicatorum sanctiones
R. P. Io. MARIA LIGNASCENSIS Prouincialis,
vtriusque Lombardia Antistes delegit ad recogniti-
onem huius operis.*

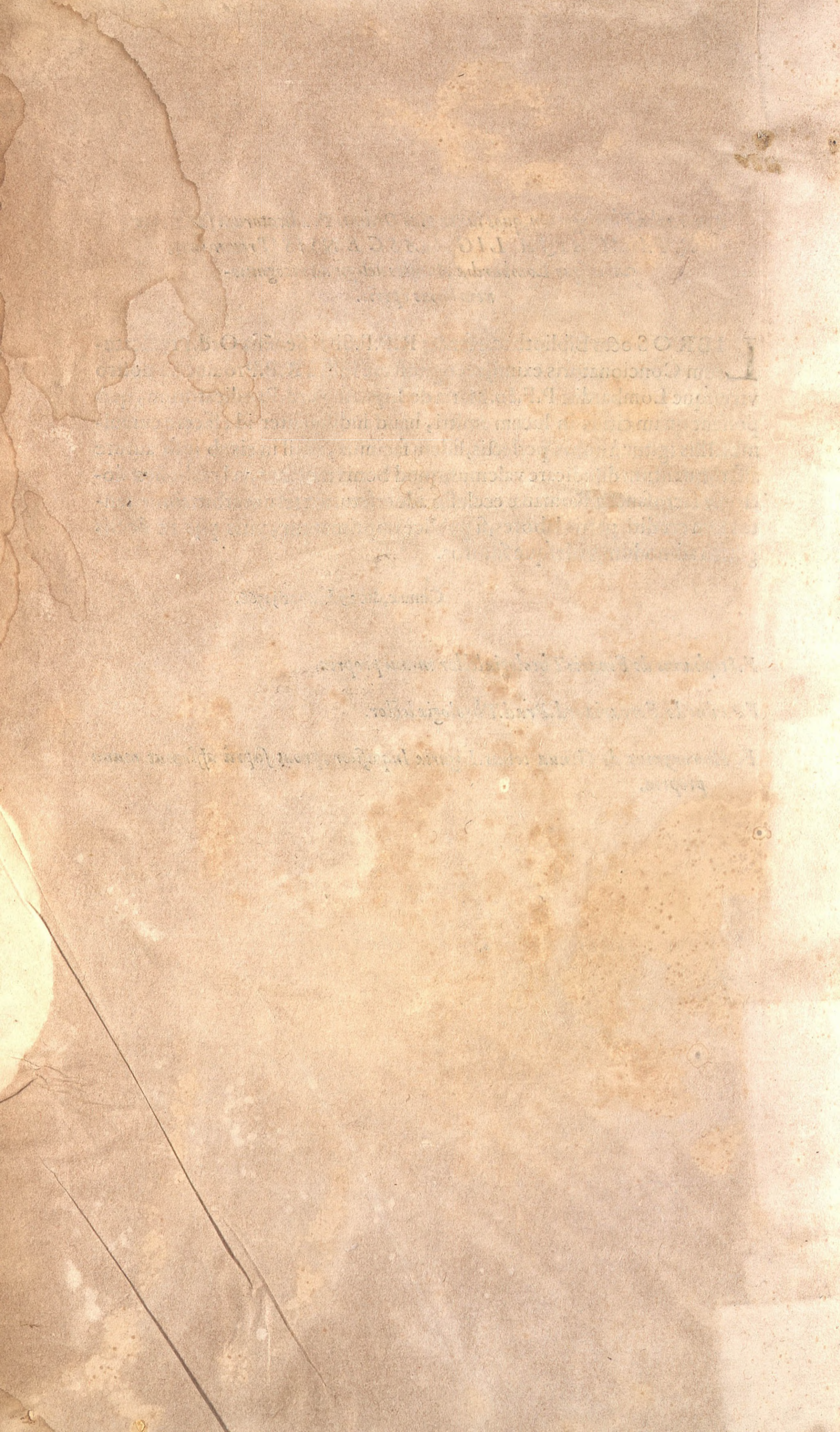
LIBROS octo Bibliothecæ sanctæ R. P. F. Sixti Senësis Ord. Prædicato-
rum Concionatoris eximij recognoscere iussi à R. P. Prouinciali nostro
vtriusque Lombardiæ P. F. Io. Maria de Lignasco ord. Prædicatorum, quò
possent quam citius in lucem emitti, haud indiligenter id efficere curau-
imus. Illis igitur à nobis perlectis, fidem facimus, nihil in eis ab ipso autore
asserri, quantum dijudicare valemus, quod bonis moribus, vel catholicæ do-
ctrinæ sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ aduersetur: cæterum arbitramur tan-
tos tam eruditi patris labores, si publicè imprimantur, viris pijs ac doctis
gratos admodum, vtilesque futuros.

Genuæ, die 29. Ianuarij 1566.

F. Stèphanus de Finario Theologia lector manu propria.

F. Paulus de Ferraria ord. Præd. Theologia lector.

*F. Hieronymus de Genua totius Liguria Inquisitor, prout supra affirmat manu
propria.*

SIXTI
SENESENSIS
Bibliotheca
SANCTA.

B
5
92